

5

Complete, except for
map of Procese.
(which I have in 2. copy).

73062

Ce livre est un éloge des citoyens d'Obvers, où l'auteur s'attache à peindre leur génie, leur éducation, leur caractère, l'étendue de leur commerce, leur population, les arts qu'ils exercent, les qualités et les vertus dont ils sont doués. On y trouve des détails intéressans sur les richesses de cette ville célèbre, qui, pendant plus d'un siècle, fut l'entrepôt des productions des quatre parties de la terre: malheureusement le style manque de naturel et sent trop le rhéteur. On trouve à la fin:

Ἡ ποταμογενεῖα καὶ ἐπισημειώσεν τῶν τῆς Ἀνβεργίου. par L. J. et G. J.

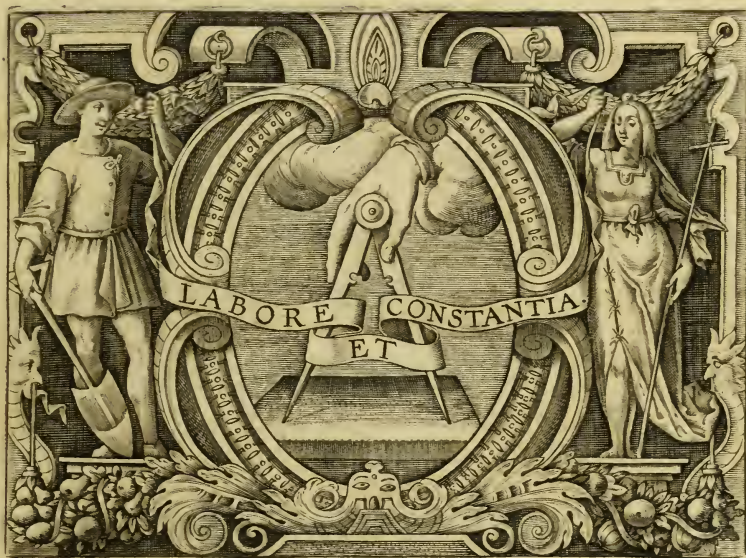
pag. 24 — Origines obversipensium. Obvers, Jean Moretus 1610 p. 172 fig. .. C'est une histoire de l'origine et des agrandissemens de la ville d'Obvers, accompagnée de gravures, de descriptions et de listes chronologiques. Elle est assez bien écrite, quoique trop abrégée: l'auteur n'a pas donné dans les vieilles fables qui regardent la naissance de cette ville." L'art 8 pag 72 sur la population, le commerce, la navigation et la richesse d'Obvers mérite d'être lu.

de Wind - Bibliothek enz bl 390 399.

verz. imp. I : 10065
+ Haver ? II 11

Friedl. p. 393-394

CAROLI SCRIBANI
E SOCIETATE IESV
ANTVERPIA.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.

M. DC. X.

Superiorum permissu.

1870

ATYR

ATYR

ATYR

ATYR

ATYR

ATYR

S E N A T V I

P O P V L O Q.

A N T V E R P I E N S I.

I O G E N I S V O X est,
*ferarum indomitarum mor-
sum habere nocentissimum,
detractorem ; mansuetarum,
adulatorem. neutram imi-
tabor .* Laudabo ta-
men , nec sine magnorum exemplo. Et
quis Virtuti laudem aut detrahat , aut
non adnectat, quam meretur ? Primum
liuoris cuiusdam est , aut ægrientis ani-
mi. ita & solem ægra lumina reformi-
dant. Alterum , quis sperabit se posse ?
nam cùm Virtutis immensa sint spatia ,
eadem laudis erunt : indiuiduo enim
inter se hæc nexu iuncta . Oratio au-

tem omnis, quacumque eam purpurâ vestias, quibuscumque inocules luminibus, certis definitisque circumscripta sit terminis, fit, vt nulla Virtutem, aut huius gloriam assequatur. Et tamen cum mihi proposuerim non omnino silere, infantiam potius testabor, imbellémque conatum, quàm vt silentio ingratitude labem confitear. Ergo obsequar, non modò propensæ huic voluntati in vos meæ; sed & benevolentia in me vestra: quam vellem, vel tenui hoc affectus symbolo, orbi testatam.

In omni verò hoc latissimo, & quæ quantosuis oculos fallant, laudum vestrarū campo, non attingam aliena. quid stultius? Vt enim nemo gloriari nisi suo debet, ita nec laudari. Vitem laudamus, si fructu palmites onerat; arborem, si pondere eorum quæ tulit, adminicula ad terram

ram deducit : non cui densi palmites , &
prole suâ nudi, retorti bysso; nec cui folia,
sobole suâ vidua, purpurâ vestita. propria
virtus in vite , in arbore , fecundi germi-
nis diues facilisque partus . In homine
quoque id laudandum , quod ipsius est.
Ciuitatem cultam, laquearia aurea, pau-
menta variegata, quis in homine lauda-
uerit ? non magis quàm arbuta in illo
frugifera, segetes canas, temulentam vin-
demiam , quam aut imber corrumpat,
aut grando cædat, aut emedullet tabes.
& vt non careant laude suâ, quid tamen
horum in homine est? Animus proinde
benè cultus, virtute excultus, reclusus, ca-
stus, magnus, qui fortunam toto tulit cor-
pore , nec proiecit victoriam proiectus;
qui quoties cecidit , toties surrexit ma-
ior , doctus de genu pugnare , mixtis
cruore pulueréque dentibus , & antè se-

ipsum ponere in medio morsu quàm
stationem deserere; denique cui assiduæ
cum incommodis suis rixæ, callum indu-
xerūt; hic est quem iure laudes, & in quo
mireris *Deum in humano corpore hospitantem.*

Quem, non dico, dum laudo; sed rudi
calamo, rudi tabulâ, manu rudi, Vobis,
Belgis meis omnibus, Orbique ipsi pro-
pono, non exspectate ornatum; nudum
dabo: quale decus solet esse virorum. vt
exclament etiam ab aduersario puluere:

*Effulsere artus, membrorumq; omnis aperta est
Latitia, insignesq; humeri, nec pectora nudis
Deteriora genis. latuitq; in corpore cunctus.*

Procul ergo chlamys, multicolor procul
byssus. nolo his confutare obtutum; ac
decorâ quadam multiplicis pallæ conflu-
etuatione admirationem excitare. quid
enim facerem aliud, quàm vt vili lacernâ
tegerem

Sidereos artus, radiatâque lumina calo?

Nu-

Nudum ergo ingens membrorum, oris,
frontisque ostentabo decus : animum
nudum, nullo ascitio colore, sed suo
magnum; nullo mutuatitio candore, sed
solari suo lucidum; nullo mentito roseo
rubore, sed adnatâ purpurâ suâ flam-
meum. Atque hunc, quocumque ocu-
los circumtuleris, magnum,

V O B I S
E T
R E I P. V E S T R Æ
M A G N Æ
S A C R O D I C O Q.

Carolus Scribanius.

INDEX

INDEX TITVLORVM.

1.	Educatio.	pag. 2
2.	Cibus, somnus, vigilia, corporis cura.	4
3.	Exercitatio varia.	7
4.	Calimutatio, linguarum cognitio.	9
5.	Vestitus, morum grauitas, corporis compositio.	11
6.	Nobilitas.	14
7.	Opes, & in iis animi.	17
8.	Mercium orbe toto aduectarum varietas.	22
9.	Pecuniaria negotiatio.	26
10.	Orbis delitiæ, & in earũ vsu moderatio. Nauium frequentia.	29
11.	Artes Mechanicæ.	30
12.	Ars Pictoria.	31
13.	Sculptoria, Calatoria, Incisoria ars.	40
14.	Ars Typographica.	43
15.	Ars Architectonica.	45
16.	Aquæductus, Anthlea, machina Ctesibica.	56
17.	Ingenium, Iudicium.	60
18.	Eruditio, litterarum amor.	69
19.	Temperantia, in cibo, in potu.	74
20.	Castitas.	79
21.	Liberalitas.	83
22.	Sermo. Fides in verbis.	96
23.	Animi robur.	97
24.	Refellitur criminatio de occupatâ ab Iberis vrbe.	104
25.	Militare robur.	113
26.	Haresecos nota deterfa.	118
27.	Pietas, & in Deum cultus.	131

I

CAROLI SCRIBANI
SOCIETATIS IESV
ANTVERPIA.

ANTVERPIAM dabo . Faue DEI
MATER, æternæ huic Vrbi Diua
Tutelarîs . Faue,

*O decus, ô fama meritò pars maxima
nostra,*

*Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis;
Te namque sine nil altum mens inchoat.*

Sed & tibi honoriq; tuo, ingens hoc laudû pelagus
Ingredior, sanctos ausus recludere fontes.

Neque hîc ego vos

—per ambages & longa exorsa tenebo.

rem dabo . Nemo proinde diuidua fluentia, quæ
mœnibus circumfusa præsidium, infusa præbent
commercium ; nemo marmora , aut variarum
rupium crustas, nemo per Æthiopicos scopulos,
saxa furfurem mentientia, purpureo fucata speret
conchylio : nemo crispis torosisq; erroribus
maria ludentia ; nemo Druonem Antigonum,
Brabonem, Ambiuaritos, aut Aduaticum Cym-
bricum genus, exspectet. Antuerpiam dabo,

Et magnos membrorû artus, magna ossa, lacertosq;.

A

reli-

reliqua nec attingam. non soli cęlique, seu altricis seu nutricis terrę, delicias. quas si velim, non necessum habeam amplificandę rei concinnare mendacium. neque enim quantumuis sterili & emarcido calamo, deesse materies in tam fecundã possit areã. In quã si hoc vnum dixerò, Antuerpiam vnam esse, quę visa semel, Patrię plerisque obliuionem persuadeat, an nõ omnia dixerò? Hanc talem, omni baltheo, vestitu omni spoliatam, nudam dabo. atque adedò à fasciis dabo, ne ætatem vllam transisse videar intactam.

Educatio.

EXulat iam inde ab infantiã ignauum otium, rerum publicarum pestis, vitiorum mater: quam potissimùm negotio discuti, experienciã discimus: numquam enim vacat lasciuire districtis: cùm contrã, in mille facinorum furias mens otiosa discurrat: vt benè Demetrius, *vitam otiosam mortuum mare*, dixerit: sed infidum, & quod superficie blandiatur, placidumque ludat: sin remigio prouoces, omni ferã immanius est. Hanc humani generis efferatam belluam vt effugiant, operibus ac laboribus à primã iuuentã intenti sunt omnes; turpe, diem sine lucro transisse. Ita fit vt corpus animumque; à teneris, puellę iuxtã puerique, indurent; parentque à primã ætate ad fortuita. Idem videmus in arboribus: non sunt solide,

quas

quas frequens non incurfat ventus: ipsâ nimirum vexatione constringuntur, certiusque radices figunt. In corpore & animo idem reperies. corporis illa pars solidissima est, quam frequens vsus ab infantia exercuit, & incurrentibus parem reddidit: & animus non ille validissimus, qui ab ipsâ natiuitatis ianuâ, callum quasi per incommoda sua traxit? Assiduo hoc studio ac labore assequimur. ac primò voluntas bona firmaque, inde mens exurgit voluntati par. Hoc studium nusquam hîc deest, nusquam labor. Hinc illud euenit, vt ad quemcumque casum adacti, de suo viuant; apud se habeant, quo honestè vitam tueantur. Neque hoc, qui è plebe tantùm, sed qui è principibus vrbs, idque ab ipsâ infantia: adeò vt vix puellam reperias annos natam decem, plerasque etiam infra hanc ætatem, quæ non in dies singulos aliquid seponat è lucro; vt gloriari cum maximis Philosophis possint, nullam illis diem abisse sine lineâ, nulloque non se die vixisse. Vixit cui nulla dies otio consumpta. nam illos, quos ignaua quies aliis laborantibus molliter semper habuit, quis arbitretur viuere? nisi aut conchæ aut turdi vitâ, quos videmus in contumeliam viuere: quibusque viuere satis est, etiam in caueâ cum illo Rhodio, viuant modò: etiam ex voto discinctissimi Mæcenatis:

Debilem facito manu,

Debilem pede, coxâ,

Tuber astrue gibberum,

Lubricos quate dentes.

Vita dum superest, benè est.

Hanc mihi, vel acutam,

Si das, sustineo crucem.

Inueniuntur tales, qui malint inter supplicia tabescere, & perire membratim, & toties per stillicidia amittere animam, quàm semel exhalare! Non veniunt hæc vota, nisi ab ignauâ iuuentute, inter deliciarum probra, inter otij segnitiam, à primâ ætate, habita.

Cibus, somnus, vigilia, corporis cura.

CIbus in illâ ætate, ac in maturam adultam-
que adolescentiam, plurimùm sine mensâ; somnus breuior, longæ vigiliæ. ita non diem modò, sed & bonam noctis partem, è negotiatione labor sibi vendicat. corporis proinde cura postrema. Et verò honestum illi vile est, cui corpus nimis carum est. Adde, illud è superuacuâ curâ mollescere, numquam indurari; diffluere, numquam firmari. Aliquid tamen indulgendum corpori, non nego: seruiendum illi nego. Quantis enim seruit, qui illi seruit? & quo modo liber est, qui illi seruit, moroso, duroque illius imperio? quantis timoribus inquietatur, sollicitudinibus oneratur, obiicitur contumeliis? Quamquam, si
pro-

propius rem spectemus, si ad naturæ legem illud reduxerimus, minimo dimittatur. Da illi quod famem explet, quod sitim sedat; quod frigus arceat: hæc enim, si ambitionem tollis, ad manum sunt, paruo constant. Tam vili lacernâ, quàm bysso, friguse exclusis. Et non pane & aquâ ventrem expleueris? aut quid interest, ab his an à vino & ostreis latrinæ onerentur? nisi quòd magis ab his puteant. Felix mensa, quæ non irritat famem; quæ nullos saturos ad edendum cogit; quæ maiorem poculis sitim non facit; sed naturali & gratuito remedio famem sitimq; sedat. Alioqui si ad cupiditatis dictamen viuendum est, quis modus erit rebus? immensa est. quanto plus dederis, plus expetet. ac nisi frenum inieceris, antè ruperis, quàm expleueris. Doce illam nihil petere, nisi quod ex ratione est, nisi quod bonum est. Bonum autem in corpore, aut in palato, quis statuet? quod qui fecerit, plurima necessum bona detrahat Deo. neque enim in illo, aut vestium splendor, aut epularum lautitia, aut gemmarum & auri lenocinium: neque quidquam ex hominem inescantibus, & vili voluptate trahentibus. At quis credat expertem boni alicuius Deum? bonum proinde nullum erit, in quo ab homine Deus vincitur; aut quod huic deest: cuius ea sola sunt bona, quæ solida, quæ sempiterna, quæ nihil pœnitendum adferunt. cetera opinione bona sunt, & nu-

dum nomen cum veris commune habent, rebus inania.

Veniamus ad somnum, cui dandum aliquid non nego: sed ita, ut succumbas illi, non vaces; ut oculos è vigiliâ labantes, cadentesque, in opere detineas: denique ut cùm aliquando dormisse te scias, aliquando non nisi suspiceris. tantum namque vitæ detrahis, quantum somno indulges. Quæ hæc proinde dementia est, vitam cum somno diuidere; & de tam angustâ re, tam rapidâ, tam volaticâ, tam nos cûrsim auferente, tantum detrahere? deque hoc æternitatis quodam stillicidio, ac ne stillicidio quidem, tantum decerpere? Dandum tamen aliquid somno: sed ut se uero importunôque creditori, quantum potes, minimum. Nam quæ hæc quorundam insania est, non noctem tantùm totam, quamuis longissimam, sed & diei partem optimam somno dicare? Non istos oculos tenebrarû, vitam mortis causâ accepisse credes, cùm vitæ partem maximam in noctem transferant? non auibus similes, quæ mensis parantur, quæ in obscuro continentur, ut iners sagina succrescat dominum beatura? Neque minor fatuitas illorum, qui alium sibi diem, aliam à naturâ noctem faciunt: qui ad faces & cereos viuunt: qui tædas (mortuis credas parentare) solem sibi statuunt. Nimirum sordida res est, vulgari viâ viuere, facereque quod facit
popu-

populus: quare publicus dies relinquendus, diligendus proprius, ordóque rerum mutandus; tamquam aut natura, aut naturæ conditor Deus, à ratione aberrauerit.

Exercitatio varia.

RAros reperies in adolescentiâ in vno genere stetisse. multa discere, multa scire, ac in omnem partem corpus animumque parare, hæc patrum cura. Hinc fit, vt omnium propè rerum cognitionem singuli assequantur: paratosque ad omnes omnium negotiationes reperias; vt ad dubites, cui potissimum sese addixerint. Quid non consequitur pertinax cura, & intentus in omnem rem animus? Eadem reperies, ne decedam à semel susceptâ similitudine, in arboribus: reuocabis in rectum, explicabisque quantumuis flexas, fingesque aliter natas, in quam propè figuram voles. quanto facilius animum, omni arbore obsequentiorem? Malè proinde de naturâ, de Deo querimus, quasi negata ad Virtutem nobis via, negata semina: singuli singula circumferimus congenita, diuite Dei dono. Altius tamen, fateor, quædam in his defossa; ac non nisi assiduâ curâ & labore, vt vel in herbam exeant, educenda. in aliis arbitraris terræ suæ innatare, ita de facili respondent,

nec longum tempus, & ingens

Exiit

Exiit ad cælum ramis felicibus arbos.

In omnibus tamen semina, & magnarum semina rerum, quæ excrescant in ingentes cælo vertices: seriùs hæc licet, citiùs illa, excrescunt tamen, si accedat labor; nec rarò in parem altitudinem. discrimen plurimùm non ex imparitate feminis, sed materiæ cui immissum. Idem namque hîc cogita quod in ædificiis, per omnia paribus; sed quorum vnum dura accepit area, alterum mollis & fluida humus: illic protinus opus crevit, in hoc multum laboris exhaustum dum peruenitur ad solidum. Ita in hominibus ingenia, & ingenita virtutum semina, in quibusdã facilia & expedita; in aliis diu multùmque sudandum. Illa feliciora dixerim, quæ parum negotij secum habent, &

Sponte suâ qua se tollunt in luminis oras:

hæc magis de se merita, quæ malignitatem materiæ suæ vicerunt pertinaci conatu; quibus meritò inclames,

— *Validis terram profcinde iuuenicis.*

Illa aduersarium nullum fortita: hæc

Procuruam exspectant falcem, rostrosg̃ tenaces;
per perpetua namque obstantia erexerunt se ad magna. Illa

— *nullis hominum cogentibus, ipsâ*

Sponte suâ veniunt.

de his credas illud dictum;

*Terq̃ quaterq̃ solum scindendum, glebaq̃ versis
Æter-*

Æternùm frangenda bidentibus:

ita per ardua, via illis facienda; ac non rarò ope
etiam alienâ. nihil facturi sine duce & ductrice
manu: quæ vbi accesserit, assiduo labore,

— *cultuq; frequenti*

In quascumque voces artes, haud tarda sequuntur.

Quin & imperio quædam

Cogenda in rectum, ac multâ mercede domanda.

arbitreris cuneis viam faciendam, immittendaq;
feracia alibi nata femina: vt etiam quicumque
duro hoc imperio, enatam domi suæ videat sobo-
lem, obstupeat

Mireturq; novas frondes, & non sua poma.

Omnes hi tamen laudem promeriti: quamquam
maior illi videatur concedenda, qui in difficiliore
materiâ, paria reliquis excitauit. de quo olim, in
non impari re, cecinisse puta Vatem;

— *Qui quantum vertice ad auras*

Æthereas, tantum radice in tartara tendit:

— *non hiemes illum, non flabra, neque imbres*

Conuellunt, manet immotus, multosque per annos

Multa virum voluens durando secula vincit.

Cali mutatio, linguarum cognitio.

NEc vno cælo, vt nec sermone vno contenti,
Norbem plerique inambulant; omniûmque
propè gentium ore loquuntur. ea ingenitę nature
benignitas est, vt in vno ore multos audias. Ac

B , licet

licet congressus sapientum, non montes aut maria prudentiam doceant: in variâ tamen gente semper reperies, quod admireris, quod imiteris; maximéque in hoc negotioso vitæ genere, in quo cum omnium propè regnorum ciuibus, crebra commercia. Vnde fit, vt nisi mores, ingenium, & quâ singuli in rebus fide, quâ perfidiâ; quâ curâ, vigili, an ignauâ; quâ dexteritate, aut stupore versentur cognoueris, discrimen plerumque incurras fortunarum omnium. Nosse verò gentis cuiusque instituta, leges, mores, historiâ indice, aut alieno ore, frigidum & inane est. plus enim hauries vnius mensis contubernio, quàm annuâ lectione, auditione. Scio non deesse qui inclament, Quid interest, Apenninum noueris, Graiûmve montem, Pyrenæos saltus, Alpium iuga, Candauix deserta, Syrtes, Scyllas, Charybdes; an ignores? quid vtraque Iberia, Gallia, Latium, Germania peragrata dabunt, si non vt è singulis vitia sua referas, reportes pessima? Cur non virtutes & optima quæque? Multû in hac re institutio valet, & præmonita patrum; quibus non tamquam cerâ, leue hoc, sed tamquam firmissimo spissamento, obturentur ad has morum Sirenas aures: multum etiam negotiis obrui, ac quasi integri, vt tempus, adeoq; terra desit maligno semini: quin & multum socij; quibus ferè optimis quibusque, & ad lenocinia obduratis, liberos parentes

com-

committunt, ad quos mores suos exigant, quos vereantur.

Exurgent hîc fortè aliqui, qui paruo contenti, oderint laboriosas has diuitias, quæ plus sudoris quàm opum circumferant; aliquid etiam fors sanguinis & valetudinis detrahant bonæ: obii- ciantque illud Flori; Nolumus vestro more

*Ambulare per Britannos,
Scythicas pati pruinas.*

quibus ego, omnium nomine, repono illud Cæ- saris: Nec nos volumus

*Ambulare per tabernas,
Latitare per popinas.*

Quanto enim tutius prudentiùsque, animum corpùsque fatigare, quàm pingui otio saginare? vt si quid euenerit grauius, non expallescas, cùm omnium pænè gentium moribus ac consuetudi- ne, nec meditatione aut lectione nudâ, didiceris, nihil in hac vitâ sperari posse æternũ, nihil æqua- bile; non magis quàm perpetuam, inter flatus fluctusque, maris malaciam.

Vestitus, morum grauitas, corporis compositio.

IN omni corporis habitudine digna elucet vi- ro grauitas: hinc nihil in voce, alloquio, ocu- lorum aut lateris iactatione quod leuitatem sa- piat. Testudinem cogita, fidium concentu nobi- lem: ita ad artem omnes, & ad regulam compo-

siti. Certant cum viris nuptæ, ac propè maiestate vincunt; certât virgines. Magna vbique maiestas oculorum, incessus, oris, vestium: in quibus nihil, quod libidinis negotium curet. nulla hîc purpura multo saturata conchylio, intexta auro, coloribus distincta; aut sanè nō nisi perquam rara. Plurimùm pullâ veste gaudent: & respondet innatæ morum grauitati & modestiæ: vestitus enim pudoris prænuntius est: nam morès ferè habitus prænuntiat. grauitatem ergo hic, & quamdam maturitatem sapit. nihil leue, nihil quod matronalem, nihil quod virginalem pudicitiam dedeceat.

Video in Regnis Prouinciisq̃ue variis, quasdam tot capillaturæ structrices adhibere, quot viri infederint animis: quasdam perpetuis gemmis auroq̃ue non tam vestiri, quàm integri; frontes de dracone, aures de conchâ, brachia de luminibus lapillorum arctare: video saltus & ingentia prædia de tenerâ pendere ceruice; ac singulos propè digitos Kalendarium expendere. Hinc illa virorum naufragia. neque enim de integrâ conscientiâ venit hoc studium placendi per decorem, quem naturaliter inuitatorium libidinis esse scimus. Ab artifice diabolo veniunt hæc irritamenta, quæ de proximo curant luxuriæ mercimonia, & obstrepunt pudicitiae disciplinis. Quid enim hæc faciunt aliud, quàm

vt cultus societate formam prostituunt; ac de longinquo etiam trahant in noxias flammæ, draconis exemplo, qui de longinquo spiritu absorbet alites?

Sed & quasdam, in quibusdam Prouinciis, non dicam vestiri, sed vix sexum tegere; ita nullum illis à veste auxilium, vix pudori est: alias etiam nullâ iam veste pectus ostentare nudum, quo & stuporem quemdam inædificet viris, & inaccendant frigus, scandalâque vsque ad cælum iaculentur. Olim matres cum pectoralem fasciam soluerent proli, secretum captabant: nunc etiam virgines totum propè pudorem in oculis omnium circumferunt; quid nisi vt prostituant omnibus? Hæc alibi: aliud hîc video. Omnium habitus severitatem redolet, & pudicitiam testatur, vt reliqua taceam. Quod si quæ structius procedant, vel natalium, vel dignitatum, vel diuitiarum causâ; ita temperant, vt prætextu necessitatis, nihil lasciuam sapiat, ne virorum quemquam petulantiam suâ vulnerent. magisque quo propius intueberis, videbis tales, serico probitatis, pudicitiaë bysso, quàm voluptatis indutas. Vultus verò in plerisque omnibus tranquillus & placidus; frons pura, nullâ aut mœroris superuacui, aut effusioris motus rugositate contractior: oculi in lætum æquè ac severitatem remissi: os modestiâ & tranquillitate signatum: verba aperta & recta, &

quæ ferè pectus prodant, ab omni arte alienum. Deniq; tota habitudo seueritatem potiùs, quàm alium minùs compositum præfert affectum. Nihil hîc leue, nihil quod raritate & peregrinitate suâ alliciat: sed maturo quodam ingenitæ grauitatis pondere castimoniam singula spirant, vt vidisse ad honestatem satis sit. Quòd si quis arserit hoc igne, solo earum aspectu, tamquam flumine, restinguitur incendium. Hoc audeo: nihil me vel in moribus vidisse maturius, vel in oculis castius, vel in vultu modestius, vel in ore tenerius, vel in incessu temperantius, vel in colloquio circumspectius, vel in totius corporis constitutione magis ad regulam. Nulla autem inter has otiosa, otium fauilla libidinis. nulla hîc vinosa; vinum lasciuiæ fomes. nulla frequens in contuberniis; per hæc irrepunt verba pudoris inimica. *Bonos corrumpunt mores congressus mali.*

Nobilitas.

Nobilitatem nullam prædicabo. Socraticam sanè nemo excludet: animi nimirum & corporis bonam temperiem. Benè Democritus, rogatus in quo consisteret nobilitas: Pecudum, aiebat, in valido corporis habitu; hominum, in bonitate morum. Mens ergo bona nobilem facit. At hæc patet omnibus; & ad eam nobiles sunt omnes. potestque ex casâ vir magnus exire,
potest

potest ab aratro, à futrinâ, ab argillâ: Hostilius, Tarquinius Priscus, Seruius Tullius, Fabricius, Curius, Iphicrates, Agathocles, & tot orbe toto magna nomina, à quo originis suæ primogenia duxerunt? Potest ex tenui humiliq̃ue corpusculo augustus & magnus animus prodire: Seraphicus Franciscus in exemplar editus, vt sciremus non vilitate corporis animum foedari, sed huius pulchritudine corpus ornari. Potest & è plebe magnus Imperator exurgere: Decij mihi testes, Marius, Rupilius, Ventidius, plebeia animæ. Patritius Socrates non fuit; Cleanthes rigando hortulo locauit manus; Platonem non accepit Philosophia nobilem, sed fecit: vt non imprudenti voto cecinisse videatur Vates:

— *Quis tam*

Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni?

Malo pater tibi sit Thersites, dum modò tu sis

Æacida similis, Vulcaniaq̃ arma capeffas;

Quàm te Thersite similem producat Achilles.

Ac si originem spectes, ac longam maiorum seriem; à primo mundi, vsque in hoc tempus, produxit nos ex splendidis sordidisque alternata series. nec quisquam est, qui vltra Adamum deducat genus: nec nobiliorem hoc, nec retrosiorem designabis. Quòd si pergis obstinare, & vltra hunc genus referre; nemo iam non inde erit, ante quod nihil est. Corpus verò idem est, nec
aliter

aliter filium effudit Regia mater, quàm pauperis tugurî. Considera huius singula; sanguinem, carnem, ossa, musculos, neruorum nexus, venarum discursus, & ipsos medullarum in abdito thesauros: omnia terrenæ originis sunt; corpusque totum de limo primitus figulatum, etiam ad nationum fabulas veritas transmisit.

Veniamus ad infantiam: lacte hæc & pannis iussa est esse contenta. ab his initiis Regna & cassæ, diademata & focci. Si animum cogitas, idem est. hunc enim omnium afflator rerum parem corporibus affluit, tamquam animarum parens vnus. Corpore proinde & animo pares: quid reliquum, nisi vt à virtute omnis imparitas? Hæc erit ergo, quæ magnos, quæ nobiles, quæ humiles, ignobilesque dabit. Benè in hanc sententiam Satyricus:

*Stemmata quid faciunt, quid prodest, Pötice, longo
Sanguine censerî, pictos ostendere vultus*

Maiorum, & stantes in curribus Æmilianos?

Tota licet veteres exornent undique ceræ

Atria, nobilitas sola est atque unica Virtus.

Benè Socrates in hanc sententiam: rogatus, Persarum Regem magnum fortunatumque arbitraretur; Nescio, respondit, quantum Virtutis habeat. Hinc etiam hoc illius: Animus benè ad Virtutem compositus, nobilis est: reliqua longa sæculorum varietas miscuit, & sursum deorsumque

sumque fortuna versauit. Hinc & illud Platonis: Neminem Regum, non ex seruis; seruorum neminem, non ex Regibus oriundum.

Opes, & in ijs animi.

SI opes spectes, & ex his hominem metiris, etiam improbissimum magnum dices, cum his onerari possit. An quisquam Chelidonem à Cleopatrarum mollibus vnum; an Natalem tam impuram quam improbarum linguarum; an Narcissum Claudij, Asiaticum Vitellij, Carum Neronis, Parthenium Domitiani libertos, prætulerit Poplicolam, Menenio, Tuberoni, Cincinnato, Curio? Noli hominem metiri basi. paruulus est pumilio etiam in monte; & colossus magnitudinem suam seruabit etiam in puteo. noli illum metiri alienis; non magis quam à sceptro aut purpuram comœdum. simul enim hæc exuerit, ad sua redibit. An quisquam Orientis pugilem magnum arbitretur, cum difflueret opibus; an cum abacti greges, cum filij vnâ ruinâ denuntiarentur oppressi, cum immundam vlcis redundantiam magnâ æquanimitate distringeret; cum vxorem malis lassatam, & ad praua suadentem, execraretur? tunc nimirum, non in opibus, nobile vexillum de inimico gloriarum suarum diabolo Deus extulit.

Feliciorem fors arbitraris diuitem. Sæpius pauper quam diues ridet: & huius hilaritudo, scenica

plurimum, de superficie, à supremis labris venit; aut si ab animo, fragilior est, cum aduentitiis innitatur; ut quæ à ludentis fortunæ pendeat manibus: à quibus quid exspectas stabile? festinant in damnum, ad incrementa lentè exurgunt: neque umquam eâ celeritate res reparant, quâ rapuerunt, quâ finiuerunt. quare omne illud gaudium citatum est, transit; imò euolat paribus cum fortunâ pennis. At pauperis ab alto risus est, de suo gaudet. Et ferè videbis diuitem cogitationibus grauem, multa meditantem, volentem animo multa, cum interim risum mentiatur. reterege: omne mendacium tenue est, pellucet, si inspexeris: videbis cor exedi, ac superuacaneis fatigari. Sed felix est. Omnis, mihi crede, personata hæc felicitas est: cõtemnes, si spoliaueris. Vis nosse hunc ornatum? quod equo stratum, aulaa domui, hoc opes diuiti. Intus considera: noli illum æstimare pallio, aut fasciâ Regiâ; se pone hæc ad modicum. Intus spectata: vide quid lateat, quid ibi sit; hoc illius est; ab illo metire; ab animo nimirum virtutibus instructo. Quid ergo? cum opibus felicitas stare non potest? Potest. nam & in diuitiis sese explicat Virtus, neq; illarum possessione quemquã interdicit: sed hoc efficit, ut intrepidè quis possideat. Affluunt? tenebit colorem: diffluunt? stabit idem color. imò aduentitia singula, ceu fugientia, ceu adnatantia, in suum colorem vertet; non ab

iis suum mutuabitur. Ingruant mala, bona faciet; effera, mansueta dimittet; paupertas ipsa, diuite hanc animo complectetur. Assuetudo ad hæc ducet, & fortuitorum frequens meditatio. Ita solidissima corporis pars est, quam frequens vsus exagitat. Sic nautis videmus corpora ferendo mari dura; agricolis manus extritas: ad excutendum tela militares lacerti valent; agilia cursoribus membra sunt: illudque, vt semel dicam, in singulis solidissimum est, quod exercuit: tantum valet exercitatio. Hinc & Leonibus magister manum insertat; osculatur Tygrim suus custos; Elephantem infessor Æthiops cogit ambulare per funem. Maiora dabit quisquis virtutem suam fecerit. mala nimirum iuxta ac bona sua faciet: nec minus in diuitiis quam in paupertate beatus erit. Et sanè infirmi est animi, non posse diuitias pati. M. Cato cum laudaret Curium & Coruncanum, & sæculum illud, in quo Censorium crimen erat paucæ argenteæ lamellæ, possidebat ipse quadragies sestertiū: & si maiores obuenissent opes, non spreuisset. Neque enim se sapiens indignum fortuitis muneribus putat; nec respuit possessiones: ac licet illas non admittat in animum, in domum tamen securus recipit; continetque tamquam maiorem virtuti suæ materiam. Magnus ille est, fateor, qui fictilibus utitur vt argento, vt auro: nec minor tamen ille, qui sic argento, sic

vtitur auro, vt fictilibus. hoc etiam fortè hîc maior: instrumenta enim huic explicandæ nequitiaë fortuna concessit. non vtitur? magnus est. Nam cui illa negata sunt, quid iudices? Latêt in hoc fors vitia, plurimum ausura, si vires dederis. Intuere serpentem; licet frigore rigeat, non ideò desunt illi venena, sed torpent: accedat calor, & videbis non fuisse emortua, sed dormiuisse, fortiùs nocitura si excitaueris. Intuere dehinc Tygres & Leones; licet submittant aliquando, numquam feritatem exuent. da sæuitiaë materiam, exasperabitur toruitas mitigata. rarò enim vitia bonâ fide mansuescunt; rarò in æuum delitescunt. experire. materiam præbe: & à paupere experimentum cape. Crudelitas, ambitio, luxuria, in paupertate latent. arrideat benignior fortuna, ingerat pleno sinu opes; cognosces qualis fuerit. quamdiu instrumenta hæc desunt, quid iudicas? In diuite omnia habes, quæ nequitia, vt se diffundat, desiderat. at continet hanc, & freno in officio tenet, nec patitur erumpere: sin pergat efferare, calcet pedibus, vinculat, & quasi eliso comprimit gutture. magnus est, & inter primos numerandus. Quid hæc ad vos? Plurimum. congeffit in vos fortuna ingentes opes: supra priuatum pecuniaë modum prouexit; vt non iam habere, sed calcare diuitias liceat. & in tantis opibus stat mens recta: hoc viri est, & magni; & qualem vix singula olim sæcula

sæcula dederunt, vnum alterúmve. Scio à pau-
 pertate exisse magnos. Scipioni dos, Regulo
 mercenarius, Menenio funus defuit. ergo illius
 filiæ ex ærario dotem acceperunt absentis Reguli
 colonus populus Romanus fuit; tertius ære col-
 lato funeratus est. Sed & è diuitiis scio prodiisse
 magnos. Catonem & Senecam quis ignorat? in
 summâ fortunâ, subdixerunt se fortunæ, intror-
 sus beati & diuites: hoc vno à magnâ mortalium
 parte disiuncti, quòd plerique habeantur veriùs
 à diuitiis, vt æger à febribus, quàm illas habeant,
 Licinium cogita & Mæcenatem: at illi diuitias
 cùm haberent, non habebantur ab illis. Magnus
 itaque ille est, qui diuitias, quas habere potuit,
 contempsit: maior qui possessis sese exuit; aut
 exutus stetit interritus: nec minor, qui illis cir-
 cumfusus, magis audiuit suas esse quàm credidit.
 Prior ille securus est, qui in paupertate diues est:
 at nescio an non ille maior, qui in diuitiis pauper
 est. Et sanè ingentis animi est, non corrumpi di-
 uitiarum contubernio: nec minùs, inter cælata
 laquearia nullum pauere sonum, quàm sub viridi
 cespite. Illud verò quale est, in summis opibus
 non trepidare ad magnitudinis suæ præceps, co-
 gitet licet quosuis casus, & in sublimi maximè lu-
 bricos? quale illud, parasse animum in omnem
 fortunam; & in extremâ tenuisse colorem, quem
 ostentauit in summâ? Iam quod præcipitium

vereat, qui licet in monte, in plano tamen stetit; & cui omnis vertex planities fuit? Vos exemplo estis, qui per plana & excelsa pares animos circumfertis; & in alto timidoque diuitiarum præcipitio, tamquam in humili confidentique solo, gradum figitis.

Mercium orbe toto aduectarum Varietas.

Reliqua ciuitatis, quæ opes tangunt, quæ diuitiarum ingentem accessionem, quid enumerem? non omnia complexus fuero, si dixerò, quidquid natura produxit nobile, quidquid ad huius similitudinem artifice datum ingenio & manu; adeoque, quidquid in deliciis rarum, claudihis mœnibus, ut omnes arbitreris Prouincias Regnaque in unam urbem meliore potioraque parte sui commigrasse? quidquid enim vterque Indus, quidquid Arabs, quidquid Tagus, Nilus, Tyberis, Rhenus, Iber, Sequana diuite produxit fluxu; quidquid demum Oceano toto natura lusit, hinc sedem iures firmasse. Vis marmoris eborisque strues tamquam rupes? vis piperis, caryophyllorum, zingiberis aggeriem tamquam montes? vis cinnami, croci, nardi nemora? vis ferri, chalybis, plumbi, stanni, æris ductilis aut caldarij, Cyprij, Corinthij, campanici, argentique aurique quædam fluenta, ut arbitreris metalla hæc vrbi vernacula? vis omnium vbique gentium opes, gemmasque,

masque, quas aut vanus Aethiops, aut inanes Parthi bullarum vice per omnia corporis anxie forata, inferunt; hinc de draconum frontibus, ibi de piscium cerebris onera venantes; alibi de fluminum ac maris reiectitiâ despumatione conchas piscantes, & in iis duriolem verrucam? vis quidquid orbe toto de raritate & peregrinitate gratiam possidet? hinc reperies. Vis deinde quidquid luxus cum naturâ depugnans inuenit, ausaque de colore est prouocare florem nobili tincturâ, & tinxurâ pari? cogita quidquid vbique florum, colorum varietate nobile; si non superari, æquari naturam videbis: ita ingeniosa ambitio est: inuenit in Galatiæ grano, in purpuræ faucibus, in tenui venulâ, in rupibus à mari percussis, in alite, in omni re propè, quod educeret in ostentationis pompaticæ curiositatem. Iam nec vno contenti colore, alium alio operimus; sic gemina à portentosis non vno loco ingeniis via demonstrata fastui est. nec semper satiantur vellera, non bombycum viscera, non arborum filamenta; sed fraudantur succo, sitique suâ; ne totum si imbibant, referant liquorem: quin & suprâ quàm expetunt bibere coguntur, vt ebria arbitreris, cum plus hauserint quàm poscant. Diluitur etiam color vario in decorem accersito temperamento, vt aliud iam referat, quàm natura dedit; ita iuuat luxum geminare miscendo, & ipsa adulteria adul-

adulterare naturæ, ne vicisse hæc videatur.

Quantas deinde vni lanæ aut bysso picturas videmus intertextas; hîc scutulis, ibi floribus, alibi filuis, pratis, fluminibus, fontibus, montibus, vallibus, rupibus, & animalibus omnis generis, ad inuidiam rerum ipsarum ludentibus? vt nec montium desideres vertices, non camporum supinam planitiem, non amnium fluores, pratorum virores, non lætam nemorum opacitatem; non hîc scruposum, illic fecundum solum; non steriles auenas, non fenerarios culmos; non rupium asperitatem, non maris sæuitiam, non malaciam; non volatus auium, volutus serpentum, ferarum cursus: ita in vnâ sæpè texturâ, tam aduersantia, & à variis delecta locis in vnum redacta corpus, cum naturâ de venustate depugnant. Quid quòd & viuentium vellera, purpurâ coccoque infecta viderimus, velut illa sic nasci cogeret luxuria? quanto dehinc argento & auro intexta? quasi parum sit inebriasse purpurâ coccove, nisi auro grauida nouum ab vtroque sortiantur nomen: vt duplex hinc enascatur luxus; virorumque iuxtâ ac feminarum eluceat forma, eo augustior, quo augustiori integitur.

Magnum fuerat olim in vnam deuehere Prouinciam, quidquid Europâ natum totâ; nunc nisi quidquid vbiq; est terrarum in vnam conuehatur urbem, parum est. Quòd si quis in hoc genere curio-

curiosior, certiore singula disquisitione, Regnorum importatas opes, aut redditas ab hac vrbe nosse volet, Guicciardinum legat: audet is, cùm Antuerpia staret, negotiationem quæ annuatim inter eam Angliamq; vltrò citroq; peragebatur, ad duodecim auri milliones deducere. & quisquam arbitrabitur pauciora ex Hispaniâ & Lusitaniâ, Oriente & Occidente toto, annis singulis prouenisse; quisquam ex Galliâ & Italiâ totâ inferiora; aut demum ex Germaniâ, Poloniâ, Sueuiâ, Norvvegiâ, Daniâ, Liuoniâ, Moscouiâ ac vniuerso Septemtrione minora? Hæc qui secum tacitus cogitauerit, perfacilè videbit, non infra quinquaginta auri milliones, annis singulis, in rerum emptionibus ac venditionibus in vnâ hac vrbe absumi solitos; dum se Regnorum, quâ patet orbis, mercimoniis onerat; suaque vicissim per omnia terrarum diffundit Regna. Neque interim quidquam hîc tango de iis quæ intra vrbis mœnia, quæque per nobilissimas Belgicas prouincias dispertitur: quorum numerum quis ineat? imensa res planè est in tanto populo, tâtâ prouincialium frequentiâ, qui ferè ab hac vnâ pleraque mutuuntur: arbitreris matrem diuite semper vbere grauidam, cuique numquam desit quod largiatur: arbitreris mare, cuius indefecta materia est; quanto plus hauseris, tanto plus credas accrescere; tantoq; plus influere, quâto plus defluit.

Pecuniaria negotiatio.

IAm si ad pecuniariam negotiationem reflexeris oculos, credes omne hîc orbis aurum effusum. exemplo vno alteróve aperiam. Vidimus his annis, vix solidis diebus viginti, ingenti ausu, è priuati nobilis negotiatoris manu supra septingēta aureorum millia in militaria erogari stipendia: vidimus deinde ab eâdem manu, mense vno auri millionem vnum; ab eâdem denique mensibus non tribus integris, portentoso conatu, auri miliones duos, & super hæc aureorum septingenta millia. Addo aliud, nescio an minùs portentosum; & conferre lubet cum veteribus. Inter humana prodigia, æs alienum Milonis, qui Clodium occidit, Plinius posuit: at quid sestertiùm septingenties, ad auri miliones sex, quos priuati duo, priuato debuerunt nomine? quibus tamen Rex ipse plura longè debuit. O animos non Spartâ, nec Româ, sed Belgio, & Antuerpiâ vnâ dignos. Quid faciant Reges, in tam audaci fortunatoque priuatorum conatu? Quid Cæsar Dictator, cui ingens visum est, post subactum orbem, post tot exercitus, tot terrâ marique prælia, auri debuisse miliones sex; cùm priuati duo non horruerint ad Cæsarianum æs; à quo etiam omniexuere se posse sperant tam felici raroque euen-

eventu, quàm forti aggressi erant ausu? Quid Crassus, cui satis fuit ad diuitis nomen legionem annuo tueri redditu posse, cùm ipse in agris festeriùm M M. possideret? Quid Cæcilius Claudius, qui testamento edixit, quamuis multa ciuili bello perdidisset, relinquere se tamen seruorum millia quattuor, centum XVI.; iuga bouum tria millia sexcenta; reliqui pecoris CC. quinquaginta septem millia; in numerato H-S. DC.? Quid Varroni narratus Ptolomæus, quem scribit octona equitum millia pecuniâ suâ tolerauisse; mille conuiuas totidem aureis potoriis, mutantem vasa cum ferculis, saginasse? Quid Pythius Bithynius, qui platanum auream, vitemque nobilem, totq; modis laudatam, Dario donauit; qui Xerxis copias, septies nimirum centena LXXXVIII. hominum millia, excepit epulo; stipendium quinque mensium frumentumque pollicitus? Et hæc prodigia humanarum narrantur opum. & tamen quanta hæc portio ad immanes priuatorum in Republicâ hac conatus, paucorum mensium ausu?

Iam si veteres intueamur, & ad retroiores, oculos conuertamus; sciunt omnes, quicumque antiquitatem sciunt, non fuisse apud illos numerum vltra centum millia: multiplicari deinde hæc ad decies centena millia pro portento fuit. at ætate nostrâ, & in vrbe potissimùm hac vestrâ, auri milliones tam crebrâ etiam plebeiâ teruntur lin-

guâ, vt non minùs familiares nunc illi sint, quàm talenta olim decem.

Nemo hæc mirabitur, qui cogitauerit, quidquid propè gemmarum, quidquid aromatum diues profudit Oriens, quidquid Occidens auri potens, in vnam fluxisse hanc vrbem. Vis propius aliquid, quisquis opes metiri voles? intuere ciuilia hæc bella. aberrasse ne credes à vero, qui ducentos auri millones, ab hac domesticâ sanguinariâ charybde inenatabili impactos profundo dixerit? cogita quid Iberia vniuersa vtriusque suffulta Indiæ opibus; quid apud Battauros Gallia, quid Anglia, quid Germania, subsidiaria vni populo regna, prodegerint; quanto partium studio Regnorum opes, ab his fluctibus desorbendas, æmulâ potentiâ proiecerint; & comperies parum dixisse qui ducentos, fors & qui trecentos millones dixerit. Pudet referre plura, & crescere dictionem in hoc infelici numero. Ergo finio; lectoris subductioni relinquens, quantum auri annis singulis per vniuersi orbis cambia & recambia abeat redeatque ad vos ingeniosâ deductione. nam si in mercibus quinquaginta minimùm abeant auri millones, quis enumeret mutatitium cambiale aurum? aut superari hoc à reliquo negotiatorio, sibi, aut cuiquam persuadeat?

Orbis

*Orbis delicia, & in earum usu moderatio.
Nanum frequentia.*

IAm quæcumque in cibum, quæcumque ad potum faciunt, si voles; si omnium gentium vina, Cretica, Italica, Germanica, Gallica, Iberica; si quidquid ad secundarum facit mensarum delicias; si pirorum, malorum, prunorum, cerasorum, nucum, pomorum denique genus omne; hîc habebis: neque aurea desiderabis, non punica, non cydonia, non mala citrea; non ficus, dactylos, vuas, oliuas, cappares. Quid, quòd pleraque fecundiùs hîc proueniant, quàm in patrio solo? Et in tantâ tamen omnium copiâ, cupediarumque, quas aut terra facili protrudit partu, aut curiosa donat manus palati proritatrix, varietate, tantisque condimentorum ex altero orbe euocatorû generibus, in tam profuso deliciarum campo, tantam quantam in vobis videmus parcimoniæ regulam, quis non miretur? Plerique enim vestrûm nec nomina eorum norunt, quæ ab vltimo orbe aut mari, diuite semper classe, tamquam ad alteram terrarum parentem deuehuntur.

Viuite felices, in quos quidquid vbique de raritate nobile, singulæ contulere Prouinciæ; quasi in ornamentum vrbs huius, natæ sint omnes, & in hâc vnâ reliquarum labor sudauerit. Viuite,

non tam diuite omnium copiâ , quàm insigni
raraque in tantâ benignioris naturæ largitione ,
parcimoniâ, felices. Viuite nulli Europâ totâ mer-
cimoniis pares.

*Nauium
frequētia.*

Vidi cùm non semel flumen integerent naues,
& tamquam strato ponte calcandum se Scaldis
præberet; multisque non rarò septimanis in an-
choris naues starent, priusquam aditu ad littus
facto onera deponerent: & erant omnium Re-
gnorum onerariâ, deuehentes quidquid vbique
summum primumque.

Artes mechanica.

ARtes quis enumeret? & laus tamen cuique
sua: ab ingenio enim omnes natæ, à quo om-
nis manuum dictatura. Paucas interim dabo, li-
bero & ingenuo dignas. possem plurimas: pos-
sem propè quotquot orbe toto sparsæ recensere,
quæ aut ab hac vrbe, tamquam à matrīce solo, in
reliquas orbis defluxere Prouincias; aut tam-
quam à nutrice excultæ, magnis locupletatæ in-
crementis, diuite ad suos auctu rediuere, felicio-
res ab hoc vberē, quàm ab illo vtero.

Et omnis quidem retrò antiquitas mirata Mile-
sios oues tondentes; Seres arbores nentes; Tyrios
tingentes; Phrygēs insuentes; aliosq; exinde her-
barū succis, & concharum alueis lanas incoquen-
tes. Iam textricam Babyloniam artē quantis olim

acce-

accepimus versibus decantatam ? quanto illius singula Possidonius studio prosequutus; quemadmodum torqueantur fila, ac suspensis tela ponderibus rectum stamen extendat: quemadmodum subtemen insertum, quod duritiam utrimque comprimētis tramæ remolliat; spatha coire cogantur, & iungi. vnde illud non minùs artifice calamo, quàm quidquid ibi manu lusum:

Tela iugo iuncta est, stamen secernit arundo.

Inseritur medium radiis subtemen acutis,

Quod lato feriunt inserti pectine dentes.

Quæ omnia, pariaque, aut his maiora, cum in vnâ hac vrbe, & delectu rariore, & ingenio fecundiore, & arte sint venustiore, ne attingam quidem. paucis tantùm ingenuis contentus, reliquas & numero plurimas, & opere portentosas artes tacitus præteribo.

Ars Pictoria.

Pictoriam non transeo intactam; maximè cum videam lege cautum, vt picturam soli ingenui exercerent, perpetuo interdicto ne seruitia docerentur, non Sicyone tantùm, sed Græciâ totâ. Neque ego in magnâ hac arte, viuos attingam artifices, magna Europæa miracula: nam & modica in hac enumeratione gratia, & offensa timeri potest magna. Si enim paucos enumerauero, quid nisi inuidiam exspectem? si omnes, ingens
fit

fit labor: si hunc illi anteferam, quid nisi linguæ iacula, aut penicilli sperem licentiam? venient posterius, qui sine æmulationis prurigine, magna sæculi vrbisq̄ue vestræ nomina nobili calamo propalabunt. de quibus interim, vniuersim hoc audeo: nullam in his penicilli gloriam desiderari; non oris venustatem, capilli elegantiam, oculorum argutias, non respicientes, suspicientes, despicientesq̄ue vultus; non vestium sinus rugasq̄ue; non venarum implexus; non articulorum membrorumque decora, muscutorumq̄ue contuberationes, ac quasi bulbos; non camporum læta, tristiaq̄ue; non luxuriantes, cadentésve nemorum vertices; non colles ascensu salebrosos; non montium dorso pasuis, latera viretis, opaca lustris, aperta culturis, concaua fontibus, abrupta fecundata fluminibus. Sed neque priscos in his desiderabis artifices; non Atheniensem Apollodorum, Parrhasium Ephesium, aut Xeuxen illius linteo deceptum, cui etiam palmam concessit ingenuo pudore, non Eupompum, Pamphilum, Demophilum, Melanthium, Echionem, Euphranorem, Cydium, Pausiam.

Verùm de vitâ functis, & quos mors extra inuidentię iactum posuisse videri potest, mihi verba. Habuerūt propè singula orbis Regna magnos in hoc genere artifices; quorum nomina æternitati sacrata, ab illâ omnium artium scientiarumque

que admiratrice & laudatrice antiquitate. plures tamē vno sæculo, ex hac vnâ Republicâ prodiisse, quàm ex multis retrò ætatibus toto orbe reperies. Repetamus gratâ veteres memoriâ, & quantum fas est componamus.

Celebratur ab illis Bularchi tabula, in quâ Magnætum proelium, à Candaule Lydiæ Rege repensâ auro. At ego video apud vos Francisci Floris cæli pugnam; Luciferum deciduum, superstantem Michaëlem, huius agmina insultantia, terrentia, minitantia; illius è præcipitio pendula, ac in medio lapsu tremula, vt & cadere arbitreris, & mente turbatâ vltimâ blasphematione cælum impetere. Video alibi Dei matrem conscendentem cælos, ludentesque circumsecus angelos; vt & diffluere gaudio beatas illas mentes, & aëra pennis scindere lento suauisque quodam remigio, arbitreris: sed & omnem circa regionem cæli gaudium persentiscere; ita omnia lætitiæ quamdam frontem induisse videntur, depulsis mœroris signis. Huius etiam est Iudicium in die Domini magno. multa hîc ad horrorem; sententia Iudicis, cuius adhuc vltima verba innatant labris, & indignantes oculi maledictum iaculâtes: inde corporum raptus, inferorum gurges; mixtæ infelici interitu maribus feminæ, iuuenes senibus: cæli dehinc amœna, corporumque ad illa volatus, vt mireris tam diu suspensâ aëri suo in-

E

hære

hæere quasi æternùm volantia: quosdam etiam apud inferos torqueri, alios in cælo gaudio diffluere, æmulâ bonorum & malorum retributione; vt & spectatorem suum tormenta terreant, & alliciant gaudia. Dedit de eâdem re Iacobus de Backer, varium & nobile opus, dignum posteritate & vitâ; & quod cum veteribus componatur.

Magnus fuit Parrhasius Ephesius, qui Cressam nutricem, infantemque in manibus dedit: qui Athletam in certamine currentem, vt sudare videatur; qui alterum arma deponentem, vt anhelare sentiatur. Magnus Aristides Thebanus, cuius erat oppido capto ad matris morientis è vulnere mammam adrepens infans: intelligiturque sentire mater, & timere ne emortuo lacte sanguinem infans lambat. Non erit inferior Petrus Bruegelius, qui Infanticidium Herodis in mediâ statuit niue; vt & niuem credas, & sanguinem iures; & exhorrescas in illâ sanguinis & niuis, candoris & ruboris, sæuâ mistione. Iam vbi matrem videris spargentem comas, lacerantem vultum, & pro sudore lacrymas, tamquam salebrosos torrentes, vnicum cari solamen pignoris, protrudentem, quid dices? quid vbi alteram, quasi iam iam cadente animâ, aut in vltimo secretionis suæ spiritu iacētem; in quâ cum nihil videas lacrymarum, mortis videas plurimum: vbi tertiam vno vulnere lac & sanguinem fundentem, pendentisque

que ab vberibus infantis animam imbibentem; ut & infans lac sanguinemque bibat, & animam in eadem nutriciam mammam iaculetur, tamquam redditurus vitam, à quâ acceperat; non inclames, Vicisti? quid vbi infantem ingenti vulnere confossum, in quo intelligere possis quantum restet animæ, & in ultimâ illâ projectione niuem pro vberibus fugentem, quasi in redhibitionem animæ per vulnera fugientis; non acclames, Io triumphes?

Ingens gloria Timantis, cuius est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata: quâ stante ad aras periturâ, cum mœstos pinxisset omnes, præcipuè patrum: in quo cum omnem tristitiæ imaginem consumpsisset, patris velavit vultum, quem dignè non poterat ostendere. Eritne minor Quintini Messys, à quo habes demortuû Christi corpus linteo inextensum? Videbis hîc sub caræ cervicis onere, non tam pōdere quàm dolore fatiscentem Nicodemum, succidentibus genibus. Videbis Dei matrem, quæ in cruce steterat, in filij morte tamquam laxatis nervis, solutâ cōpage, decoriter subsidentem, ni à discipulo, cui commissa, sustentetur quasi in subsidium: cui etiam, non ut sub pondere cari pignoris, sed ut sub ingenti mœroris mole, genua labant. Videbis & Magdalenam pugnantibus inter præcordia mœstitudine & amore, vicariamque animam pro dilecti animâ spondentem, dum

capillum spargit, vnguenta parat, & capillorum
 & vnguentorum & oblitam sui. Habes & Ioan-
 nem, in ardenti ahenò, æstuante oleo & tamquam
 de infessoris sui victoriâ indignante, animo vultu-
 que pacatum, ac quasi à repenti medicante bal-
 neo recreatum. Habes puellam psaltriam in Ioan-
 nis cæde, inuerecundo librato vestigio, terram
 non tam inambulantem, quàm verrentem: habes
 puellæ matrem, quæ libidinis oculos in demortui
 caput iaculatur, tam impuro obtutu, vt frigeat
 omne lupanarium scortum, præ hac flammâ.
 Magnus Xeuxis. Inferiõrne Ioannes Hemssen?
 aut cuius ingenij artisque decus maius? intuere
 vtriusque penicilli, tamquam doctæ matris erudi-
 tos partus; dubitabis, magisne eluceat illius Iupi-
 ter latera cludentibus diis, an huius Prodigus Bac-
 chidibus circumfessus; illius Hercules dracones
 strangulans, an huius Prodigus deiugulato marsu-
 pio, fustes pro genis basians; illius Alcmena matre
 pauente, an huius Prodigus incertus animi, pu-
 gnantibus inter se, fame, frigore, erubescentiâ, præ-
 teritorum memoriâ, futurorum metu. Quid
 quòd in eâdem tabulâ non vnus gloriam æmula-
 tus? Clarus veteri famâ Niceas, qui supra reliquos,
 canes prosperrimè expressit: at noster felem, quæ
 nihil illius concedat molossis. Clarus Pausias, cu-
 ius boues imitati multi, æquauit nemo; ac nescio
 an huius porci inferiore lintrem degrunniant mi-
 raculo.

raculo . Clarus Timomachus, cuius Medeam octoginta talentis venundatam accepimus : ast ego dubito, dignone satis auro permutari possit Hemsseni Lena , exertâ impudenti linguâ Prodigum inter amicas ludens. Taceo tabulę huius reliqua, mensę apparatus, senem bibulum, cæcum citharædum, operisq̃ auctorem varias vno spiritu tibias animantem , omnimodis peritum vt pictorem ita & modificatorem.

Varro narrat cognitū à se Posim nomine, ab eoq̃ factas Romę vuas & pisces, ita vt nō esset aspectu discernere à veris. Quid diceret si culinam vidisset Ioachimi Buecklaer, in quâ poma & hortorum reliqua; in quâ altilia, carnes, pisces, ita rem mentiuntur, vt non vnā fallant ancillam coquariam?

Fuit & Pamphilus, cuius est Vlysses in rate, vt & periclitari videas, & sperare : & Echion, cuius est Liber Pater, in quo victorem agnoscas, & hederatam tamquam à torculari lubentiam . Apud vos verò Guilielmus Key: cuius est Christus immoriens cruci, latroq̃ inter blasphemias ultimâ desperatione voces animam ingenti corporis contorsione euomens; alterq̃ culpam agnoscens, & veniam deprecans. Sed super hæc, senex venerandâ canitie, læto vultu, ore blando, cui nihil desit extra vocem : nam & animam inesse reris, ita oculi, os, vultusq̃ reliqua, totam cum penicillo mentem afflatam testantur.

Laudatus etiam, & inter primos numeratus Protogenes, qui anhelantis canis spumiam, meliùs iratâ spongiâ quàm penicillo expressit: cuius etiam est Satyrus tibias tenens & inflans, & variâ concentus expectatione auditorem fallens. de quo illud veteres, omnia illi cum Apelle fuisse communia, nisi quòd ille manum de tabulâ nesciret tollere, memorabili præcepto, nocere sæpè nimiam diligentiam. Neque Protogene minor Martinus de Vos; cuius est, auersantis psaltriæ vultum, magni Baptistæ caput; truncumque corpus, tamquam à recēti vulnere & lapsu supinum. Huius etiam est Antonius in aëra raptus, tantâ stipatus monstrorum sæuâ varietate, vt nihil necessum sit ad terrorem inferos adire; vna te tabula docebit quid timere debeas.

Fuerunt & alij singuli in arte, quam profitebantur, magni. Hic Callimachi exemplo non saltantes Lacænas, sed rusticum agmen recoctum cereuisiâ, tam certâ expressit agrariâ lege, vt nec Bacchum desideres, nec illicem tibiam. alij, nemora, arbores, frondes, luxuriantesque comas, ac quasi à vento motas dederunt, vt & sibilum expectes, & aues fallant infidâ sede. pluresque hîc etiam, quos graue foret recensere, & curioso volumine percensuit Carolus van Mander. Vt si suos iactet Italia Vrbinos, Angelos, Tizianos; suos Germania Dureos, Holbenios, Aldegrauios: suos

Ant-

*Petrus
Balsen.*

*Cornelius
Molenaer
Ioachimus Pa-
renier,
Ioachimus Buec-
kelaer.*

Antuerpia possit Quintinos, Florios, Bruegelios: vt vnâ iam urbem cû tot laxissimis regnis ingeniorum magnitudine audeam componere. Quid si ciuitatis huius reliquos? quid si vniuersi Belgij nobiles pictores adduxero, & è singulis oppidis suos euocauero, quantos darem? Cleuios, Brilios, Cockios, Congnetos, Mabuscos, Mostardos, Moros, Schoorelios, Aertsios, Hemskerkios, Pourbusios, Barenios, VVinghios, Hofnaglios, Cocxios? Cocxij est Antuerpię Sebastianus iaculo trãsfixus: in quo videas sentire animam, sinistri pedis femorisque retractu, cùm intima, sagitta depascitur: quin & spectatores vulneris dolorem sentiunt: & Georgius ab eâdem manu trunco affixus; rotaque crudeli circumactu Martyris membra perpetuis nouaculis dilaniatura, in ipso volutionis suę initio cælo tacta, & in crudelitatis ministros eo potentiùs sæuiens, quo in vnũ Martyrem multorum carnificum ingenia sudaue- rant. equos hîc habes cum fessoribus turbatos; vnum etiam excussum pronum in terrâ, in cuius nudo dorso omnis ars certare videatur: neque minor hîc nature expressio quàm in Apellisequo, ad quem adhinniuerunt equi viui. Nullus sit finis si pergo. ergo abrumpo, & in medio cursu gradum sisto. totamque hanc artem, humanæ æmulam naturæ, cogitationi potiùs cuiusque quàm calamo committo.

Sculptoria, Calatoria, Incisoria ars.

Pictoriam, Sculptoria comitatur; in quâ, non erubescio fateri, vincimur numero. agnosco enim statuas, variis in regnis, ad inuidiam propè omnis naturæ fabricatas. Memini Apollinis cubitorum xxx. ex Ponto à Lucullo delati: memini Iouis cubitorum xl. à Syssippo facti; memini Solis Colossi cubitorum lxx. trecentis à Charete talentis fabricari; & super hæc Mercurij, in quo Zenodorus annos solidos decem sudauit H-S. cccc. Iam Phidiæ Olympium Iouem quis ignorat? quis Polycteti pueros talis ludentes; Lysippi tibicinam temulentam; Praxitelis Proserpinæ raptum; Calamidisequos; Crefilæ vulneratum; ceruum Canachi; Demetrii Mineruam musicam; Euphranoris Paridem? quis Lycij pueros sufflantes languidos ignes? quis aquilâ Leocræ sentientem quid rapiat? quis Nauceri anhelantem luctatorem; Amazones Strongylionis? quis Theodori muscam, currû & aurigam alâ integentem? quis Epigoni infantem matri interfectæ miserè blandientem? quis denique Callimachi nesciat saltantes Lacænas? Hæc marmore, hæc ære, hæc vario lapide tot manus luserunt, vt numero vincamur. Neque tamen adeò egenietiam in hac parte vestri: nam si non erubescit veritas, pauci è vestris omnem explent numerum. quis enim Antonium van Breda,
Cor-

Cornelium Floris, Ioannem de Hase, Ionghelin-
gum, Paludanum nouit; quis horum opera, qui
non inclamet, Non impari felicitate fluxerunt
hîc æra, steterunt marmora.

De Cælatoribus verò quid dicã? nobiles in arte, *Calatoria*
Ariston, Lesbocles, Prodorus, Pithodicus, Poly-
gnotus, Stratonicus, Scymnus; omnes argentum
cælare soliti. quibus nescio an quidquam conce-
dant vestri, Matthæus Valck, Vdalricus Spirincx;
& ante omnes VVolfgangus van Breda, qui
primus malleo stiloque substratâ pice cælare
docuit, cùm antè fusili omnes ductu laminas
in formas cogent. ergo vincitis, habet hîc
enim omnis retrò antiquitas quod discat, quod
imitetur.

Iam æris argenti que Scalptores quo statuam lo- *Incisoria.*
co? cedit omnis vetustas. Sæculi hæc beatitudo
nostri est; tantâque naturæ imitatione, vt nec pi-
cturæ, nec cælaturæ, nec statuariæ quidquam arti
debeat. Scio varias Prouincias magnos in hac arte
dedisse, noui Dureos, Aldegrauios, Leidios. nemo
tamen cum vestris, tenuioris incisionis elegantia,
nemo oris vultusque venustate, nemo blandâ ge-
narum adlubentia, nemo oculorum amœnâ sua-
uitate certauerit. vincitis. ipsaque adè natura
æmula iam arti, lineamentorum melleo quodam
ductu vinci se miratur, & dolet.

Ac nescio an non magis, cùm etiam calamo

F æquari,

æquari, propè audeo, superari se videt. Nemo mihi
 hîc veteres; nulli sunt. nemo ab alio orbe Chinen-
 ses aut Iapones; frustra euocabit. nemo à vicinis
 Regnis; nihil reperiet, quod vestris componi pos-
 sit: ita mortui, vnus calamo, vitâ quâdam donan-
 tur, vt viuere arbitreris; nihilque iam extra vo-
 cem desideres. qui si eâ felicitate animam ex-
 presserit quâ corpus, quid de vitâ dubitemus?
 Ergo calamo vincitis; quidquid vsquam antiquè,
 quidquid nouè fuit. & hæc gloria vestra est. Fuerût
 qui imitarentur, nec ineleganti sequelâ. Verùm
 umbras ibi videmus corporis vestri; & quasi re-
 percussorias quasdam voces ad humanas veras.
 Efferat nunc hîc sua antiquitas, Apollodori Aia-
 cem fulminatam; Xeuxis Alcmenam, Pana,
 Penelopen; Tiberij Archigallum; Pamphili Vlyf-
 sem in rate; Aristidis ægrum; Pausiæ boum
 immolationem; Euphranoris equestre prælium;
 Niceæ canes; Athenionis agasonem; Cydiæ Argo-
 nautas; Timomachi Medeam; arteque suâ cla-
 ros reliquos: vnus vester, calamo, nulli veterum
 cedit. Sint Attali, Demetriij, Hortensij; non dee-
 runt, qui aut octoginta, aut talentis centum, qui
 H-S. LX. aut CXLIII. mercari velint vnus opus
 calami. quo etiam tamquam Apelleo penicillo,
 purpureum addit genis decus, labraque tingit;
 vt nihil intersit, si qua fides oculis, inter hæc emor-
 tua, & totâ plena animâ. Hinc nihil dubitem asse-
 rere,

rere, si exurgant Critias, Nestocles, Hegias, Scopas, Lyfistratus, Stenius, omneque variâ semper olympiade artificum genus, fore, ut cum Xeuxe, vni palmam calamo, tamquam Parrhasij concedant linteo.

Ars Typographica.

TRanseo ad Typographicam, orbis portentum, ingenij miraculum. in quâ quis referat singula? quis chalybem tamquam patrem; quis æra tamquam matrem? quis plumbum stannumve tamquam fecundum semen, fertili immissum vtero: atque hinc proles quibus æternùm viuitur. in quibus tam variè ars ludit, ut erubescat natura se ab humano vinci ingenio. Iam si in singulis characteribus numerum cogites; si intercurrentia spatia; si accentuum, si distinctionum sensum discriminantium varietatem, sine quâ ille tamquam sine vitâ iaceat; si nexuum dehinc, tamquam vinculationis indicia; si quibus plus intelligitur quàm exprimitur signa, quæ ingeniosâ defrustratione & demembrant verba, & largiuntur integra; si maiores dein characteres, tamquã agminis ductores, & capita supra reliquam turbam efferentes consideres, quis non tot in vnâ re portenta quot res arbitrabitur? Quòd si ad prælum oculos circumferas, plena miraculo sunt omnia. nam quæ infrà marmora, quæ suprâ æreæ laminæ

tamquam cylindri, quæ latera ligna claudunt, quæque hîc gemunt, sudant, ludunt? Iam versatilis inter chelonia supera & infera succula, quantâ basim premit libellâ, quâ tâtâ exfoluit? Quid vectes referam, trochleas, ductarios funes, quid ansas, fibulas, tympana? quid pilas tomentis fartas, miro in orbem flexu tamquam torno ductas; colore deinde tamquam pingui ac adipato quodam rore tinctas, quo characteres fecundantur? qui deinde è statione suâ, in chartam tamquam alienum agrum, exituri, nouo dominum beant fructu, à quo vita etiam post funera redit. Viuit enim qui non moritur. non moritur qui in cuiusque noui lectoris oculis & pectore vitâ viuit nouâ.

Hanc vitam à Plantiniano prælo quâti acceperunt? perierât æternæ insepulti obliuioni; aut tamquam animâ numquam conlatâ, aut tamquam vniuersim ereptâ, iacebant prostrati in perenni quodam ignauescentes sopore; ni ab hoc afflatore, nouâ redanimatione rediissent in vitam. Scio in omni propè gente floruisse in hac arte nobiles; noui è Latio Manutios, è Germaniâ Frobenios, è Galliâ Stephanos. at vos vnus Plantini nomine omnium tenebrastis nomina. Si sidera illi Regnis suis; Sol vester fuit; non Vrbi huic, nō Belgio; sed Orbi, quâ patet. Et vt omnia huius magna, nihil maius fuit Bibliis Regiis. quæ quicumque è Latio, Græciâ, Palæstinâ, Chaldaâ, Syriâ intuebitur,

tur, non exclamet, Vicisti; octauum orbi miraculum hîc est? Et non tanti machinatorem operis, altè sublatum, per quidquid est orbis sicco deuehant pede, viridiq̄ue

— *aduelent victricia tempora lauro,*
quotquot nobilissimæ huius & æternaturæ artis cultores, Regna & Imperia fouent?

Ars Architectonica.

SEquitur Architectonica, ars nobilis. quales verò quanti que in eâ, cùm vrbs loquatur vniuersa, quæ supra reliquas orbe toto caput exerit, tum vnum **DIVÆ MATRI** sacratum templum locuples mihi testis; cuius si surgentes parietes, & conatum ostentantes intuearis, miraberis animos ingentes que ausus, prodigioso quouis per sæcula opere maiores. vt iam si pyramides Regum, quæ orbem famâ impleuere, cogites, humiles arbitris casus præ hoc molimine. Cogita quas vbique voles, & ab vtroque orbe accersere in vnum, siue quas in Arsinoë, siue quas in Memphi, siue quas sex & sexaginta hominum millia annis viginti, siue quas octo & septuaginta annis construxisse produntur; in quibus, in raphanos & cæpas, mille & octingenta talenta narrantur erogata; reperies audaci operis vestri conatu, quidquid in illis magnum fuit, fuisse minus. Iam turris operi imposita, quanta? parem nescio an ætas omnis retrò vide-

rit: etiam in illâ, quam insula ostentat, Pharo, octingentis à Gnidio talentis ædificatâ, inueniet quod vincat: maximè cùm in ambitu angustissimo, in prodigiosam exurgat celsitatem; portentosum per omnia humani opus ingenij. Multam, veteres posteritatis auidi, dum in cæmento luxuriantur & lapide, impendio nulli profuturo, gloriam vesanâ quæsiuere dementiâ; nusquam fidem repertura, nisi ab oculatis denuntiarentur auctoribus. Super quæ omnia, immania narrat Varro de Porsenæ Hetruriæ Regis monumento: cuius cùm enumerasset pyramides, cùm æneum in summo orbem, cùm huic orbi quatuor alias superstantes pyramides, altitudinem erubuit adii-cere: meritò: cùm insanæ hæ moles nihil tegerent præter cineres. Potuit aliquid vilius, potuit fœdus, ac quasi in contumeliam humani generis certius aliquid excogitari pyramide, quam meretricio quæstu Rhodope Aesopi fabularum conserua posuit? fuit tamen hæc vno omnium ore laudatissima; veterumque ad eò iudicio prima. Quæ omnia, si vestra spectem, si Deo in DIVA MATRE dicatum templum, si ingentem in hoc conatum, nulla iam sint; & submittant volentes operi vestro fasces. Adde, quòd illa in nudam vanamque ostentationem, in fatuæ potentia: propudiosam lasciuiam: at vester omnis labor sudauit Deo.

Verùm

Verùm dum vetera confero, ne verbis lusisse me nudis quisquam arbitretur, componam celebratissimum orbe toto Ephesię Dianę templum, plurimum, Plinio teste, librorum opus; viginti & ducentis annis ab vniuersâ Asiâ factum; cum vestro, DIVÆ DEI MATRIS magno nomini inscripto. Fuit illius longitudo quadringentorum & viginti quinque pedum, latitudo ducentorum viginti, ac in eo columnæ centum viginti septem. Templi verò vestri longitudo minimùm pedum quingentorum & decem; latitudo plurimùm ducentorum quadraginta, ac non ignobili parte sui, sexaginta & trecentorum pedum. Iam columnas quis enumeret? siue quæ sub ingenti fornice tamquam sub cælo Atlantes sudant, siue quæ latera claudunt, firmantque vniuersam machinam ingeniosâ dorsuatione? numero Ephesinas superant. Reliqua ædis vtriusque, cogitationi cuiusque potiùs quàm calamo committo. per facile enim erit ex hac rudi vtriusque diductione, reliqua templorum assequi. Iam si priuatorũ domus intuearis, vix oculis credas, ita in immensum exurgūt: nec rarò in pedes octoginta, centũ etiã; & tamen tam exilibus lateribus, tam tenui vestibulo, vt plurimùm parietes nõ nisi pedem vnum latitudine expleant; ac non rarò ne pedem quidem. & perstant æternùm: vt arbitraris nullum sentire senium; nullumque videas reformidare

ven-

ventorum incursum : sæuiant illi ; stant domus
tamquam ære fusæ, ac ne vestigia quidem sæuitiæ
referunt.

Venio ad publica. Senatoria domus quanta?
è solido stat illa marmore, nouoq̃ue decorata saxo,
peregrinum ostentans solum,

Premitt columnas Ultimâ recisas
quas arbitraris Africâ. has inter quadraginta &
nouem lati ducunt aditus, ostiaq̃ue totidem, toti-
demq̃ue negotiationis atria, è terrarum vltimis
diuitata. Hic si quis curiosior artem genusq̃ue
singularum velit partium, tamquam membro-
rum; dabo paucis, ne & defuisse videar, & prolixi-
tate nauseantis ingenij fastidium prouocasse. Pars
infima variegato stat marmore, Tuscanâ manu,
incultiore sæuioreq̃ue structurâ; cogita Centau-
ros, homines equis suis implexos, aut durum La-
pithûm genus. Altera Dorica. quâ olim Herculi
& Marti sacrauit ædes Antiquitas. hac Dores
structurâ delectatos accepimus: quæ plus osten-
tat virilis roboris, tamquã humeros latos, ingen-
tesq̃ue membrorum artus, quã feminei orna-
tus. Tertia Ionica, quâ Iunoni, Libero, Dianæ,
Iones primitus templa dicarunt, muliebris graci-
littatis æmula, quæ nec virgineam referrent molli-
tiam, nec virile pectus, non ossa, non lacertos: sed
matronali contenta maturitate, quidquid aspe-
rum esset ac quasi cęstuosum, fugerent; quidquid
nimiam

nimiam ^asuperet mollitudinem, auersarentur.
 cincinnis tamen, ac tamquam femineâ capillaturâ
 decoriter discriminatâ. Quarta perpetuo co-
 lumnata in orbem ambitu est. Frons operi toti
 prominet columnarum signorumq; nobili sym-
 metriâ: omnia è maculoso marmore, Lydio inter-
 currente lapide & miraculum augente. contabu-
 latio frontis vniuersi, ima Tuscana, secunda Dori-
 ca, tertia Ionica est, quarta Corinthia, quâ fon-
 tium Nymphis sacrasse tēpla veteres accepimus,
 mirâ exilitate, & virgineâ teneritudine. atque hîc
 ornamenta capite dependēt, acanthi foliis, Calli-
 macho repertore, persimilia: totam denique flori-
 dam, fasciisq; caput circūcinctam reperies. Quin-
 ta Italica, seu mauis, Cōposita: ex Ionicâ & Corin-
 thiâ decorem mutuata. Hîc florum frondiumq;
 & pomorum videbis implexus, coronario luxu,
 foliis flores & fructus intercurfantibus: nec rarò
 trophæis ornata militaribus. in cuius medio effi-
 gies Dei Matris est, Polycletæâ manu, Apellæo
 ductu. Quam vos, immani deturbato colosso,
 ingentium ab vrbe hac conditâ beneficiorum à
 beneficâ illius manu acceptorum memores, gratâ
 statuistis memoriâ: frendeant licet Copronymi,
 fremant Isaurici, rideant Diagoræ, stomachentur
 Cyrenæi, vos hanc DIVÆ MATRIS effigiem,
 restatissimam statuistis orbi, fidei à tot sæculis
 acceptæ, ac iam inde à VVillebrordo in hanc æta-

tem tutatæ, tesseram. Pergite felices, æmuli maiorum, quorum liberali dexterâ, cunctis propè Belgij orbisque Christiani primis vrbibus, Diuæ Dominæ nostræ, augustissima stant templa, priscae probitatis ac Religionis monumenta. Latera Centauri cingunt, monstrorum domitores, ingentibus armati clavis; vt nihil iam mire-
ris cæstus

— *quibus acer Eryx in prælia suetus*

Ferre manus, duroq; intendere brachia tergo;
cùm illos intueberis, quibus non modò magnū Alcidem contra stare, sed & indubitatum audeant triumphum sperare. Excipiunt Centauros pyramides, clauduntque tamquam nobili metâ, opus nobile. Sexta, pro columnis hîc Caryatides ostentat, quasi in hac etiam vrbe, Græci Persico defuncti bello de Caryatibus æternùm triumphent; ibi Persicum ex hostilibus manubiis trophæum, Lacones Pausaniâ duce statuisse credes: tamquam superbiâ castigatâ, barbara simulacra, recto deridiculi Atlantes, domitas subiicere ceruices cogantur. Opus vniuersum integit superstans aquila, expansis alis: tamquam si corporis sui molem, quadam pennarum velificatione, modico caudæ gubernaculo, contabundo volatu, incertam dirigat metan; aut in aliquam, fulminis vice, de cæló ruat prædam. putes perpetuò pendulam singulâ intueri, montes, campos, vrbes,
feras,

feras, homines, ac per illa indefessa remigia magnum aliquid spirare.

Quàm verò non vno calamo, non vr̄bis modò *Bursa.* huius sed Europæ adeoque Orbis totius negotiationibus destinatus locus, sed multis, magnis, nobilibusque dignissimus? huius area peristylio ambitur Augusto, amploque, quadraginta & tribus è Scocinio patrio marmore columnis subnixo: quarum scapi, mutuū mutuâ elegantia lenocinium præstant; ita singuli alio atque alio elucent ornatu, tamquam si singulis singulæ inarassent doctæ manus, (quasi facili ductilique terræ vomere aut rotâ) vt mirum sit potuisse in tot columnis tam diuite varietate ludere ingenium vnum, adeò discriminatâ paraturâ, vt cum singuli suo stent cultu, nullumque ab aliis mutuentur, tum mirâ similitudine, spectatoris oculos, lato gratoque circumueniant dolo; dum quos primo obtutu censebant per omnia pares, propiore disquisitione, toto deprehendant, qui singulis inerant, dispares ornatu. Hic columnis triformes insistunt arcus opere Gotico, saxeis passim foliis tam scitè interludentibus, vt prouocare arbitreris omnem de peritiâ vetustatem. sed & peristylij fornix cum columnis de varietate & elegantia certat, tam raro varioque ductu, vt dubites varietas elegantiam, an hæc illam superet.

Non transeo hîc ingenti sumptu & ausu, vendendis

dis exædificatam domum aulæis, quæ raritate sui meritò per omnes eat atates postumas. Patet in longitudinem pedes octoginta supra ducentos, respondetque operi latitudo. complectitur verò ambitu suo sex & viginti loca, aulæorum reconditoria, vt arbitraris cellas promas omnium in hoc genere elegantiarum, opumque nullo calculo metiendarum; ad oculorum quantumuis curiosiorum certissimum stuporem: ita supra artem bysso pleraque & auro grauida, dubium relinquunt, ars opulentiam, an hæc artem vincat. Quamquam si ex vero singula metienda, dicenda, perfacilè vicerim, nullà olim vetustate superatam, æquatam sæculi nostri artem, nullà. Scio veteres variâ in veste ad miraculum lusisse. quis enim ignoret Istrianas pexas, quis scutulato è Lusitaniâ textu; quis Martiali decantata gausapa,

Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum?
aut cui Lucilianæ ignotæ

Psila, atque amphitapa molles cū ingentibus villis?
qualia Plinio amphimalla, & villosa sunt vētralia. quis Phryxianas nesciat togas, nouissimis Augusti temporibus (Fenestellâ teste) nobiles? iam papaueratas quis non audit? quis non pictas & triumphis natas? crediderim à Mauris: præit Martialis:

Quando eques & picti tunicâ Nilotide Mauri.
Quin & Phrygiâ legimus pictas acu; an non & Ægyptiâ?

Quod

*Quod Nilotis acus compressum pectine Seruum
Solvit, & expanso laxavit stamina & velo.*

Sed & auro habemus intextas, Attalo repertore,
vnde nomen Attalicas. Colorum exinde va-
rietas Babyloniâ primùm manu de venustate
certavit, & nomen imposuit. innuit Martialis ele-
ganti versu:

*Nonego prætulerim Babylonica picta, superbe
Texta, Semiramia qua variantur acu.*

Plurimis etiam liciis intexere Alexandria docuit.
Hæc veteres: quæ si cum nostris componantur,
dices agraria illa esse, & in silvis nata; vrbica no-
stra, & à summis ingeniis profecta. Scio inter ob-
iecta Capitoni crimina, Babylonica fuisse tricli-
nia, quæ sestertiùm octingentis millibus venerant.
Scio quædam Neroni principi quadragies sestertio
stetisse. Iusit ad hæc Silius:

— *Fulvo certaret ut auro*

Vestis, spirantes referens subtegmine vultus.

At hæc illâ ætate, & in nouitiâ tunc reperiturâ, quæ
ferè pretia à nouitate metitur. Quæ si vestra vidif-
set, nulla satis digno pretio cõpensari potuisse ar-
bitrata foret: nunc frequentia vilitatem pretio pe-
perit, ita abundantia semper in se ipsam contume-
liosa est. Idem videmus in omni re. apud barbaros
enim quosdam quia copiosum & vernaculum est
aurum, auro vinctos in ergastulis habent, & diui-
tiis malos onerant; tanto locupletiores, quanto

nocentiores. cùm contrà peregrinitas vbique gra-
 tiam repererit, à quâ res queque pretium possidet.
 De varietate verò, & innumero propè colorum
 in vestris lusu, quid dicam? superat res ipsa fidem,
 adè in immensum creuit, ingenio superante na-
 turam. nullus hîc color abest, cogita quem voles;
 ac si exemplum poscis, nulli pauones, siue quâ col-
 la florent, quâ terga fulgent, quâ caudâ iacent, tam
 variâ vestiuntur plumâ, quàm sæculi nostri vrbis-
 que vestræ tapetia: ita multicoloria, discoloria,
 versicoloria videas, totiesque propè mutanda
 quoties mouenda; ac in omni flexu reflexuque
 alium atque alium colorem ostentantia: vt ne-
 scias an ludat aliquis error in re seriâ firmâque.
 Hoc, vt reliqua taceam, singulare, non reperiri
 parem in Europâ locum, tam diuite conditorio,
 tam cōcinnâ commodâque in omnem venditio-
 nem opportunitate, vt non aberrauerit, qui illum
 cum Orientis alite, de singularitate famoso, de
 posteritate monstruoso, qui semetipsum funerans
 renouat, natali sine decedens atque succedens ite-
 rùm Phoenix, contulerit. omnia respondent. vni-
 cusest Europâ, adeoque Orbe toto, locus. seipsum
 funerat, cùm venditione atria nudat: & tamen,
 nisi nudet, aut pereant opes, quas ipsum emedul-
 let ignauum sterileque senium, aut non succedat
 posteritas, nisi locum secuturis priorum secessio
 faciat duplici fœnore, venditione, emptione;

toties-

totiesque iterato, donec tandem hæc in orbem decessio successioque dominum locuplete beet ærario.

Possem hîc de domo Hansaticâ: & fors aliquid ^{*Hansatica domus.*} iure poscat suo: parebo, sed paucis. Protenditur longitudo in ducentos & octoginta plus minus pedes, latitudo minor est. absoluitur contabulationibus tribus. prior augustis laxisque in omnem partem seruit atriis, merciumque custodiæ. reliquæ trecenta complectuntur cubicula, quæ singula, singulis mercatoribus sufficiant. rarum hoc: & dubito, an in vllâ gente. turris domui imminet Corinthio opere conspicua; quæ latè quaquà versum, quidquid in vrbe, quidquid in vicinis agris, flumineque, læto prospectu reteggit.

De Arce verò vestrâ quid dicam? quid simile ^{*Arx.*} reliquus ostentat Orbis? quid Circus Cæsaris, quid Cauea ad hanc Scauri; quid theatrum Curij; quid Labyrinthi portentosissima humani ingenij opera; quid Gnidij turris? quanta procurrentia in mutuum subsidium propugnacula? quanti in totius operis tuitionem surgentes colles? Quid referam commeatum, quid apparatus bellici reconditoria? quid reliqua siue in ipsâ arce, siue extra illam tutoria propugnationis loca, quæ pediti, quæ equiti, quæ procurrendo, quæ defendendo, sufficiant? noua in singulis miracula qui dixerit, nusquam aberrauerit.

Aqua-

*Antiquæ (see p. 146)**Aquæ-ductus, Anthlea, machina Ctesibica.*

Venio ad Aquæ-ductus, Architectonicæ non vltimam laudem. Magnum omni antiquitate miraculum aquæ-ductus Romani. siue quos Q. Marcius Rex, Senatus iussu, actis per montes cuniculis, præturæ suæ tempore adduxit; siue quos Agrippa in ædilitate, centum & quinque salientes, ac septingentos lacus; siue quos Cæsar auspicatus, perfecit Claudius; à lapide nimirum quadragesimo ad eam excelsitatem, vt in omnes vrbs montes leuantur fontes: in quod opus erogatum sestertiûm ter millies. at ego nescio an vester labor, cùm absit ab impendio, ingenio cedat: cùm in vnam domum aquam coëgistis, quæ exinde in omnes defluat officinas cereuisiarias; tantumque singuli nullo labore admittant, quantum res postulat, nusquam deficiente flumine. nec ingenti hîc morâ opus aut tempore, momento propè cuiuscumque sitim explet: neque spem fallit mentita copia, aut exarescit diues vena: quantumque haurias, semper superest; semper reperies quod erogando sufficiat etiam sitientissimis cacabis, nocteque dieque omni, tot locis, tantâ vrbe calentibus, bullientibus, haurientibus: quæ non huic ciuitati tantum, sed & vicinis sufficiat. Quoties aquæductus Romani sederunt, aut exarescentibus fontibus elementum
nega-

negarunt? quoties subito languore populum frustrati, quoties plenâ morte ad dura consilia coëgerunt? At vester labor, perpetuatura dedit, & quæ tot iam annos nullum non dico senium sentiunt, sed nec attritionem iuventæ. perstant enim pari re dhibitione quâ primâ die: hauriuntque, largiunturque eâdem felicitate; cum nec quod hauriatur deficiat, nec quod largiatur desit.

Quid Anthleas referam ingenioso aquam subuectantes suctu; dum è terræ visceribus colatam aquam cribro, modiolus haurit; vectisque depressione in sublime elatus embolus, aquam fugit sequente elemento, ne per inane spatium frustretur conatus, naturâ vacuum auersante, inferiore assario aditum receptui præbente, superiore verò incumbentis aquæ pondere presso: hinc vectis eleuatione dum deprimitur embolus, dum assarium infernum, aqua quæ in modio est cluditur, assariumque supremum loco cedit ne obsistat embolo descendentem; iterataque vectis depressione emboloque elato, quæ superiore steterat aqua loco, in castellum euehitur, superiore depresso assario; eademque operâ noua ab imo putei aqua exsugitur, locum faciente assario inferiore; perpetuo quasi suctu, succedaneâ quâ depressione quâ elatione, indefecta hîc aqua est. Neque hæc, quasi laus istæc vna debeatur vobis, Anthleamque; reliquus ignoret Orbis: verum quod

Anthlearum usus & frequentia.

propria laus sit vestra, tantam huius passim hîc esse frequentiam, vt raras vrbe totâ reperias domos, quæ non diuite illius gaudeant vbere, è quo inlatentem aquam terræ, tamquam matrici, pronâ faciliq̃ue quisquis volet, etiam puer, hauriat manu; cùm reliquorum vrbes Regnorum, vnam aliquam alterám ve, tamquam vnum alterúmve enumerēt miraculum.

*Machina
Ctesibica
vss.*

Frequens exhinc machina Ctesibica Anthleæ iuncta; vt quam hæc è terrarum intimo exsuxit aquam, illa in eminentiora felici protrudat robore; vnde naturali suo delapsa pondere, per inuersum siphonem in subiectum deducitur labrum, è cuius medio transmeatoria fistula in fontem salit: ita naturam ars imitata fortunatâ æmulatione quid non audet? quidq̃ue adeò non assequitur dum imitatur? vt nescias cui in hac æmulatoriâ pugnâ palmam largiaris: ita quos negauit illa fontes, ars dedit, tam variè ludentes, salientes, vt & hîc natos arbitreris: & mireris ingenio naturam superatam; cùm hæc, vno ferè fluxu, hîc diuite, alibi paupere venâ, aquea largiatur dona: ars verò innumeris propè modis: à quâ Nympharum vbera aquâ pro lacte fluunt; & Bacchus aquâ pro vino fundit; sed & capite Satyri, aquam sudant tamquam à fatigato cerebro: iam & pedes aquam spargunt, quasi reliquo indignentur corpore: nec rarò tamquam de viuâ rupe videas salien-

lientem

lientes; aut tamquam è Iunoniâ lauatoriâ specu.
 & excipit omnem hanc aquam marmor varium,
 hîc candicans, ibi vndatim crispum, alibi versico-
 loribus maculis viridique passim intercurfu; quin
 & vermiculatâ ad effigies rerum & animalium
 crustâ fons totus integitur. quem si quâdo natura
 ornatum negavit, pingi patrios videmus lapides,
 maculasque his inferi, aut purpurâ distingui; ta-
 lesque planè ostentari, quales deliciæ & admiratio
 optarent. Hæc vestra, non quòd laudem ex his
 speretis, ac ne admittatis quidem: sed neque ego
 hîc luxuriæ interpres: verùm vt sciant omnes,
 & habere vos hæc, in quibus veteres, Mamurra
 Romanus Eques, qui primus Romæ marmora
 fecare, luxuriamque diuidere docuit; M. Lepidus,
 qui primus è Numidico marmore limina posuit;
 L. Lucullus, qui ante omnes è Nilo atrum inuexit
 marmor, cui & de suo nomen dedit; pluresque alij
 variâ luserunt ostentatione; & contemnere ta-
 men, nec laudem ab his velle. quo maior gloria
 est habuisse, nec in magno posuisse pretio, nec ali-
 ter vsos quàm patrio lapide.

Est & aliud in hoc genere quod meritò veteri-
 bus componamus. magnis illi ingeniorum con-
 tentionibus, tamquam sæculorum suorum mi-
 raculum, celebrarunt hortos pensiles; magis
 etiam oppidum; exercitus armatos solitis regibus
 subter educere, maximeque flumine medium

oppidum interfluente. Quæ de Aegyptiis Thebis fabulatos veteres credit Plinius, miraculo rem superante, hoc propè in vrbe veſtrâ videmus. quantæ ſubterlabuntur aquæ, quæ quamuis onerarias nullo ſentiente deuehant? vt & infrâ nauigent, & ſuprà perpetuo ponte inambulent hominum millia; quæ nec ſubterlabentia flumina, nec ſentiant naues.

Ingenium, Iudicium.

Ingenio plerique bono; iudicio firmo, ſolidoque, & quod moderatione quâdam & innatâ temperie iudices ad Rempublicam natum. Nam illa calentia, & tamquam de cacabo bullientia, Numidicæ, aut Põticæ potiùs pharetræ & iaculis deuoueris. quòd ſi nimiùm etiam erigantur, ſurgantque in immenſum, præcipitio proxima ſunt. Et vt ſegetem nimia ſternit vbertas; & arbores prole ſuâ ruunt; ac perrarò maturitatem attingit nimia fecunditas: ita ingenia immoderata felicitas ſua deſtituit, & trahit in perniciem, in temerarios auſus, in extrema conamina: è quibus pluriùm infortunatiſſimi euentus, dominumque, familiamque, nec rarò Rempublicam vniuerſam, vno impulſu in exitium daturi. Ferè namque magnis ingeniis, magna damnumque datura innasci videmus vitia: ac vix magnos ex non magnis ingeniis errores prodire. Quid, quòd & ætatem

tem rariùs ferant? disces ab igne, qui quo fulsit clarior, eo extinguitur citiùs: viuacior est qui cum lentâ difficiliq̃ue materiâ commissus, fumoq̃ue demersus ex sordido lucet: eadem enim detinet caussa quæ malignè alit. Sic ingenia, quæ illustriora, breuiora sunt: nam vbi incremento locus non est, vicinus occasus est. & non acumina, quo tenuiore cuspide, citatiùs franguntur? nam & validissima si ad vltimum tenuantur, infirma sunt: ita robur omne tenuitas atterit. Idem in ingeniis reperies, in quibus non tantùm aciem quâ penetrant, sed & robur exoptamus quo persistant. quod in summâ acie, aut numquam, aut perquam rarò, eueniet.

Hanc temperatam aciem, & robore subnixam suo, hîc inuenies. potestq̃ue hoc de vniuersis Belgarum ingeniis affirmari, ad omnes nimirum artes scientiasq̃ue à naturâ facta: vt nec ad penetrandum difficilia acies viresq̃ue desint. cùm Belgica constitutio ferè sanguinea sit, omnium temperamentorum nobilissima. cui cùm accedat aliquid melâcholiæ quasi terreum, quo quæ imprefertis tenaciùs adhæreant; cholerae etiam quantum satis est ad res magnas aut audèdas, aut finiendas; fit vt Belgica constitutio non facilè cuiuis cedat. Neque enim opprimitur phlegmate, vt quorundam nationum aliarum, ac mulierum vt plurimum, quo minùs capessendis scientiis idonea.

quid enim aquæ impresseris, quod non elabatur, aut quod ætatem ferat? Neque melancholiâ fatigatur: quod vbi fit, quid sperari generosum potest? Nam quis nesciat inter elementa ignobilissimam esse terram, quæ melancholici humoris viua quædam expressio est? Sed neque tenuioris ac volatici cuiusdam sanguinis copia redundat: quod cùm accidit, in nusquam satis firma aut perennatura consilia mens agitur: ita videmus aërem sanguini quodam modo collactaneum, leui vento momentoque in omnem rapi partem, nulloque satis stabili firmoque loco consistere. ac licet magno, non rarò, in obuersantia ruat impetu, pari propè quo ruit, frangitur, nisi solidioris elementi mixturâ aërea hæc leuitas tēperetur. Belgas proinde cùm nobilissimæ temperaturæ videamus, in quâ, & probatissimus sanguis vitæ principium ac quasi vehiculum dominetur, & melancholia fluxum illius, innatâ sibi siccitate sistat reprimatque, & cholera animos addat, & permistum phlegma, tamquam suffuso frigore calorem temperet, quis de ingenio dubitabit?

Non diffiteor interim cholericum contextum, calidum & siccum, scientiis accommodatissimum, vt in quo, & tenuior materia, & potentior calor, nobiliores potentioresque spiritus generat; ac non nisi secundum in scientiis locum sanguineo tribui, calido nimirum & humido; tertium melan-

melancholico, frigido & sicco; quartum phlegmatico, cui hebetior, minorque quàm in melancholico calor est: omnium tamen ad quas voles scientias contextus ac temperies optima est, si cholera melancholiam habeat sociam, & sanguinis plurimum, & phlegmatis modicum; vt & æstus tamquam infusâ retundatur frigidâ, & magnam optimorum spirituum materiam optimus plurimusque sanguis suppetat; & si quid in hoc floris nimium, adnatâ sibi melancholia ariditate exsuccidet.

Neque ignoro melancholicos & phlegmaticos reperiri, raro diuinoque quodam ingenio, & qui cum reliquis de principatu certent: at hoc euenire necessum est, è capitis aliâ diuersaque, à corporis reliquo, temperie, cùm cerebrum, vniuersaque capitis organa, à cholericò aut sanguineo obsidentur humore: cui permixta melancholia, quæ cogitabundæ ac sollicitæ mentis parens est, magna solet ingenia promittere. Idem videmus in dissimili euentu; cùm enim cholericì gracili plurimum & proceriore sint corpore, mediocri sanguinei, exili melancholici, prægrandi phlegmatici: reperies hos exiles, melancholicos ingentes, prout quisque copioso diuiteque, aut paupere prognatus semine est.

Quòd si exemplis res firmanda; euocari in testationem omnis retrò potest memoria; illa nos doce-

docebit, vt non dubitem nostros cum primis Orbe toto ingeniis componere. Nam vt à Poëtica exordiar, quis post Horatium, Lyrico clarior versu Torrentio; aut dignior monstrari digito prætereuntium, tamquam alter iam

Romanae fidicen Lyrae?

Ille mearum aliquando

Grande decus columenq; rerum.

ille dum fata sinerent,

—anima dimidium mea.

O sequear! imò cur non vnus dies vtramq; duxit ruinam? nam quæ hæc vita, cùm partem huius animæ & meliorem Parca rapuerit, animã dimidians vnã? quamquam quid queror raptum, qui

Iam Dadaleo ocior Icaro

Visit gementis littora Bosphori,

Syrteisq; Getulas canorus

Alas, Hyperboreosq; campos.

Quem Colchus, & qui dissimulat metum

Marsæ cohortis, Dacus, & Ultimi

Norunt Geloni: quem peritus

Discit Iber, Rhodaniq; potor.

Absint ergo *— inani funere nania,*

Luctusq; turpes & querimonia:

cùm ereptus licet terris, concessusque cælo, monumentum post se reliquerit Belgis, Orbiq; quæ patet, omni ære perennius,

Regaliq; situ pyramidum altius.

Trans-

Transeo ad omnisciâ scientiâ magnos; nec in vno, sed in omni litterario circo gladiatores nobiles. Erasmum, & Lipsum, & magnum, quem dixi, Torrentium quis ignorat? audeo: quis, quibus componat, nō in vno aliquo genere, sed in omni? Quis Goropium Becanum in sterili secundum materiâ? In magnis magna potuisse quis mirabitur? in pingui secundum enatum germen solo, quis laudabit? at inter resqua & confragosa, subtracto campo tenuisse cursum, aut retulisse virentium fructum pratorum, & vndique irrigui soli,

— *quantumuis superbo*

Materia satis est triumpho.

Iam quanta in vno homine historiarum, linguarumque, omniumque quæ vbique sunt scientiarum cognitio? quanta in re propè nullâ varietas? tamquam si quis in muscâ, formicâ, aut ape, in ampullâ oleariâ, in orbiculo aut annuli palâ, docto ingenti que ludat volumine. Benè Torrentius magna complexus paucis:

Priscas sed artes doctus, & ingenI

Pradiues, alma Palladis in sinu

Nutritus, Ascrâis sub antris,

Thrœicio meditata vati,

Et sacra Mosi tradita, dum pius

Seruas ab alto tamquam Helicen mari,

Das vela ventis, & secundo

Pervolitas vada salsa cursu.

I

Qui

Qui si materiam delegisset calamoparem, quantus exurgeret, quantumque dedisset portentum litterarium? quamquam eo admirabilior, quo, uti dixi, in tam leui areâ, tam arctâ, tam malignâ terrâ, tam infuetâ respondere labori, tantam erexit molem: ut non immeritò quotquot amant litteras, obstupeant vnum hominem in tam arenti colle, tam exsuccido ac ardoribus emedulato, tanta protrussisse, frondes, flores, germina: mirenturque quotquot legunt, vnum tam numerosâ arte multiscium, totiugi scientiâ magnificentum, tot verborû linguarumque ad originem primumque genus ductorum Dædalum. Scio non defuisse qui è litterario puluere admorderent eminus. at quisquis propiùs inspexerit, ingentem hîc videbit clypeum, Palladiâ formatum incude,

— *Unum omnia contra*

tela inuidentium,

— *septenosq; orbibus orbes*

scientiarum implexos. ut non vereatur aut Camilli iacula, aut Turni rupem

— *Vacuum per inane volutam;*

sed neque aliorum quemquam qui contra steterit. Experiatur qui volet, si non

— *in mediis conatibus agro*

succidant labentque genua, si non illum lingua, calamus, notæque alibi destituant vires, speret se aliquid posse. Fuerit è quacumque speculâ bellator,

tor, emittatque quantiuis roboris hastam,

*Illa volans, humeri surgunt quæ tegmina summa
si inciderit, — atque viam clypei molita per oras
fuerit, fors — magno stringet de corpore*

Goropij nostri: at stringet tantum; vt nihil referat
extra Pallantis conatum. Vbi enim omnia specu-
latus, interminatus fuerit, nihil emittet aliud,
quàm optare se aliam pugnatori nostro fuisse ma-
teriam, tamquam agrum, in quo se virtus erudi-
tioque tanta ostentaret. Plura si ausus, maiora-
que nouus Lausus imparibus aggressus fuerit ar-
mis, aliud expectet telum penetrabilius suo; quod
quocumque vallatum aggere, quocumque cly-
peo tectum, perque omnia *ferri terga, per aris,*
perque circumducta septemplex tauri terga,
— *medium transuerberet ictu,*

Loricæq; moras & pectus perforet. Unde

Vnâ eademq; viâ sanguisq; animusq; sequantur.

Et terram hostilem moriens petat ore cruento.

Iam Philosophos ac Theologos, magna nomi-
na, dignissima nō moriturâ pennâ, quid referam?
Henricum à Gandauo, Bassolium, Alliacum,
Petrum de Bruxellis, Richelium, Briardum, Tap-
perum, Driedonem, Adrianum Sextum, Pi-
ghium, Cunerum, Rithouium, Iansenium, Linda-
num, Canisium, aliosque innumeros.

Scio in variâ gente magnos, Thomam, Bona-
uenturam, Ariminensem, Lombardum, Caieta-

num, Siluestrum, Antoninum, Senensem, Italos: De Rubeone, Victoriâ, Sotos, Medinas, Nauarros, Toletum, Fonsecam, Molinam, Hispanos: Albertum, Argentinam, Conradum, Germanos: Durandum, Aureolum, Capreolum, à S. Victore, Aluernum, Gersonem, Vorilionem, Bruleferum, Sanctesium, Feuardetium, Gallos: De Hales, Mayronem, Occamum, Catonem, Goddam, De Media-villâ, Anglos: Scotû & Maiorem, Scotos. At ex vnâ gēte tam varios, quàm ex vnâ Belgicâ, nescio an educas. ita ad omnem sciētiam cōpositi à naturâ Belgæ. quos inter, nulla, vniuersim vestris moderatiora ingeniis, reperies. Fateor, quædam plus habere caloris, ac quasi ignis; sed quæ modestiâ aut superarent, aut certarent, nulla in hanc diem vidi. Neque hîc de ignauâ quâdam & phlegmaticis adnatâ, sed de maturâ & sanguineis ingenitâ, modicâ melancholiâ temperatâ, consiliis & imperiis dandis aut accipiendis aptâ modestiâ, mihi verba: quam apud vos video. quo vel solo nomine beatam hanc Rempubli- cam meritò dixero. nam vt alij adducant alia, ingens hinc laudum æquor est; quod qui enauigauerit, næ ille mihi magnus erit, dignusque quem omnes.

— *carmine perpetuo celebrare, & cuius*
Vndique decerptam fronti praponeve oliuam
 vnâ mecum volentes lubentes adlaborent.

Eris.

Eruditio, litterarum a mor.

SCio paucis opus esse ad mentem bonam litteris. vbi tamen hæ fuerint, quis spernat? via sunt ad Virtutem. non quòd semper ducem suum sequatur miles: quanti in medio puluere, inò in supremo, desertis victricibus aquilis plus pedibus crediderunt quàm ferro? damnabis ducem? damnabis victrices aquilas? damna ignauum militem. Idem cogita de litteris. manu ducunt ad optima, ad coronas. sequeris? næ tu beatus. contemnis? contempti sideris pœnas verere. Est tamen, fateor, vt ceterarum rerum, ita & litterarum quædam intemperantia. nec tam vitæ, quàm scholæ, quàm vanitati, quàm curiositati discimus. Intemperantiam quis probet? numquam illa bona est, etiam in re optimâ. atque hoc inter felicitates huius vrbs pono: temperat hunc ardorem, & longiùs manum remouet ab hac vrticâ. Neque tamen omnino caret litteris. quas cùm quidam, alienæ semper famæ viperæ, aut abesse ab hac longiùs, aut altè hîc sepultas inclament, operæ pretium fuit illas tangere. satis enim, ac nimis diu etiam, per effusa æmulationum venena, eruditio amorque litterarum vester maceratus iacuit; eruenda nunc illa, & è tenebricoso delitescentiæ recessu, euocanda in lucem: ita solares radij, per bibulos atomos, in latentem terræ visceribus aquã

eruentes, produnt arcanum silentis elementi. facit idem admirator & laudator calamus; quæ latebant ingenia, obliuione tamquam faxei montis oppressu sepulta, dum publicat, redanimat in vitam. Ergo deterfo maleuolentiæ puluere, ori etiam calamisq̄ue rubigo submouenda; vt videamus an tam litterarum inops, tam eruditionis egens fuerit Respublica hæc, vt aut nullos ediderit mater; aut lactauerit nutrix; aut insertos tamquam arbori bonæ, de opimo trunco protruserit, velut germina, flores, frondes, secundæ iam matris felicem sobolem; quæ non tantùm feris, vicinisq̄ue daret nepotibus vmbra, sed & opulenter fructibus.

Possẽ enumerare non Phœnices, qui anno quingentesimo nascantur, sed vno sæculo plurimos. neque tamen omnes ab eruditione, tamquam botrum à grauidâ vite, laudem sibi aliquam posteritatiq̄ue decerpunt. Et quem oblectet par omnium eruditio? non est admirationi paritas. varium sit quod delectet. sic vbi in eadem altitudinem tota silua surrexit, nemo miratur arborem, cuius superbum verticem lambunt nubes. & ferè mediocria, aut in turbam nascentia, plurima sunt: eximia ipsâ raritate commendantur. Idem reperies in ingeniis. pauca caput exerunt. & inter hæc pauca, multi in vrbe hac, felici aut vtero, aut vbere illius. neque enim tantùm

tùm matricem terram, sed & altricem, alteram parentem dicimus: quare vtrorumque laus, vrbis est huius. Enumerare hîc possem, Sonnios, Torrentios, Aegidios, Seruilios, Læuineios. Becanos, Aialas, Schetzios, Flemings, Viuianos, Masios, Del-Riones, Grapheos, Ortelios, Bochios. qui, quamdiu fuerit vllus honos litteris, quamdiu steterit, aut Latix potentia linguæ, aut Græcæ gratia, cum primis orbe viris magnis comparabuntur. Non attingam viuentes, & in flore adhuc suo luxuriantes: nolo enim hunc campum inuidiâ grauidum: & possem tamen; hîc nobilem Latialis dictionis purpuram, tamquam *Sarranis ebriam succis*, multa promittentem, multa dantem; ibi cæsuratim succinctam, nec tam fluxu quàm rebus dictionem amplam, plusque docentem quàm dicentem, vt in quâ, thesaurorum more, plus opum in recessu, quàm in superficie ostentationis. Hanc talem, paucis multa cohibentem, & pectus citiùs quàm paginam implentem, videbis in plurimis: quos solâ rerum copiâ diuites, verborum parcos potiùs, quàm opulêtos, vbere Respublica hæc profundit sinu. Possem deinde in omni recensere litteraturâ magnos. possem Euclides mensurâ fortunatos, Chryssippos numeris faciles, Archimedes radio felices, Vitruuios ad perpendiculum factos. possem è Rhetorum spatiis vernantes Hortensios, persuadentes
Tul-

Tullios, vincentes Demosthenes. possem è Poëtarum hortis, tamquam ex Alcinoi pometo, Midæ roscto, lilia & violas, & rosas, & omnem florem frondemque nobiliorem, Parnassico multorum vertici attexere, non minore iure, quàm Saturnum memorat Pherecydes, Iouem Diodorus, Iunonem Callimachus, Liberum Harpocraton, vario auctos coronamine; nec inferiore, quàm ausi veteres, Ariadnen gemmis, Herculem oleastro, Apollinem lauro, Isidem coronare spicâ. Et vt fuerit illorû de mendacio erubescenda coronæ origo; vestrorum de veritate nullam habet ruboris causam. quodque supra hæc magis etiam meritò, quisquis est, miretur, in ingenti negotiorum mole, & quam arbitremur inimicam studiis, dum solam quis credat vos Scaldam potare mercimoniis amicam, reperiet totis labris Tyberim ructantes, ac Quirinali plenos fonte, magnâ vbique medullâ sensuum, rarâ verborum spumâ; idque seu liberam, seu ligatam alternare placeat dictionem.

Nolo pluribus. nec si velim, possem tam grandem gemmam tam paruo auro includere. Venient posteris, qui validâ oratione, magna hæc nomina sacrabunt æternitati, nullo liuore, rubore nullo comite. Nunc & hic vetat, & infames ex illo latratus; & verecundia multorum, orisque pudicissima teneritudo; quæ constantiore vultu
male

maledicentiæ fella, quàm laudum mella perferret. ergo fileo, & silentio magnitudinem testor. addam; & finio; vnam me hanc arbitrari urbem Europâ totâ, in quâ opes & omniscia eruditio pari propè inambulant gradu. Felix Respublica, quâ fortunæ munere, quâ ingeniorum fecundâ vberitate. Hac enim, raro mortalibus exemplo, inenodabili nexu iungit, quæ nemo putasset posse, diuitias, & litterarum studium: docetque, in eodem pectore eruditionem & opes stabulare posse, contrâ quàm plerique arbitrantur; nec solam paupertatem eruditam, sed & doctum aurum reperiri. „ Et verò paupertas aut opes, nihil addunt adimuntque scientiæ: animus est, in quo vno omne studiorum momentum. Neque opibus tenaciùs semper diues, neque tenuitati suæ minùs incubat pauper. vt enim tam molestum comatis, quàm caluis, pilos euelli: ita plerisque pauperibus ac locupletibus euenit; par vtrobique tormentum, si quid demas; vtrisque enim pecunia sua, ingens aut tenuis, adhæret. neque argumentum eruditæ mentis sunt, vt nec bonæ, stramenta & nuditas: plerique hæc necessitate patiuntur; non malunt, non elegerunt; carere vellent si possent: ac plus sæpè opum animo possident, quàm qui diuitiis circumfluunt.

Temperantia, in cibo, in potu.

Non negauiero vicinam Germaniam aliquid liberalioris vini in Belgas depluisse. ita vicinitas noxia est. Fuit, cum vniuersim Belgæ nescirent vinum; nec quisquam ad potum iret, nisi impellente siti; quam, plurimum, aquâ restinguebant. defluxit inde, tamquam ab Alpibus nix vbi incaluerunt iuga, à Germaniâ largior vini vsus; cum antè, vti dixi, & vinum & vitem ignorarent. Verùm hoc malum temporis malignitas, si non penitus sepeliuit, temperauit, & ad mediocritatem deduxit. Nec erubescio fateri errorem, quo carere nunc delectat: nemo proficiens erubescit. Ac licet se remisit, qui inualuerat vsus, ac tamquam scabies quædam magnam corporis partem tenuerat; nusquam tamen se repressit magis, quàm in vrbe hac vestrà: testes mihi, singulorum conscientia, & qui in vrbe hac exteri. Benè, prudenter. nam si intueamur, quales omnes simus ante pabulum, & potum, in virgine adhuc saliuâ; si non multo pollentioris mentis, viuacioris cordis, quàm cum totum illud domicilium interioris hominis escis stipatum, vinis inundatum, decoquendis excrementis inæstuans, præmeditatorium efficitur latrinarum, in quo nihil tam in propinquo supersit, quàm ad lasciuiam sapere, mentior. Exulare proinde à vestris iam mēsis, omnem
hanc

hanc voluntariam, hilaremque insaniam, quam in ebrietate videmus, quis non laudauerit? Intueamur ebrium, eumque, vel in vino suo tamquam capulo sepultum, quid desiderabis præter polinctorem? vel bacchantem, numquid de furore dubitabis? Iam si sui proditorem, hoc est arcanorum suorum, videris, quid dices? ut enim onerati mero non continent cibum vino redundante, ita nec secretum: quod suum, quodque alienum est, pariter effundunt. Scio inter pocula quosdam tacuisse: noui Tullium Cimbrum, L. Pisonem, Cossium: sed rara hæc exempla, & non nisi sæculo integro, vnum, aut aliud: de iis loquor, quæ plurimum eueniunt. Latebãt antè vitia, aut simulatione, aut pudore, aut ratione victa: accedit ebrietas; nihil propè arcanum est, emergit quod latebat. Neque enim tam facit ebrietas vitia, quàm prodit. tunc enim libidinosus nec tenebras expectat; tunc impudicus morbum publicat; tunc petulans nusquam manum continet, nusquam linguam maledicus: crescit insolenti superbia, sæuo crudelitas, malignitas liuido: omne demum vitiũ detegitur: resurgitque ante omnia libido, quæ annis sæpè integris iacuerat emortua; aut sanè, quæ languerat, vires resumit, maximè dum propinant vinum vasa adulteriis cælata; tamquam per se parum doceat libidinem temulentia, ut necessum proinde sit vina ex libidine haurire, si lasciuiare lubeat.

Cogitemus deinde vniuersum hominis habitum mero efferuescentis; dubia, & parum explicata verba, & parte mediâ comesa; oculos incertos, flammeos; pedes errantes, & quibus

— *terra & urbescq; recedunt;*

halitus foedos, nec cadum tantum, sed purulentiam deructantes, & latrinis spurciorem spiritum; rerum exinde obliuionem & memoriae quamdam mortem. Quid si ipsum hominem egrediamur, & quae adiacet circumspectius cogitemus; damna & incommoda nata qualia à nullo vitio? quantas ebrietas gentes, quam validas, hostibus tradidit? quanta patefecit propugnacula? quantos ad ferrum sanguinemq; impuidos, fregit, & edomuit? ad quae non pudenda, nec cogitata antè, compulit viros magnos, quis ignorare potest, nisi qui Noë, Loth, Sampsonem ignorat? & quae res alia Antonium, cetera magnum in Romanâ Republicâ, perdidit, & in externos mores & vitia traiecit? quid magnum Macedonem? vixisset Clytus, ni maduisset Rex mero.

De Deo verò, quid dicam? quis illo tempore recordari Dei potest, quo ipsum sibi hominem excidere solenne est? Fallor, si non Dominus plenitudinem reputat, cum obliuionem sui Israëlî exprobrat: *Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit:*

Dent. 32. incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Si incras-
 crassa-

crassatus oblitus est Dei, quid faciet consēpultus mero, & voluntariâ hac morte exutus rationali vitâ, quâ vnâ Deum veneramur? Sapienter itaq; vos omnem hanc animorum pestem excluditis. conatur irrumperē? obnitimini. & quo honestior quisque, quo apud vos maior, eo ab hac labe remotior.

Non quòd ad eò seuerè vos velim rigidos, vt conuiuia vniuersim ignoretis; quibus non tam mero, quàm exporrectâ contubernalium sermocinatione, hilarescit animus, & se supra se effert: at Belgicum gelu degelascit, tamquam à Solis diuiniore radio, depositâ innatâ quâdam seuerioris maturitatis conditione. Lælios accepimus, Scipiones & Catones, solitos interdum remittere non parum de patriciâ seueritate, quam resumerent, quoties aut necessitas aut vsus postulasset; quamquē iterum remitterent, quoties luberet, in laxamentum internæ contentionis. Facitis hoc vos, neque tam sordidè Euclionum more, apud quos panis siccus, & sine mensâ prandium, post quod non lauantur manus; neque tam splendidè ad Aesopi patinam, in quam videas coactos in vnum omnium sapes; neque tam tenuiter è Stoicorum disciplinâ; neque tam moderatè è Fabriciorum foculo: sed mediâ viâ infima summis miscentes, ac ad benè viuendi temperiem, extrema hæc, rigorem & profusionem, deducentes: vt

& amicis non semper ostia pandantur, non semper claudantur; temporis & benevolentiae, mores vitamque attemperantes. Venit etiam hoc à Stoicorum scholâ, qui in exultationem libertatemque extrahi aliquando volunt animum, tristi paulisper semotâ sobrietate; ita tamen, ut cum mensa amicum exceperit, Zenonem, Tuberonem, aut Attilium aliquem affedisse sentiat: surgaturque è conuiuio ad negotia, & consilia etiam de Republicâ danda. hoc est Stoicè conuiuari, cum nihil de prudentiâ, de futurorum prospicientiâ, de præteritorum memoriâ detraxeris: cum è mensâ surgis ad priuata, aut publica administranda: cum denique si quando exorta sit hilaritas alienâ causâ longius producta, citra tamen ebrietatem illa peragitur. Non hoc est cum Senecâ & Metrodoro de temperantiâ certare? Nullus apud vos Hortensius, qui super decem millia cadum heredi Alcibiadi, Diotimo, Xenarcho, Heraclidi, Nouellio, Torquato, aut Parthorum alicui, tanto plus sitienti, quanto plus biberit, relinquat: nullus Nomentanus in mensâ, recognoscens omnium gentium animalia: nullus Apicius qui veneno vitam finiat, cum festertio centies viuendum sibi recognouerit, postquam festertiûm millies in culinam coniecerit: nullus Æsopus, in cuius patinâ fiat, quod fieri debebat in ventre. nusquam hic cibus rediturus, quâ intrauerat: nusquam vinum remetiendum, quâ

quà venerat. nemo æstiuam niuem nouit, solatium stomachi æstuantis: nemo ab vltimis euocata terrarum, aut à postremi maris ignoto littore, in erectionem stomachi labantis: nemo piscium faniem, falsâ tabe præcordia vrentem, aut similia luxuriæ portenta. Infelicis illa incontinentiæ tormenta sunt, discere ab his quemadmodum non impleas ventrem, sed farcias; quemadmodum sedatam sitim reuoces, quasi non in aliud, quàm ad perdenda sis vina genitus, & tamquam hæc effundi non possint, nisi per humanum corpus. Miseri, qui non intelligunt maiorem se famem habere quàm ventrem. At vobis cibus est, nullâ arte corruptus, nullis condituris ad irritandam famem digestus: ex hoc nulla laterum concussio, nulla dentium; nullus neruorum tremor, aut in incertum labantes pedes; nulla suffusio luridæ bilis; non vultus decolor, non neruorum sine sensu iacentium torpor; nulla oculorum stomachique supplicia: non genæ pendulæ, non oculorum vlcera; non tremulæ manus, effundentes plena vasa; non furiales somni & inquietæ nocturna, cuius non semel præmium libido portentosa, & immane nefas.

Castitas.

VXorem quisque suam sibi iungit, in eâ posteritatem amat: reliqua lasciuia genera igno-

ignorat, & monstra arbitratur, non delicta. De matronali pudicitia nihil dico, adeo eas ad modestiam natura fecit, educatio perfecit, ut nulla in iis ætas periclitetur. Intuere vultus: videbis facies frugi, & diuinæ condignas disciplinæ; ut arbitreris numquam viro iunctas: plerasque etiam nec viro credas notas, ita perpetua illis adhæret comes verecundia; ut etiam multorum filiorum matribus rubor suboriatur, si quis importunior inconcinnius verbum iniecerit. putes in perpetua apud eas statione ruborem stare, verecundiæ signum, castimoniam præambulam certamque testationem. Iam virgines ubi se intelligere cœperint, & pati nouum alterius ætatis, tam validè ingenuo pudore armantur, tantâ parcissimorum verborum circumscriptione, ut nihil desideres ad omnem verecundiæ murum. tam serua deinde oculorum,

Et castigata collecta modestia frontis
 est, ut omnes Arabiæ virgines (quæ dimidiam contentæ lucem frui, ne totam prostituant faciem, vultum tegunt) vincant, si vir accesserit: quem nullo oculo vident; tam firmâ vtrumque custodiâ se serunt. Curiosior hîc fortè quisquam virginum harum castimoniam propiùs volet dinoscere: dabo quæ manibus tangi possint, solidæ continentia præambula indicia.

Primum. Lauda. erubescant. signum hoc pudoris

doris est & virginis pectoris contestatio: semper enim virginem laudando, magis quàm vituperando, confuderis: durior namque delicti frons est, ab ipso delicto impudentiam docta.

II. Intuere. timebunt. timor verecundiæ comes est, pudicitia custos, salutis fundamentum; præsumptio impedimentum timoris. Et quid timebunt? hinc intuentis oculum, inde Deum: ibi fallaciæ obtutum, hinc censorium Dei lumen. Sed & curiosiori illi inspectori metuunt, edoctæ, virginem formam gladium fieri viro; quare & huic parcunt, salutis illius providæ.

III. Loquere. respondebunt parcè. loquacitas pudori inimica est: deuehit enim illa curiositatem libidinum vehiculum. Quin & prudentiam hinc discas: lacinosus namque sermo onerosus & vanus; compendium sermonis, ferè grauidum prudentiâ est.

IV. Familiaritatem venare. fugient. gaudent domesticis solis notæ; doctæ virginem publicatione sui periclitari, dum percutitur oculis incertis & multis; & si quando innotuerint, gradum retrahunt: solitudo, pudicitia tutamen est. Si quas tamē necessitas cogat in publicum, à matris latere non videbis seiunctas: hoc latus, vallum pudori suo struunt, & circumdant verecundiæ suæ murum.

V. Licentior aliquis, euigorantia quædam, &

L

insueta

insueta illi ætati verba proferat, repercutient fauio-
uiore aspectu, aut cum athletâ Cleomacho sub-
trahent se ab impuro hoc ore, cùm etiam carere
velint aurium maculâ.

VI. Quòd si etiam quorumdam vsque ad tentan-
dum prorumpit improbitas, fluunt verecûdiæ la-
crymæ; tamquã si peccassent, quòd alteri placuif-
sent. Felices lacrymæ! dignæ pudicitix fontibus.
Ex harum numero de æternâ virginitate censentur
plurimæ; nubere nesciunt, nisi quòd virgini-
tatem suam Christo nubât, illi maturitatem suam
sponsent, in illiusque voluntatem totæ concedât:
huic pigmentantur probitatis & castimonie pur-
purâ; summamque voluptatem in voluptatum
fastidio ponunt, summam gloriâ in inattaminatâ
carne, in inexornato ac propè naufrago corpore.
Claudo hanc periodum, & audaci verbo, sed ve-
ro. Exurge Veritas, & quasi de patientiâ erumpe.
Annis quibus hîc sum viginti in vrbe hac magnâ,
non indiligens morum obseruator, nullam inau-
disse me virginem honesto loco natam, oblitam
eò sui, vt in cuiusquam voluntatem ante matri-
monium concesserit. Rarum exemplum; &
quod in multis vrbibus vix de annuâ obseruatione
affirmaueris, ego de annis viginti. Neque hæc
ita tamen accipi velim, quasi in vrbe hac tantâ,
populi que prodigiosâ frequentiâ, nullæ pudoris
oblitæ sint sui; sed quòd hæc tales ex infimâ ferè
plebe:

plebe: quæ non tam pudicitia, quàm egestatis pertæsa, verecundæ inopiæ opulentam inuerecundiam prætulere; aut diro promissorio maritalis thalami verbo, in alterius viri imperium concesserunt.

Liberalitas.

Liberalitas omnis aliquid habet diuini. Intue-
re cælum, terram, reliqua vtriusque ambitu
cincta; tot arbuſta non vno fcenore paritura, tot
flores non vno succo salutare, tot herbas non vni
morbo medicabiles; tot fortuita alimenta terræ,
tanto ciborum digestu, non ad satietatem modò,
sed ad delicias enascentia; iam animalia, terrea,
aquana, aëria; quasi omne elementum tributum
pendat homini: fontes deinde & flumina, anhela
æſtuantiaque pascua rigantia, ignauescentisque
campos, tamquam sterileſcentes matrices, pingui
rore fecundantia; mutuiſque commerciis viam
ſternentia, quasi his ductoribus ſingulæ Prouin-
ciæ, ſingulorum etiam ab vltimo orbe regnorum
opes habeant vernaculas: è quibus quædam ſtatis
diebus horiſque incrementa accipiunt, patiun-
tur decrementa, quasi conuehendis auhendis-
que rebus nata. Quid referam maria, hîc tor-
tuosis in oblectationem erroribus ludentia, ibi
relabentia, ac veſtigia in ſe ſua ſorbentia; ſed &
toto deuehentia dorſo, non iam robora, ſed in-

gentia nemora, humanarum subsidium egestatum? Quid dicam de medicatorum torrentium venis? quid de aquarum calentium balneis? quid de auri, argentiq̄ue, æris, plumbi, ferri, omniumq̄; defossâ terræ metallorum opulentiâ? quid de Solis & Lunæ circuitu vicibus suis temperato, vt & prioris calore corpora foueantur, terra fecundetur, luxuriantia imbribus pascua deaquescant, hiemis asperitas mollescat; huius verò tepore frugum maturitas rigetur, incrementis adolescat, totaq̄ue adedò natura rerum, hac quasi duce robori coadulescat suo? Reliqua verò quid referã; vt Solis splẽdore impleatur, vt noctium tenebras temperet, vt humano solatio specula, quæ menstruus attriuerat numerus, redornet? Quæ omnia, cui? cui quæ videmus, si nõ in vnus eunt obsequium hominis? cui hiemes & æstates, verna & autumnna, cùm suis vicibus reuoluuntur? aut cui alteri quidquid hîc natum ancillatur? cui arboribus inoculantur frutices, formantur folia, inflantur germina, inornantur flores, condiuntur succi; & cui rursus vestiuntur post spolia? cui

— *pampineo grauidus autumno*

Floret ager; spumat plenis vindemia labris?

cui alteri semina corrupta, & dissoluta surgunt fœnore interitu? cui sepultum sine veste granum, nudum, solitarium, surgit aristâ munitum, fundamentum spicâ, erectum culmo, copiâ fœneratum?

omnia

omnia denique, quocumque te flexeris, non vni videas famulantia homini, ac quasi vni illi sacramento obstricta? Te ipsum intuere. quid extra te Dei munificentiam quæris? vide carnem, perpetuo sanguine sociatam, ne deesset, in defluentem ex non vnâ causâ, necessariam recorporationem; ossibus tamquam columnis saxisque firmatam, neruis tamquam calce coagmentatam, venis tamquam trabibus tignisque implexam, musculis tamquam anchoris roboratam: colore exinde tamquã pigmento venustatam, capillo tamquam tecto decoratam: iam medullarum in abdito congeriem, quæ plus habet emolumenti quàm ostentationis, plus fructus quàm elegantia, an non thesauros abitraberis, & exclames: Deus hæc fecit;

Namque erit ille mihi Deus, illius aram

supplice colam non vno voto & dono? veniunt enim hæc omnia à Deo: & veniunt prouocatoriã quãdam munificentia; vt cum ille pleno munera profundat sinu, veriùs, totis immittat Oceani ostiis, nos non dicam pars quãdam, sed animationis spirationisque Diuinæ illius ac figulationis opus non ignobile, & quãdam quasi decidua portio, pleno quæ accepimus egentes sinu, plenã largiamur manu; nec tamquam è stillicidio guttam, cù totis canalibus è grauidâ depluerit nube dona sua Deus in emarcidos sterilesque campos

nostros, sed tamquam è fonte torrentes, in arenia egenorum deducamus pascua.

Nam quæ hæc improbitas, cum vltra priuatum te pecuniæ modum Deus prouexerit, auro texerit, purpurâ vestierit, & eò deliciarû opumq; perduxerit, vt non tantùm habere tibi liceat, sed & calcare diuitias, ac quidquid demû ars luxuriæ famula elaborauit, tibi concesserit; vt maiora semper cupere ab his discas infatiatâ auiditate, ac non potiùs elargiri, si non pari quâ concessit largitate Deus, at vmbra saltem diuinæ in te munificentia exprimere? Concessit aureorum ille tibi millia decem: potesne Israële minora, aut in diuinum erogare cultum Christianus; aut in egentia pluere labra, quæ saturanda tibi reliquit ille? At potuit ipse. noluit; vt beneficentiæ in te suæ non indiligens imitator, tantorum supernè fluminum vel torrentes in vicina vepreta depalares: prouocaresque benignam illius manum, tamquam æmulâ quâdam vicissitudine, in liberaliorem profusionem. Ita solet remunerari Deus, & centuplâ largitione, obruere potiùs, quàm decorare largitorem suum. Imitare quisquis es. ni responderit votis Deus, dic me mentiri. Verùm quid verbis opus? audi ipsum Deum vltroneum prouocatorem & sponsoem:

Mat. 19. Centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit.
 credis? sequere. non credis? negotiatori bonæ fidei credis, & cambiali illius schedulæ: Deo nõ credis?

Sed

Sed remotæ sunt diuinæ sponſiones, & vitæ non huius. falleris. audi loquentem. accipiet *centies tantum, nunc in tempore hoc, & in ſæculo futuro vitam æternam.* Mar. 10. Repeto. credis? ſequere. nam quod hoc fœnus? Si ſpondeat homo viginti, ſi triginta, in ſingulos, aureos cētum, ſupra ſortem, arripis utrâque manu; nec dubitas de euentu, ſi fide ille ſit integrâ. Si ſpondet Deus non viginti, non triginta, ſed in ſingulos aureos centum, hæres, trepidas, non credis. nam ſi crederes, negligeres lucrum? & decem millibus, centum millia mercari nolles? nolles tantillo cælum? Cùm ergo habeamus hîc Deum ſponſorem, qui mentiri, qui fallere neſciat, & habeamus hominem qui inuitantem, pollicentem non ſequatur Deum, habemus incredulum, habemus addubitantem de Dei ſponſione: ſequeretur enim ſi crederet, ſi nullo pulſaretur dubio; nec permetteret hæc lucra aut perire ſibi, aut aliò demigrare. quod dum facit, certum mihi non credere, & labſcere apud eum fidem promiſſionis diuinæ.

At vos prudentiores, & de diuinâ certiores ſponſione, imitari largam illius manum conati eſtis, felici auſu, ſucceſſu feliciore. Cùm enim in omni Republicâ, ante-providâ Dei notione, ad peccatorum ſclerumq; diſpunctionem, pauperes diuitibus permitti; & his proſpexerit Deus diuite manu; illis providere veſtrum arbitrati eſtis.

feci-

fecistis. Octo ergo vniuerso apud vos pauperum
 arario præsumt. priores quatuor ab eleëmofyna-
 rum erogatione nomen sortiti, posteriores à Spi-
 ritus sancti beneficâ largitione. annisq̃ue singulis
 duo è ciuium potentissimis, planeq̃ue primis,
 opibus, industriâ, fide, moribus, deliguntur, qui
 oneris, quod in re tantâ, tam variâ occurrit, partem
 ferant, abeuntibus hoc quasi magistratu retrosio-
 ribus duobus, qui quartum iam annum expleue-
 runt. Delectorum munus est, toto quo hanc fun-
 ctionem obeunt quadriennio, seriam pauperum
 totâ vrbe dispertitorum curam gerere; nec pati
 quemquam ab egestate vinci, aut immori huic in-
 eluctabili plurimum malo. Sed & perpetuâ lege
 tenentur, nulli petenti eleëmofynam negare, nul-
 lum indonatum dimittere, ciuis ille sit an alius.
 Quod quo faciliùs certiusq̃ue peragant, vrbe totâ
 ostiatim templatinq̃ue subsidia pauperum arario
 poscunt. Rarum hoc in primis viris, & opulentiâ
 magnis, manum ad stipem porrigere. quam si
 liberalem cõsequuti fuerint, pari liberalitate par-
 tiuntur: sin minùs, non ideò contractior dextera
 est. de suo numerant. adeoq̃ue hæc res crescit, vt
 non rarò, decem, duodecim, plura etiam aureo-
 rum millia è domestico singuli arario profun-
 dant, redhabitori, si eleëmofynæ patiantur, si
 egentium penuria: sin minùs, qui in proximum
 surrogantur annum, abeuntibus de suo nume-
 rant

rant, quidquid in egentes, priuato ære contulerunt: itque in annum orbem hæc erogatio & redhibitio; tangitque quotquot ad hoc munus deliguntur.

Vt verò primùm adlecti sunt, solenni receptoque maiorum ritu iureiurando se obstringunt, bonâ se fide pauperum res curaturos, seriò inuigilatu-ros, remque omnem sine fraude & dolo administraturos. Inde qui prior se obstrinxit, deligit alterutram ciuitatis partem, quæ in duas propè pares dispartita est; secunda alteri concessa. His deinde incumbit eleëmofynarum in suis singulis partibus corrogatio, anni-que secundi administratoribus ope & consilio adesse, collectamque pecuniam ad pauperum ærarium deferre.

Annum priorem vbi expleuerint, transeunt ad anni secundi munia: qualia ferè sunt, primi quidem, si quæ testamento legata, si quæ gratuita, ac quasi de manu, donatione, si quæ viciatim templatimque relata, vniuersim potiùs quàm singulatim, in acceptorum rationes referre; singulatim verò in easdem, si quæ ex annuo censu redacta: frumenti deinde, lignorum, panni lanei, lineique, omniumque adeò quæ egestas poscit curam gerere. Secundi verò, Exposititiis seriò inuigilare. quos salutari antè aquâ tinctos, educandos in vicinam mittit Campiniam. Mille ferè hi sunt, & plures; millia etiam interdum, non vrbis tantùm hu-

ius, sed vicinorum locorum: qui vbi octauum, summum decimum attigerint annum, educti è rusticâ disciplinâ, vrbicis assuescunt moribus. ac puellæ quidem in designatam in hanc rem domum, pueri in suam; ita sua sexui domus seruit. in quibus Christianè educantur, & mechanicæ alicui arti, pro cuiusque ingenio, addicuntur: hærentque plurimum in his ædibus, in decimum septimum, aut ætatis annum decimum octauum. inde ad varia destinantur obsequia: illæ quidem omnem puellarem artem edoctæ, ancillatum, in honestam quampiam familiam: adolescentes vt aut de suo iam viuunt, aut sanè famulatum. mantentque sub eorum cura qui huic pauperum annuatim præsumt ærario, donec certo vitæ generi, bonâ patrum quos vocant veniâ, sese addixerint. quorum si voluntate matrimonio se iunxerint, non patiuntur deesse dotem.

Sub exitum verò anni secundi, quotquot certis ædibus in commune, quotquot etiam per suas singuli dispersi familias de publico viuunt, vestibus donantur. & ingens hic numerus est, vt præter priores qui plurimi sunt, excrescat in octingentas aut plures familias.

Expletis annis duobus, nouus succedit labor. & prior quidem in cathedrali Ecclesiâ, panibus hebdomadatim erogandis præest. cuius etiam curæ pars sunt, euocati ex agris (quorum meminimus

mus

mus) pueri, variaque egentium mulierum ac virorum receptacula, in quibus certis legibus, certa- que in septimanas singulas eleemosynâ contubernatim viuunt. Secundus idem per omnia obit in S. VValburgis, puellarumque (quarum mentionem feci) sedulam curam gerit. Posteriore anno, prior eadem peragit in Ecclesiâ D. Iacobi, secundus in eâ quæ D. Georgio dicata est.

In hac posteriorum annorum administratione, ea in designatos variarum Ecclesiarum pauperes conferuntur, quæ varij, prout cuiusque affectus traxit, variis Ecclesiis aut locis voluerunt esse perpetua. quibus à sancto Spiritu nomen indiderunt. cùm enim omnis munificentia ab illius impulsu nascatur, factum est, vt eos qui erogandis his præfunt, nominis quâdam similitudine honestauerint, quos volebant tam pij donatiui erogatores.

Haectenus labor eluxit, & prudentiæ permixta liberalitas. accipite hanc nunc propiùs, sed paucis: neque enim, de suo ornata, alienum cultum patitur. Corraferunt priores quatuor, quâ ostiatim, quâ templatim, superioribus his annis singulis, florenorum sexaginta, quin & septuaginta, adeoque octoginta, pluraque etiam florenorum millia. Quid integrâ Republicâ sperari posset, cû hac prostratâ, & quadraginta annorum ciuiliu- bellorum collisionibus attritâ, populoque parte maximâ viduatâ, negotiatoribus destitutâ, com-

merciis nudatâ, nobilitate exhaustâ, ingentia tamen videamus propensæ in omnem munificentiam affectus documenta, in omnem meritò posteritatem, Regnaque, quâ Sol lucet, itura.

Addam: & finio hanc narrationem: esse in hac vrbe tria & triginta minimùm egentium domicilia, variorum liberalitate ciuium dotata. è quibus viginti quinque, eorum quos recensui, imperio parent: aliorum verò quorundam, reliqua.

Quæ dicta hæcenus, tantùm tangunt liberalitatem in notos vrbe totâ pauperes, & qui de communi pauperum ærario non erubescunt, menstrua, aut hebdomadaria, aut diurna etiam subsidia poscere. quales parte longè maximâ sunt, qui è vicinis, aut remotis etiam prouinciis, à paupertate, tamquam ab irato mari, in portum hunc excussi. nam qui hîc nati maioribus vrbis huius ciuibus, perquam rarò ad hanc publicam inopiæ testationem descendunt. Ita ferè Brabanti omnes, à quibus, vitam antè egestas, quàm egestatis nomen & confessionem extorserit. extrema pati, pane & aquâ vitam tolerare, noctes diebus in laboribus iungere, viri iuxtâ ac mulieres, & tenera propè de sinu proles, edocti. Vidimus sèpè inualetudine graui fractos, animam quasi egestatis indignantem, antè eiicere, quàm mendicabulam vocem: tam rigida illis ad stipem dextera, tam fortis ad perferenda animus, tam
gene-

generosum pectus, & quod antè sanguine se fatiet suo, quàm alienâ misericordiâ. Plerique proinde qui hîc pauperes, aut è vicinis Prouinciis ad benignius hoc littus adnauigarunt; aut si hîc nati, talibus maioribus nati; è quibus, imbibitâ longo vsu soli huius verecundiâ animoq̃ue, plurimi viuunt teneriore supra maiores fronte: qui cùm rem possideant, & duriore reliquis premantur pauperie, paupertatis nomen perhorrescant. Magna hîc horum copia, quorum frequenter erubescentiâ vltroneâ beneficentiâ anteuertitis. ita non tantùm egestati, sed & infirmitati occurritis; & interdum etiam fallere iuuat, vt & habeat egens, nec à quo acceperit sciat: pulchro Arcesilai exemplo, qui egentis & dissimulantis & ægri puluino sacculum subiecit, vt homo verecundus inueniret potius quàm acciperet. Hoc est dare. nam illa lenta, & inter diuites manus pendenti beneficia, cùm subductis superciliis, & vix exeuntibus verbis, ac malignis etiam interdum, munus datur, quam gratiam mereantur? Illa grata sunt, & nomẽ merentur, quæ parata, quæ facilè occurrentia, & vbi nulla mora nisi ab accipientis verecundiâ. nani vbi magna intercedit deliberatio, negationi munificentia proxima est: adeoq̃ue, tardè velle, nolentis est; cùm omnis benignitas, si talis est, properet. Vt enim acerbissima crudelitas est, quæ trahit pœnam; & misericordiæ genus

est, citò occidere: ita maior beneficij gratia est, citò velle, citò dare; & beneficentiæ quoddam genus, citò negare. Iam hæc tarda quorundam in dando deliberatio quid quærit? delectum fors in accipiente, vt dispiciat in quem cum fructu conferat, aut in memorem, aut in relaturum. at magni animi est, non fructum beneficij sequi, sed ipsum; virtutemque adamare, ob innatam, non ob ascititiam pulcritudinem: & generosi, dati beneficij obliuisci: ille decipi dignus est, qui de recipiendo cogitabat cum daret. Sed indignus fortè erit cui præproperè donabis. quàm multi indigni sunt luce, & tamè dies oritur, peræquante Deo beneficia sua probis & improbis. non quòd sine delectu ac fortuitò dari velim; sed morosam donatiui cunctationem non probo. adimit gratiæ plurimum, & extortam potius volùtatem, quàm vltroneam sapit. Quid hæres? redibit ad te, ne dubita, quodcumque hilari promptoque exiit animo. Docuerunt id veteres non ineleganti symbolo: cum tres Gratiæ, sorores, manibus implexis, ridentes, iuuenes, virgines, solutâ & pellucidâ pinxerunt veste. Sorores. vt enim hæ sanguinis, ita qui dedit & accepit, beneficij nexu ac quâdam vinculatione sororium induant animum; & qui dedit, sibi dedisse arbitretur. Manibus implexis. quòd beneficiorum ordo, per manum transfuentis, ad dantem tamen reuertatur. Ridentes.

vt dantis vultus longissimè ab omni absit morositate. Iuuenes. vt cùm deceat beneficij memoriam senescere, dantem tamen obliuisci deceat; nec pati vt longâ apud se memoriâ consenescat. Pellucidâ veste. vt licet qui dat beneficia taceat, naturâ tamen se suâ prodant, erumpantque foras eo clariùs, & in oculis plurium, quo qui dedit fortiori illa pressit custodiâ. Qui si secum reputet, beatissimum esse, ac planè regium, imò Deo simillimum numquam vinci beneficiis; & illud, in beneficiis optimum esse, dedisse; beneficium arbitritur posse dare. & tunc demum se beatum, cùm aliquid dederit; cùm imitatus Deum fuerit, qui semper dat, numquam accipit. Sunt ex hoc genere in hac Republicâ non pauci, qui in beneficiis hoc vnum metuunt, prodi. Beati suo hoc silentio, non prementur æterno. & vt aliam non sperent mercedem, virtus ipsa magna sibi merces est, & recti facti conscientia. Et sanè magnus in hac vrbe campus est, magnæ virtutis; in quâ, vt dixi, ingens pauperum numerus est, à variâ egestatis tamquam fluctuum iactatione ad hunc portum properantium. nec fallit eos concepta spes: vetus enim apud vos, & à maiorum memoriâ,

Omniibus exhaustos iam casibus, omnium egenos

Vrbe, domo sociare:

nullum hospitio prohibere arenæ, soli que vestri:
nullum

nullum quamuis egentem arcere terrâ. Pergite.
Manet cælo promissa merces;

— officio nec vos certasse priores

Pœniteat,

cùm tam potentem remuneratorem, vltro-
neum-
que sponforem habeatis Deum, ignarum mētiri,
doli-que fraudis-que nescium, centupli hîc redhi-
bitorem, nec multo pōst æternæ præmiationis
certum largitorem.

Sermo. Fides in verbis.

Sermo candidus. & ad exemplar orationis suæ
facere, & viuere, à primâ ætate docentur
omnes. parci in verbis: nec ideò minus cogitant,
edocti magnos viros remissiùs loqui; & quæcum-
que dicunt, plus habere fiducia quam ostenta-
tionis. Et est sanè oratio, animi vultus, quæ si multa
est, & manufacta, ostendit illum non satis esse
suum, non sincerum; & habere aliquid fracti. Non
est ornamentum virile, vt concinnitas, sic multi-
loquentia. Nihil proinde in vestris præceps. quod
semel emissum, numquam reuoces. vt enim in
procliue labentes, non vbi voluerint gradum si-
stunt; sed quantum premit pondus, tantum fe-
runtur: sic prærupta dicendi celeritas, non est in
potestate hominis; nec satis digna viro: qui ponere
verba debet, non proiicere; ac instar vndæ suavi-
ter, non torrentis more è præcipitio fluere. nihil
etiam

etiam præproperum, cuius postea pœniteat: sed præcogitata verba sunt; & tamquam à maturo corde, calamo dictata. vbi dixerint, stat immota fides. Periclitantur opes? si fidem dederunt, nemo violabit: ita vel cum iacturâ, tenacissimæ fidei sunt; vt cùm mori possint, fallere non possint. Nec quisquam, integrâ famâ, datam fidem fallat. si fefellerit, nominis & fidei naufragium fecit. nec iam inter dignos Republicâ viros adnumeratur: mortuum arbitreris, & tamquam cadauer ab iratis fluctibus reiectum; aut tamquam fatali spongiâ è viuorum numero deletum. viuitque exinde inglorius in omnem ætatem, & transit etiam in posteros hæc nota.

Animi robur.

Robur animi, quale vix in aliâ gente; discat quisquis volet exemplo: neque enim aliter norit. nam fortia dicere multorum, facere paucorum est. neque vt quisque robustior sermone, ita & opere est: cùm ferè modestissimus, & verborum parcissimus, ditissimus sit operis. vt enim Gubernatoris artem non ostendit tranquillum mare; exasperatum sit oportet, & quod in montes se attollat, frendeatque, frematque spumis inæstuans, quod virum edoceat: ita aduersum aliquid sit necessum est, quod animum probet. Hunc animum inuictum, & in quo nullum for-

tuna locum reperiat, in quem telum mittat, si
 vsquam, hîc inueniet. Incurrant aduersa, & pre-
 mant pectus, tamquam faxeâ mole, vt totum ar-
 bitreris Atlantem, cum vniuersi machinâ, vnus
 infedisse humeris; figet gradum, nec ingemiscet
 sub pondere: non subsident genua, non lababunt
 pedes: & quod de Socrate Xantippe, vtramque
 fortunam eodem vultu excipiet. hauserint auari
 fluctus humanarum opum æmuli, aut acerbior
 alius casus, stabit indignante fortunâ; nullâ enim
 re maior huic inuidia fit, quàm æquo animo.
 Hunc animum, in omni propè bonorum iacturâ,
 reperies erectum, excelsum, & flecti nescium. In-
 tuere: è nullius vultu aut ore iacturam agnosces.
 imò quo grauior illa incubuit, eo hilariore vultu
 excepisse credas. nec foro nec publico abstinent,
 ac ne conuiujs quidem aut hilariore lubentiâ.
 Non hæc sat magna documenta sunt inuicti ro-
 boris? nam vnde certiora peti possunt? aduersa
 sunt quæ cuiusque robur docent. hoc quis inter
 secunda intelliget? Gubernatorem in tempestate,
 in acie militem dinoscimus. interritus ille flucti-
 bus conuoluitur, audacter hîc cruorem suum spe-
 ctat: ille etiam elementum prouocat, dum iratos
 illius fluctus proscindit audax; & miles lætus
 fluentem meliore casu sanguinem ostentat. at ti-
 ro, & qui nullas elementi vidit minas, ad omnes
 fluctus, ad vulneris pallescit suspicionem. Quò
 hæc?

hæc? vt roborâ attingam, animosque plurimorum vestrûm. Sæpius enim tacitus mecum Rempublicam circumspexi hanc vniuersam, in illaque singulos, omnes. Quantos in eâ vidi naufragos, similiave naufragiis passos; quos aut iratum mare, aut fortunæ ludus, aut malevolentia improbitas, perniciosum optimis telum, inopinantes, securosque deiecit? Illos procella, (quæ cæli fiducia, & placidum ludentis elementi fallacia) traxit in infidos fluctus: alios rerum illa domina, aut subiti similis fulminis, ad cuius ictum, etiam vicina tremuerunt, oppressit incautos; aut ridenti similis, in alieno lusit iugulo; tamquam parum sit perdidisse, nisi & inter lusum videri velit perdidisse: in postremis malignitas sæuiit, & securos, tamquam turbine, vno conuoluit raptu; vt antè ruinam ipsi strati viderent, quàm persentiscerent: & tamen tamquam nihil passi, redeunt ad mare; & è quo vix validâ enatarunt classe, de tabulâ salutem sperant: iterumque fortunæ ceruices flectunt, confidentiam imbibunt, & audent se credere, à quibus non semel circumuenti; meliora sperantes, nec semper iratum mare, nec semper infidum fortunæ risum, nec semper perfidiâ amici. O animos Spartâ dignos! imò Belgio: & si iterum surgat Cæsar, Neruiis, & Aduaticis. *Macti virtute hac*: idem vobis, quod ex acie sanguinolentis acclamo; quod Mutio retorridam manum, & duorum Regum

victricem referenti, Romana iuuentus. *Macti*
virtute hac. malo truncam illam, quàm Mæce-
 natis, imò quàm cuiusque fortissimi saluam. Benè
 in hanc rem Attalus Stoicus: Malo me fortuna
 in castris suis, quàm in deliciis habeat. torqueor,
 sed fortiter, benè est: occidor, sed fortiter, benè
 est. Sed & audi Epicurum, dicet, Et dulce est. Hæc
 mens ducet ad gloriam, imò ad gloriæ culmē, cul-
 torem suum. Facit hoc creber vsus, & cum ad-
 uersis pugna. Idem reperies in iumentis. quam-
 libet viam patiuntur, quorum durata inter aspera
 vngula est: neque vllum laborem recusant manus
 quæ ad arma ab aratro transferuntur. ita planè,
 quem nulla fortuna supplantauit, cuius nulli den-
 tes sub infido illius crepuerunt ludo, quid poterit?
 & quid non poterit, cui perpetua cum illâ lucta?
 qui modò prostratus, modò erectus, de genu, de
 puluere, de vulnere, de sanguine surrexit validior?
 Millia ex hoc genere in hac vrbe dabo. nam quem
 illa hîc vniquam transiit intactum? gloria hæc est
 Reipublicæ vestræ. & ferè contumacissima aggre-
 ditur; mollia nullo dignatur morso: ita ignauissi-
 mum quemque refugit, fortissimos sibi pares
 quærit. tenera fastidio transit; durissima proritat,
 aduersus quæ vim suam intēdat. ignem experitur
 in Laurentio, paupertatem in Francisco, exilium
 in Ioanne, tormenta in Vincentio, venenum in
 Benedicto. Magnum exemplum non nisi magna
 for-

fortuna non inuenit . apud vos, in quemcumque propè cadat, inuenisse videtur, vt liceat dicere: Dignum fortunâ par, Reipublicæ ciuis, illi compositus.

Et nescio an non hoc sit vrbi huic proprium: aliarum enim si intuearis ciues, vnus calamitate omnes arbitreris oppressos, vt quos ruina non attigit, metus exanimauerit; paremque passis mœrorem exprimant, cùm putent eadem se pati posse. Vt aues, etiam inanis fundæ sonus territat, & excutit sedibus: ita plerique, ausim propè, non nati, non educati in Republicâ hac, ad nudum non modò contremiscunt ictum, sed ad vacuum sonum. at qui ex hac prodierunt, tamquam si omnia missilia præuisa, nihilque præter opinionem cadat, ita cadunt in fortuitis, vt semper stetisse videantur: ita reparant classem, repetunt maria, vt nemo credat vidisse fluctus: ita cum discriminibus pelagi non notitia modò, & familiaritas, sed pacti quædam necessitudo intercessisse videtur, vt quos nudos excussit, restituat subdiuitiarum pondere fatiscentes. Infida fuit societas? iterùm creditis: & tamen quem alibi non exanimet vna perfidia? Per iocum fortuna euerit? iterùm blandienti oscula præbetis: & quem alium non sternat hic risus? quis non alibi secedat ab his ludis, & det raptori locum, secessionemque æternùm cogitet, meliora desperans; & non emi-

nus spectet hæc bona pendentia, procul nimirum à Ioue, procul à fulmine? Caussam non semel discriminis huius inter Reipublicæ vestræ ciues, aliosque, tacitus mecum quærebam: nec aliam reperio, nisi quòd reliqui, extrà se vallo cinxerunt; vestri intus instructi sint: pulsari proinde possunt, capi non possunt; cùm nullum mare, fortuna nulla, perfidia nulla, mentem aduersus fortuita armatam, possit euertere.

Addam aliud, mirari me solitum, ita plerosque aduersus fortuita, & quidem sæuissima, armatos, vt plurimos viderim eodem vultu læta, eodem tristitia accepisse. Tenuit nauis portum? benè est. periit? mirare quisquis hæc leges, nulli periit. intueret vultus. non dico, non refrigescant artus, sed nusquam contractior frons, nusquam rugæ. scrutare cui perierint: nullum reperiesset. alteri periisse credas: huic cui periit, etiam accessisse; ea frontis orisque hilaritas est: quasi in alienâ pelle, ferro medicus sæuierit. commiserare: parasse se hominem dicet ad hæc humana. Præcogitati nimirum mali mollis ictus venit. & sanè pars magna mali apud imperitos nouitas est, & inexpectata compulsio. Nō possunt hæc venire à vili pectore. nec quisquā ista, pusillâ mente, siccis oculis, ex alto spectauit. Quid faceret vera Philosophia in Virtutis acie, apud eos, quos tantos animos circumferre videmus inter fortunæ hæc tela? Miramur feras, quas
catu-

catulorum amor mittit in venabula ; miramur iuuenilia quædam ingenia, quæ gloriæ cupidò trahit in contemptum ferri: ibi amor facit indomitas; hîc species & virtutis quædam vmbra traxit in sanguinem. quid in Reipublicæ vestræ ciuibus veræ virtutis posset amor, quos nec magna, nec illustria, per pericula & mortes compulerunt tamquam ad epulas fames? quanta darent exempla magnarum documenta mentium, si in nobilio-rem metam cursum defixissent? quanto namque generosiorum rerum fortior ratio est, ac validior impulsiva vis, tanto valentiùs per pericula & mortes exirent: nunc cùm eadem faciunt in re non magnâ, quid sperare debeamus in verè magnis, testantur. & quos tanta cum incommodis suis familiaritas, docuit tam erectâ ceruice intueri alternantis fortunæ vices, quid faceret, si eadem in propiorem virtuti materiam incidisset? non vbi semel obdurasset animus, antè auferri, quàm conturbari contingeret? quid pugni, calces, flagra, cæstus, quid enses possent? sanguinem ipsum fluentem riderent, tergerentque tamquam à balneis sudorem. Semel namque roboratus animus, & è Virtutis palæstrâ torosus, quos nō ictus exciperet; quos non frangeret? etiam vltrò auderet prouocare, & insequi cedentem fortunam; quin & inclamare, *Quid cessas? paratum pectus vides. experiamur inuicem, tu feriendo, ego*
feren-

ferendo. quærit enim Virtus vbi se ostendet,

*Spumantemq̄ dari pecora inter inertia votis
Optat aprū, aut fuluum descendere monte leonem.*

*Refellitur criminatio de occupatâ ab Iberis
Urbe, anno M. D. LXXVI.*

ALiquis hîc sibi de alienâ venustus calumniâ,
militarem obiectat rapinam, & inter micantes
gladios, flammâs, sanguinem, stragemq̄ impul-
sæ ciuitatis, fractum animum. O semper ini-
mica alienis progressibus inuidia! quanto pruden-
tius hæc ferocientis fortunæ vulnera, & adhuc
de cicatrice recentia, ac quasi de ferro calentia,
quisquis est, pressisset silentio? Possem hîc illud
Poëtæ:

— *In corpore fortium virorum*

Laus est amplior, amplior cicatrix.

possem, quod Aristides, cùm ad supplicium raperetur,
reperitq̄ esset qui in faciem inspueret, cùm neminem id
arbitratus esset ausurum purioris, abstergere; & lectori dicere,
Admone istum, ne tam improbè oscitet; ipsiq̄ hoc respõso
contumeliæ contumeliam facere. Verùm tacebo: & hæc
lapsantis fortunæ dehonestamenta tacitus præteribo.
nam quid ego aduersus has immemores humanæ conditionis
voces, dictaq̄ improvida, præteriti temporis fortuita
conuulnerantia? Dicam tamen, quod de viro magno Seneca:
Si magnus

magnus cecidit, magnus iacuit. addam : surrexit maior . idem de vrbe hac . tantùm in hac strage, omnis fortunæ crudelitas lassata consistat . hoc oro . sitque militaris hæc licentia, nihil ampliùs dolituræ ciuitatis piamentum . Et non pari iure Carthaginis ac Numantiæ, Corinthi, Athenarum, Spartæque, & tot Regnorum cinerem, aut quidquid altiùs cecidit, ridebit? Inspice, quisquis es, volubilem hunc rerum ordinem, totamque ante oculos fortis humanæ conditionem pone, sæuumque hæc inter fortunæ ludum. hîc montes diffluunt, alibi rupes; iam sorbet, iam vomit fortuna maria; modò sistit, auertit dehinc flumina, & ditat nouis. Quot vrbes vno tempore ceciderunt; quot hiatibus subductæ? quot non vno loco integræ defederunt regiones? quot redditæ terris, totis demersæ sæculis? Et non omnium orbe toto magnarum ciuitatum vestigia tempus eradet? non formidanda olim maria siccabit, ipsasque rupes ad humilem deducet arenam, decoctor ignis? nosque ipsi, parua aliquando ingentis vltimæ ruinæ accessio, non in amica vertemur elementa? iacebimusque inglorij, terra & vilis puluis?

In plenum dehinc fortunam cogita, circumfer oculos: quot gentes populosque mutasse credis sedes? Tyrij Africam incolunt, Longobardi Italiam, Hispaniam Gothi, Athenienses Asiam, Angliam Germani, Galli Græciam; & Scythia

Achaia ciuitates Ponticis impositas littoribus ostentat. Nihil eodem aut loco aut statu mansit, quo genitum est. Regna intuere, Imperia, orbè que toto Prouincias. illæ te docebunt: plurimarumque in his urbium ostēdet euentus, quarum in ipso flore luxuriosa imperia ceciderunt. Nec magnis hæc interuallis disiuncta: momentum sæpè temporis euertendo imperio suffecit; etiam Romano, ne me putes minima tangere.

Verùm Antuerpia hostili aliquando manu iacuit: non nego. & in mediâ propè pace iacuit: ita ferè insperatò bella surgunt, hostis ex socio, ex propugnatore euerfor. Eadem reperies alibi. nam & in subitas tempestates agitur æstiuâ tranquillitas, & rursus serenitas, rursusque nubilum. Quid causas quæris? cùm ipsa sibi, vt alia taceam, felicitas, cladis causas repererit; vt ad hanc satis videatur esse, fuisse felicem. Iam quantum interest, ab hoste perierit, an operta fluctibus, an hausta terræ motu? aut quæ res demum non habuit aliquam ruinæ suæ causam? quæcumque hæc fuerit, satis est fuisse. Interfuerit etiam dies vna, an plures, inter urbem maximam & nullam; quantum hoc est, aut quod solamen prorogati spatij, protensæ miseræ, cùm venerit dies illa consumptrix omnium? Quid ergo nouum, cùm ipsa ad eò naturæ opera videamus vexari, tolli, & statui, montes, terras, maria, si vnus urbis senserimus,

non

non dicam excidium, sed deuenustationem, tamquam vnius arboris spolium, in fecundiorē redhibitionem? Nam de Antuerpiâ hac vestrâ ausim illud Poëtæ:

— *Tua nempe putantur*

Surgere fata malis; & celsior esse ruina.

cecidisse itaque videri potest, vt surgeret altiùs. Ita non rarò maiori fortunæ locum fecit iniuria; vt ideò quædam periisse videri possint, quò cultiora enascerentur. Accidit hoc vrbi huic vestræ. surrexit, & erexit se super ruinâ suâ, florentior: vt arbitrari meritò possis, ignem illum viscerum depastorem, consultò sæuisse; vt vbi casæ erant, surgerent cælo domus, inuidiam facturæ Principum palatiis.

Verùm percelluit illa ruina plurimos, & etiamnum inhæret fibris, nullâ ætate emedullanda. Possem ad hæc ignaua pectora, humanarumque ignara rerum, illud Poëtarum principis:

— *Cur indecores in limine primo*

Deficimus? cur antetubam tremor occupat artus?

Multa dies, variûsque labor mutabilis aui

Rettulit in melius: multos alterna renisens

Lusit, & in solido rursus fortuna locauit.

imò in maiore, in splendidiore. res docet: illa loquatur. Neque fugit hoc Regnorum & Rerumpublicarum Timones. hinc illud Timagenis Urbis inimici: Romæ sibi incendia ob hoc dolori

esse, quòd sciret meliora resurrectura, quàm ar-
 sissent. Idem credo euenisse Reipublicæ huius
 hostibus. Et verò maiora certioraque restituta
 sunt: sint tantùm diuturna, & melioribus in om-
 ne æuum auspiciis condita. sin minùs, & aliud
 volet imperium ex alto, hoc statuamus: nihil for-
 tunæ inausum; aduersus Romam non minùs ha-
 bere iuris quàm aduersus Cannas. in eum enim
 intrauimus mundum, in quo his legibus uiuen-
 dum est. Placet? pare. displicet? alium mundum
 quære.

Sed hæc maiora cadent? etiam Imperia totis
 excisa sedibus iacebunt. etiam viri Principes? æquè
 ac pauperes. aut aliquis homines sceptro metitur
 & purpurâ? Si impares viuimus, pares tamen na-
 scimur, morimur pares. hoc volo: Conditor ille
 generis humani, non natalibus nos, nisi dum
 sumus, distinxit: vbi ad finem ventum est, om-
 nium quæ terra premit, similis lex esto, si corpora
 metiaris. Nam de animo, & alterâ meliore red-
 animatione, aliud iudicium esto. neque tamen in
 hac vlla prærogatiua purpuræ: soli virtuti erit.
 Hanc amplectamur: reliqua vt peritura, & ad ma-
 tricem puluerem suum reditura, despiciamus;
 cùm omnium mortalium opera, mortalitati scia-
 mus damnata, nec quemquam in crastinum sui
 esse certiozem, non Regem, non seruum. ad pa-
 tienda nimirum pares, sed & ad secunda meliora-
 que

quæ imperia pares, si virtute pares fuerimus; quâ solâ, largitur, metiturq; Deus æternatura præmia.

Iam si obiectæ criminationis robur propiùs intueamur, quid magnum fuit à veterano milite, & in viginti propè annorum ciuiliū bellorum incude roborato, inopinantes ciues, securosq; vt in altâ pace, circumueniri? & steterunt tamen, inermesq; armatos, quantum in illâ fortunâ licuit, maioribus animis quàm armis, susceperunt. Passi ex hinc ea sunt in pace, quæ ne bello quidem timeri poterant. quid damnas? Ignauus nauigij rector est, qui fluctuantia vela deseruit, permisitq; tempestati nauem: at ille etiam in naufragio laudandus, quem obruit mare clauum tenentem, & nudo latere fluctibus obnitentem: cuiq; mors sola gubernacula eripuit; ac ne eripuit quidem: ausus antè gubernaculo innatare, & illo iam vehi tamquam nauis. Idem hinc cogita, mori antè ciues delegerunt, ruereq; in hostile ferrum, quàm deferere stationem. Quid damnas? quòd senserunt? quòd magni vulneris magnam cicatricem, ne nunc quidem transeant sine præteriti temporis memoriâ? non est hominis non sentire mala sua. (neque indolentiam bonum dixero, habet illam cicada, habet pulex; vt nec molestiâ carere bonum; quid otiosius verme?) tulerunt tamen illa, quòd viri est. Quid? hostis armatus, veteranus miles, ciuili pastus sanguine, ferrum in manu,

mors in iugulo; & non sentiet exarmatus ciuis, vrbicis nutritus commodis, flammis circumsecus cinctus? Exclames fortè:

Nunc animis opus Aenea, nunc pectore firmo.

quis animas nullo monitore ruentes in ferrum, quæ has vibrata tela, quæ arietata inter se arma agminis densi, terreant; quas non vrbis impulsæ fragor, non vitalia depascens incendium, non coniugum, liberorum, non carorum cædes, è statione deiecerat? Temeritati hoc aliquis ascribat. errat. si prouocassent inermes armatas veteranorum iras, poterant damnari; at declinauerant quâ tunc licuit prudentiâ, non minùsquàm in nauigando procellam. Ille temerarius audit, qui cùm declinare posset, contrà it, & contemnit potentiores minas; qui exasperat imparibus armis; qui dum licet, nocituram non vitat potentiam. At quæ euenerunt vrbi huic, inopinata fuerunt omnia, & quæ nec præuidere quidem humanum fuit. aliter itaque res cecidit, quàm vereri quisquam posset: nec licuit felicem semper cursum tenere; fateor. nec idèò tamen aut victi ciues, aut subacta Respublica. Nemo enim illû victum dicet, qui corpore licet prostratus, animis tamẽ stetit. Ita CCC. Fabios nemo victos dicet: & Regulum captum à Pœnis, nemo victum dicet. Quisquis proinde sæuientis fortunæ vi ac pondere oppressus, non submittit animum, numquam ex vero victus dici potest; nobi-

nobilissimâ ac principe parte sui erectus, licet de-
teriore iaceat.

At seruire tot ciuiliū bellorum sanguine
madido, durum. nescis quâ ætate Hecuba seruire
cœperit, quâ Crœsus, quâ Dionysius, quâ Darij
mater, quâ Plato? quâ seruatus alius, vt

Orbata ad Tomyris veniret utrem?

quo si recentiora cogitas, quamque funesto perie-
runt exitu Orientis Imperatores, Valens ignibus,
Zeno vxoris perfidiâ, Basiliscus cum liberis ferro,
Anastasius fulmine, Heracleon exilio, Constans
suorum gladiis, Nicephorus Bulgarorum iaculis?
quàm funesto Occidentis? Henricus inediâ, &
quidem à patre, Fredericus Numantici Scipionis
exitu, & à filio; Lucius caueâ ferreâ, Conradus
veneno, & à fratre; vltimusque Sueuici sanguinis
carnificis manu? Sed neque ego hunc seruire
dicam, cui animus liber est. aut quisquam Epi-
ctetum seruisse dicet in tam excelsâ animi liberta-
te; in tanto cupiditatum omnium dominatu?
non magis quàm Callistratū & Rutilium exules.
huius digna Romano vox est; Malo patria exilio
meo erubescat, quàm reditu doleat. Non est hoc
exilium, cuius neminem non magis quàm dam-
natum pudet, & sanè quicumque talis est, patriam
sibi, etiam vltima terrarum statuet. ita qui corpo-
re seruit, si animo perstat, nec libidini, abdomini,
crudelitati, inuidiæ, ambitioni, pecuniæ seruit,
liber

liber est. cùm contrà qui his seruit, licet familiam
 alat regnis maiorem, licet ædificia inhabitet laxi-
 tate vrbes vincentia, licet arctet classibus maria,
 milite Græciam, equite Germaniam, licet vtro-
 que subactò orbe ignota quærat maria, orbem
 alium, cælumque aliud, seruus erit. aut quis Ale-
 xandrum liberum arbitrabitur cùm in littore
 maris rubri pedem figit? cùm classibus in oceano
 errat, bellaque per ignota captat maria? cùm extra
 naturæ terminos arma profert? cùm inexplora-
 tum profundum cæcâ scrutatur auiditate? non
 ille cupiditati imperiosissimæ in his dominæ colla
 submiserat, nõ sub infami illius iugo ceruices flexe-
 rat? quo modo ergo liber erat, quem insana cupi-
 ditas in nouos agebat orbis? quæ, cùm vix septem
 aliquando expleret urnam pedum, nullæ exple-
 lebant terræ? Ego hunc liberum dixero qui tam
 fatuis seruit? quem tot intus compulsari video
 motibus, tamquam in pistrino flagellis, quot ar-
 dere vid eo non saturandis votis? aut non illum
 potiùs liberum, qui corpore quamuis duram pa-
 tiatur seruitutem, animo tamen erectus, innatæ
 memor libertatis, nihil aut indole suâ, aut homine
 indignum committit; sed antè animam ponit,
 sanguinem fundit, quàm à vero rectoque vel la-
 tum crinem decedat? Hanc libertatem animum-
 que apud vos repperi, quam nec mors raperet,
 non focolus Porsenæ, non bustuaria altaria, non
 Dio-

Diomedæa præsepia, non taurus Siculus, nõ mortaria tyranni; non serpens, sitis, arenę Catonis. Pergite hac libertate, nomen, admirationem, cælum promereri: hac enim vnâ vendicarunt se in libertatem, quotquot olim nati cælo, à seruitute omnium maximâ. hac vnâ contra fortunam luctata Virtus, etiam citra effectum propositi operis, enituit, claruitque Sole maior.

Militare robur.

Quamquam si arma velis, si obnitentes fortiter animos, si quos non vlla iniecta mouerunt

Tela, nec aduerso glomerati ex agmine Galli,
hîc reperies. neque vllis magis nota est Reipublicæ huius virtus, nullis quid dextra, quid tela possint, quid viuida bello virtus: ita duritia silicis nulli magis quàm ferientibus nota. Memini diei illius, cùm validissimo obsessi exercitu, intraque mœnia præproperâ victoriâ elatum vidissetis hostem, quem foueratis, admiseratis amicum. Cuius animus non concideret inter arma, inermi dexterâ? verùm vt quorumdam lapidum inexpugnabilis ferro duritia est; vt saxa tot sæculorum verberata fluctibus, nec vestigia sæuitiæ ostentant; assiliant, impetum illi faciant, ferendo hæc vincunt, franguntque percussorem suum: ita leui ciuium ma-

P nu,

nu, leui percussu, ingentem exercitum fudistis.
Fuit hîc verum:

— *Hortamina fortes*

Præueniunt, timidisq; etiam breuis addita Virtus.
Non tangam hæc pluribus. possem; & naturale est manum sæpius ad id referre quod dolet, aut quod pruritu suo exasperatû prouocat in contactum. at ego tacebo. Quòd si tamen robori huic, animisq; virtutum etiam in hoste admiratrix contigisset antiquitas; quanto ingeniorum certamine, viueret ille dies, quem vrbi fatalem hostes designarant? At melior caussa, meliorem fortunam reperit: & viros hîc esse sensit, quos non minæ, non ferrum terreat. cùm armati, tam insperato animorum robore fracti, attonitiq; citatiore gradu portas repeterent quàm intrarant; vt arbitreris in hanc diem cecinisse Vatem:

— *Impediunt numero, seq; ipsa vicissim*

*Arma premunt; nec vis conatibus ulla, sed ipsæ
In socias errare manus, & corpora turbâ
Involuit prolapsa suâ.*

Possem etiam nunc ostentare campum hostili

— *qui sanguine pinguis*

Spirat adhuc;

possem suffixa portæ anathemata. Verùm silentio inuictæ Reipublicæ vestræ magnitudinem, non verborum cultu venerabor.

*Secundū
exemplū
militaris
roboris
M. D. XCV*

Succedit alterum testatissimi roboris animique

docu-

documentum, cùm insonat tristis auribus nūtius:

Hostis habet muros, ruit alto culmine

Lira, tot atatum opus. & iam

— *vix primi prœlia tentant*

Portarum vigiles.

Quid ageret Aduatico generosum germen sanguine? incitabat vetus gloria, rei indignitas, hostilis ausus; magna exercendæ virtutis incitamenta, vbi in virum inciderint. impellebat Patriæ salus, Prouinciæ vastitas, diuinorum contemptus; ingēs audacis alicuius ausus irritamentum. inde tamen loci distantia, vrbs subacta, veteranus miles; equitatus hostilis, quem non terruissent? Verùm quæ mortalium plerisque metum, ea vobis ad virtutem calcar. ergo expedire lubet arma. & obuia quæque prout fors dederat arrepta: etiam de viciniâ aliqua mutuata. Neque deerant qui dissuaderent: ita ferè subita, inertia sternunt pectora; quæ certam seruitutem præeligant dubiæ libertati, quæque inter vincula malint vitam, sequētes

— *timida compendia vitæ,*

quàm vltimum — *decus addere morti.*

at vos immemores sanguinis vitæque (generosæ mentis est obliuisci sui, vbi Patria in discrimen vocatur)

Sagitta qualis Parthicâ velox manu

Excussa fertur,

sic quò Patriæ vocat salus properatis alacres. dul-

ce nimirum pro hac cadere,

— *pulchrumq; mori succurrit in armis;*

— *Vitamq; impendere fama.*

tamque citatus fuit cursus, tam sine morâ interruptus, vt antè in conspectu captæ vrbis essetis, quàm plerique patriam vos urbem reliquisse scient. ita orbata tygris, excussura raptori catulum, superuolat veriùs, quàm superueniat. Et ventum erat ad portas, cùm crudelis vbique

Luctus, vbiq; pavor, & plurima mortis imago.

Verùm eo vos audentiores, animisq; ab ipso discrimine sumptis, per tela, per hostes itis in amicam urbem. nec mora, cedit Aduaticis armis Battauus: & ille tot bellorum miles, tot annorum veteranus, toties ciuili lotus sanguine, ad primum clamorem vestrum (ô semper timidum scelus!) circumspectat effugij loca. pars mœnia, citatiore quàm venerat cursu, petit. pars turpi concussa formidine, abdit se tectis. Ita eadem propè horâ, quâ victorem se viderat, victum se sensit Battauus; atque adeò in ipsâ victoriâ victum. sic quo lusere nauigia loco, sorbentur. Quis hîc triumphos neget, Urbis receptæ, hostis cæsi? Vincebat hic numero, equite, pedite, graui armaturâ, velite: vincebat quinque & viginti annorum militiâ, alternante tot annis fortunâ, vario semper euentu, læta ac tristia: perque secunda & aspera, indurauerat corpora animosque: vincebat recenti victoriâ.

Vos

Vos pauci, sed meliore causâ, dilecta Deo, deuota Patriæ phalanx, nullo equitatu firmati, obuiis, prout cuique, in tantâ trepidatione, fors obuenerant, armis instructi, veteranum militem, totque annorum bellatorem, Vidistis, Vicistis. Quis mihi hîc calamû parem animis, fortunâ parem? Plures aliquando Luculleia mensa vidit conuiuas, quàm vos pugnæ victoriæque socios. Vidimus euntes, redeuntes. quæ non oscula matres, coniugesque, tam felicibus votiuisque pro Republicâ imprimant labris? quæ non ciues reliqui fortunatissimis dextris? imò quis non collectum Liranis puluerem campistergat osculis? non hostili pingue ferum sanguine detergat gaudens? non dentata hebetatorum cæde gladiatorum latera pernumeret lætus? non libatum Patriæ sudorem, super nectar & ambrosiam bibat alacer? Beatam diem, quâ omnis ætas, ordo, sexus, excepit redices victores! Non hîc, si veteres non pudeat sequi, spument annuatim Falerno gemmæ? non crystallis caleant vnguenta glacialibus? non cinnamomo ac thure, cœnationes spargant peregrinos naribus odores; & madescentes nardo capillos, circumfusa florum ferta siccent? non omnes denique Charites, reuertente in orbe felici hoc die, singulos, auro gemmisque sacratos Patriæ vertices coronent? aut quam hîc gratiam floris, quam prætermittant frondis lætitiâ, non alicui capiti deuotam? imò

non ipsi adè generosi agminis calcati gressibus,
neglectâ frumentariâ sobole,

— *violam, cytisum, serpillam, ligustrum,
Lilia, narcissos, casiam, colocasia, caltham,
Costum, malobathrû, myrthos, opobalsama, thura
Parturiant campi,*

vt perpetuo testentur flore; perpetuatuos or-
be triumphos? Exurge vbicumque es doctior
manus, & in obscuro silentij recessu delitescencia
inuictarum trophæa mentium, artifice publica
calamo. quàm diu marcesces in hoc pingui victo-
riarum campo? exurge melioribus ausis; non

Verborum violis multicoloribus:

Nam cantu & modulis luxuriantibus

Lasciuire vetat mascula dictio;

qualem mascula sibi virtus, iure suo, vendicat: ni-
mirum tamquam Brontis Steropisq̄ue malleo &
incude chalybiam: quàm mihi, quàm orbi, quàm æter-
nitati, virtutum disculpta squamis pectora,
extritasq̄ue pugnaci calle dexteras perennaturas
ostendet.

Hæreseos nota deteresa.

Alius nescio quis

Prodit hirritu rabiem canino:

parumq̄ue memor humanarum vicissitudinum;
hæresim obiicit; & ab auorum fide, nongen-
tis & quod excurrit annis firmatâ, descuiisse

incla-

inclamat . ô voces!

— *abruptis etiamnum flebile Venis*

Vulnus hiat, magnaę patet via lubrica plaga,
 & hunc delectat exasperare; non & nouare hæc
 vulnera, hanc feram scabiem, VVittembergicâ,
 & Gebennicâ affricatam contagione? neque enim
 diffiteor ab his Aquilonibus afflatam & Belgis
 vniuersis, & vrbi huic, non contemnendam ma-
 lignitatem . Vt enim indomitum niuibus &
 Alpibus, eneruarunt fomenta Campaniæ; vitiis
 que victus est, qui vicerat Alpes: ita quos tot sæ-
 culorum consensus vnus, tamquam inenodabili
 constrinxerat vinculo, enodarunt, & euincularūt
 per conuiuia & vina licentiæ voces, & nocituræ
 libertatis pollicitationes: quæ non ignobilem par-
 tem, latronum more dum amplexantur, strangu-
 lant . hinc prece, inde pretio, alibi minis, quin &
 sponsionibus forinsecus melleis, soloque promif-
 sorio verbo grauidis, inuoluunt ignaros in illud
 profundum contemptæ religionis. quosdam ex
 insidiis, per importuna interualla, improuidos, ex
 occasionibus assiliunt: molestum oppugnationis
 genus, cùm neque tamquam in bello paratos esse
 liceat, neque tamquam in pace securos: hinc non
 tam robore, quàm assiduitate fatigati, manus de-
 derunt . Defluxit exinde hic turbo per vniuersas
 propè Belgicas Prouincias; nec summa papaue-
 rum tantum, sed & reliqua malignitatis suæ flatu
 ambus-

ambuffit. Hic illud profundum fuit nobilissimarum Prouinciarum, alternis infidisque reciprocum æstibus, quibus, modò subitis alleuatæ incrementis, modò maioribus depresso damnis, assidue iactatæ, nusquam quadraginta his annis stabili steterunt loco: alteræ in alteras illisæ, & naufragium non semel passæ, nauigarunt infidum hoc mare, ventis ludibrium. ô quando portum? fallor? an iam video? Huius naufragij pars aliqua ciuitas hæc: fateor: at pars magna prosperioris cursus, fidentioris stationis est, nosse quæ signa anteambulæ dent nubes; quis locus vorticibus infamis: vt remediationis pars magna, agnouisse morbum est.

Verùm quò tu, quisquis hunc accusas næuum in pulcherrimo hoc corpore? papulas obseruas alienas, ipse vulneribus obsitus: verrucas rides, cùm te effera scabies depascatur. ô semper æmula virtuti inuidia! quid si hinc mores, si vitam, si reliqua tua spectanda proponam,

*Quàm timeo victus ne pœnas exigat Ajax,
Vt male defensus?*

Et cur non potiùs selegisti magna, melior iam apis, & tot sæculorum constantem fidem, quàm deterior araneus vix paucorum annorum fluctus, tamquam venena, à vicino mari? quid septem annorum iactatione damnas tot ætatum fidissimum fidei portum, tutam stationem? quid inno-

innocentiam maximæ partis, scelere paucorum? cur non flagitia paucorum, virtutibus excusas integrisque plurimorum? nam quæ hæc improbitas, tot ætatum, tot capitum virtutem, paucorum vitiorum criminationibus sordidare? Nocturna quædam animalia, ad primum solis ortum stupent, & latibula passim petunt, timida lucis; ita ingenia praua, & solis nata tenebris, probitatis auersantur radios, inimica luminis: ergo obscura quæque venantur, in quibus infelicem linguam tamquam domestico pascant pabulo. Verùm instent, commordeant, citiùs frangent dentes, quàm imprimant. nam quid hîc volunt? noctem immittere æternæ huic vrbi? erratis infelices animæ. nam & solis vis magna est etiam inter opposita: & quamuis aliquid non rarò interiaceat, quod prohibeat eius aspectu, cursu tamen suo fertur; neque quia inter nubila luxit, sereno minor est. Idem audeo de hac vrbe. opposita nihil detraxerunt, intercurrentia nihil ademerunt: minùs tamen inter hæc fulsit, non nego. at more solis obscuri, & à subterlabente nube tenebrati, vim suam exercuit. Hoc itaque potuit aduersus hanc hæresis, quod aduersus solem nebula: tenebras nimirum interuomuit; nec omnibus tamen: nobiliori namque parti luxit. euenitque quod nauigantibus: licet enim in eodem elemento, non omnes tamen naufragium patiuntur, ac ne iactationem quidem.

Q inò,

imò, nec oborta tempeſtas quantumuis ſæua, pari atrocitate ſæuiit in omnes: quosdam namq; vexit molliùs, rapuit quosdam vehementiùs; alios prope littus deposuit tamquam in tutelæ ſubſidium, multos in altum vectos depreſſit. ita hoc animorum profundum, paribus licet fluctibus, impari tamē ſucceſſu ſæuiit in varios. hos totis obruit vndis; alios deſtituit fluctibus, quos aut irrefpirabili poſt demergeret vado, aut inextricabili impactos illideret arenæ, aut inenatabili committeret Neptuno; quosdam etiam leui, nec vltra, exciperet aſpergine; tamquam rore tinctos vberiore. quorum pars longè maxima, lucente ſidere proſperiore, poſitiſque ventis fluctibusque, rediit ad ſaniora, ad portum aliquando ſecundiore curſu deducenda per ſecunda ſolatia periclitaturæ fidei à Domino poſita; inter ſcopulos & ſinus, inter vada & hæreſeos freta velificata, eo nunc tutior quo cautior, ſecurior quo ſe ſenſerat nimis infido concreditam elemento, & quo propiùs viderat omnem hunc nouitium curſum de incertâ ſtatione eſſe. Ita omnis nupera ſtructura minùs firma, ventisque iniuriis que obnoxia, non rarò ingenti vnâque ruinâ, dominum familiamque ſepeliuit. contrâ, nullo incurſu loco mouetur, quam ætas roborauit, & mora ipſa durauit in ſaxum: incurrant venti, admurmurēt, in ſe plus quàm in illam ſæuiant, valido repercuſſu irritum conatum dedoſti.

docti. qui si in mollem cedentemque materiam incidissent, damna dedissent. De materiâ ergo habet profundum hoc omne, tempestasque indiuiduo illi nexu iuncta, si quid potest. hoc dico: De infirmitatibus omnis hæresis habet quòd valeat; nihil valitura, si in benè valentem fidem incurrerit. Quid ergo miramur de quibusdam ab hæresi captis? leuis fidei, palea leuis est, quocumque afflatu raptatur: & tenuis scintilla depascitur quantumuis ingentem struem.

Verùm antè eadem nobiscum tenuerunt. ita arbitror. Sed quid mirum, probatum antè, postea excidisse? Saul bonus, Ieroboam, pluresque alij, liuore & ambitione postea euersi. & quàm multiam inde ab Apostolorum temporibus, in hæresim, fidem demutarunt? neque ideò fides non bona. alioqui & vites damnabis, & terrâ, mariaque, & quidquid fecundo vtrumque sinu mortalibus profudit; cùm innumeri perierint, malignè iis vtentes, quæ poterant esse (non & debebant?) in medelam, in salutem. Et quis prudens ædificabitur in ruinam ob degeneres quosdam veritatis animos? Quòd si quis fuerit, qui nouitia hæc recensque nata sequi maluerit, quàm nostra tot ætatum prærogatiuâ firmata; num hoc fidem labefactabit, tantis comprobationibus testatam? quin adeò purior eo frumenti massa in horrea Domini reponetur, quo tentationis

huius vanno plus paleæ excussum fuerit.

Et licet graue fuerit tot capita à veteri maiorum fide excidisse, maius tamen fuit, post nouercales femitas, redisse ad matrem; post licentiæ pabulum, ad restrictiora pascua; post libertatis steriles auenas, ad secundum Domini frumentum; post gustata nouitia mella, ad veterem disciplinam seueriorem; deniq; post viam perditionis floridam, latam, ad cæli angustam, vepribus sentibusque obsitam. Grauis hæc videri posset non cogitanti æterna, non cogitanti hanc vitam nihil esse nisi æternæ stillicidium. at si mentem cogitationesque, ab huius vitæ ludicris, ad alterius seria conuerterit; facilè se, moresque suos, ad veterem regulam componet, certus non posse labi tot sæculorum robore stipatam.

Faceffat proinde calûnia. nec tam quid factum aliquando, quàm quid nunc fiat, serij indagatores circumspiciant; nec probis damnandos misceant, memores etiam Magnum Augustinum à Manichæis ad nostros transisse. Quod si porrò conuertiari pergant, quid reponam? nolo contumeliam contumeliâ repercutere. quid ergo? credã? posset fors aliquis, nisi videret illos è patibulo spectatores suos conspuentes. ô inuida prosperioris successus æmulatio! Nam vt faciles errorem agnoscamus, quid sperant? quid si occinam illud Aristotelis; Nullû magnum ingeniû sine mixturâ dementiæ:

Nam vitiiis nemo sine nascitur: optimus ille est,

Qui minimis urgetur.

addamque vix vllum olim sine vitio placuisse ingenium. Da enim mihi quemcumque vis magni nominis virum; dicam, quid illi ætas sua ignouerit, quid in illo sciens dissimulauerit. Iam que orbe toto dignitas est, cuius non prætextam comitentur mille maculæ? quod regnum, cui non paratus est suus contemptus, cui non æmula proculcatio? nullis propè hæc interuallis diuisa sunt. horæ sæpè momētum interest inter triumphos & dedecorationes; inter candorem & nœuū; ac non rarò inter folium & aliena genua. Seianus vtriusque fortunæ exemplum erit: quem quæ die frequens Senatus deduxerat, populus in frustra diuisit: & in quem cum, quidquid congeri poterat, Imperator contulisset, nihil superfuit quod carnifex traheret. magnum alternantis fortunæ documentum. Quod huic aliquando, non cuiuis euenire potest? Nemo proinde rideat, cum paribus subiaceat. nemo iacentem etiam inimici fortunam contemnat, cum nullus tam potens fuerit, cui non in potentiæ suæ vertice paratus fuerit dominus & carnifex: nemo ingenio adèd sublimes, cui nō inerrauerit sua labes. Imò quæ vmquam exultatio fuit etiam in fortunatissimo successu, etiam in latissimâ gaudij materiâ, tamquam oceano, cui non innatauerit aliqua querimonia, tamquam sæuior fluctus, aut

reiectitia spuma? aut vbi tam purus fortunæ risus, cui non subesset morosior rictus? demum, quæ vsquam latitia, etiam insperata, cui non adhæreret aliquid mœroris, coniugatione quâdam mellis & fellis? vbi nimirum vber, ibi tuber.

Quamquam si non perpetuo Veritas silentio inuoluenda; pleraque hæreseos Antuerpię capita, defluxisse comperiemus è Galliâ, Germaniâ, Angliâ; aut adnauigasse ex viciniâ, tamquam adiacentium Prouinciarum vomitu in hunc portum excussa. pauca verò raraque hîc nata. nec capita tantùm, sed & quæ comitata est turba improuidâ sequelâ: cùm non minima pars huius, nec quid sequeretur sciret; neque nupera hæc dogmata, de solâ nouitate imperitorum oculos auresque percutientia, extra nudum nomen nosset: vt non tam secuta ductores, quàm turbine quodam inuoluta, tamquam validopalea vento, censerî debeat. Huius rei manifestum habes indicium. vt primùm enim illuxit sidus certius, & reiecta Veritas retexit fucum, discussit nubem, & potentiore radio denubilauit cælum, reddiditque subductum solem; damnatâ temerariâ sequelâ, fatuoque cæcoque delectu, ad veterem, sæculorum robore firmatam, fidam carinis stationem se recepit, certior iam de salute.

Exurgit tertius, & ad retrosiora criminationem conuertit: anni que sexagesimi sexti vrentem turbine

binem obiectat . Habet is hîc fatentem reum. at paucorum hæc insolentia fuit . Et quid magnum dormientibus Belgis in simplicitate doctrinæ (noxia semper nimia securitas fuit) fructificasse auenas Lutheranorum? quibus fecundiore successu Calvinianæ, Mennonianæque superfeminatæ, excusserunt latissimè semina, etiam in vrbe hac. quæ cùm sperarentur posse suffocari, irritus conatus omnis recidit : nimis enim densè superfeminata, succreuerant cum frumento : pars etiam subdolâ latebat viuacitate, tamquam consépulta terræ, vt postmodum erumperet eo potentiùs, quo morâ temporisq̃ ductu plus collegisset nocituri roboris. ac erupit tandem, simplicesq̃ plurimùm (quæ maior ferè credentium pars est) traxit in ruinam. Neque deerant, licet pauci (quales ferè post spolia racemi) in profundo illo Belgico somno, qui ex alto prospicientes, præmone- rent, tempestatem imminere, quæ non multo pòst, ruptura nubem suam, grauiam damna daret. sed cùm rari denuntiatores essent, & credula nimis fidensq̃ sui securitas, bona speraret quæ amabat, mala non timeret quæ auersabatur, nec putaret euenire posse quæ nolebat; secuta sunt, quæ

— *animus meminisse horret, luctuq̃ refugit,*
 siue cædes refugâ memoriâ repetam, Belgicum-
 que pingue solum sanguine, siue nobilissimæ re-

trò Prouinciæ vastitatem . Tamen si vetera spectem, nihil est quod meritò quis miretur . à primordio namque Religio vim patitur. qui Deo placuerat, occiditur, & quidem à fratre; quo procliuius impietas alienum sanguinem infectaretur, à suo auspicata : Helias fugatur, Ieremias lapidatur, Isaias secatur, ipse Legis clausula, in puellæ saltatricis lucar trucidatur . Eadem reperies omni ætate. quanti Casariano gladio ceciderunt? quanti aggeres campi que Christiano fatiscentes sanguine, flumina retrò egerunt? quàm multi dispersi, palabundi, cæli que soli que sui extorres, in alias alio calentes sole terras eiectioni? vt nihil hîc nouum, si ætate nostrâ, post tot sæculorum altam in vnâ Religione pacem, insurrexisse senserimus diabolum, qui Belgas à cultu veræ religionis auerteret, inanibus pollicitationibus, libertate præmio . At verò persecutio illius, gloria est nostra . Veniet tempus, cùm omnis hic conatus nullo impellente corruet, cùm eradicabuntur omnes superseminatæ agro Dominico zizaniæ : si quò minus, die suo colligentur omnes adulteræ fruges, & cum ceteris scandalis igni inextinguibili cremabuntur.

Non addam plura, si Deum precatus fuero, vt irretitos his aduersarij fallaciis, insidiisque circumuentos, requirat per montes & saltus, & humeris reportet ad ouile verum, ouile suum . Et
quid-

quidquid error vetus inquinauerat, quidquid ignorantia contaminauerat, *id omne poenitentia* Tertull. de Poenitentia. *verrens & radens, & foras abiiciens, mundam pectoris domum superuenturo Spiritui sancto paret, quò se ille cum caelestibus donis libens inserat.* Hæc est enim virtus illa, quæ sola fluctibus merfos vitæ reddet, & in portum diuinæ clementiæ protelabit: vt quicumq; antè nõ nisi sine vitâ truncus, arbor exinde fiat, *quæ penes aquas feritur, & in foliis perennat, & tempore suo fructum agit; quæ non ignem, non securim videbit.* Hæc vota mea: & illis fusâ qui etiam nõ fluctibus colluctantur. Scio non multos inter hæc mœnia reperiri: & si vniuersam Rempubli- cam spectem, vnguem esse, ac ne vnguem quidem; crinem esse, ac vix benè comati, & de capillitio luxuriantis capitis crinem. quidquid est, & quantulacumque hæc res est, deterfo omni venerario afflatu, relictâ adulterante semitâ, spurioque vberè, in viam redeant, ad germana matris vbera; nihil aliud sitientia quàm leuari in salutem, quàm lactare in medelam. Hæc vota mea. & vt hoc naufragio semel erepti, exinde repudium fluctibus dicant: & Dei beneficium, salutem scilicet suam, periculi memoriâ honorent. Hic namque animis opus, cum nusquam, numquam sæuiat hostis magis, quàm cum prædam sentit faucibus suis ereptam: accenditur namque plurimùm, dum extinguitur; dum tot in homine mortis opera diruta,

tot videt damnationis titulos erasos, in quot illum antè fidei naufragia, errorum flabris impulerat: itaque obseruat, obsidet, oppugnat, si quà possit mentem semel suam nouâ dubitatione concutere, aut ludentibus irretire illecebris. neque vquam deficit, qui iuxta Euangelium, *tamquam* *leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, vbi inuenit domum scopis mundatam & ornatam.* Verùm non statim linquendus animus. insurgant licet aduersaria agmina, fortior est Deus, & *plures nobiscum sunt quàm cum illis.* Pigeat proinde rursus peccare, rursus huic se profundo credere. sin quid adhæserit ab hoc inimico afflatu, non pigeat pœnitere: & cùm pigeat iterùm periclitari, non pigeat iterùm liberari. neminem enim pudere debet iteratæ valetudinis, si quæ inualetudo se miscuit. iteranda scilicet medicina est, in *re*crudescētiâ morbi. Nec differamus de die in diem, pudoris magis quàm salutis memores. ita quidam parum prudentes cùm conscientiam medentium rubore vitant, cum erubescentiâ suâ pereunt: & cùm non erubuerint peccare, reformidant pro ductæ salutis reformari: ad delinquendum frontem expandentes, ad deprecandum subducentes. Infelix verecundia! quæ, cùm non erubuerit vindicem Dei oculum, erubescit humanum. In sæculi dignitatibus, quantis non rarò cum contumeliis, enitun-

tur varij in causâ votorum suorum ? quæ non atria nocturnis & crudis salutationibus occupant, ad omnem occursum maioris alicuius personæ, imò & inferioris, decrescentes? idque totum pro volaticâ quâpiam, & fors breui dominum suum lufurâ dignitate: nos in æternitatis periculo dubitabimus aliquid tolerare; & periturum ruborem veremur, quo æterno remediamur? quamquam plerique hîc omnes, damnatâ nociturâ erubescentiâ, secunda à Domino posita solatia magnis amplexi sint animis, eo nunc securiores, quo clariùs vident in quantis fluctibus improuidi dormiuerint, tamquam in altâ malaciâ.

Pietas, & in Deum cultus.

ET sanè, qui veterem anni sexagesimi sexti turbinem, qui que nouam hanc Reipublicæ faciem intuetur, perfacilè videt, quantis mutuo dissideât interuallis. Aberat, fateor, à veteri, subiti & ætate nostrâ exorti naufragij metus: sed inerat torpor animis, & diuinorum quidam neglectus, perpetuaque cælestium somnolentia; vt tamquam vi quâdam soporati Stygiâ, madidi que Letheo rore, laxatis quaquâ iacerent artubus, in altissimâ quiete, & de quibus meritò posset intentari illud Euangelij: *Vtinam frigidus esses, aut calidus: Apoc. 3. sed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo.* At nunc ignauo depulso so-

pore vigent, vigiliq̄ue curâ perennaturis intendunt animos. tantoq̄ue passim accursu, & templa petunt orationum ad Deum sacraria, & altaria cingunt Summi Numinis repositoria, & Sacramentis muniuntur, cælesti in his rore sitientes animas restinguentes in vitam, vt nemo hîc iam Hesperiam, Iberiamq̄ue desideret: audeo: nemo non totâ iam Hesperia, Iberiâ totâ, Antuerpiam desideret. Intuere, siue ad populum verba facientes de sublimiore Ecclesiastas loco, millia reperies auditorum, nobiliq̄ue ingentiq̄ue semper coronâ doctorem suum cinctum: siue altaria fecundo Dominico corpore grauida, cælestiq̄ue, vt ita dicam, igne fumantia; omni omnino die, Domino aut Diuorum cuicumque sacro, millia videbis cælesti potentiq̄ue pastos epulo. De quo audet

*Homil.
61. ad pop.
Antioch.*

Chrysostomus: Tamquam leones ignem spirantes ab illâ mensâ recedamus, facti diabolo terribiles, & caput nostrum mente reuoluentes, & caritatem quam nobis exhibuit. Nam parentes quidem aliis sæpè filios tradunt alendos; ego autem, inquit, non ita, sed carnibus meis alo, & me ipsum vobis appono; vos omnes generosos esse volens, & bonas vobis pratendens de futuris exspectationes: quippe qui vobis hîc me ipsum trado, multo magis in futuro. Volui frater esse vester, carnem propter vos & sanguinem assumpsi: vobis vicissim ipsam carnem & sanguinem, per qua cognatus vester factus sum, trado. Magna dignatio! &

alibi:

alibi: *Cogita quali sis insignitus honore, quali mensâ fruaris. quod Angeli videntes horrescunt, neque liberè audent intueri, propter emicantem inde splendorem; hoc nos pascimur, huic nos unimur, & facti sumus Christi corpus, & una caro. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes eius? Quis pastor oves proprio pascit cruore? Et quid dico pastor? Matres multa sunt, quæ post partus dolores, filios aliis tradunt nutricibus. hoc autem ipse non est passus, sed ipse nos proprio sanguine pascit, & per omnia nos sibi coagmentat. Felix coadunatio! digna Deo potatio, cibatio!*

Quòd si ad Pietatis reliqua oculos circumtuleris, spirantia singula ac redolentia Deum reperies. ipsaque adeò Templà, ad invidiam & exemplum gentium omnium, nobilissimis orbe toto picturis variegata, omniq̃ue ornatus genere diuite opulentata voto, quid aliud quàm inhabitantem Deum testantur, animosq̃ue salutis, Summiq̃ue Numinis sitientissimos; tamquam in præteritæ obliuionis & torporis anathema; tamquam in futuri temporis testatissimam fiduciam, spemq̃ue nusquam frustrandam? Macti animis. viuite felices tantâ solide Pietatis prærogatiuâ orbi noscibiles. Nulla hanc lingua, nullus tenebrabit calamus. erumpant licet nocituræ viperæ, insidientur calcaneo noxiis venenis, Pietas vna est, quæ detenebrabit discussâ quacumque nebulâ diem; quæ

euenenabit omnem venenantis linguæ sibilum.
 Secura iam, quia innixa dilecto suo, sponsa spon-
 so: à cuius labris medicamina, tamquam à lacteo
 puer vberè, fugat in medelam; à cuius pectore,
 tamquam à perennaturo fonte, sitim restinguat
 in labantium laterum roboramentum; à cuius di-
 sciplinatu, prudentiam hauriat in secretionem
 boni à malo, falsi à vero, dolosi à sincero, ac in om-
 nis improbitatis fugam, omnis sanctimonix se-
 quelam. ita voueo. eueniant hæc tantùm secundo
 Numine. addatque ad reliqua beneficentiæ suæ
 Deus, vt quicumque Antuerpiam vidit antè infi-
 dâ nauigantem nauis, excusso clauo, disscissis ru-
 dentibus, disiectâ puppi, collisâ prorâ, scisso velo,
 retorto malo, derasis lateribus, totaque Neptu-
 num aluo admittentem, laxisque quaquà compa-
 gibus inimicum imbrem accipientem, ventorum
 & fluctuum ludibrium; nunc videat æratâ prorâ
 puppique sulcantem maria; foris, transtris, pluteis-
 que & tabulato validè firmato; durisque costis
 tamquam è chalybe procusis, ridentibus sæuien-
 tis elementi minas: inde gubernacula tamquam
 ætneis cusa fornacibus: hinc suppara velorum, car-
 baseosque sinus, superbo ludentes vertice: pronam
 denique felicia petentem maria, apertoque secun-
 doque decurrentem pelago, dominumque diuite
 beantem portu. Ita faciat facilis ad vota Deus,
 Diuaque Dei mater: quæ in hoc ingenti lau-
 dum

dum oceano , ignarum loci ,

*Ignarumq̄ via, nostros miserata labores,
piis iam olim suorum precibus assueta vocari, ad
optatum deduxit portum. cui ego, cui vos omnes,*

M A T R I O P T I M Æ,

P A T R O N Æ P O T E N T I S S I M Æ

D O M I N Æ B E N I G N I S S I M Æ,

R E G I N Æ M V N I F I C E N T I S S I M Æ,

quid referetis? aut quem in Vrbe hac vestrâ locum
statuetis?

PRIMUM, SVMMVM, AVGVSTISSIMVM.
adeoque

In medio mihi DIVA locum templumq̄ tenebit.

Illi ego detonsa foliis ornatus olivæ

*Dona feram. iam nunc solemneis ducere pompas
ad delubrum illius iuvat : cuius*

In foribus pugnam ex auro solidoq̄ elephanto

Livianam faciam, victorumq̄ arma Quiritum:

Et simul undantem bello, magnumq̄ fluentem

Scaldim, ac navali surgentes ære columnas.

Mœnibus his addam Gallum pulsūq̄ Batavum.

Atque hinc raptâ manu diverso ex hoste tropæa,

Bisq̄ triumphatas vario de littore gentes.

— *Festisq̄ dies de nomine ponam*

Victricis nostræ : cuius post Deum fortunatissi-
mis auspiciis , quidquid in vrbe hac magnum,
stetit ; stabitque æternùm. Ita voueo, & finio
peren-

perennaturo Belgico & Aduatico monumento,

Quod non imber edax, non Aquilo impotens

Possit diruere, aut innumerabilis

Annorum series, & fuga temporum.

BELGIUM orbis ANNVLVS,
ANNVLIQVE huius GEMMA
ANTVERPIA.

BELGIUM orbis OCVLVS,
OCVLIQVE huius PVPVLA
ANTVERPIA.

BELGIUM orbis NEMVS,
NEMORISQ. huius LAVRVS
ANTVERPIA.

BELGIUM orbis PARADISVS,
PARADISIQ. huius DELICIAE
ANTVERPIA.

BELGIUM orbis CAELVM,
CAELIQ. huius SOL
ANTVERPIA.

O salve amica Tellus; vrbium VRBS, DOMINA,
REGINA. Te Medus, Te vterque Indus, Afer,
Nabathæus, Arabs; Te primi sideribus, terris vlti-
mi; Te Moschus, Persa, Tartarus; Te potens
Mogor; Te latè Ottomannus imperans; Te
quidquid vbique est, Britannus, Iber, Gallus,
Italusque,

Compositis venerantur armis.

O sit in eternâ veneratio PACE! vt pulsis inanibus
diffidentiaë flabris, fidâ veterique Belgicâ fruamur
malaciâ. Nimis, ah, nimiùm consanguineo inna-
tauimus sanguini, emulorum ludus Imperiorum.
ô quoties illa nos refugo labiliqûe vestigio, Tan-
talicoqûe fugitiuo lusit attactu? Olim ille

Ter conatus erat collo dare brachia circum,

Ter frustra comprehensa manus effugit imago,

Par lenibus ventis, volucrig; semillima somno.

at nos tot annis quoties frustrati sumus? Venisti
tandem ô sperata SALVS. atque ô toto si venisses
corpore! quid dimidias beatitatem? cur solam
porrigis dexteram, amplexus negas? necdúmne
cruoris fufum satis, agris atque Neptuno super?

Quis non Batavo sanguine pinguior

Campus sepulcris impia praelia

Testatur, auditumq; Regnis

Belgiacæ sonitum ruinae?

Qui gurges, aut quæ flumina lugubris

Ignara belli? quod mare Battava

Amanno demandarent: neque tamen hanc omnem, aut promiscuè, aut vni: sed *Marchioni*, quidquid vbiq; criminis aut maleficij aut sanè publici iuris esset; *Amanno*, quidquid extra crimen, priuatorum ius fasq; tangeret: ne si omnis iuris latitudo, in vno resideret, in nimiam metuedamq; potentiam excresceret. Simul etiam, quo cuique certius ius suum constaret, quod non ab vnius voluntate, sed à plurium impositi inter se muneris quadam æmulâ concertatione pugnantium, dependeret.

Quæstores ærarij, qui & *Prefecti ærarij*, sub *Nummâ* fuerunt. horum erat ærario præesse, curam illius gerere, pecuniam publicè & priuatim erogare, in tabulas accepti & expensi referre. Duo creati P. Valerio Poplicolâ Cos. *Vrbani* dicti. duo additi anno V. CCXXXII. octo deinde creati circa annum V. CCCCXCIII. viginti sub Sullâ: XL. demum sub Cæsare. Augustus verò omnem ærarij administrationem tribus *Prætorijs* sorte lectis ad triennium mandauit.

Vnus hîc *Quæstor* seu *Prefectus ærarij* est; cui eadem quæ Romano, munere, curâ, erogatione concessa. Tres tamen sunt quibus ad triennium omnis ærarij hîc administratio credita: inter quos ille primus, duo reliqui è ciuium numero sunt. delectus autem formula hæc est. Tres Senatorij ordinis, à *Senatu* designantur, è quibus *Decuriones*
Corpo-

Corporum ciuitatis, vulgò *Ambachten*, in tres principes Tribus relati, vnum deligunt. Hic *Quæstor* seu *Præfectus ararij* est, dicique Senatorius potest, cùm è Senatorio ordine desumatur. In inferiorum delectu pugnat ex diametro cum priore, modus. *Decuriones* enim, tres ordinis sui designant, è quibus *Senatores* vnum deligunt; hic plebeius dici potest: qui vbi triennium munus obiuit, altero triennio Plebeij seu secundi *Quæstoris* ac *Præfecti ararij* munere fungitur, ac demum sexennio expleto magistratu abit.

Tribuni. nomen horum æquale Vrbi. sub Romulo enim *Tribunos Celerum* lego, & *Tribunum præfectos*. Vox hæc initium duxit à ternario numero, cùm tres tantùm tunc populi partes, *Tribus* dictæ, quibus qui præerant *Tribuni* vocati. Fuerunt & *Tribuni militum*. primi tamen inter *Tribunos* potestate, dignitate,

Tribuni plebis. sacrosanctus hic magistratus, quẽ violare capitale erat. è plebe creati, iuris plebeij vindices. duo primùm, mox tres additi, inde quinque: vniuersi ergo decem, quibus nudum primùm ius auertendi vim Superiorum, & intercedendi decretis, donec paullatim populari fiducia progressi, in immoderatam lapsi licentiam, ingentium materiem turbarum & dissensionum dederunt. Fracta hæc sub Imperatoribus potestas, donec vniuersim sub *Constantino* sublata.

Nescit, quid alma dulcia foedera
 Tulère Pacis; prisca quid otia
 Dedère Saclō; quid beata,
 Sanguineo sine Marte, luces.
 Heu Clara quondam Belgica! Belgica
 Saclis Auorum! Quò decus hoc tuum
 Ploranda fluxit, ut iacentes
 Vix oculos tua turba norit?
 Deuota mæsti sanguinis indoles!
 Semper paterno deterior gradu!
 Quot, heu! virorum busta, strages,
 Funera quot tulimus! quot enses!
 ANTVERPA prodi, ô decus Urbium!
 Sententiarum flebilium memor:
 ANTVERPA, dic, peplo nigrantem
 Mæstifico redimita frontem:
 Scaldim gementi vidimus aquore
 Classis vehentem luctifera rates;
 Ensesq; thoracasq; & hastas
 Sanguineis natitare lymphis.
 Sed quid recenti praliam murmure
 Bellata canto? spirat adhuc furor,
 Tepentq; stagnanti cruore
 Purpurei, prope littus, agri.
 Lallis puella somniferis canunt
 Iam nota pisis praliam bimulis,
 Ciuemq; miris proruentem,
 Armaq; magnanimasq; turmas.

Canit viator lassus, amabili
 Fusus sub umbrâ: Nautag₃ torpidus
 Transtro recumbens; cantat, aptans
 Aequoreus populator hamos.
 O mœsta dira munera gloria!
 O Belgica! ô trux Belgica! tot malis
 Ditata cladium exterarum
 Tot₃ virum celebrata bustis!
 Quocumque vertor: Funera, funera,
 Ducum₃ cerno strata cadavera;
 Et astuantes turbulentâ
 Sanguinis eluie plateas.
 Aduerte mites, ô DEVS! ô PATER!
 Huc, testor, aures; & miseris modum
 Tandem ruinis pone clemens,
 Et facie meliore fulge.
 Jam sat, cruentâ fulmina dexterâ,
 O sat, vibrasti! templag₃ Candida
 PACIS, reluctantes₃ habenas
 Horrisono iaculatus igne.
 Exosa tandem praelia matribus
 Sagum₃ divâ lugubre Purpurâ
 Toga perennantis nitore
 Et viridi benè verte palmâ.
 Audi vocantes, OPTIME, MAXIME;
 Cesset flagellis dextra rubentibus;
 Iam Belgicus sat arsit orbis,
 Iustitiâ iaculante flammâ:

Caliginosis nubibus emicat
 Aurora Pacis, aura fauentior
 Induciarum, nube pulsâ
 Da stabilem nitidumq; solem.
 Audi vocantes; Pax iterum Reduc
 Nectens catenis Vincla adamantinis,
 Pax fida, Pax aeterna, firmet
 Indociles animos teneri.
 Et redde Pacem; redde Vocantibus
 Secura Belgis Otia; Fœdera
 Aeterna redde: sat parentum
 Crimina posteritas pœnit.
 Exulcerata vulnere Belgica
 Tegat cicatrix, nullaq; Gratiam
 Diffundat ira, nulla clausum
 Lis valeat referare Ianum.
 Olim rebelles, ô pudor! ô probrum!
 Fraternal Belgæ pralia gessimus:
 Quamquam ô! sed obductam pauesco
 Vngue malo refricare plagam.
 Qua credet atas arboris unius
 Pugnasse ramos? Matris & unius
 Eviscerata membra tabo
 Sacrilegos maculasse natos?
 Numquam gemelli dentibus asperis
 Luctantur apri; nec catuli lupæ
 Turgente pendentes ab aluo
 Vbera vulnerebus cruentant:

Cadmea fratrum progenies, agris
 Belga paternis, vulnere mutuo,
 Immane! prostrati iacebunt,
 Ansi iterum renovare Thebas?
 Belga furentes Oedipodis face
 Materna diris ilia morsibus,
 Heu! lancinabunt? stabit ensis
 In patria iugulo cruentus?
 Qua dira Belgas, qua furialibus
 Flammis Enyo precipites agit?
 Tot inclyti, inuictiq; Belgæ
 Indecores pereant duello?
 Tot BALDVINI puluere patrio,
 Tot GOTTFREDI turpiter occidant,
 Dum rixa ciuileis pudendo
 Fulmine deglomerat procellas?
 O flenda virtus! si sibi discrepat
 Ingens potestas; si stomacho caput,
 Si faucibus pedes rebellant,
 Roma tuis moriere cunis.
 Frustrà laborat rumpere viribus
 Implexa uinctis spicula spiculis
 Heres Sciluri, dissipatas
 Marte leni minuet sagittas.
 Res parua crescit, si sociabili
 Subit catenam fœdere; pertinax
 Testudo, scutis scuta densans,
 Depluit imbricibus molares.

*Insanientem fluctibus Adriam
Compacta ridet teda celocibus:*

Vis magna nullo iuncta nodo

Pondere sub proprio fatiscit;

Sic vinculi expers mole ruet suâ,

Suisq̄s fidet Belgica viribus:

O illa formidata quondam

Solimanis, pauidoq̄s Turca.

O illa quondam Belgica, barbaris,

BOVLLONE PRINCEPS, te duce, matribus

Abominata, te superbas

In Solymis referente palmas.

O illa rursus scilicet omnibus

Timenda regnis, si melior DEVS

AMORE mansuram FIDELI

Annueret sociare PACEM.

Collecta quid non efficiet manus?

Consentientis COPVLA BELGICÆ

Terrebit orbem, faderatos

Discet Arabs Tanaísque Belgas.

Discetque tandem perfidus Ottoman

Immanis, exlex, & fidei & Dei

Iuratus hostis, quanta Belgis

Marte sacro bene nexa virtus.

Vna est futura pignus adorea

OSTENDA Flandris Troia, tot Hectorum

Tot Nestorum commune bustum,

Scylla viris, opibus Charybdis.

Ostenda belli meta Batauici,
 Tu sola nummos, robor, machinas
 Belgasque concordēs domandis
 Sufficeres Asia tyrannis.

Ite, ite Belgæ; iungite dexteras,
 Vires, Virósque iungite, supplices
 Ostentat Idumæa palmas,

Magne redi GODEFRIDE, clamans.

Heu! terra CHRISTI sanguine perlita,
 Nati, renati conscia numinis,
 Subacta, collo fert superbos
 Impositis pedibus tyrannos.

Captiva CRUX est qua pretium dedit
 Orbis redempti; pressa iugo graui

IUDÆA LIBERTATIS ARA

Barbaricas patitur catenas.

Hæc digna Belgis gloria, Belgica
 Si digna magnis Posteritas auis,
 Ut vincula, Caudinasque furcas
 Solimano domito reponant.

ANVERSA quantos tunc daret hostium
 Victrix acervos, stragibus aggerans

Campos rubentes, LIBERATÆ

Prima ferens titulum IUDÆÆ?

ANVERSA Belgis celsior omnibus,

Iurata quondam VINCERE VEL MORI,

Heroas inscripsit sacro

Prima Crucem titulans maniplo.

ANVER-

ANVERSA opimis tunc spolijs Ducum
 Dives, trophæi marmora Gallici
 Oblita, Liranamq³ quercum,
 MAGNE DEVS! foribus dicaret
 In MARIANIS, arma cadentibus
 Erepta Turcis, Loraq³ curruum
 Arcusq³, Peltaq³ AEVITERNÆ
 Digna DEO monumenta PACIS.

ERRATA.

Pag. 23. lin. 9.	ansa ³ que lege	ansu ³ que		56.	1. & alibi	Anthlex	Anclix
34.	21. marem	matrem		59.	1.	salientes	salientem
36.	12. Xeuxis	Zeuxis		67.	24.	Pihium	Pighium.
49.	1. saperet	saperet		77.	11.	at	ac

Η ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΙΑ
ΚΑΙ
ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΜΕΝΗ
ΤΥΧΗ
ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΗΣ.

THE HISTORY OF THE
CITY OF NEW YORK
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY JOHN B. HEATON

Ω Πότνια Πάρθνε, μάτερ
 Αἰμετέρα, λίσσομαι,
 Τὰν πολυξέναν ἐν
 Γερομνία ἴκεο, Σε-
 φεν ὅπα μαϊόμεθα.

Ο Ἵπερ τρόπον οἱ τὰ δ' ἀγάλματα διαπλάτ-
 τοντες, πᾶν τὸ παρ' ἐκάσῃς καλὸν Συναγα-
 γόντες, καὶ τὴν τέχνην ἐκ διαφόρων σωματίων
 ἀθροίσαντες, εἰς μίμησιν μίαν, κάλλος ἐν
 ὑγίαι, καὶ ἄρπιν, καὶ ἠρμοσμένον αὐτὸ αὐτῷ
 ἐξεργάζουσι τὸν δ' αὐτὸν τρόπον τὴν Ἀνδερσαν καὶ τὸ ἀκριβέστα-
 τόν, καὶ χειροδέεσθον (ἐψιλῶ λόγῳ ὡς τὴν τῆ Πλάτων) ὁ
 θεὸς καὶ φύσις ὤκισεν.

Ὡς ὅτε λείρια καλὰ περιβερομέσαι μέλισαι
 Πέτρης ἐκχύμεσαι σιμβληϊδος, ἀμφὶ δὲ λειμῶν
 Εἰρήνης γάνυται· ταῖ δὲ γλυκῶν ἄλλοτε τ' ἄλλον
 Καρπὸν ἀμέργουσι πεποτημένα.

ἔτως Ἀγλαοπτολισματεργοτέχνη τὰ λοιπαῖς τῶν τῆς οἰκε-
 μένης πόλεων νεμηθέντα δρέψασα, σωρόν τε συναγαγῆσα, τὴν
 Ἀνδερσαν, γῆς ἀγάλμα, νυμφῶν καὶ χαρίτων ὕφασμα πα-
 ρείχε· τὰ γὰρ παρ' ἐκάσῃς ἀξιοθέατα, ἢ ἀξιοπνηγτότατα, ταύτη
 δαψιλῶς ἐχορηγήσατο, ὡς, ἀπερὶ πολυθευλλήτων τῆς οἰκεμένης
 πόλεων πανηγυρίσαντες πάλαι διήλθον, γνωριεῖ· ὄνομα γὰρ
 ἀντὶ ὀνόματος ἀμείψαντας, ἀπειτ' Ἀνδέρσης λόγους ποιῆσαι, ἀν-
 τεγνωμίσεις. Συμβέβηκεν γὰρ ὡς περ ἀνιγμα τῆ πόλει, ἢ τσο-

ἔστιν εὐφημιῶν καὶ δόξης φείσσει, ταύτη καὶ ὡς ἐλάχιστον τέ-
 ταν ὧν μέτεσιν, εἴποι τις, ἔ τῷ παντὸς ἀμαρτήσεταί. ἀλλὰς
 μὲν χώρας ἐλέφαντες καὶ λέοντες κοσμοῖσι, ταῖς δ' ἵπποι καὶ
 κύνες, ταῖς δ' αὖ τὲς παῖδας ἀκρόντας ἐκπλήθει τὴν δ' πόλιν κοσμεῖ
 τὰν Ἰπὶ γῆς τὸ κάλλιστον ἀγέλαι γὰρ ἔκ πάσης γῆς, καὶ θαλάττης,
 ὅσα ὄξαι φύσι καὶ χάραϊ ἕκασται φέρουσι, καὶ ποταμοὶ, καὶ
 λίμναι, ἔ τέχνηαι Ἰνδῶν, καὶ ἄλλων ἐθνῶν. ὡς εἴπῃ ταῦτα πάντα
 ἐπιπέειν ἐβλοῖτο, δεῖ αὐτὸν ἢ πᾶσαν ἐπελθόντα τὴν οἰκημένην
 ἔπειθεάσασθαι, ἢ ἐν τῆδε τῇ πόλει γενόμενον. ὅσα γὰρ παρ' ἐ-
 κάστοις φύεται, ἔ κατὰσκευάζεται, ἐκ ἔστιν ὡς ἐκ ἐν ταῦθα αἰεὶ ἔ
 περιπέει. ἔσαῦται δ' δεῦρο κομίζεσθαι ὡσαύτῃ πάντων ὀκιάδες,
 ἀνὰ πᾶσαν μὲν ὄραν, πᾶσαν δ' φθινόπωρον περὶ Ἰσπανίαν, ὡς εἰσέ-
 ναι τὴν πόλιν κοινῶν τῇ γῆς ἐργαστηρίων. φέρει μὲν ἀπ' Ἰνδῶν εἰ-
 βάλει δ' ἔ τὰν θύδαμῶν Αἰθάλων, ἔσῳτες ὄραν ἔξῃσιν, ὡς εἰ-
 κάζειν γυμνά τὸ λοιπὸν τοῖς ἐκεῖ λελείφθαι τὰ δένδρα, ἔ ὁ δὲ
 δεῖν ἐκεῖκς ἐλθεῖν, ἔαν τῷ δέωνται, τὰν ἔφτερέων μεταλίπουντας·
 ἐσθῆτας δὲ αὐ Βαβυλωνίους, καὶ τὲς ἐκ τῆς ἐπέκεινα Βαρβαρῶν
 κόσμου, πολὺ πλείους τε καὶ ῥᾶον εἰσαφικνευόμενοι, ἢ ἐκ Νάξου,
 ἢ Κυθῆν Αἰθῆνας δεῖ κατὰσαι τὰν ἐκεῖ φέρουτας. γεωργίαι
 δ' ἔ πόλεως, Βελγία, Κελτικὴ, Ἰσπανία, ἔ κόσμος ὅσον ἡμερον.
 κατὰπλοι δὲ, ἔ ἀπόπλοι ἔποκλείπεσθαι. ἀτεχίῳ δὲ ὅπερ Ἡσίο-
 δῳ εἴφη περὶ τὰν ἔ Ὀκεανῶν περᾶτων, εἶναι ἔπον ἔ σωτήρηας
 πάντα, ἐν ταῦτα συμπήκει ἐμπορία, ναυπλία, γεωργία, με-
 τὰλλων κάταρσις, τέχνηαι ὁπόσα εἰσὶ τε ἔ γενέτηται, πάντα ὅσα
 γενᾶται, ἔ φέρεται. ὅπῃ δ' αὖ μὴ ἐν ταῦθα ἴδοι τις, ἐκ ἔσιν τὰν γενομέ-
 νων, ἢ γυρομῶν οἰμα εἰ πῖθ' εἰδῶλον πόλεως εἶδει φαίνεσθαι κατ'
 ἔραϊόν, ὡς πῆ τὸν ἐφαιόν φασὶ τὸν Ἀριάδης· ἔ ἄλλα εἰδῶλα
 ποταμῶν τε, ἔ ζῳῶν, ὅσα πρὸς ποιητῶν ἐπιμύθη, τῇ δ' αὖ φαίνεσθαι
 μῦθῃται. ἔπει μοι δοκεῖ πεφικέται παράδογμα πόλεως εἶναι, ἔ ἔτε
 ἔ πολίτες λογοποιεῖ προμυθῶν πρὸς δεῖν, ἔτε ἄλλης ἔχνης εἰς

ἔπαυσι· ἀλλ' αὐτὴ πωρξενεῖν τὸν ἔρωτα αὐτῆς πᾶσιν ἀνθρώποις,
 καὶ αὐτὴ καταναγκάζειν ὀφθαλμοὺς, ἐχὶ ὧτα πείθεσα. τέταται
 γὰρ ὑπὲρ τῆς Σκαλοῦ ἀνθ' ὧρας ἀφιεῖσα διηκτικῆς· ἐπὶ πρὸς
 ἀνάγκη ἐδ' ἠπειγμύρον τὸ μέγεθ' παρεχομένη, ἀλλὰ παν-
 ταχὲς πολλὴ καὶ πρᾶπλησία καὶ ἐστὶν αὐτῇ τὸ μέγεθ' κάλλους
 περιουσία. κόσμοι τεοῖτε ἐν αὐτῇ, καὶ οἱ περὶ αὐτὴν ἐξίσως πολ-
 λοῖτε, καὶ λαμπεροί, ἔ ποθεινότεροι ἐχὶ λειποότες· ἀλλ' ἐστὶν
 ἀπασα ὡς πρὸς δι' ἀγαλλμάτων, οἱ κατὰ πασοὺς χιτάνες· ἰσάντι
 ἐπὶ τὸ ἀκροπόλεως ὁ μὲν ποταμὸς ὑπερρεῖ, τὰ δ' ὡς πρὸς
 ὑφορμῆ· καταμνημύνη δ' ἀμφότεροις ἢ πόλις, διὰ τριῶν τῶν ἡδύ-
 σων θεαμάτων ἐκ χειρὶ τὴν ψυχὴν, ἐδὲ ἐστὶν εὐρεῖν ἕως ἐρείσει τὸ ὀφ-
 θαλμὸν, ἐλκεῖ γὰρ ἐφ' αὐτὰ ἕκαστον, ὡς περὶ ἐν ὄσμῳ ποικίλῳ· ἀργὸν
 ἐδὲν ἐστὶ θεάματ' ἕδὲ χεῖρας· ποίας γραφῆς, ἢ πλάσματ' ἕ
 βελίῳ τὰυτα μιμήσατο (πλὴν τιν' Ἀνβερσαιοπλάστῃ)
 αἰεὶ γὰρ ὡσπερ ἐς πομπὴν ἐνιαύσιον κεκοσμημένη, ταῖς δ' ἰδίαις
 καὶ δημοσίαις κατασκευαῖς ὠραίεταί, σκηνῆς Μηδικῆς θεάμα
 ἀερεστερον· θυμωδία δ' αὐτὴν ἐπόλε λείπεσιν, ἐδ' ὅσα Μῆσαι πό-
 λεις ἀνθρώπων ἐπέρχονται, ἐδεμῖα ὄξοικεῖ· πρὸς δ' ἑτέροις, χει-
 ρῶν ἔργα παντῶν, καὶ φορὰ γῆς καὶ θαλάττης ἐφάμιλλ' ἔσται,
 δι' ὧν ἢ πόλις ἐλκεῖ πρὸς αὐτὴν ὡσπερ ἢ μαγνητικῆς λίθ' ἢ τὰ σιδή-
 ρεια, καὶ δι' ἀνάγκης ἐθέλειστίς χειρῶν· πέπονθε δ' ἢ τὸν ἢ τὴν πό-
 λιν πρὸς τὰ ἔξω, καὶ τὰ ἔξω πρὸς τὴν πόλιν· δοκεῖ δ' αὐμοιπὶς ἔ
 δόγμα περὶ αὐτῶν ποιήσατο, ὡσπερ τὸν ὑπὸ ἐχιδνῆς φασὶ
 πληγρῆτα, μὴ ἐθέλειν ἑτέρω λέγειν, ἀλλ' ἢ ὅστις πεπεύραται· ἔτα ἔ
 πρὸς τῶν τ' πόλεως καλῶν, ἰδόντι μόνῳ κωμῶδῃ, ἢ μέλλοι πὶ γε
 αὐτίκα, εἰς ἐτέρας δὲ ἐκ αὐτῶν ῥαδίως τῆς λόγους ἐκφέρεται, ὡσπερ
 εἰς βεβήλους ἰσραῖ, ὡσπερ οἱ ὑπ' ἔρωτος καταχομῆμοι πρὸς
 τῆς κομιδῆ παιδῶν ἐκ ἐθέλεισι διηγείσασθαι· ἔσον δὲ μὲν γὰρ
 ἴσως, καὶ ποιητῆς αὐτῶν εἴποι, καὶ ψυχαγωγῆσειεν· ἄς ἢ ἐπὶ
 πᾶσι χάρεις ὡσπερ ἰεὺς τεταμένη, καὶ τὴν πόλιν ὡσπερ λυ-

ραν ἀρμοιομένη σύμφωνον αὐτῇ ἴε, καὶ τοῖς ἔξω κόσμοις. καὶ ἢ
 διὰ πάντων, ὡς περ τε παρ' Ὀμήρω χαλκῶ, μέχρις ἔθαν' ἔδινηκῆς
 αἶγλη. τὰ ταῦτα ἐφικτὰ, διηγήσαο. καὶ μοι μόνη μὲν πόλεων
 ἰσορίας, ἐκ ἀκοῆς δεῖται, μόνη τε ἐχ' ἰσορίας μᾶλλον, ἢ διαίτης
 σωεχῆς, καὶ ὁμιλίας, ὅσις αὐτὴν μέλλει καλῶς θεάσεο, καὶ τὰς
 μιοθὰς τῶν ἐπαίων ἀντίθεν κομειῖο. ὡς γὰρ φασὶν οἱ ποιηταὶ
 τὴν Πέλοπα κατὰ μέλη τετμηθεῖτα, ἐψηθέντα ἐν λέβητι,

Πίνδαρος διαγέων χαλκυτῆς ἠδέτο ὕμνων

Ἐἴπετο κρυφαῖ πρὸς αὐτί-

κα φθοιερῶν γειτόνων,

Υἷδα τρῶπι τε πυ-

εἰ ζῶισαν ἀμφ' ἀκμᾶν

Μαχαίρα τᾶμον κτ' μέλη,

Τραπέζαισι τ' ἀμφὶ δεύτατα κρεῖον

Σέθεν διεδάσαντο, κτ' φάγον.

καὶ σκοτεινὸς Λυκόφρων

— ἐν γαμφαῖσιν ἐναία ποτὲ

Ἐρκυνὶ ἔριννυς θερία ξιφηφόρο

Ἄσσαρκα μισύλασ'. —

σωπεθῆναι ἢ πάλιν ἔξ ἀρχῆς ἐκ τῆς λέβητος λέγασσι, ἐλλείποντες
 ἢ τῆς ὄμης, χεῖν

Ἐλέφαντι φαίδιμον ὦμον κεκαδμύρον

ὅτι παλαιῶ καί φασι τ' ἔργον Δήμητρος γενέσθαι. ὡς δὲ τῆ πό-
 λει μετ' ἐκείνον λέβητα, ὅς αὐτῇ νεῶν, βελευτήριον, καὶ ἄλλα
 πόλεων ἔξοχα, ἐφλέξεν, ἢ δευτέρα σύσασσι εἰς θαυμασὴν τινα
 ἐλήλυθε κάλλης περιεστίαν, καὶ γὰρ τοῖς περτέροισι μὲν ἐδλ' εἰς ἐπί-
 νοισιν ὑπερβολῆς ἐλθεῖν ἢ, ἀλλ' ἐδόκει παραδειγμα κάλλης ἢ πό-
 λεις εἶναι, νυνὶ δ' ἐξηλέγχθησαν ἄρα ἐκ ὀρθῶς δοξάζων. τότε μὲν
 γὰρ τὰς ἄλλας πόλεις, νυνὶ δ' αὐτὴν σχεδὸν, ὡς εἶπεῖν, ἑαυτὴν νενίκηκε.
 τῇ γὰρ πόλει κέρσο' τὸ συμπῶμα. ὡς περ γὰρ ἐν δράματι, καὶ
 διη

δὴ πάλιν ἐξαρχῆς αἰαφύεται μεταβαλῆσα τὴν ἡλικίαν, ἢ αὐ-
 τὴ παλαιά, καὶ νέα γηρομύθη. ὡς περ τὴν Φοῖνικα αἰαδιώσεως
 λόγῳ αὐτὴν εἰς αὐτῆ, ἔ γδ δὴ τὰτ' ἄρα δόξαί τῷ θεῷ ἕτερον
 Φοῖνικα αὐτ' ἐκείν, καὶ μετ' ἐκείνον γηρώσε. τὸ γδ ἔτε λόγῳ ρητὸν,
 ἔτε ὄψι βεβαίως καταληπτόν, ἀλλ' ἐκφεύγον, ἐκ οἷδ' ὄ-
 πως, ἐπιθυμίαν δὲ τῆ συλλαβεῖν αὐτὸ παριστῶν αἰεὶ δῆποτε
 τὸ ὑπερπαντὸς τῆ νεῶ ἐσηκός γαίῳ· ἔ διαφθεῖρον τὰς ὄψεις, ὡς
 ἔφη Σαπφῶ, ἀλλ' αὖξον, καὶ τρέφον, καὶ ἀρδον ἅμα ἐυθυμία.
 ὑακινθίνῳ μὲν ἀνθεὶ ἐδαμάς ὅμοιον, ἀλλ' οἷον ἐδὲν πώποτε γῆ,
 καὶ ἡλιῳ ἀνθρώπος ἔφηναν. ὡς περ τὸ ἄγαλμα ἀκρεβῶς πεποι-
 κληρόν, πάντη πειρῶντι θεῶν ἔχει. εἰδὲ ἔτυχον πειρῶντες Ὀμη-
 ρος καὶ Ἡσίοδῳ, ῥαδίως αἶμοι δοκῶσιν εἰπεῖν τὸ πρὶ τῆ τέχνης
 ἔ Τρωικῆ μυθολόγημα μεταθέντες, ὡς ἄρα Ποσειδῶν καὶ
 Ἀπόλλων κοινῆ φιλοτεχνήσαντες, ἀπειργάσαντο τὸ ἔργον τῆ
 πόλει. ὁ μὲν τὴν πέτραν πῶραχῶν ἐκ τῆ βυθῆ τῆς θαλάττης,
 καὶ ἅμα ποιήσας δυνατὴν εἶναι κομιδῆναι, ὁ δ' ὡς περ εἰκὸς οἰκιστὴν
 μετὰ συνάξας Ἐρεμᾶ βεληθεῖς τὴν ἐκατερόθωκον πόλιν κοσμηῆσαι
 περὶ δὴκῆ τηλικαύτη. ταῦτα ὅ ἐδὲν δεῖ λόγῳ κοσμεῖν, ἀλλ' εἰς
 ἐπαινεῖται ἀποθέσθαι καὶ ἴστων ὅσοι τέλειοι, καὶ ἱκανοὶ δοκιμάσαι
 πρᾶγμα τσῆτον, ὡς ἐγὼ καὶ τῆτ' ὀρρωδῶ, μὴ ἐδὲ τῆτοις πᾶσιν
 ἢ τὴν ἀκρίβειαν ἐξδουρεῖν. τὰ δ' αὖ ἔμεγέθες, καὶ τῆς ἄλλης κα-
 τασκευῆς λίς ἐκ ἂν ἀξία τῶλης τύχης εἶπη καὶ ἔμεγάλων Ἀν-
 βερσοπολιτῶν ὀνόματες; τὰν γδ τῆς λέξης τίχρη μέγισον θεῖναι, ἢ
 τί πρῶτον εἰπεῖν; ἀγάλματα αὐτοῦ τῶν ἑρανίων τῆ πρώτης τέχνης,
 τὰ πρῶτα καὶ τὰ καυὰ, πρὶ ὧν μὴ, ὅπ' εἰπεῖν κατ' ἀξίαν ἐσιν, ἀλλ'
 ἐδ' ἰδεῖν ἀξίως αὐτὰ, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς Ἀἴγυπτος πανόπη. οὐ
 μὲν Ἀθηναῖον οἶαν Φειδίας ἐδημιῆργησεν, γλαυκάπιν, αἰγίδι ἀ-
 νεζωσμένην, δόξου ἔχουσαν, ἀλεκτρούνα δ' ἐπὶ τῶ κράνει. ἢ τὴν ἔ
 Παρθενῶν ἔ, ἀγαλμα ὀρθόν, ἐν χιτῶνι ποδῆρει, ὠπνι καὶ τὸ ἐέρ-
 νον ἢ κεφαλῆ Μεδούσης, ἐπὶ τῶ κορυθι Σφηγίδος εἰκῶν, ἔ κατ' ἐ-
 κάτε-

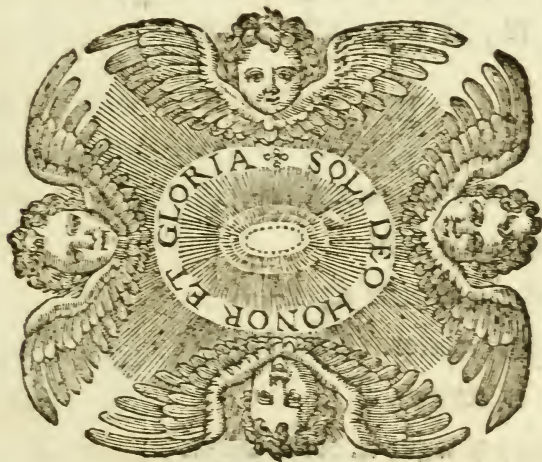
ἄλλην ὃ πρὸς τὴν τ' μαχάρας ἀποβλέπεσαν ἀσεραπὴν, τὸ
 βλέμμα ἐπιμερίζουσιν τῇ τε ὀρμῇ τῆ ξίφους, καὶ τῷ παιδῷ
 τῷ πλήθει μέλλοντι, καὶ περιτρεῖσαν ἑαυτὴν τῇ φορᾷ τῆ σι-
 δῖρας μετὰ ἀσπίδος. καὶ πάλιν ἄλλην προαπωλωλῆσαν ἀπὸ τῆ
 φόβου τῆς οἰκείας γοῆς, καὶ τὴν πλείοντα μεί' οἰμωγῆς ἀμυ-
 δεῖσαι αἰαμύρυσσον, καὶ περὶ καὶ ταῖς χερσὶ παρεμύρυσσον ἤδη, καὶ
 τρεμύσασαι σφόδρως, τὸ βρέφ' ἑβασίζουσιν, ἐκεῖνο δὲ διο-
 λιθίζουσιν τῆς ἀγκάλης φθάσαι τῷ θανάτῳ τῆ ψυχῆς, τὴν
 ἀπὸ τῆ ξίφους ἀπώλειαν. Ἄλλα ὃ οἶα καὶ ὅσας τίς δὴ μοι
 δοῖται τὴν Ἡρόδοτον καὶ Θεκυρίδην χολώ τε καὶ γλώττω, ἵνα ἔ-
 τῷ μέλλοντι χρόνῳ παρεμύρυσσον τὴν τῆς Ἀνδρόστου ἀρμονίαν, περι-
 εριμύρυσσον ἔν, ὡς περὶ τὰ τραγῆματα τὴν δὴ οὐκ ἀσπύρυσσον,
 πείθεσσαι. τὸν ὃ οἰκείωτατον ἔμεγιστον τῆς πόλεως κόσμον, καὶ
 ὃς ἀπασσιν ἔχει τὴν ἐπιτηδείωτα συλλαβὴν αὐτῆς ἠδὲ δίκαι-
 μι. εἶπε τῆ ἀσπίδος καὶ βλασθήματα, καὶ τῆ πνύματος
 τὸ ναυάγιον ὁμοίως ἔν ἡ πόλις δινομεμύρυσσον τῶν ἑσπεύοντων.
 τὰ γὰρ κοινὰ σώζουσιν φιλεῖ, ἐκ ἐὰν τὰ τείχη ἀραρότα ἦ, ἐδὲ
 νεῶ σώζουσιν, ἐδέ γε σοῦ, καὶ πομπεία, ἔν ὠνισθῆσαν (ταῦτα
 γὰρ χρόνῳ λαβὼν οἰχίσεσσαι) τὸ ὃ σῶζον καὶ τὰς πόλεις,
 καὶ ἐκ μικρῶν μεγάλας ποίησαν, ἡ ἀρμονία τὴν δὲ ἀρμονίαν
 ἡ τῶν πολιτῶν ἀρετὴ φυλάττει, τὴν δὲ ἀρετὴν τὰ περι-
 εσῶτων τῆ πλείους ἀσπυρίσματα. ἐδὲν γὰρ ἔτω πείθει τὸς πολ-
 λὰς ὡς ἀσπυρίσματα, καὶ πράξις, ἡ σιωπῶσα ἀσπυρίσεις ἔσα.
 ὑμεῖς ὃ ὅσας ἀρχομύρυσσον καὶ φρονεῖν καὶ πράττειν βέλεσσαι, καὶ λέ-
 γετε, καὶ ποιεῖτε. ἐκεῖνοι ἀσπυρίσεις, ἐδὲν ἐδενὸς πράγματος ἔτω
 θερμὸν ἔρωτα ἐν σκῆψαι, ὡς ὑμῖν τὰ κοινὰ τῆ πόλεως ἀξιοεῖσσαι.
 ἀντ' ὠνπιων πάντα ἐν ταύτῃ πόλει ἐπὶ τάγματός καὶ νόμα-
 τος τελείεσσαι ῥᾶον, ἢ περὶ ἀν χροσθῆν ψήλαι καὶ πη χροσθῆσαι δέη,
 ἀπόχρη δόξαι, καὶ πέπρακται. πόλις γὰρ ἔχει ἀπὸ ἐκεῖνο, καὶ τὴν
 Λακωνικὴν πολιτείαν, ἥς τὸ τρεῖς μὲν πλείω ἀρχεται, τὸ δὲ

ὀλίγον, ἔπεικὲς ἀρχαί, ἔτ' ἂν μὲν σώζει, τὸ δὲ σώζεται, ἔτ' ἂν
 μὲν παρῆται, τὸ δ' ἂν παύεται, τὸ δὲ ἔξ ἀμφοῖν ἔργον ἐλευθε-
 ρία. ἔγ' οἱ ἄλλοι σκυτόμοι, ἔτ' ἂν τέκτονες, σήμερον Ἀρμυραὶ, ἔτ'
 ἂν παύεται ἔδ' οἶον ἐν οἰκίᾳ πενιχρᾷ οἱ αὐτὶ ὄψοποιοί, οἰκεῖνοι, εὐρω-
 νύσων, ἔχ' ἔτι καὶ ὑμεῖς ἀνεμίζατε, ἀλλὰ τὴν ἐπιμέλειαν
 καὶ παρῆσιν τῶν κοινῶν λαμβάνουσιν οἱ ὄψοποιοι φθόντες
 ἐπὶ τῆς φύσεως ἔπει τὴν πύμναν τὴν ἀνωτάτην, καὶ ἐγκα-
 τατετευμνῶσι ἐν πολιτικοῖς πράγμασι. τοιγαρὶν τὴν Λακε-
 δαιμονίων αὐτῶν ἀείχισον παρὶ πλείους ποιῶντες, τῆς ὀχυ-
 ρώσεως κατεφρόνησαν, μὴ ἔτι γήϊον κακῶς τῇ πόλει ἀλλ'
 ὑπὲρ τῶν τειχῶν ἐβελύσσοντο τε, καὶ ἐπενοήσαντο. ἔμ' ἂν τι ἀλ-
 λά τειχίῃ ἀν' παρῆται τις τίνδε πόλιν καὶ τὴν Βαβυλωνίαν
 λαμβάνουσα, ἢ εἴ τις ἄλλη σεμνότερον ἐταιχίῃ πρότερον, ἢ ὑπε-
 ρον ἀλλὰ ἔτ' ἂν τὸν τειχισμὸν παιδία, καὶ γυναικός, ὡς ἀλη-
 θῶς, ἔργον ἀπεφάναντο. τὰ γ' ὑμῶν καὶ ἀσφάλτα ἔτ' ἂν πλῆθος ὀπίη
 δέδμηται, καὶ κόνει σιλπνᾷ ἔσκηκεν· καὶ ταῦτ' ἐστὶ νομιζόμενα
 ἐφ' ἑκάστων τῶν ἔργων, καὶ μάλα πολλὰ, ἴα καὶ τοῖς λίθοις, ὡς περ
 Ὀμηροῦ ἔφη τὸν κατ' οἰκίαν τοῖχον, ἅμα καὶ ἀκελῶς ἠρμο-
 σμένα. τῶν δὲ τῶν τειχῶν παρῆσιν ἀνδρες φυγὴν ἐνο-
 μίσαντες, ἀνδρείη καὶ χεὶρ καὶ ῥώμη σώματος ἀεῖσοι ὄντες,
 καὶ θαρσύνουσιν, ἔτ' ἂν φρένιμα.

ἔχω μὲν πολλὰ ἄλλα ἐν τῇ διανοίᾳ, παρὶ ὧν μη-
 δεμίαν ποιήσομαι μίμησιν. ἔτ' ἂν ὡς ἐν βραχέϊ πλείστον εἰ-
 ρήσῃ. μόνη ταύτη πόλιν δύο τὰναντία συμβεβηκέναι.
 πλείστα τε γ' καὶ κάλλιστα ἀνθρώποις εἰρηται παρὶ ταύτης, καὶ
 ἐκ ἔστιν ἢ τις ἐλαττόνων τετύχηκε. πρὸ μὲν γ' τῶν ἄλλων τετυχά-
 μαται, ἀξίον δ' αὐτῆς ἔδειξεν ἢ κέσσε. παρῆσιν μὲν ἔτ' ἂν ἡγάμην
 ἀκῶν τὸ δ' ἔτ' ἂν τέχνης περὶ τανείων, καὶ τὴν τῆς Βελγίας ἐσίαν καὶ
 κειμηλοθήκην, καὶ ὅσα τοιαῦτ' εἰς τὴν πόλιν ἤδετο. ἔτ' ἂν μοι
 δοκεῖ πάντα ταῦτα εἶσω πῖπτεν. ἀλλ' εἴπνα χεὶρ πόλιν δεῦ-
 ὑπαρ-

ὑπαρχον ἢ ἔραυκάνων συγείῃ παρσειπῆν, ἢ τῆς φύσεως τῆς
 ἀνθρωπείας εἰκόνα καὶ ὄρον, ἢ δὲ ἂν μοι δοκῆ δικαίως κληθῆναι.
 εἶργασαι μὲν ἡμῖν ὁ λόγος ἀπὸ τῆς πέπλου, καὶ τῆς δέναι χάριν
 τῇ αὐτῇ Θεοτόκῳ, ἡσπερ καὶ ἡ πόλις. ὡσπερ ὅτι αἱ τῶν διθυραμ-
 βων τε καὶ παιάνων ποιηταί, εὐχὴν τινα παρθεῖς, ἔτω κα-
 τακλείσω τὸν λόγον καὶ δὴ κεκλήσθω Θεός, καὶ Θεομήτηρ, καὶ
 διδοίτην πόλιν τήνδε θάλλειν δι' αἰῶνος, καὶ μὴ παύσασθαι
 πρὶν ἂν μύδροι τε ὑπὲρ θαλάσσης νέοισιν, καὶ δένδρα ἢ εἰ θάλλ-
 λοντα παύσῃται.

L. S.

B 2 Η ΕΡΜΑ-

Η ΕΡΜΑΘΗΝΟΠΟΛΙΣ

ΑΝΒΕΡΣΑ.

Ενεάς Α.

Α Γαννίφου ἔδος οὐρανῶ
 Ἡχῆεν κέμων ὑπατε Ζεῦ,
 Τειποδιλάλ' Ἀπολλον, τύχε ναίων
 Ὑδροχίτανα βυθὸν Μελικέεσσα, ἔ
 Ἀγωνάρχη Οφείλθ' ἕκασ
 Σῶσε πονηρῶν μικρόπμα ἄθλων
 Στέμματ', ἀγερῶχος κοπίνης,
 Εἰαρόφρεμμα μῆλον, σπεραίδα σέλινοσ,
 Τετραόρων τε, ἔ κραναὰν πίτυν.

Β.

Πήδημα ἄλλο, σκάμματ' ἑυ-
 ρισα, καλλίπλεστον ἄστυ
 Ἀνβεργσα ἐλεδμαίνουσι ἀγω-
 νωθετεῖ, εὐχθ' ἀρείον. ἐλεῖν φερό-
 νικον δόξαν ἐν ἀκραγαῖ
 Μαιόμυρον ἔργω πρέπει. οὐδὲν δρῆκῖ
 Πλεστοπόλι, Εὐνομασίτε,
 Πασῶν ἀρετῶν ἅμ' ἀνακτῶρῳ εἶναι
 Κύδης τελείη ἰσογεραμεργε-

Γ.

ρα. τίς μὴ ὡσεὶ ἕξω ἄ-

θλου χαλκοπαράκς δονήσει
 Παλλάμυθ' ἀκόντας πεντέζω;
 Μακροὶ δὲ ριψάμυθ' κρατεεῖν ἀντί-
 ων ἔελπις ἀγάλλεται;
 Τήνω ὡς Διὸς ὄρνιχι θείω, ἄλλες
 Κόρακας ὀπιθέπτες με-
 σοπόλκς ἀκολουθεῖν γνώρις' Ἀπόλλων,
 Μώνω ἐπιπέψας κλεοκοσμέεν.

Δ.

Φωσφόροτς, ἐποπτήρ πάντων
 Ὑπεριόδας, πολυδόσκς χθονός
 Πόλεων βασιλείαν ἀγορεύει
 Τήνδε πόλιν. Φρόνιμοι ναέται γῶ
 Μιχθῶς' ἀσυνόμοις ἀμα-
 ρύγμασίν, ἐντὶ τοιαύφνεοὶ νόω ἀ-
 γοντες βασιάνω ἰδυτεεῖ
 Πλῆθον, σοφίαν τε δρῶποντες ὄργαῖς πά-
 σαις τρητὴν ἡμεψαν χαδόνων πόνον.

Ε.

Εἰ δὲ ἅμα πολλὰ ἀφένει ἡ-
 ρετ' ἐπίδοξον κῦδ' ἔδεις
 Μερῶπων σκοπιάς ἐφέψαιτ' αἰπύθ',
 Οὐλοῖς ἔλλαχε γῶ κορυφαὶ εἶς.
 Ρᾶον διψάδα ἄμμον αἰ-
 λὸς δριθμεῖν, ἢ εὐκίνας, νεοξέ-
 σες, χαλκοδαυδάλης, κερ-
 κίδα χειρὸς ὑφάσμασι ἀξιάγασον,
 Καὶ χρυσελέκτες, τεχνοβίος γραφάς.

Ζ.

Ως Φειδίας ἀγαλματῆς-
 γος, νοθθυμάτεος' ἐδωδῆς
 Πολυώνυμοῖσα Μίθαικοῖ, ἄρις
 Ἀΐθεα μιζάμυροπλαθαίη Ἰπὶ
 Παντοῖ ἔρπετα λυκῶ ἄμ'
 Ἀλεύρω, ἔ' ὅσα γλυκίσου ἀδει
 Ἀπὸ μέλιτος, τὰθ' ὑγροῦ
 Ἐλαίς, τεχνοπόλις κρέσσονας εὔρε.
 Πᾶντες σοφὸν γῶ, χεῖμα πολίτ' ἐπι.

Η.

Τίνα θυμὲ ἀλλοδαπάν πρὸς ἀ-
 κραν παρεμείβε πλόον ἐμόν;
 Θεμίτως μέγα βρίθειν ἐυδοξία
 Συγγενεῖ, ἀνδροδίδακτα ἔχων αἰά-
 εωμοῖ, μήποτε ἀτρεκαῖ
 Καταβάς γῶ πόδ', ἄλλοτε ἄλλο πνεῖσι
 Ἀτελεῖ δὲ μυρίαν γέν-
 ἔται ἰδμοσιωαῖ νόω. ἐνθα πολίτης
 Πάμπολλα εἰδὼς αὐτοκαθηγεμών.

Θ.

Πάλαμ ἐπ' ἀκμοσιν πέλω-
 ρ' Ὀσείησι πενήσ' ἴσα,
 Μονόγληνα ὑπ' ὀφρὺν ἔχοντα δασυῖ
 (Ἄρτεμις καὶ ὀπαδοὶ τρυμέσων ἰ-
 δῆσαι) φάεα δεινὸν ὑ-
 πογλαύσοντα, ἀμβολαδὶς κρατίστis

Ρ'αισηρας ἦραν, ἰπώϊ-
 αν, πολυδόκον ἔργον, ἰδρωτα μελαγχρῶν
 Συχνῶς ῥέοντ' ἐκμαζάμυρα μελέων,

I.

Ποσειδάωνι πωτίσθην
 Τεύχοντα, τέχνης μιματαί,
 Μαλερώ περὶ ζείοντος ἄχνη πυρός
 Ἀφαίης, ὅτε δρυγρόπεζα Θέ-
 πς οἱ φθ' παλάμα, γόνυ
 Δόχμωσ', ὑψ' ἀσπίδα, κρατὶ τετρα-
 φάλαρον αἰτοῖσα κυνέαν,
 Κινημίδας ἐπισφυρίοις δ'ραρῆας,
 Καὶ ἄρραγῆ θώρακα, πανοπλίαν

K.

Τῆνθ' ἀνένδυσε, ἄργυρον,
 Χαλκὸν ἀτειρέα, ἠδὲ κασίτε-
 ρον, ἀπεφθον χευστὸν ἔχευε πυρί.
 Αὐταρ' ἐπέτα ἐπ' ἄκμονι νωλεμές
 Μυθρὸν τύφατο χεῖρι πυ-
 ράγρην γένθ', ἐτέρῃ κρατεροῦς ἔδραξε
 Ρ'αισηρας ἀσπίδα ποιή-
 σας σιβαρὸν ἐν αὐτᾷ περαπλέσ' ἰδύμας
 Δαίδαλλα γλυψ', ὡς Μαιονίδας ἔπει.

Λ.

Θιητόισι θιητὰ πρέπει, τὰ μά-
 κρ' εἴ πς ἀμβλέπει μικρὸς χαλ-
 κόπεδον ψάων θ' εἰ ἔδραν, ὅπ

Πάγα-

Πάγασος ἀκυπετῆς περὶ τῆ ἕξε-
 τρη γήλοσεν ἔφιππον, ἐ-
 ρώτ' ἐς ἔρανον ἔρεφθ' μετελθεῖν
 Οἰμάχων Διὸς Βελ-
 λεροφόνταν. ἀφάκιά ἐσι τύχας μὲν
 Πρὶν ἄκρον ἐνθεῖν μαριαμῶν τέλος.

M.

Τῶν γὰρ διδοί τέλος, ἔ ἀν-
 δρών δροῖον ἔσφαλλ' ἠπό-
 νων τέχια περιπύζαισα. ἐντύ-
 χοιμῶν ἐπίρρεπῶν μοιστῶν ἀψ-
 αι, ὑμῶν θελξίφρονα
 Πυρσόν, ὀλιθῆν πατέω ἀταρπόν,
 Εὐελπι; αἴτω θύγειν
 Σκοπῆ ἔμμι. κράττον δαιδαλοχείρων
 Ὑμῶν, Βρεδαῖον Βόλφγαγῶν ὄνυμα.

N.

Πολλοὶ διδάκταις ἄρσαν
 Τῶν δροῖταις φώταν ἐλέαθ
 Κλέθ'. ἀλλ' αἴθ' δαίμονθ' ἐπικου-
 ρῆν γ' ἔ χεῖμα ἕκασον ἔη σκαί-
 τερον. μικροχρόνως προβι-
 οῦντες κόλασαν δελτολειόγλυπτον,
 Δαιδαλέειν ἔργον, τθῖζον-
 τες ὄρμεις, ἐλκῆς τε γναμπῆς, κάλυκας, αἰ
 Ποίκιλ' Ἀγγλῆ ἑίλιπόδης θεός.

Ξ

Βόλφγαγῶ δίνην (νοοφύει
 Λήμμα ἐρχότρηθην ἀλφα-
 τῆς) κηρόσθρον, τρεχεγλυπτόδεκτον,
 Λειόπλακ', αἰολομορφότυπον, Ταχυ-
 γραπταῖς θέσκελον, δῦρεμα
 Ἀψόφητον, παυροδῆες τέχνημα.
 Πολλ' ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας
 Πτερόεντα βέλεμνα ὑπ' ἀγκωνῶ ἐϋ-
 φωναῖτα ὄιοις πρυκαλίμοις φρένας.

Ο.

Ἐγὼ γὰρ ἀγλαότακον ἄ-
 συ, νεοσίλβασιν ἐπιφλέξας
 Μέλεσι, καὶ ἀεροποτήτου ἵπ-
 πος, ναὸς ἠδὲ λινοπλέυγῶ παν-
 τᾶ διάγειλον ἰθυινῶ
 Μῦθον, εἰπὲρ σὺν χαρίτων πεπρωμέ-
 νῳ χειρὶ δρέψω καῖπον.
 Πανεπισκόπος αἰτῶ ἀσκαρδάμικτον
 Ὡραὶν θεόπλα σφωϊτέρας τύχαις.

Π.

Εἰ γὰρ πῖν' ἔσλα πειρῆρη
 Ἐν βραχεῖ κόπῳ, δοκεῖ πε-
 δαφρόνων ἀμότοις ἐχέτυμῶ, εἶον
 Καζέμην ὀρθοβόλοις μελετήμασι
 Ἐν τοῖς γένασι ᾗ θεῶ
 Κεῖται, ἄλλον ἄλλοτε ἐξεπῆρε

Γ

Ἄλλον

Ἄλλον ᾧ ὑπὸ αὐτίλης
 Κατέβαλε μέτρον ἀγαθὸν δὲ ἀγασσον
 Τὶς ἐκπλαγείς, ῥίμφ' ἀβρότατος ἴαυ

Ρ.

Ἐπὶ μίζω ἐλπίδ' ἀνοεί-
 αῖς ὑποπύροισι, ἔχων με-
 εῖμναν φιλοκτήμονα ληϊδῶ ἀϊ-
 σαν. βραχύνειον αὐξεται ἀνδρομέ-
 α χλιδή, οὐτῶ ἀφαρ
 Ἐἰς ἔραν πινεῖ φραδιᾶ σεισισμέ-
 νη θεῶ δ' ἰποτροπαίς.
 Ἐυμαρές εἴη ἀν κατὰ πύσοις ζάθεον
 Τεῖραι πόλισμα· ἀλλὰ ᾧ δυσπαλές

Σ.

Παλίνοσον ἔξαπίνας ἔοσαι,
 Εἰ μὴ ἄσεῶ γένηται
 Ἀσοπευταίνεσιν ὀρθωτῆρ θεός.
 Συνάεθλοι ἔτυχον ᾧ ὑμῖν πολέ-
 ωροι ἐραϊώνες. ἔ-
 πη τεῖρα δ' ἰκέσει ἐς δῶνυμον δι-
 καν. δ' ἰχά, ἔργων τέλος, αὐ-
 ξεταὶ ὄρσαντος θεῶ, δ' ἰπσον δέχθη
 Ἐμμεν θεῶ ἀκρον τέλος αὐτερέ-

Τ.

φοντος. νόω ἀλαθεῖ αὐ-
 δάσομαι ἐνόρκιον λο-
 γον. Ποικίλα εὐτελίας ἐπάγη

Αἰδὶς τεκμήρια. δῆποθεν
 Σαλάχθη καλὰ ἄσσοι.
 Εὐξόανον πόλιν δρᾷκε. Ἀνδρίαντα
 Χειρῶν κρατῶντα μάνας,
 Ἀκτινοσεφῆ ἀελίωτε κάρη.
 Λαιᾶ δέπας, καὶ κινᾶδ' ἑτέρα, Κέρας

Μ. Υ. Ν. Τ. Β. Ρ. Ι. Α. Α. Ν. Τ. Β. Ρ. Ι. Α.

Σκαιᾶ Ἀμαλθείας, ζυγὸν
 Δεξιᾶ ἀραντα ἄλλον.
 Παρατείναντα ὄφει βωμόθεν ἔρ-
 ποντι κρατῆρα. ναὸν χαρίτων θεῶ
 Γέμεντ' Ἀνβερσαν, τρανές.
 Ἀμπαυσις δ' ἀρέσκει ἅπαντ' ἐν ἔργῳ,
 Καὶ μέλι κόρον τοκῆ. Παρ-
 θενομάτερ ἐλευθέρῳ ἄστυ σόλω κο-
 μίωσαι, Πολιοσέχοις σὺν ἀπειρέσι.

L. S.

ALLOCVTIO
 AD
 ANTVERPIAM.

שִׁיר רְאוּי

אשר אנורשה כמעט מגנוך מתן
 צידה ועונשת קרב סחרים צדק
 ודת מזהירה למעבד את-יהוה מתן
 חרוג חיתו יער בבון וסחרת
 ובמילחמה ליהוה והעצה
 סגוד את-קדוש על ארצה בחלות שפל
 כל-גזות אוסף בראש תהלה להב
 באור שריבניהו על כל-רם אחרם אשר
 נפוצי להיכנס טריה בהגלה
 בהדר כאור שמש הערי מנהררת

Η ΑΥΤΟΤΑΤΗ
Π Ρ Ο Σ Ρ Η Σ Ι Σ
Ε Λ Λ Η Ν Ι Σ Τ Ι .

Ο΄σσα πάλαι, Ἀ΄νβερσα, τείν παροσθέντο Ἀ΄μοιβῆ,
 Ἀ΄ρτεμις Ἀ΄ντάιη, Ἐ΄ρμῆς, Ἀ΄ρης τ΄ Ἀ΄δρασεΐη,
 Ἐ΄υνομίη Θέμις, Ἐ΄υσεΐή (Πανδώρη ἑάων)
 Θεσσίλόχον πῆξαι, ἄφειθ, δῆρῖν τε ἀμεμφῆ,
 Ἐ΄υφρονα βέλδυσιν, θεοκρανταρετήν τε λατρείας·
 Παΐτ΄ ἄμυδις, πασάν κορυφήν δρέψας ἀρέτῶν
 Σκραιβανός, ἡμιθανεΐ ἐπέδω ἀυχήματα βίβλοιν.
 Τόσον δῆ ἄλλων παροφέςεσθ ἔλλαχεν δῖχθ·
 Ο΄σον ἔχει διελέντα χρόνω ὀπάσαι Σωρηδόν.

L. S.

RESPONSIO
ANTVERPIAE.

שיר ראוי

אשר מקדם חרוזני מהלי
 הערי נתתן שכרם עגבים
 מאד טוב עמיריה לשרות ושרי
 בכינור התמשמת מליצים
 בכיתים וכבר לשונו דברי
 אורפידיהו ושופר בנעים
 לפנדריוש במיצרי לערי
 גדולים ורמי לשבע גבעים
 אתינה תבייה לעזרה יקרי
 פדות בית ואתו בכו אב ספרים

Η ΑΥΤΗ ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ
 ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΗΣ
 ΕΛΛΗΝΙΣΤΙ.

Ο΄Στα πάλα Μισῶν ἱερωῖς κοσμητήρες ἄσέων
 Δάρα μελγδέπκ θήκαντ᾽ ἰσόρροπα κόσμη,
 Εὐκελάδω Μισῶν Χαερίταντε Φάρυγι Ο᾽μίξω,
 Κύνκω Βεπίης πνεύοντι Μάξωνι Λατίνων,
 Γνωμοτύπω Εὐριπίδη, ἀλφα λυξάν Ε᾽λικάνθ
 Πινδάρω ἠὲ κόμων σκυτάλη Μισῶν, ἀμ᾽ ἀώτω,
 Καρτεροθύμω Α᾽λεξάνδροιο Φερώνημον ἄστυ,
 Ε᾽πιάλοφθ Ρ᾽ώμη, καλλιτωδῖνες Α᾽θῆναι,
 Ε᾽πιάπυλθ Θήβη, ἀλκαρ, δόξαν, λύτερα, οἶκον
 Τόσσα Σκριβανῶ ἐπίηρα φέξω Α᾽νβερσα.

L. S.

ΤΩ

ΣΚΡΙΒΑΝΙΩ,

ΤΩ ΤΗΣ ΑΝΒΕΡΣΟΠΟΛΕΩΣ

ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΗ.

Πολλάκις Ἀδελφικῶν πόλιν ἔδρακον ἀγλαομόρφην,
 Ἀμφὶ ᾗ τῆς αὐτῆς τὴν Σκευδάνοιο γραφὴν.

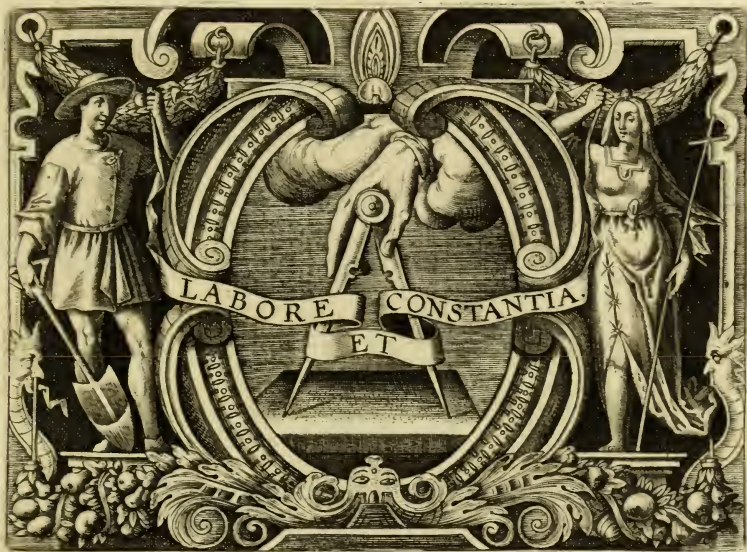
Τέκτονές εἰσι μόνον κλυτὰ δώματα οἰκοδομῆντες,
 Ζωγράφοι ἔκτοθεν ζωγράφεσσι πόλιν.

Σὺ δὲ πολιτῶν νόον ἔγραφες ἀγκυλομήτην,
 Μείζονα τῶν ἐντὸς σε βίβλος ἐντὸς ἔχει.

Ὅτι γὰρ τὸ πρότερον κάλλισον ἔοικεν, ἀληθῶς
 Κάλλιον ἐκ τέττε γράμματ' ἄστυ πέλει.

G. S.

CAROLI SCRIBANI
E SOCIETATE IESV
ORIGINES
ANTVERPIENSIVM.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.

M. DC. X.

Superiorum permissu.

УВАЖАЮЩИМЪ СЪОБЩАЮЩЕМЪ

Е СЪОБЩАЮЩЕМЪ

О РИГИИ

АНТИВЕРПИНСИМЪ

ВЪ СЪОБЩАЮЩЕМЪ

СЪОБЩАЮЩЕМЪ

М. Д. С.

СЪОБЩАЮЩЕМЪ

S E N A T V I

P O P V L O Q.

A N T V E R P I E N S I.

ANTVERPIAM dederam. nec alia mihi verior quàm illa quam dederam. neque enim mœnibus , aut longâ sæculorum serie metiendas vrbes arbitrabar . ciuium virtus ciuitatem claram dabit . Virtutem ergo dederam, quæ vna nomen donat , cùm senium nesciat, perstétque post cineres & fauillas : neque vlla orbe toto signatior Phœnix. Hæc illa est, à quâ vnâ decus verum , perstátque immota in continuâ solidæ laudis prærogatiuâ . Quidquid extra hanc est, leue est; mutatur, non in me-

lius, sed in aliud, & ferè in deterius. At illa stat in gradu, quidquid demum incurrit: neque deteriolem facit dura & difficilis, vt nec meliorem hilaris aut læta materia: cùm quidquid attigerit, asperum aut tenerum, in similitudinem sui adducat, ac tinguat: sint scabra, illius leuigatione mollescunt, tenuia roborantur, reuocantur obliqua, curuata explicantur, adeoque aliter nata finguntur in melius. Iam quid in humanis clarum magnùmque est, quod cum hac componi possit? minora lumina claritas obfuscet Solis: & Virtus luce suâ, quidquid extra illam affulserit, tenebrat; ac magnitudine quadam suâ, quasi superiectu montis, omne magnum elidit & opprimit. Hæc caussa, cur vbi vos Republicamque vestram circumspexi, ad solam virtutem, ingeniique felices partus; descen-

descenderim . Videbam namque illâ
vnâ firmari mentes , supràque omnia
metuenda extolli. paupertatem, exilium,
tortorem si ponerem, nusquam pallefce-
re, nusquam refrigescere artus: quin con-
trâ attollere oculos, conferre vultum , &
totam etiam fortunam prouocare orbe
spectatore. Magna hæc. & non sola ma-
gna? At verò illa quæ extra hominem
suum sunt, tenuia sunt. si absunt, deside-
rio fatigant: sin accesserint, amittendi for-
midinem ingerunt; inflantque inanibus,
& tamquam vento distentis mentiun-
tur opimam valetudinem. Excute quod
inflat ad initia sua ventum , miseram
ostentabit maciem ; nec aliud quàm ossa
vix pelle suâ vestita . Quòd si propiùs
etiam omnem fortuitorum possessorem
lustraueris, deprehendes trepidantem, &
tamquam inter armatos hostes, huc illuc

circumspectantem, & ad omnem strepitum circumagentem verticem. occurrunt enim hinc in exilium acti, euoluti bonis, naufragi, similiáque naufragis passi; & vt aues deciduorum foliorum frondiúmque strepitus territat, ita ad omnem ictum trepidat quicumque se fortunæ credit: è quâ ingens perpetuò perturbationis materia. Cùm enim fugacissima illius sint munera, quæ nunc solo ostentatorio aut nudo promissorio finiuntur verbo, nunc si accesserint deserunt, sin steterint minantur tamen abitum, fit vt nulla beatitudo ac ne felicitas quidem inesse iis possit. nihil enim beatum, nisi quod intrepidum; inter namque suspecta & diffidentia vortices, nec tutò, nec in pace, nec benè viuitur. Beatam vis vitam? excute hunc metum pectore: miserè enim viuitur, vbi perpetuò
palpi-

palpitantibus præcordiis viuitur: excu-
feris, si te superiorem his feceris; facies vir-
tutis manibus, quæ te solæ extra metuen-
da locare possunt. Hanc virtutem, &
hoc virtute firmatum pectus, in multis
vestrûm videram. nec satis mihi vidisse,
& gaudio hoc meo pauisse mentem; plu-
res volui spectatores, admiratores, lauda-
tores. Ergo deduxi in hanc calami mei
scenam, quidquid multis annis ferius ob-
seruator videram.

Hæc prima scriptionis meæ caussa.
fuit & altera. Euocare volui viros ma-
gnos in æmulam vrbium suarum com-
mendationem. scio has mereri, scio illos
posse. & silentium, vtrumque premit; in
illis gloriam, in his calamorum decus. vi-
di, & indolui. quare hoc dexteræ prorita-
mento, euoco in gemellas laudes. agno-
scam beneficium si extorsero; si in pares
aut

aut maiores urbium suarum tamquam
matrum commendationes extruero.
Non deerunt qui conatum damnent,
& fors inclament Phaëtonta. at memi-
nerint conatum hunc amoris esse, & be-
neuolentiæ in me vestræ, obsequij in
vos mei. Erunt qui tot vnâ in vrbe mi-
rentur laudes. Plinium cogitent: quantus
in vno Traiano? quàm nobili panegyri-
co vnus æternauit nomen? quod ille in
vno Imperatore, cur erubescam in tot
Belgis, in Republicâ magnâ? virtus illum,
factâque fortia; nec Imperatoriis inferio-
ra prouocarunt me in chartam & atra-
mentum. & perennabit Traiano, ab il-
lius potiùs calamo, quàm à tot prosperè
pugnatis bellis, decus immortale. à meo
quis scit an victura hæc Respublica? hoc
voueo: nec vt respondeat modò tam va-
riè à me dictis, sed & superet crescenti-
bus

bus cum laude rebus, omni calamo maioribus.

Hic aliquis nouus supercilio Cato: Quid necessum hæc propalare? non erat minor virtus parietibus suis tamquam liberali custodiâ coarctata, quàm intertextis publicata floribus. Fallitur. totus hic contextus virilis est, & si quid ornamentorum, è re ipsâ natum est. Sed neq. hic aliunde accersitis pigmentis lectorem tamquam emptorem frustramur: maiora inueniet quicumque intrauerit; ac præter ea, quæ hac nunc manu meâ in fronte & oculis omnium suspensa sunt, locupletiora. De ipsâ verò virtutis propalatione hoc dico: noluisse eam diutiùs tegi. Et verò aperto viuere ostio ac sine ianitore virtuti proprium. neque enim reformidat aspici & deprehendi solitaria. quin imò turbam non admittit

modò , sed & aduocat interdum; & ferè proprium hoc consciētīæ bonæ est: cùm mala etiam solitudine suâ anxia & sollicita sit; abdatur licet parietibus, seipsam timet, & domesticum hunc si posset testem fugeret. Contrà, conscientia, à virtute, bona, publicari gaudet, & nonnumquam etiam desiderat, multorum bono. Quid, quòd non rarò dum silentium captat, & suo sibi secreto gratulatur, prodatur etiam nolens. idem enim huic euenire videmus quod flammæ: iacere non potest; quantòque plùs depresseris, tantò animosiùs surgit, supràque depressorem suum ac quæcumque superiecta, audaciùs quò repercussiùs, sese extollit.

Habetis caussas ANTVERPIAE à me in laudum & honoris theatrum deductæ. Poteram minora spectanda proponere.

nerē. sed quem delectent humilia & parua? Magnarum verò rerū species quem non ad se vocet & alliciat? me sanè quò res grandior, eò animus in exhibitionem maior. nā in minoribus quis animo paullo ardentior calamum & chartam terat? quis in non victuris ingenium ponat? excelsa sint nec omnibus obuia, quæ irritent manus. Idem in omni re inuenies. sic nemo discat, quo modo, si qua necessitas compulerit, in rosâ iaceat: sed in hoc duratur, vt tormentis non submittat fidem. Ad mollia illa nulli non mens pectūsque promptum: ad aspera, ad immitia, ad æternatura animus parandus. Idem per omnia videbis in laude: nullo opus conatu in re obuiâ, nec quisquam in tenuibus vitam quærit. scit illam non posse in his perennare. Magna enim necessum sint quæ æternent, & à

quibus etiam post capulum viuitur.

Verum, qui plurimorum in Rempu-
blicam affectus, non satis fuit plausum ab
ingenio vestro, (à quo solo vti dixi laus
vera) sperasse, retulisse; voluerunt, & à
mœnibus: & quidem ab eodem calamo.
atque hæc ipsa extra hominem suum po-
sita, oculósque blando ludentia fascino,
quæ non tam bonum arguunt, quàm,
vt ita dicam, condiunt & oblectant,
cùm placere videam non vni è plebe,
sed è laticlauis nostris, pareo. Quidquid
ergo hîc extra animum est, totàmque
quã videmus ANTVERPIAM, ad ori-
ginem suam deductam, subiiciam ocu-
lis. dabo in maioribus, dabo natam, præ-
textatam, ac in virili togâ stantem.
dabo in altâ pace nec laceffitam, dabo
bellantem & reparatam sanguine. aduer-
sis dein & extrema minitantibus supe-
rio-

riorem ; in tutum denique patientiâ & fortunâ suâ eductam : ita ferè magnis rebus , si quid interuenerit grauius , gloriæ potiùs , quàm dedecoris materiam præbet. exasperantur, fatigantur ; sed in nouarum viriũ repastinationem . & quamuis liuores imprimantur , nulla tamen vulnera depascunt intima. Quòd si quæ etiam ad summa properantibus nubium more intercurrent, infrà feruntur, numquam diem vincunt.

Carolus Scribanius.

INDEX CAPITVM.

1. **B**ELGIUM, quæ veteribus Prouincia: quibus maioribus populisque culta. 15.
 2. BRABANTIA. Fortia prouincialium facta, victoriæ partæ, acti triumpho. 31.
 3. Aduatici, Ambiuariti: & cuius Prouinciæ pars aliquando Antuerpia. 49.
 4. ANTVERPIA. Ætas huius, ad Northmannorum excursionem relata. Qui Northmanni, ac vastitas per eos illata. graui demum prælio victi. 54.
 5. Nomen Antuerpiæ. reiectæ opinioniones & Gigantum fabella. 58.
 6. Marchionatus Antuerpiensis. 67.
 7. Arx siue Burgum: per antiquam videri. Oppidi incrementa. 69.
 8. Frequentia. ciuium multitudo. ingens negotiatio. 72.
 9. Aduersa vrbi. 76.
 10. D. Virginis ades, reliquæque vrbis paræcia. 80.
 11. Virorum Cænobia, aut loca Religiosa. 90.
 12. Feminarum Cænobia, aut loca sacra. 106.
 13. Hospitalia. Pauperum receptacula. 110.
 14. Varia in vrbe loca, quæ famam merentur. 118.
 15. SENATVS Populusque Antuerpiensis. 128.
 16. Militaria ciuium Collegia instituta, hodieque perseverant. 153.
- VOTVM pro REPUBLICA. 156.

CAROLI SCRIBANI
 E SOCIETATE IESV
 ORIGINES
 ANTVERPIENSIVM.

CAPVT PRIMVM.

BELGIVM, *quæ Veteribus Prouincia: quibus maioribus populisq; culta.*

INGENS olim Prouincia, latè patens, frequens, variusq; populus Ptolomæo, Cæsari, Plinio, Tacito: qui illius terminis quâ longissimè patet, includunt *Aduaticos, Ambianos, Ambiuaritos, Atrebates; Batanos, Bellouacos; Caletes, Cyresos, Centrones, Condrusios; Eburones, Essuos; Gordunos, Grudios; Lenacos, Leucos, Lingones; Mediomatrices, Menapios, Morinos; Nemetes, Nervios; Pamanos, Pleumosios; Rauracos, Remos; Seguos, Suesiones; Treuiros, Tribocos; Vangiones, Vbios, Verocassès.* Hos Cæsar. Ptolomæus addit *Ulbanetes;* Plinius *Cauchios, Frisios, Frisiabonos, Hessos, Oromansacos, Sueconos, Sturios, Taxandros;* Tacitus, *Bethasios, Caninesates, Grimnes, Huger-*
nes,

nes, Mattiacos, Marsacos, Sunicos, Tungros. Vniuersi hi longè lateque per Belgicam primam seu superiorem, per secundam seu inferiorem, dispersiti. Primam incoluere Treuiri, & quidquid supra ad ostia se protendit Rheni Alpes ad vsque: reliqui secundam. Nunc angustioribus septa terminis, omni que ad eò superiore Belgica exuta, magna que; insuper secundæ Belgicæ parte defraudata, septemdecim orbe toto notissimis arctatur Pro-uincijs.

Quòd si ad originem ac incunabula vniuersam gentem deduxeris, plerosque comperies Belgas esse ortos à Germanis; Rhenumque antiquitus transductos, propter loci fertilitatem ibi consedisse: Gallosque, qui ea loca incolerent, expulisse. quamquam Germania vocabulum recens & nuper additum: quoniã qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerunt, nunc Tungri, nunc Germani vocati sunt. Inde Cimbri Teutonique, qui cùm iter in Italiam facerent, his impedimentis quæ secum agere ac portare non poterant citra flumen Rhenum depositis, custodia ex suis VI. milia hominum unã reliquerunt.

E Germanis ergo Gallisque Belgæ, è potentissimis duobus populis, in validum corpus coaluerunt; vt & duritia Germanica, & mens Gallica, magnum aliquid orbi darent: cùm quidquid haberent delecti roboris, in Belgas suos, tantorum patrum generosam sobolem, lubentes volentesque transf-

Cæsar de bello Gall. lib. 2.

Tacitus de situ & moribus German.

Cæsar de bello Gall. lib. 2.

transfunderent. Quæ etiam caussa, cur non putaverim transeundos hîc Germanos Gallosque illaudatos: nam & patrum laus abit in posteros, maximè si respondeat virtus; ac generoso semini par aut generosior innascatur frutex. Ac de Germanis vniuersis fortiter Tacitus: *Cùm ventum in aciem est, turpe Principi virtute vinci, turpe comitatus virtutem Principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probrosum superstitem Principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloria eius assignare, præcipuum sacramentum est. In quâ aliâ gente paria, in Principe, in milite? Probrosam in omnem vitam Principi superesse, quos nõ stimulos addat in omnem virtutem? Iam quæ natio alia fortia quæq; facta sua Principis gloria assignauerit? Hoc est suo se spoliare, Principem vestire; illius gloriam suam putare, nec aliam quàm illius agnoscere. Agnosco modestiã, agnosco affectum; & faueo tibi gens valida, non amore in Principem quàm robore minor.*

Atque hæc de omnibus: venio ad designatos in tam laxâ gente. *Catti mihi primi. Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. multum rationis & sollertia: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare; quodq; rarissimum, nec nisi ratione disciplina cõcessum,*

plus reponere in duce quàm in exercitu. Possset à Romano homine de gente suâ maius aliquid? *dura corpora, rationis multum, sollertia ac parentia plurimum, plus in duce quàm in exercitu reponere.* Hæc qui faciant, qui possideant, quantos arbitrabimur?

De morib. German.

De Tenctēris idem Tacitus: *Super solitum bellorum decus, equestris disciplina arte præcellunt; nec maior apud Catos peditum laus, quàm Tenctēris equitum ingens gloria.*

ibidem.

De Chaucis etiam maiora: *Populus inter Germanos nobilissimus, quiq; magnitudinem suam malit iustitiâ tueri. sine cupiditate, sine impotentiâ, quieti secretiq; nulla pronocât bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idq; præcipuum virtutis ac virium argumentum est, quòd ut superiores agant, non per iniurias assequuntur. prompta tamen omnibus arma; & si res poscat, exercitus plurimum virorum equorumq; quiescentibus eadem fama. Hoc viri est non modò in altâ barbarie, sed in summâ Christianitate; arma iustitiâ, iustitiam armis tueri, nec extra illâ arma nosse. Transeamus ad Cimbro Teutonoscq;.*

Velleius Paterculus lib. 2. Tacitus de morib. German.

Transiere Rhenum, multis mox Romanorum, suorumq; cladibus nobiles. Propiùs hæc Tacitus: Eundem Germania sinum, proximi Oceano Cimbri tenent: parva nunc ciuitas, sed gloriâ ingens. Veterisq; fama latè vestigia manent, utrâq; ripâ castra, ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusq; gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcentissimum

tesimum & quadragesimum annum Urbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum audita sunt arma, Calio Metello & Papirio Carbone Coss. Ex quo si alterum Imperatoris Traiani consulatum computemus, ducēti fermè & decem anni colliguntur: tam diu Germania vincitur. Medio tam longi aui spatio, multa invicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hispania Gallia-ve, ne Parthi quidem sapius admonere. quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cadem Craſſi, amisso & ipse Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Servilio Cepione, M. quoque Manlio, fusi vel capti, quinque simul Consulares exercitus populo Romano, Varum trēsque cum eo legiones etiam Casari abstulerunt. Nec impunè C. Marius in Italiâ, Divus Iulius in Galliâ, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Caesaris mina in ludibrium versa. Ducentis & decem annis Germania vincitur, ac ne vincitur quidem. tot enim annis dubio plurimùm Marte pugnatum. & est servitutis impatiens Germana virtus: mori potuit, & libera cadere, non servire integra. hoc demum magnæ mentis ingens tessera est, mori posse, servire non posse.

De Cheruscis & Arminio Principe audiamus Tacitum: Arminius abscedentibus Romanis, & pul- Annal. lib. 2.
so Maroboduo, regnum affectans, libertatem popula-

rium aduersam habuit: petitusq; armis, cum variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubiè Germania; & qui non primordia populi Romani, sicut alij Reges Ducesq;, sed florentissimum imperium lacefferit, proelijs ambiguus, bello nõ victus, septem & triginta annos vite, duodecim potentia expleuit: Romanis haud perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi. Hic ille Arminius, casi Vari, trucidatarumq; legionum trium, totidemq; alarũ & sex cohortium victoriâ ad internecionem nobilis, haud procul Teutoburgensi saltu, qui etiam nomen retinet, Romanâ illustris clade, & victorię cognomine campus inclytus VVinsfeldt, ad oppidum Hornam in VVestphaliâ: hic ille, à quo Caccina qui quadragesimum iam tum stipendium parendi aut imperandi habebat, cum quadraginta cohortibus Romanis tantum-non casus est. ac ni proiectus in limine porta castrorum, miseratione, cum per corpus legati eundum esset, clausisset viam, cæsus castrisque exutus fuisset. Hic ille, qui contra Germanicum, manu, voce, vulnere sustentavit pugnam à quintâ horâ diei ad noctem: quiq; die altero ausus est conferre manum, conlato gradu vario euentu, cum hinc à tergo palus Romanos, flumen autem hostes clauderet. atque inde utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoriâ: nec minor Germanis animus, imprompto licet Arminio ob continua pericula, & acceptum vulnus. quin & Inguimerum totâ volitantem

Vell. Pa.
terculus
lib. 2.

Tacitus
Annal.
lib. 2.

tem acie fortuna magis quàm virtus deseruit. Magni viri, Principes magni, si laudator accedat, qui tam alienæ, quàm virtutis sit propriæ, admirator, prædicator.

Iam Cæsar in Philippicis campis, in quibus Urbis, Imperij, humanique generis fata commissa inclamant, quorum manibus victoriam retulit? quorum ausu Pompeianis destinatum triumphum, vertit in interitum? *Germanorū nimirum* Florus lib.4.c.2. *cohortes tantum in effusos equites fecere impetum, ut illi esse pedites, hi venire equites viderentur. Hanc stragem fugientis equitatus, levis armaturæ ruina commitata est: tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copijs, reliqua strages quasi unâ manu facta est. Ergo Germanicæ cohortes, Pompeiani robur exercitus equitem loco pepulerunt, ac in effusam fugani: & quod miraculo proximum, equitem pedites: inde tamquam turbine reliquus impulsus exercitus, quantam destinato Magni Pompeij imperio ruinam dederit; quàm latam ad illud Cæsari viam strauerit; quis ignorat? In bello deinde Alexandrino, equites Germani dispersi, vada fluminis querentes, partim demissioribus ripis flumen transnarunt; & legionarij, magnis arboribus excisis, quæ longitudine utramque ripam attingerent, proiec-tis, repentinoq; aggere iniecto, flumen transierunt. quorum impetum adeo pertimuerunt hostes, ut in fugâ spem salutis collocarent: sed id frustra: namque ex eâ*

*Hirtius
de bello
Alexan-
drino.*

fugâ, pauci ad Regem refugerunt; panè omni multitudine interfectâ. victoriæ proinde Cæsari initium, vt in Philippicis campis à pedite, sic in Ægyptijs ab equite Germano. Felicem Cæsarem Germano milite, cuius manu vincere potuit!

*Ammian.
Marcell.
lib. xv.*

Venio ad Gallos. *Ad militandum omnis atas aptissima: & pari pectoris robore senex ad procinctum ducitur, & adultus, gelu duratis artubus & labore assiduo multa contempturus & formidanda. Nec eorum aliquando quisquam, vt in Italiâ munus Martium pertimescens, pollicem sibi præscidit, quos ioculariter Murcos appellant.* Etiam in senibus viuida virtus, & in extremâ ætate iuuentæ robur. turpe vinci in ipso propè capulo ab ætatis flore. Quid hæres? Semper Galli florent, ac in æterno sunt robore, iuuenes, senes, nulli hîc Murci. vincere aut mori, eademum gloria est. ac Gallias primùm à

*Velleius
Paterc.
hist. lib. 2.*

*Domitio Fabio nepote Pauli, qui Allobrogicus vocatus est, intratas cum exercitu accepimus; magnâq; mox easdem clade Romani affectarunt & amiserunt. Euo-
cemus vetera. Nam & urbem, igne, ferro, manibus, solo equatam legimus; & cum Dictatoribus ætate suâ primis, magnâ vtrîmque datâ acceptâq; clade, depugnasse: in agro Albano cum M. Furio, in ipsâ propè portâ Colinâ cum Q. Seruilio, cum C. Sulpitio, ancipiti diu euentu; ac Camilli non tam virtuti quàm inexpectatæ rei superuentu cesserunt. Cum Q. Fabio & P. Decio pugnarunt vt*

*Florus
anno 27.
bis 361.*

viros

viros decuit, cùm *caesa ex Decij exercitu septem mil-*
lia; ex Fabij mille ducēti. ac ni *Samnites præter aciem*
Gallorum, relictis in dimicatione socijs ad castra effuso
se contulissent cursu, ingens accepta clades fuisset,
 quæ alterum *Cannense* nomen dare potuisset. Ta-
 ceo *Flaminios, Marcellos, Aenobarbos, Manlios,*
Valerios; cum quibus variè pugnatum. Quid re-
 feram *prælium nō modò presentibus visu, verum &* Polyb. lib. 2.
ceteris auditu horrendum; in quo cùm *Attilius Cō-*
sul cecidisset, *Aemilius* vicit? quid *Camertino-* Polybins.
rum agrum, quid *Aretinum,* in quo *Lucius* Con-
 sul; quid *Feculanum,* in quo *Romanorū sex millia*
desiderata, reliquis fuga dilapsis? Quid *Hannibalis*
 victorias, quæ ferè *Gallorum* virtute partæ? nam
 cùm apud *Trebiā* *Sempronio* Cos. pauci ex
Afris Hispanisq; cecidissent, plurimi ex *Gallis,* tanti Polyb. lib. 3.
 agminis ductoribus victoria concedi debuit. &
 apud *Cannas* cùm ex *Afris Hispanisq;* vix mille Polyb. lib. 4.
quingēti, è Gallis quatuor circiter millia desiderati. Hi
 nimirum primi, hi exercitus duces, quorum san-
 guine victoria parta. Spectarunt *Carthaginenses,*
 spectavit *Hannibal,* vicit *Gallus,* magnumq. no-
 men *Hannibali* dedit: apud *Thrasimenum* verò Polyb. lib. 3.
Consul ipse Flaminius à Gallis circumventus occidi-
tur. in quâ pugnâ cùm ex *universo Hānibalis exer-*
citu mille dumtaxat & quingēti cecidissent, magnâ
 ex parte *Galli fuerunt.* Quid magnum fuit Afro
 vincere alieno sanguine? magnum tamen fuit vi-
 ctoriam

etoriam illi dare suo sanguine. Iam ille ipse *Hannibal* cum iter in Italiam parat, destinatumque Romanis fulmen, Saguntino conflatum igne, ab illis fabulose altitudinis niuibus, tamquam de cælo rapit, ingenti mox fragore per medias Alpes exercitum in æquum ducturus, *in tantum periculi cum exercitu incidit, ut ab extremâ pernicie nihil admodum abesset, ni obiectu Elephantum Gallos terruisset: ingens tamen hominum & equorum numerus periit.*

Polyb. lib. 3.

De bello Africano.

Narrat Hirtius paucorum equitum rem memoriâ dignissimam. *Accidit res incredibilis, ut equites xxx. Galli Maurorum equitum II. millia loco pel-*

Cæsar de bell. Gall. lib. 7. in oppugnatione Aharici.

lerent, urgerentque in oppidum. audax factum. At nescio an non à Cæsaris manu priore maius. Quidam ante portam oppidi Gallus, qui per manus seni accipis transditas glebas in ignem è regione turris proiebat, scorpione ab latere dextro transiectus exanimatusque concidit. Hunc ex proximis unus iacentem transgressus, eodem illo munere fungebatur: eadem ratione ictu scorpionis exanimato altero, successit tertius, & tertio quartus: nec ille prius est à propugnatoribus vacuus relictus locus, quam restincto aggere, atque omni parte submotis hostibus, finis est pugnandi factus. Facinus memorabile: & in mortis pro patriâ contemptu, Scaenolis, Curtijs, Horatijs, æquandum.

De bello Gallico lib. 7.

De vniuersis verò Gallorum ingenijs quid senserit Cæsar, videamus. *Singulari militum nostrorum*

virtuti

virtuti consilia cuiusq; modi Gallorum occurrebant, ut est summa genus sollertia, atque ad omnia imitanda, atque efficienda, qua ab quoque traduntur, aptissimum. Quid Hirtius? Gallos homines apertos, minimeq; insidiosos, qui per virtutem, non per dolum dimicare consueverunt. Fefellit illos nimia non semel virtus. nam si quando bello superati, dolo plurimum aut structis antè insidijs.

*De bello
Africa-
no.*

Hic si quis curiosior Germana robora, Gallanque componi velit virtutem, Caesarem audiat: non potuit ab alio censore seuerius, non potuit verius.

Fuit antea tempus cum Germanos Galli virtute superarent, & ultra bella inferrent, ac propter hominum multitudinem agriq; inopiam trans Rhenum colonias mitterent. Et Tacitus: Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum diuus Iulius tradit: eoq; credibile est etiam Gallos in Germaniam transgressos. At nunc quæ vis, quæ dextera bello potior? nihil dico. eunt in orbem non raro commeantque animi, roboraque ignavo sæpè otio fatiscentia; vsu & quâdam potentiorum attritione firmanda. Quidquid fiet, stabit illud Taciti: Soli Galli fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant.

*Caesar de
bell. Gall.
lib. 6.*

*De mor-
rib. Ger-
man.*

*Tacitus
lib. XI.*

Et Gallorum quidem fortissimi Belgæ. nemo id potuit certius testari Caesare. ut nulli notior filicis duritia, quàm qui affricu didicit, qui vulnera retulit, qui cicatricem ostentat. Eadem reperies

Lib. xv. apud Ammianum Marcellinum: Gallorum omnium apud veteres Belgæ dicebantur esse fortissimi. & apud Tacitum, Germanicus magnus Imperator, non obscurus Belgicæ testis virtutis: Neq. enim dii sinant, ut Belgarum, quamquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, compressisse Germania populos. Glorientur Belgæ se olim Cæsaris testimonio Gallorum fortissimos; Germanici deinde iudicio, idoneos & validos subuenire Romano nomini, comprimere Germania populos; & ante illa tempora se solos, qui omni Galliâ vexatâ Teutonos Cimbrosg₃ intra fines suos ingredi prohibuerunt.

Caesar de bell. Gall. lib. 11.

Quid egemus verbis, rebus diuites? Percurramus Prouincias. quis posset? paucas aliquot, è quibus reliquas metiamur. Atq. hîc si vetera memoriâ repetam, dubitem an vllâ vmquam pugnatum quàm apud Neruios atrociùs: veteranorum enim hîc manus, gradum retrò dedit, ac pudore magis quàm virtute restitit. Quare furenti quàm imperanti similior Cæsar, primam in aciem procurrat, propè inermis, cùm nequidquam antè prensasset fugientes, cõfirmasset oculis, manibus, clamore: vt non defuerint qui in illâ trepidatione eo Cæsarem vultu dicerent, quasi occupare manu mortem vellet. Audiamus illum ipsum: *Caesar, ubi suos urgeri, signisq₃ in unum locum collatis duodecima legionis milites confertos sibi ipsis ad pugnam*

gnam esse impedimento; quarta cohortis omnibus centurionibus occisis, signifero interfecto, signo amisso, reliquarum cohortium omnibus ferè centurionibus aut vulneratis, aut occisis, hostes neque à fronte ex inferiore loco subeuntes intermittere, & ab utroque latere instare, & rem esse in angusto vidit (fugato antè equitatu castrisque captis) scuto ab novissimis uni militi detracto in primam aciem processit, cuius aduentu paullulum hostium impetus tardatus. accursu deinde duarum legionum, quæ impedimentis præsidio fuerant, ac legione decimâ à Labieno in subsidium transmisiâ, cesserunt Neruij: tantam tamen, Cæsar's confessione, in extremâ spe salutis virtutem præstiterunt, ut, cum primi eorum cecidissent, proximi iacentibus insisterent, atque ex eorû corporibus pugnarent: his deiectis, & coacervatis cadaueribus, qui superessent, ut ex tumulto tela in nostros conijcerent, pilaq; intercepta remitterent: ut non nequidquam tanta virtutis homines iudicari deberent: ausos esse transire latissimum flumen, ascendere altissimas ripas, subire iniquissimum locum: qua facilia ex difficillimis animi magnitudo redegerat. Intueamur propiùs, ac quasi collato pede rem exploremus. De suorum cadaueribus tamquam de vallo ac æquiore loco pugnare, hostium telis hostem ferire, latissimum flumen transgredi, paratum ex aduerso hostem adoriri; ascendere altissimas ripas, ac ex ijs veteranum militem, recētem, benè

habitum, acie instructum deturbare: *subire iniquissimum locum*, & è tantâ loci antè inlelli, occupati, muniti, opportunitate hostem pellere; validumque equitatum pedestribus copijs in effusam fugam vertere, annon ingentium animorum est? Victi tamen Neruij, fateor: sed à solo Casare victi. Nam ex hac victoriâ nihil sibi miles, nihil eques, nihil centurio, nihil decerpere legatus potest; cesserant Neruiorum robori, cesserant animis; vnus Cæsar vicit. veriùs: fortuna in Cæsaie vicit. Hæc de *Neruijs*. De *Battavis* quid dicam? qui Taciti *Agricolam* legit, quid ambigit vltra? in illustri illâ exhortatione, quâ suos prouocat ad imponendum quinquaginta annis magnum diem in postremâ subactæ Britanniaë pugna, dubio eò vsque Marte pugnatum ait, *donec Agricola tres Battauorum cohortes & Tungrorum duas cohortatus est, ut rem ad mucrones & manus adducerent. qui vt miscere ictus, ferire umbonibus, ora, fœdare, & tractis qui in aquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere; cetera cohortes amulatione ac impetu commista, proximos quosque cadere cœperunt: inde ingens victoria, in quâ finis sequendi nox & satietas fuit. Iam cui ignota Ciuili Duce expugnata castra, deleta cohortes, pulsum Battauorum insulâ Romanorum nomen? cui Aquilius terrâ marique superatus? cui Luperus? cui exercitus apud Vetera cæsus, & in conspectu Nonesij equestri prælio victus?*

Tacit. in
Agricolâ.

Etus? cui *Labeo* terga vertens? cui deditæ *legiones*? & ni vincentes spolia tardassent, vinci *Cerialis* poterat. Neque hoc mirum videri cuiquam debet, qui *Battavos* cogitauerit *diu Germanicis bellis exerci-* Tacit. hist. lib. iv
tos; mox auctâ per Britanniam gloriâ, transmisissis illuc cohortibus, quas veteri instituto nobilissimi popularium regebant. cùm & esset domi delectus eques, præcipuo nandi studio, arma equosq; retinens, integrisq; turmis Rhenum percurrere solitus. Quis alius eques sequatur præeuntes? rapidissimum flumen, latissimum, altissimum, integris equitum armatis turmis transnatare, an non miraculo proximum?

Hæc veteres *Battani Belgæq;* veteres. Nam de recentioribus, quamquam angustis iam limitibus arctatis, quid dicam? Quattuor & quadraginta annorum ciuilia bella nimis, ah nimum docent. ô quando finis? Non tandem aliquando posito mari secutura malacia decumanos serenabit fluctus?

*Non ira quæ procudit enseis,
 Et miseras inimicat urbes*

desæuiet mitiore vultu, blandiore ferro & fronte? ô tandem! Iam tot exercitus terrâ mariq; delati, tot acies fusæ, tot oppida vi capta, tot Regum ac propè Europæ totius opes exhaustæ, quid loquuntur? quid miles è validissimis populis in hanc prouinciam immissus, instructæque fremente ge-

menteque Oceano classes, vt integri integra potuerint maria, Belgicumque quâ equite quâ pedite solum tegi, quid testantur? Nolo veterem hanc scabiem nouo vngue, nolo has cicatrices duriore pertentare pollice. nouacula hîc omnis manus est. Cum Regum quos vlla retrò tulit ætas maximo, cuiusque iam olim fortunatissimis maiorum successibus

Creuere vires, famaque & imperi

Porrecta maiestas, ad ortum

Solis, ab Hesperio cubili,

tot iam annis de imperio, ingentibus datis acceptisque cladibus, certasse, quis non miretur? Felicia bella, si versa à consanguineo in Turcico ferocissent iugulo. nunc quæ gloria, cum omne propè hoc robur à Belgicâ manu in Belgico natauit sanguine, vt non semel vetus illud ingeminare licuerit, Ha tempora!

Stat consanguineum campo scelus; vnius ingens

Bellum vteri:

prouinciæ vnius, tamquam fecundæ (non & misere?) matris, fecundæ (non & infelicis?) sobolis, acies hostilis, inimica agmina. Audi Deus, & incude diffinge nouâ in

Massagetas Arabasque ferrum,

tot iam annis in Belgico retusum sanguine.

Eheu! cicatricum, & sceleris pudet

Fratrumque.

ergo

ergo dissociatas sociemus dexteras. Tu post illum hoc potes,

*O Diva gratum qua regis Belgium,
Præfens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos.*

auerte hanc pestem à plebe populoque tuo; & in Parthum aut Scythas conuerte has ficas, nullo fatiandas, nullo pacandas sanguine.

CAPVT SECVNDVM.

BRABANTIA.

*Fortia provincialium facta, victoria parta,
acti triumpho.*

BRABANTIA aliquando è variis populis, in hūc, quem videmus, coaluit. & patuit aliquanto latius. nam à S. Bauone in Brachbantensi agro ædificatum sunt qui prodiderunt facellum, quod in ipsâ Gandensi vrbe cis Scaldam conditum. & *Diuum Leuinum ad Escam, in pago Brachbantensi, martyrio coronatum accepimus.* Annales sanè nostri habent, *Teneramundam cum agris, in pretium fida opera atque opis contra Grimbergios, Theodorico tunc Comiti Flandria accessisse, atque abiunctam deinceps à nobis esse.* Ottonis verò Secundi diploma commemorat, *confirmasse eum*
posses-

Anno
1059.

possessiones Gandensis coenobij, in pago Brachbantensi, villam Veruiniam & Fletersese, & Papingham, Bauingham, Gifensele & Holtzem. quæ pleraque in hodiernæ Flandriæ finibus reperias, vt bonam huius partem Brabantia occupauerit: nec Hannoniæ minorem, si non omnem. nam in veteri diuisione Caroli & Ludouici Regû anno DCCC. LXX. hæc habes: *In Brachbanto Comitatus III. Cameracensium, Hannoum, Louiensem.* Sanè Sigibertus illam ad Tornacensium mœnia extendit: *In pago Brachbantensi iuxta Tornacum.* Nunc minoribus arctatam terminis è vicinorum veterum populorum coaceruatione prouinciam vnã videas. è *Nervijs* enim, *Aduaticis*, *Ambiuaritis*, *Pamannis*, *Tungris*, *Eburonibus*, *Taxandris*, *Menapiis*, *Morinis*, non postremis partibus defrustatis, vnum agrum, tamquam vnum corpus statuit. Ambitur nunc ab Oriente *Leodiensibus*, *Namurcensibus* à Meridie, Occidentem *Flandri* claudunt, Septemtrionem *Battani* ac *Zelandi* Scaldæ æstuariis discreti. Circumscribitur Mosâ, Scaldâ, Sabi, Tene-râ, fluminibus, quæ nusquam transfiliit. ciuitates numerat, magnitudine, variisque ab ingenio & arte propugnaculis validas sex & viginti: ac super has septemdecim solo robore suo, nullâ ductili fossâ aut muro cinctas, vrbicis prærogatiuis dotatas. fortiunturque iura sua sub *Brabantia* Ducatu, tamquam speciosi corporis non vltima membra,

bra, *Limburgicus* Ducatus, *Dalemij* Comitatus, *Valkenburgicus* ager. Ingens populus, valida ubiq. & lecta iuuentus, ad libertatem aut mortem animus promptus, clarumque bello nomen. Iacuit tamen aliquot sæculis multis modis fracta veritas, inscitiâ prouinciæ nostræ, mox assentandi licentiâ, inde inuidentiâ aduersus prospera. Inscitiæ si audaciam iungas, ingens malum. Assentationem quis non pronis auribus hauriat, imperiorum virus? quod enim non latet venenum sub hoc fauo? quod quò quis haurit auidius, eo infestiosem hostem accipit, ruinâ benevolentiam remuneraturum. vt meritò beatam hanc dixero prouinciam; in quâ plurimi quod debent, quod Deus, quod suadet ratio, quod publicè bonum, sentiunt: beatiorum, in quâ dicere liceat quod benè senseris. hanc videor mihi nactus, nec fœdo in adulatione seruitutis crimine maculatam, vt quæ illi obdixerit pessulum; nec inuidentiæ fuligine dedecoratam, vt à quâ liuor exulet. Dicam ergo quod de Brabantis meis sentio, semotis prioribus rerum publicarum pestibus: dicam quod in tantâ historiæ tenuitate, ac quasi macie, reperio. Quod dum facio, non diffitebor aggredi me plenum variis opus casibus, atrox præliis, discors seditionibus; ipsaque adèd cum externis pace, in se sæuum. Magna enim passim nobilitas ferro extincta: domestica an externa bella plura, du-

bium; & permista hæc non semel felici infeliciq̄ue euentu. Prosperæ res in Galliâ, Germaniâ, Angliâ, Italiâ, Asiâ, aduersæ non semel. Ierosolyma capta, Syria domita, Prouinciæ huic triumphos debet. Mutuis deinde cladibus, Geldricis, Ebuonicis, Battaucis, Flandricis, Limburgicis, Luxemburgicis, nobilitata. Mota reperio in Britannos arma, perdomitos Stadienses hæreticos, patriæ & diademati restitutos Reges: neque annum propè vacuum à præliis, liberum à ferro. Ceterùm antequam propiùs hæc attingam, fateor, multa (vt antè dixi) iacere ac quasi dormire apud nos sæcula, scriptorum incuriâ, gloriæ neglectu, veri metu, obsequendi aliis studio; dum nostra negligimus, aliena admiramur: illa deprimimus, aut intacta tamquam ingloria transimus, hæc extollimus. Quare profiteor non habere me multis ætatibus quod pro comperto dicam. Fabulas aut his propinqua, quis nisi plebeiâ linguâ narrauerit? non merentur hæc nomen calami; sed neque instituti est mei historiam texere. seponam hanc materiam alteri ætati. Capita nunc deligam ex plurimis pauca, & ea ferè quæ militiæ robur decusq̄ue tangunt.

Brabanti, Gallicum ac Germanicum genus; olim in maioribus, mox priorum factorum memoriâ clari. & meminit, vt vetera taceam, in Saxonîâ suâ *Crantzius*, æquatq̄ue per ea tempora
Hel-

Helvetijs: ante discrimina cunctabundos, in ipsis feroces, in periculis impavidos, turbidis rebus intrepidus, in audaciâ fortunatos, pro libertate próque gloriâ pleraque ausos, consiliis dandis promptos; nec tam linguâ, quàm factis feliciores; manu promptos, & ad quascumque scientias ac artes natos: super hæc tamen omnia bellicâ laude magnos. Feliciter horum operâ, Anglorum *Henricus*, ciuitates recepit, nutantes firmavit, proceres obedientiam edocuit. Nec in longum quies data. traductos enim lego in Aquitaniam successu pari. Inde etiam sub *Jacobo Auiniensi* equitum magistro lectissima iuuentus in *Saladinum* ducta. stetit hîc anceps prælium, donec *Auiniensis* inuectus in confertos hostes, & quâ parte acrior vis fiebat, dubitantibus subuenit, confirmat clamore, telis, manu; suo denique suorumque sanguine hostem loco pellit: cædes deinde, non prælium. Læta ea victoria Christianis: cunctisque super vota fluentibus mœrorem attulit, sanguine tantorum emptam: ita nulla felicitas in purum perpetuat. Quies deinde ab externo hoste, turbata domi; signaque in *Theodorum* Hollandiæ Comitem illata *Henrico* Duce: & Comes castris exutus, amissis signis, viuis in potestatem venit. nec multò post *Henrici* ductu *Philippus* Imperator *Ottone* superat; creuit tamen mortuo *Philippo*, *Henrico* pro *Ottone* fides integra & secunda, quâ Leo-

Anno
1175.

Anno
1176.

Paulus
Emilius

Anno
1192.

Anno
1202.

Anno
1206.

dientes in *Ottonis* verba cogit. Multa hîc prœlia, sed *Henrico* prospera, pro quo fortuna & parva toties victoria: hinc sæua ac deformis vrbe totâ facies secuta; nec tam prœlia quàm vulnera, cruor, & corporum strages. Successit *Stadingorum* vesania, Brabantico compressa & extincta ferro. Profecta ad hoc bellum è *Brabantia*, *Gerardi à Lippâ* Bremensis Archiepiscopi rogatu, ingens nobilitas: & vt quisque corpore, viribus, opibus, ingenio maximè valebat; ita maiore animo, pro maiorum intemeratâ fide, contra hæreticos stetit. Hoc magnum, paucis nostrorum desideratis, *Stadinganos* ad interneccionem deletos ferro ac flumine. Grauis exinde pugna. in *Siphridum* Coloniensem, *Reginaldum* Geldrum, *Adolphum* Nassouium, *Henricum* Luxemburgensem, *Valeranium* Falcoburgensem, & duos huius fratres, directâ acies: diemque solidum ambigua victoria stetit. Vicit tandem *Joannes* Brabatiæ Dux, cum mutuò se hortati *Brabanti* acri impressione hostem auertissent. capti Colonienfis, Geldrus, Nassouius, & Falcoburgius, partium duces, desiderati que præter promiscuam plebem, equestri ordinis quadringenti, vt facilè videas quantum sanguinis fufum. Nec fuit incruenta *Brabantis* victoria, cum non tantum imbellior quisque, sed è primis ductoribus non pauci ceciderint: è Colonienfisibus & Geldris, omnia robora vtriusque gentis,

Anno
1212.

Anno
1234.

Anno
1288.

gentis, cum Luxemburgensi & Falcoburgij fratribus. Restitutus post hæc regno & suis, *Eduardus* tertius Angliæ Rex Brabantinâ manu; quam & in Aquitanos, Britannos, Normannos, Iberos duxit, fortunatissimo vbique euentu. Pari eam aliquando successu *Richardus* Anglus in Aquitaniam, *Philippus* Gallus in Aragoniam & Flandriam, *Ioannes* in suam Angliam, *Eduardus* in Scotos duxerat. Iam *Conrado* Imperatore *Vlissibona* Saracenis erepta, ducentis hostium millibus cæsis aut in fugam versis. neque alia clarior eo sæculo victoria, Belgarum ac Brabantorum cum primis virtute parta.

Vacui exinde externo metu, domesticis arsere malis. veterem enim inter *Brabantos* & *Grimbergenses* discordiam, priuatorum æmulationes accenderant. multæ ante hos annos inuicem clades; crebriusq; infestiusq; quàm in cognato fas populo, decurrerant. hinc æmulationes & inuidia, & vix agro discretis connexum odium: ergo arma in se vertunt, diriguntque acies pari vtrimque spe libertatis ac dominationis. Nec aliàs concursum mole maiore, neque ambiguo magis euentu: Brabantica vtrimque robora: & omisso pilorum iactu, gladiis hastisq; res agebatur; collatoque gradu, corporibus & vmbonibus nixi. noscentes inter se, in euentu totius belli certabãt pro gloriâ, pro principatu. Inchoata pugna ante solis exor-

tum: nec destitum ante noctem; quin & in ipsis tenebris pugnatum: incerti hîc ictus, vulnera improuisa, suorum atque hostium ignoratio. deleto tandem promptissimo quoque aut faucio, vtraque acies ad sua se recepit. exigua quies; adpetente luce rursus pugna, & absumptus alter dies vulneribus, cædibus: neque nox finem fecit. tum verò strepitus dissoni, casus incerti; cùm neque ferendi neque declinandi prouidentia, non virtus: adeoque ignauissimi cuiusque telis fortissimus cadit. varium prælium, his, rursus illis exitiabile; cùm nihil animus aut manus, ac ne oculi quidem prouisu iuarent, donec satietas, & lassæ tandem manus & ferrum, acies dirimerent. paucæ horæ sine sanguine, ac ne curandis aut obligandis vulneribus tempus datum: vix namque exhaustâ nocte, paratos exercitus dies aperuit, & pugnatum in meridiem. cessit demum *Grimbergensis*: victor *Brabantus*. E quâ aliâ gente triduana pugna? aut nisi *Brabantus Brabanto* contrâ staret, eademque vtrâque acie arma & artes, triduum pugnari potuit? Illustrem hanc pugnam reddidit *Brabantia Dux* infans, & inter cunas vagiens, ex editiore arbore media inter agmina depensus, vt vagitu & tenellæ commiseratione ætatis, animos suis adderet, terrorem hostibus immitteret, cùm perfacile viderent destinatû *Brabantis* cum Duce suo vincere aut mori. Fuit & illud militare,

Anno
1144.

quotquot ceciderunt, contrariis cecidisse vulneribus, versosque in hostem: ea cura morientibus, ut decori etiam exitus foret.

Haftenus *Europæa*. *Asiatica* à cælo prodigia sunt: & *Gedeoneis Machabæisq;* non inferiora; cum *Godefridus Bullonius*, alterum naturæ miraculum, *Brabantia Dux; Græcia, Aegypto, Palestina* victoricia infert sacrata Deo signa. Nullum hîc mendacio pretium est. rem narro: nec tam humanæ dexteræ, quàm præpotentis Dei. quæ ut aliàs sæpè, adfuit Duci nostro. *Nicæa* expugnata, primum laboris & tanti itineris præmium. fusi hîc subsidiarij *Turcæ*. pauciores tamen cecidere ob propinqua suffugia. Rursus proelium. ingens numerus; ducenta millia numerat *Tyrius*, trecenta supra sexaginta millia *Vilhelmus Malmesburienfis*. æquata pugna, dum missilia mittuntur; ut ventum ad ferrum, deturbati hostes, ruinæ modo præcipitati. Quæsitum deinde quam urbem aggrederentur. *Antiochia* potior visa. hanc auferre *Turcæ*, in rem famamque videbatur. ardua res, imminetia in orbem turrium iuga, ferrati portarum obices, ac tantum non iustus in urbe exercitus. Aduersus quæ omnia fortior animus: tantumque ad *Bullonij* verba, crucem nec aliud ostentantis, certantis exercitus ardor, ut leui momento nudata propugnatoribus mœnia, portarum obices subuersi, capta ascensu munimenta fuerint. cessit dehinc

Anno
1096.

lib. 3. c. 12

Anno
1098.

Mal-
mesb. lib.
6. c. 22.

dehinc ciuitas victori. At in illâ victrice sede suâ à trecentis Turcarum millibus obsessum victorem reperiò. ingens planè multitudo. *Bullonius* quamquam confideret virtuti, ac super omnia Deo, tamen exhortationes precibus miscet; *spereverent numerum, & inanes barbarorum minas: cessuros ubi crucem ferrumque toties fusi agnouissent; ac in multis paucos esse qui praelia profigarent, ipsamque adeò multitudinem non semel exitio sibi fuisse: gloriaque ipsorum ac in primis cruci accessurum, quod modicâ manus omnem hanc turbam deiecissent.* Dixerat, cùm excepit miles gladio & hastâ; fususque hostis, tamquam à vento palea. Signa deinde *Ierosolyma* illata, copiâ defensorum, propugnaculis ac magnitudine validæ. ineratque miles, & prouisi antè commeatus. Omnia cesserunt virtuti; capta *Ierosolyma*, tantorum merces bellorum. sequitur pugna. erant equitum in exercitu nostro millia quinque, peditum quindecim: hostium equitum millia centum, peditum quadringenta. ferox hostilis acies, & noui decoris auida, post tot suorum cædes, tot secunda nostrorum praelia, insultare, prouocare, iactare minas. & trepidabant nostri, nec satis consilia expediebant, obsidionem tolerarent an in hostem irent. placuit tandem ire. instructa acies educta mœnibus, neque deerat hostis toties impatiens vinci. & *Bullonius* fortissimi nusquam militis, nusquam constantissimi ducis offi-

Tyr. lib.
9. c. 9.
Anno
1099.

Tyr. lib.
9. c. 12.

officium omiserat: occurfabat pauentibus, retinebat cedentes: & vbi plurimus labor, spesque aliqua, consilio, manu, voce, crucisque memoriâ suos animabat, terrebat hostes. Atrox hinc cædes, donec Turcarum cohortium præfecti, sustentatâ nonnihilacie, telis obruuntur, inde effusa fuga. Supra centum millia cæsa tradidit *Vrspergensis*. Maior secuta clades, cùm mare fugam inhiberet; integri hîc cum faucis, semineces cum valentibus voluuntur fluctibus, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortuorum; ac plures longè mare quàm ferrum hausit. clara, & antiquis quorumcumque Imperatorum victoriis par eâ die laus parta: Deo in primis, post Duci. quippe sunt qui paullo minùs quàm quadringenta Turcarum millia cecidisse narrent; vt non immeritò *Malmesburiensis* inclamet: *Cedant poëtarum præconia, nec prisca Heroas vetus attollat fabula; nihil umquam horum laudi comparabile vlla genere sæcula*. Moritur post hæc *Godefridus*, nulli veterum pietate, animis, victoriis inferior: succedit *Baldwinus*, alter Ierosolymorum Rex. & secuta bella. ita nulla ab hoste quies. Quadraginta fuisse millia refert *Vrspergensis*, cùm apud nostros non nisi millia octo. At *Baldwinus* crebris prosperisque successibus exercitatum eduxerat militem: hostis per cateruas & turbas suos dispertiens, agmina nostrorum circumfuderat, non ignaro Duce no-

stro, qui huic pugnae composuerat aciem. ut ventum ad manum, hortatur *Baldwinus* suos, *ferro rem agerent, praeda immemores, partem victoriam cuncta ipsis cessura*. Inde crucem vertit in hostem; quam ductrice late barbaris terror immissus, nostris additus animus; ac primo equitatus perfundit quod obuium & validum in hoste erat, ceteri terga prebuere. vertit post haec suos ad hostilia passim propugnacula, excindit pleraque, plana ac edita; validos inualidosque, pari omnes metu complet; cetera terrore incolarum in deditio- nem veniunt: paruaque manu, & vix fidem reper- turam, quadraginta equitibus, peditibus ducentis, viginti *Saracenorum* millia fundit. Steterant attoniti nostri: senserat *Baldwinus*; ergo haec ad suos, ut ex- audiri ab omnibus posset: *Ne dubitarent, stare eos super vestigia gloria, cineres ossaque Saracena calcantes. quocumque hostes intenderent, clades priores & dira omnia obuersari. ne terreventur nudo apparatu; veteranis casis, facilem tironi fugam fore. Quod roboris fuerat, tot ante prosperis suorum praелиis periisse; superesse qui fugam animis, qui vulnera tergo ferant: sed & Deum ipsum in aspectu esse, cuius nutu cape- rent pugnam Belgica virtutis memores. illum diem gloriosissimum fore, quo parua manu, & qualis lecti- cam oblectantium se Principum, non armatos cir- cumstare soleat, magnam hostium manum fudissent. Valuit oratio. & deleri omnes poterant, nisi vi- ctorem*

ctorem militem sanguis lassasset, & hebetatum vulneribus mortibusque ferrum. Equitibus dein quingentis, ac duobus peditum millibus, cum Saracenorum quindecim millibus certatum. prosperum id *Balduino*, *Saracenis* exitio fuit. Magna hæc. & potuisset *Saracenorum* nomen occisione occumbere, si *Godefrido* & *Balduino* fratribus reliqui Christiani Principes accessissent, paresque *Belgis* animos attulissent: qui ferè è primâ nobilitate & lectissimâ iuventute primi ad pugnam, postremi in receptu. Nec vltima hîc laus *Antuerpiensium*; rara super alia prærogatiua, vt primi in *Bullonij* sacræque expeditionis verba iurarent, nouo inter se fœdere obstricti, non redituros nisi victores. Grande exemplum reliquæ nobilitati *Belgica*: quæ solemni sacramento, Ordinum plausu, simili se obstrictione deuouit. Omnium hîc laus, sed ferè primorum maxima: insita namque hæc mortalibus natura, circumspectare initium, sequi audentes.

*Delectum
militum
Antuer-
pia habet
Bullonius.*

Possent hîc fortia *Brabantorum* facta numero & robore plurima, possent Duces enumerare, belli pacisque gloriâ magnos, *Pipinos*, *Martellos*, *Godefridos*, *Henricos*, *Ioannes*, *Philippos*, *Maximilianos*, *Carolos*: quorum vario ductu ingentia pugnata bella, clarissimis relatis triumphis, *Sueui*, *Saxones*, *Bauari*, *Dalmata*, *Longobardi*, *Sclau*, *Hunni*, *Angli*, *Lusitani* loquuntur; & in ipsâ *Galliâ Martelli*

manu, *Saracenorum* septuaginta millia cæsa. cùm-
que reparato postea exercitu alteram formidi-
nem intulissent *Gallia*, cunctaque pauore com-
pleuissent, dum quæ metuunt singuli extollunt,
facili credulitate eorum qui eadem pauent, tan-
tumque non subacta *Gallia* mœsta iaceret; *Mar-*
telli dexterâ reddita salus est, & *Saraceni* graui
prælio attriti, omni in posterum redeundi spe
recisâ.

Quantos hac ætate *Martellos* daret, non *Bra-*
bantia, aut *Belgium* tantum, sed *Europa* tota, qui
non *Galliam*, sed *Asiam*, *Africamque* & *Europæ*
reliquum, barbaro depulso iugo, vendicarent, si
tam concordibus armis animisque hostem impe-
terent, quàm æmula circumspectant regna? Cete-
rùm vicinus metus, & maior à propinquo terror,
prætexuntur: speciosa nomina. *Ottomannicus* pa-
uor obsedit animum, & metum è vicino obiici-
mus: quemcumque timor occupauit, vsurpauit
eadem. Quid ergo exspectamus, vt mutuo lassati
ferro, in ius ditionemque barbari concedamus?
Toties laceffiti, Prouinciis regnisque exuti, torpe-
mus otio; nec quisquam præter frigidam bello
dexteram ostentat: quid nisi paullò post supplices
protenfuri? Sed æmulatio quousque hæc? & do-
minandi spes, ac in agro connexo uberior seges? ô vo-
ces! Hæc talia erunt, donec homines, & regna:
& fuerunt *Godefrido* & *Balduino* pugnantibus.
Publica

Publica moueant, quorū interuentū priuata pensentur. Perit *Asia & Africa, & Europa* pars maior erepta Fidei est & nos de emulā vicinitate gladiamur. Formidamus connexa imperia: moderatius ab *Ottomanno* speramus? aut mitioribus in illo malis prememur? quoties edocti post datas dexteras, post iusurandum interpositum, & stamus in noxiā fiduciā, ac inter barbaras manus toties periurio lotas mitiora cogitamus? Exsurgite. *Godofridum & Balduinum* duces habemus: nihil hīc nouum, aut ignoratione sui formidandum; calcata via est. Potuit hanc primus Prouinciæ dux vnus, tot successibus lætus, tot cælo ituris triumphis fatigatus; tot regna, & sociata imperia pudebit sequi? ô semper inimica magnis trepidatio euentibus! ô quos triumphos vertis in iugum improba æmulatio! Exsurgite: par causa est, idem *Deus, Crux* eadem, eademque maiorum *Fides*: tantū animis opus, sequentur reliqua. Nam si regnorum tanta de vicino libido trahit, satis sub *Ottomannis* imperiorum est, quod omnium restinguat sitim, expleat famem. vestra tantū *Reges Principesq;* virtus exspectatur, consensus animorum vester, in quo omne robur; & sine quo, quamuis fortia, inualida sunt. Neque ego nunc vos ad bella aut pericula voco. omne robur vobiscum est, omnis victoria in manu est. Nam qui *Ottomanum* tutatur miles, vestrā dissensione

tutatur: iungite hæc diuisa, nusquam vos aspicient, quin eodem momento effugia circumspiciant. Quid statis dubij? aut quousque dissociant diffidentia & æmulatio, imperiorum pestes; adu-
latio & detractio, regnorum toxica? Exfurgite Principes. mille & quadringentis amplius annis *Asiaticas & Africanas* tutabatur aquilas *Romana Fides*, paribus coaluerat *Græcia* tota. quis secuit? inimica Regnis æmulatio. *Alexius* mihi vobisque testis, fastus, libido, diuinorum contemptus, numquam saturandæ æmulationis focij. Videte ne apud vos eadem. Necdum sat illinc magna mutæ diffidentiaæ spreteque documenta numinis? Vbi eadem causa, metus idem. Quid si ab eodem hoste? an expectandum, donec Hungarico submittamur iugo? Nihil facilius quàm dispersos vinci; nihil facilius quàm coniunctos vincere, & frangere barbaras illius minas, ac ad Mahumetanum veterem puluerem deducere hos montes. Quid exempla poscimus, domesticis diuites? Sentiant vos *Godefridos*, *Balduinos*. putatis aufuros bella? veterem formidinem, fugam, cædes sperate. Toties parua manu superati, quid nisi precariam vitam Regnumque tenuerunt? exinde priuatis nostrorum dissensionibus creuere, subactæ Prouinciæ, Regnaque, & Orientis imperium impuro calcatum pede, infessum *Mahumetanâ* rabie. Quousque stamus, & in Christiana pe-
ctora

Etora ferrum vertimus? Hic illud tempus oblit-
 terandæ culpæ; properate crimen in decus ver-
 tere. aderit qui *Godefrido Deus*. Audete, quicum-
 que in vetere maiorum *Romanâque Fide* statis.
 vestrâ enim dexterâ cadet hic *Nicanor*. Non
 euoco degeneres veritatis grano; non nouitiis
 faturos commentis, qui à *Lutheri*, *Caluini* aut
Mennonis torculari madidi, eructant non uvas sed
 labruscas. Vos volo intemeratæ maiorum *Fidei*
 propugnatores: vos mihi reduces *Machabai*, vos
Godefridi, *Balduini*. vos enim estis de *semine Viro-* 1. Mach.
rum illorum, per quos *salus facta est*. Nam istos
Iosephos & *Azarias* non moror, cadent *Gorgia*
 manu. vos volo *Godefridi* & *Balduini* germen:
 vos mihi non *Machabai* tantùm, sed *Isai Bethle-*
mici decus. quorum fundâ, & limpidissimis de
 torrente lapidibus, è pastoralis perâ eductis, cadat
 spurius *Philistheus*. Nam quid aliud limpidissimi
 lapides, quàm vera limpidaque *Fides*, nullis de-
 decorata maculis? quid torrens, quàm *Scripturæ*
sacra, vnanimi *Patrum* maiorumque sensu tradi-
 ta? quid pastoralis pera, si non *supremi pastoris Vi-*
carij Christi, *successoris Petri*, cui commissæ oues,
 spiritale armamentarium? ex hac perâ, ex illo tor-
 rente, *Scripturæ sacrae* sensus purus, mens vera. Vos
 ergo dilecta Deo germina, *Samuelis* cornu inun-
 cta, erigite mentes, sacrata sancite foedera: nihil
 incertius morâ. inualescit malum. festinatione
 opus;

Sapientie 4.

opus; nec consiliis nunc, tot secula retrò abierunt, sed factò opus. abolete tot ætatum ignominiam. Quid expectatis reliquos Principes, segreges iam, & ab illâ pastorali perâ, voluntario exilio damnatos? odi moras. sat virium in vobis, si animorum, si coniunctionum satis est. Quid numerum circumspicitis? audite Sapientem: *Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, & spuria vitulina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Et si in ramis in tempore genuerint, infirmiter posita, à vento commovebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur. Confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti: ex iniquis enim somniis filij qui nascuntur, testes sunt nequitia aduersus parentes in interrogatione suâ. Quam vitam promittant rami arido inserti trunco? quas radices agent spuria & à maioribus degenerantia vitulina? quod firmamentum collocabunt, inconcussâ maiorum areâ destituti? quæ germina speres ab emortuis ramis, omniq̃ue vitali succo spoliatis? inconsummati frutices quos fructus dabunt? somniorum filij, è Lutheri, Caluini, Mennonis puluinari, à parentum thoro profugi, ab vberibus matris aberrantes, quid nisi nouitiis interrogationibus aduersus parentes, longamq̃ue retrò maiorum seriem, sibi variisq̃ue perniciem creant? Quare de his nulla mihi verba.*

nec

nec si arma, si signa poscant, velim socios. certiùs sine his vincetis. nam quæ pars inimicis *Crucis* cum *Cruce*? & *Cruce* tamen vnâ *Palastina* domita. quam qui tollit, quidquid validum sustulit.

CAPVT TERTIVM.

Aduatici, Ambisariti: & cuius Provincia pars aliquando Antuerpia.

BRABANTIAM dedi, cuius nobilissima pars *Antuerpiensis* ager. Transeo nûc ad *Aduaticos*, & *Ambisaritos*, qui in *Brabantia* ius ditionemque concessere. Pars ergo nunc sunt *Brabantia*, & *Aduaticos* quidem ex *Cimbris* & *Teutonibus* *Cesar* De bello Gall. lib. 11. duxit. *Ipsi erant ex Cimbris Teutonisque prognati; qui cum iter in Provinciam nostram, atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ secum agere ac portare non poterant, citra flumen Rhenum dispositis, custodia ex suis ac presidio sex millia hominum vnâ reliquerant. Hi post eorum obitum multos annos à finitimis exagitati, cum aliàs bellum inferrent, aliàs illatum defenderent; consensu eorum omnium pace factâ, hunc sibi domicilio locum delegerunt. E Cimbrorum ergo & Teutonum reliquiis Aduatici; quos, inter Ambisaritos, Nervios & Eburones, ad Scaldam vbi nunc Antuerpia est, sunt qui consedisse velint. At mihi verisimilius est Aduaticos iam olim agrum occupasse, vbi nunc Gallo-brabantia est, inter Ner-*

De bello
Gall. 2.

uios, Eburones, ac Menapios, tenuisseque Hannonia, Hasbania, Namurcensis Comitatus, ac Leodiensis soli non minimam partem, Condruſijs conterminos. Minus etiam adducor ut credam fuisse Antuerpiam eam urbem in quam Aduatici superatis à Casare Nervijs exercitus sui robur contulerint, aperte enim refragatur Caesaris locus. apud quem Aduatici: sua omnia in unum oppidum egregie naturam munitum contulerunt, quod cum ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes despectusque haberet, una ex parte leuiter accliuis aditus, in latitudinem non amplius CC. pedum relinquebatur. quem locum duplici altissimo muro munierant. Antuerpia verò quæ rupes, qui despectus ex alto? ingens planities est: nisi quis dicat ingentes rupes, in humillimas desedisse arenas; aut Oceano absterfas, tamquam leues humani corporis verrucas. Minus fors aberrauerit, qui Aduaticum statuat in montibus, qui Namurcensibus aut Huensibus imminent; aut in quocumque potius quam in Antuerpiensi agro; in quo perpetua planities, & tamquam continuum placidumque æquor, omnem Aduatici coniecturam excludit. Sed neque, ut quidam arbitrati, suprema in eo oppido fuit cum Casare Aduaticorum pugna: cum non multo post Cottam & Sabino Cæsarianis legatis deletis, Ciceronis castra, magna manu Aduatici, Eburones, Nerviij, atque horum omnium socij ac clientes oppugnarint. Sed & iustis exinde

De bello
Gall. li. 5.

de

de exercitibus *Neruij & Aduatici bellum Romanis pararunt*: adeoque vt *Induciamaro à Labieno occi-* *De bello Gall. li. 5.*
lo, perstiterint tamen in armis cum *Neruijs & Menapijs & Cisirhenanis Germanis*; vt facilè videas *Aduaticos* etiam tum gentem fuisse non contemnendam, ad arma promptâ; & aduersâ vnius oppidi clade, non tam fractos, quàm ad audenda maiora prouocatos. Sed neque in vno oppido vniuersa deleri gens potuit, quæ longè lateque dominaretur, ipsisque illâ ætate *Eburonibus* imperaret.

Ambiorigis Eburonum reguli verba sunt; Se pro *De bello Gall. li. 5.*
Cæsaris in se beneficijs plurimū ei confiteri debere, quòd eius operâ stipendio liberatus esset, quod Aduaticis finitimis suis pendere consuesset: quòdque ei & filius & fratris filius ab Cæsare remissi essent, quos Aduatici obsidum numero missos apud se in seruitute ac catenis tenuissent. Nam quod *Cæsar* scribit, *sua omnia* *De bello Gall. lib. 2.*

Aduaticos in oppidum egregiè naturâ munitum contulisse; quis non videat inter altissimas rupes, aditu propè inuio, non nisi angustam urbem adeoque arcem veriùs quàm urbem ædificatam? Ac cùm dicat in illâ memorandâ *Aduaticâ* pugnâ, non nisi quattuor *Aduaticorum* millia cecidisse, reliquis *in oppidum reiectis*, quis credat *postridie eius diei refractis portis* defuisse qui defenderent è *viginti* *De bello Gall. li. 2.*
novem millibus, quos in auxilium *Neruiorum* è iuuentute suâ eduxerant? aut si post quattuor millia caesa urbem ingressus sit propugnatoribus

destitutam, quid magnum fuit potuisse capi? imò quid non magnum, ausos tam exiguo numero, tam raro milite, ingentia *Romanorum* castra, validumque exercitum vallo tamquam mœnibus cinctum oppugnare? Audiamus Cæsarem: *Pugnatum ab hostibus ita acriter, ut à viris fortibus in extremâ spe salutis, iniquo loco, contra eos qui ex vallo turribusq; tela iacerent, pugnari debuit; cum unâ in virtute omnis spes salutis consisteret.* Raro exemplo: hostem aggredi vallo inclusum, turribus cinctum, & hostem ab ingenti recentique victoriâ animatum, & ex iniquissimo loco victorem oppugnare exercitum.

De bello
Gall. lib.
11.

De *Ambiuaritis* tenuia apud veteres vestigia reperio, quæ me ducant ad tantum populum, qualem nunc videmus. Illud certum, cum *Vsipedes*, & *Tencteri* à *Suenis* pulsi, *Menapios* sedibus exuissent, legatos ad *Cæsarē* misisse, triduanas inducias poscentes, negasseque *Cæsarem*: *cognouerat enim magnam partem equitatus ab iis aliquot diebus antè prædandi frumentandiq; causâ ad Ambiuaritos trans Mosam missam: hos expectari equites, atque eius rei causâ moram interponi arbitrabatur.* dolum dolo lusit. cumque capita Germanici exercitus apud se detinuisset, aliud ex alio nectens, subitâ irruptione imparatos, ducibusque destitutos, adortus, ingenti eos clade attriuit. Cum ergo *Germani* inter *Rhenum* ac *Mosam* confederint, equitatumque

De bello
Gall. lib.
14.

tumque in *Ambiuaritos* trans Mosam frumentatum miserint, perfacile cuincam *Ambiuaritos* intia Mosam & Scaldam sedes habuisse, fuisseque illorum agrum *Buscoducensem*, *Bredanum*, *Bergizomium*, *Riensem*, *Antuerpiensem*, ac *Campinia* potiozem partem. Neque enim alio statui loco possunt, cum in orbem aliis passim populis *Menapij* cingerentur, *Vbiis*, *Treuirensibus*, *Eburonibus*, *Tungrensibus*, *Morinis*, *Battavis*. intra ergo Mosam & Scaldam *Ambiuariti* variis prouinciis circumfusi, *Neruiis*, *Tungrensibus*, *Menapiis*, *Eburonibus*, *Aduaticis*, *Morinis*: vt non videantur aberrasse qui *Antuerpienses* *Ambiuaritos* arbitrati; maximè cum à primâ sui institutione, *Marchionatus Riensis* vrbs hæc caput fuerit, ac pars quædam Riensis agri. Adstipulatur huic sententiæ *D. V Villibrordi* testamentum; quod *Antuerpianam* in agro Riensi statuit: eadem habes apud *Theofridum Epternacensem*. Iam verò Riensem agrum inter *Ambiuaritos* numerant, etiam illi qui *Antuerpianam* inter *Aduaticos* statuunt; vt proinde verisimile sit Riensis agri caput *Antuerpianam* inter *Ambiuaritos* numerandam. quorum potentiam Cæsariano æuo non infimam fuisse nullo negotio comperiet, qui cogitauerit trium ingentium fluminum ostiis, *Rheni*, *Mosa*, & *Scalda*, ac *Oceani* variis æstuariis vniuersam prouinciam locupletatam, piscatu, mercimoniis, com meatu nobilem.

CAPVT QVARTVM.

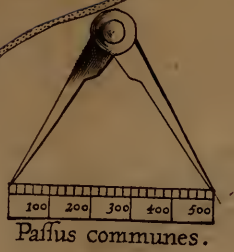
ANTVERPIA.

Ætas huius, ad Northmannorum excursionem relata. Qui Northmanni; ac vastitas per eos illata. graui demum proelio victi.

NOLLEM incerta. & quis in tāto ætatum tamquam fluctuum cursu initia incerta, tamquā primam designet aquam? Labuntur, vt amnes, anni. quis in illorum volubilitate, primæ scaturiginis lympham eliciet primam? & quis in tot sæculorum densā nocte auroram primam, lunam, solēve designabit primum? Luserūt varij, prout ingenium tulit cuiusque varium, amorve traxit in retrosiora: ita ferè æterna cupimus, quæ amamus impensiùs. Ad *Cimbros* tamen & *Tentonos* reuocant plerique; exinde Cæsariano æuo claros fuisse, & *Aduatici* aut *Ambinuriti* principem populi. Ab eo æuo altum vbique silentium, in annum quingentesimum decimum sextum, cū ciuitatis huius præfectura à *Theodeberto*, *Vtiloni* tradita, cæso *Clochilaico* Dano. Meminit victoriæ huius *Turonensis*: *Theodoricus* *Theodebertum* filium suum in illas partes cū valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit; qui interfecto *Danorum* Rege *Clochilaico* hostes nauali proelio superatos

ANTVERPIA.
 AEDES IN EA SACRÆ,
 HOSPITALIA, LOCA CELEBRIORA,
 ARX, AQVÆDVCTVS, OSTIA, VICI.
 Incrementa vrbis, numeris
 designata.

A porta ad Pyramidem passus 1179.
 a Pyramide Durnum passus 2081.
 qui nuper cogitatum civitatis
 augmentum docent.

Fort S^t. Isabel

Histor
lib. 3.

ratos opprimit, omnemq; rapinam terræ restituit. & Sigebertus: Theodoricus Clochilaicum Regem Danorum Gallias vastantem perimit. neque hac clade, fracti licet Dani, extincti fuerunt. Docet Sigebertus: Northmanni adiunctis sibi Danis Franciam ac Lotharingiam peruagantes, Ambianos, Atrebates, Corbeciam, Cameracum, Tarnennam, fines Morinorum, Menapiorum, Brabantensium, omnemq; circa Scaldam fluvium terram, Monasteria Sanctorum Vualarici & Richarij, ferro & igni devastant. Inde Vual fluvium ingressi, totam Batnam, palatium etiam Neomagi incendunt. Ambussit hæc etiam flamma Antuerpiam, in Scaldæ littore urbium longè primam. neque hîc stetit rabies: Franciam repetunt, Parisios obsidione cingunt: ita Regino. Henricum Ducem militari astu circumveniunt; inde Trevas incendunt; Verdunum ac Tullum usque omnia populantur. Hæc tristitia, sequuntur lætiora. Arnulphus Rex auditâ cade suorum, à Baioariâ contra Northmannos pugnaturus properat cum valido exercitu, quos supra fluvium qui Tilia dicitur pedestri prælio adortus, tantam ex eis stragem fecit, ut ex innumerabili multitudine vix superessent qui ad classem aduersum nuntium ferrent. Nobilis victoria: & quæ aliquando Danorum furorem non repressit, sed extinxit. Danos dico. idem enim mihi populus Northmanni & Dani, è Septentrionali Germaniæ parte in has terras

Anno
882.

Anno
882.

Sigebert.
anno
895.

terras delati, quod & nomen *Noort man* quemuis
 linguę illius peritum edoceat. Claram huic conie-
 cturę præfert faciem Eginhartus è *Caroli Magni*
 domesticis vnus: *Vltimum quod contra Northman-*
nos qui Dani vocantur, primū piraticum exercentes,
deinde maiore classe litora Gallia atq. Germania va-
stantes, bellum susceptum est. Accedit ad hanc sen-
 tentiam Regino, cū dicit: *Carolo Aquis commo-*
rante, discentarum nauium classe à Northmanniâ in
Frisiam appulisse Danos, Frisusque deuietis tributum
imposuisse. vbi Danos è Northmanniâ educit. Dani
ergo Northmanni. nec hi ab illis alij. Cū verò
 Sigebertus *Tilia* fluminis qui se in *Scaldam* exo-
 nerat, meminit, locum pugnæ designat. qui non
 potuit longè abesse ab hac vrbe. nam & classe ve-
 nerant: neque verisimile longiùs ab eâ confedis-
 se, maximè cū hostem adesse scirent valido exer-
 citu, euocatis in subsidium *Gallia & Germania*
 viribus; ipsumq; Imperatorem exercitus ducem;
 quo, si quid aduersi euenisset, facilior tutiorq;
 receptui via foret, & omnis generis com meatus è
 vicino mari ad manum; terrorq; simul incutere-
 tur hosti, cū ingentem in anchoris classem stare
 sciret. & sanè quantū ostētatio ad terrorem valeat,
 nemo ignorat. Et iam antè à Reginone didicimus,
 non viribus tantū sed & astu pugnare *Danos*
 solitos, cū Imperatorij exercitus ducem, fossâ,
 stipulâ, terrâque iniectâ, ignarum insidiarum per-
 eme-

emerunt. Ac classem hanc in Scaldâ stetisse quis ambigat? neque enim hîc aliud flumen tantarum nauium capax, neque Tilia classem aut grandiores naues toleret; sed nec modicis, quales fert Tilia, tantus traduci exercitus potuit.

Habemus *Danica* seu *Northmannica* vastationis clarum in translatione D. Gummari locum: *Northmanni per fluum Schendam ad villam* Molanus refert. *Turninum deuenerunt, ubi erat monasterium S. Fredigandi confessoris. Sed Deus propter iniquitatem habitantium exosus locum, reliquias ipsius insit alte transportari, ut nullum esset obstaculum contra desolationem; quibus sublatis, velut muro & turribus ciuitatis destructis, irruit gens inimica, & incendio perdidit omnia adificia, ipsumque monasterium consumpsit, homines partim trucidauit, partim captiuos abduxit. Sunt & hodie magnæ olim rei vestigia, vix mille ab vrbe hac passibus ad ripam Schendæ: nomenque manet *Durna*. Neque immunem ab hac hostili incursione fuisse *Antuerpiam* arbitrari possumus, loci vicinitate sæuitiam prouocante. neque nouum cuiquam videri debet, *Northmannos* per Schendam, nunc pertenuem ignobilemque ac propè sine nomine riuulum, *Durnam* seu *Durnium* adnauigasse. ruptis enim eâ parte aggeribus, perfacile fuit à Scaldâ in Schendam transmittere. Ac verisimile eâ ætate nullos fuisse aggeres, qui Scaldam arcerent à*

Schendâ; vt ingens ille nunc campus, ac longa planities, palustri plurimùm humiliq̃ue solo, flumine insepultus iacuerit: ac ni arte etiamnum arceatur, totum hunc integat agrum Scalda. Et vidimus nostrâ ætate.

Anno
656.

Redeamus vnde digressi, fuisse *Antuerpiam* sub *Clochilaico* Dano vrbium non vltimam, clarâque *V Villibrordi* ætate, qui in ipso castello *Antuerpo*, Ecclesiam sibi à *Rhotingo* datam asserit, ac tertiam telonij partem. Eadem habes apud *Theofridum Epternacensem*. Sed & ante *V Villibrordum*, sub *Eligio*, *Andouerpienses* non municipij, aut oppidi vnus, sed Prouinciæ populum latè dominantem non infelici coniecturâ colligas; cùm

Lib. 2. c. 3
& 8. vita
S. Eligij.

S. Audoënus, *Flandrenses*, *Andouerpienses*, *Frisones*, *Suenos*, pari loco collocet in enumeratione laborum beati *Eligij*, ac tamquam partem curæ ac sudoris illius, *Flandrensibus*, *Frisonibus*, *Suenis* componendam.

Anno
649.

CAPVT QVINTVM.

*Nomen Antuerpia. reiecta opinationes
& Gigantum Fabella.*

VASTVM hîc mare est: quis enatabit integrâ naui, aut tabulâ? scopulus est multorum naufragiis decantatus. Quid ergo? non elidam aut frangam hîc nauem? nam quocumque hanc flecto,

flecto, præter scopulos, breuia aut vada; vt magnâ circumſpectione opus ſit, ac non niſi cæleſti aliquâ lunâ ductrice. Verùm à cuius cælo hoc fidus ſi non à D. VVillibrordi?

Testamentum D. VVILLIBRORDI.

IN Chriſti nomine oportet Chriſtianos viam Veritatis agnoſcere, per quam Creatori ſuo dignè meritis ſuis ſeruire, aut oblatio eleemoſynarũ eorum, & deuotio perueniat ad ſalutem: ipſo ſummo dicente: Date, & dabitur vobis. & : Facite eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.

Idcirco ego in Dei nomine Clemens VVillibrordus Episcopuſ, cogitans caſum humana fragilitatis, qualiter peccata mea poſſum abluere, & donante Domino ad aterna gaudia peruenire, dono à die præſenti, donatumq; eſſe perennibus temporibus volo, hoc eſt, ad Monafterium Epternacum, quod eſt conſtructum ſuper fluuio Surâ in pago Bedenſi. In nomine Patris, & Filij, & Spirituſ ſancti, & SS. Petri & Pauli Apoſtolorum, & ſacrati Ioanniſ Baptiſta, vel ceterorum Sanctorum, ubi ego ipſe Clemens VVillibrordus cuſtos vel gubernator præeſſe videor, & ſi Chriſto placet, corpus meum ibidem requieſcere debet.

Hoc eſt quod dono vel trado ad ipſum ſanctum locum Epternacum, omnem rem vel villas, ſeu mancipia, qua mihi ingenui Franci pro amore eorum & ſalute tradiderunt vel condonaerunt.

Similiter illas res quas Dominus Pipinus mihi condonauit, vel delegauit, seu matrona sua Plicetrudis, siue filius suus Dominus noster Carolus Maior domus: quas res ipsas Dominus Carolus, & genitor Pipinus, tam me uiuente quàm de istâ uitâ migrante, pro eorum mercede condonauerunt.

Et illas alias res ex parte denonimo, vel homines qui mihi eas tradiderunt vel delegauerunt, id est, ut hac scriptura sollempniter pro temporum serie confirmare debeat, & hi sunt homines nominibus his nominati.

Rothingus mihi condonauit, vel tradidit ecclesiam aliquam, qua est constructa in Antuerpo castello, super flumio Scalde in pago Renensium, cum appendicijs suis, villas denominatas his nominibus, Bacualde, VVinnelincheime, Furgalare, & in ipso castello Antuerpo tertiam partem de illo teloneo.

Et Heribaldus clericus mihi condonabat & tradidit ecclesiam aliam in pago Marsum, ubi Mosaintrat in mare, cum appendicijs suis, & Mariscum unde Berbices nascuntur.

Et Angilbaldus mihi condonabat vel tradidit villam qua vocatur VVadradoch in pago Taxandrio, super flumine Duthmalâ.

Et Ansbaldus mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villâ qua vocatur Busloth, in pago Taxandrio.

Et Berethinda, Deo sacrata femina, mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villâ

Bocanschot, in pago Taxandrio.

Et Henricus mihi condonabat in villâ quæ vocatur Pieplo.

Et Engelbertus mihi quondam donabat, vel tradebat mihi omnem portionem suam in villâ quæ vocatur Hinelloten, in pago Taxandrio.

Item quod Engelbertus mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur Alpheim, in ipso pago Taxandrio.

Item Ansbaldus clericus mihi condonabat vel tradebat villam quæ vocatur Diosna, in pago Taxandrio super fluvio Digenâ.

Et Thietbaldus mihi condonabat vel tradebat ecclesiam aliquam quæ est in villâ Montnahim, quæ Araride vocatur, cum appendicijs suis.

Et illustre vir Hedenus mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villâ quæ vocatur Aimistadi super fluvio VVielheo in pago Turingasnes.

Superius nominatas vel scriptas ego Clemens VVillibrordus trado atque transfundo, ad illam casam Dei superius nominatam Epternacum, vel ad illam sanctam congregationem Fratrum ibidem Deo servientium; cã verâ ratione, ut quidquid de iisdem rebus superius nominatis facere decreverint, in omnibus habeant potestatem faciendi, ut & ibidem omni tempore pro nostrâ mercede vel seniore nostro Carolo Maiore domus, seu eorû hominum qui mihi

suas res tradiderunt, proficiant in augmentis.

Et illud placuit nobis inserendum. Si fuerit ullus de heredibus vel proheredibus meis, seu qualibet opposita aut extranea persona seu iudiciaria potestas, qua contra hoc testamētum vel donationem meam, quam ego Clemens V Villibrordus Episcopus sanā mente, plenōque consilio & deuotione integrā fieri iussi, uenire aut agere vel eam infringere uoluerit, & si ista charta ei ostensa ad relegendum fuerit presentata: sibi ipse exinde compescere noluerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat, & sanctorum Angelorum, & ab omnibus ecclesijs, vel consortio Christianorum efficiatur extraneus, & habeat partem cum Iudā, qui Dominum tradidit, & cum Dathan & Abiron, quos terra uiuos deglutiiuit, & insuper inserat unā cum forio fisco auri libras decem, argenti pondo quinquaginta coactus exsoluat, & quod repetit euindicare non ualeat. Actum anno VI. regnante Theodorico Rege.

Vniuersum Testamentum putauī attexendum, & nefas defrustrare aliquid ab hoc firmamento, in quo fidus illud, cuius ductu *Antuerpum* firmaui, nomen reddidi tot sæculorum noctibus tenebratum: deflexit exinde paullatim, ut humana sunt, & ex *Antuerpo*, *Antuerpia* dici cœpta, hodieque perseuerat. Iam unde hoc nomen? tenebræ hîc mihi, & non nisi à nouo astro pellendæ.

ergo

ergo opinationes statuam. quamquam ingens adhuc nouarum campus. quis cursum tenebit certum? obscura res est, & in quâ pedem vbique figas in altissimâ nocte. Sunt qui *Handt-u-verpiam* à manibus proiectis voluerunt: ac ne quid fabulæ deesset, Gigantem reppererunt, cuius etiã dentem ostentant palmo maiorem. Credamus habuisse duos supra triginta, quantum os illud fuerit, in quo tot palmares dentes luserint? sex pedes iustam viri longitudinem statuunt, quatuor palmi pedem, vt quatuor digiti palmũ. palmi ergo xxiv. virum dabunt. hunc virum arbitreris ludere inter dentes Gigantis nostri. monstra narro. propiũs etiam subducamus calculum. Concedamus iniusto viro ordini dentium, longitudinem palmarum duorum, quæ duodecima iusti hominis pars est; necessum erit Gigantem nostrum palmos complexum minimum xcvi. qui cubitos xvi. statuunt, pedes xxiii. licet dentium illius ordini non nisi octo palmos concesserimus. Quid si palmos tribuamus xvi. centum & xcii. palmos æquaauerit. qui cubitos xxxii. dabunt, pedes xlviii. quanto hic Goliadâ celsior, quem Scripturâ teste scimus sex tantũ cubitorum & palmi vnus fuisse, pedum nimirum ix. & palmi vnus? Est & aliud in Gigante nostro non minũs portentosum. dens ille quem ad fidem faciendam ostentant, sedecim uncias appendet: cũ interim dens viri maximus

mus, numquam aut rarò drachmam attingat aut excedat: singulæ autem vnciæ cùm octo consistent drachmis, necessum fuerit Gigantis nostri dentem, CXXVIII. drachmas appendisse. Iam si à mole dentis, ad reliquum corpus transeamus; cùm in viro sex pedum dens maximus drachmę sit vnus, quantum arbitrabimur Gigantem nostrum, in quo dens vnus drachmas pendet centum viginti octo? Scio veteres variè fabulatos, credulitatissque facilitate ad immania Poëtarum somnia deductos. Memini Maronis:

*Hic & Aloïdas geminos immania vidi
Corpora, qui manibus magnum rescindere calum
Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.*

Et alibi eleganter:

*Fama est, Enceladi semiusctum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemq; insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam exspirare caminis;
Et fessum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & calum subtexere fumo.*

Quid si ingenti vrbis huius mole vrgeri Gigantem nostrum dixerò? Pari felicitate Pindarus:

Ὅς τ' ἐν αἰνᾷ τάρταρόω καί-
ται θεῶν πολέμοι
Τυφῶς ἑκατηκάρανθ, τὴν ποτε
Κιλίκιον τρέψε πολυώ-
υμον ἄντρον, νῦν γε μάν
Ταίθ' ὑπερ Κύμας ἀλιερκέες ὄχθαι,

Σικελία τ' αὐτὸ πίττει
 Στέρνα λαχναίεντα κίον
 Δ' ἔργονα συνέχει
 Νιφθέος' Ἄϊτνα πάντες
 Χιόνος ὀξείας πθίνα.

*Qui in horrido tartaro iacet
 Deorum hostis,
 Typhon centiceps, quem notissimum
 Cilicium aliquando nutriuit antrum,
 Ipsius nunc ultra Cumas sepientia mare
 Litora, & Sicilia hirsuta premit pectora.
 Ninosa vero Aetna nimis perpetuo acuta
 Sen frigore crentis nutrix, columna adinstar
 Calo minantis ipsum cohibet.*

Nescio an non Gigas noster, si non centiceps Typhon, centimanus Briareus, inter Centauros stabulans, horrendum

Aestuet, atque omnem Coccyto eruētet arenam.

Concedamus aliquid Poëtis, quibus facile semper in mendacio ingenium. hic hydram felicibus renascentem reperit vulneribus; ille Centauros, equos hominibus suis somniauit implexos; alius *Mercurium* alatum, ac *Triviam* trinis capitibus ac multis manibus horrificam: quidam de hominibus aues, flores, arbores, deque feris homines ingeniosâ naturarum demutatione fabulati sunt. Et ne foli Poëtæ fabulas populo venderent, reperi-
 ti Philosophi, qui humanam animam pro merito-

rum ratione, hîc insultantem in aquilâ, ibi desultantem in anguillâ, alibi in sterquiliniorum bestiis vermium venena ruminantem, statuerent: ac modò transeuntem in capram, modò in balenam, inde in coturnicem, imò & in cadauerinam, rursumque in humanam; semperq. memorem sui, in vrsô, in leone, cane, talpâ, vespertilione. Fuerût & Historici, ne quid deesset somniorum vanorum, qui Poëtas imitati, naturæ an ingenij sui portentis, narrationes farserunt. Plinius in Cretâ cadauer narrat repertum sex & quadraginta cubitorum, Strabo in Tingi Mauritanix ciuitate, sexaginta cubitorum, Boccatius non longè à Drepano cubitorum ducentorum; ita cum ætate crescunt fabulæ: *Pallantis* corpus altitudine Romana superasse mœnia, vulnusque à *Turno* illatum quattuor pedum hiatu patuisse, à Bergomâ Eremitâ ex Martino accepimus. Quantum ergo vulnus, quo periit, accepit Gigas noster? & quo ense vastissimi illius corporis amputata manus est? Iam quid potuit ad omnem fabulam explendam reperiri accommodatius, *Brabonem* *Cæsaris* collegam, *Alcidem* nouum, *Druonis* nostri, rediui *Erycis*, manum præscidisse: tam nobile collegæ sui factum aut ignorasse *Cæsarem*, aut prefuisse silentio, qui non tacuerit *Sextum Baculum*, *C. Volusenum*, *T. Pulfionem*, *L. Varenum*, pluresque inferioris notæ & operis?

Becanus noster *Antuerpiam* à Belgico *aen-werpen* adiectus, vel *aen-de werue* apud *aggerem*, deducit, felici semper coniecturâ. Ego nihil hîc pugno. *Becanum* tamen præeuntem lubens sequor. Nam in tam confusâ ac diffusâ planè re, tamquã in patentissimo Oceano, propiùs ille mihi portum tenuit, & viam tãdem aliquam signavit tamquam astro-

CAPVT VI.

Marchionatus Antuerpiensis.

Q Vis ad genus suum deducat? obscura res est. & ferè initia rerum annorum mole labant, & primigenio destituta fidere, tamquam per obscurum noctis aut densam nubem cælum ostentant suum. E manuscripto Lipsiano codice:

Henricus genuit Henricum Louaniensem:

Quilibet istorum Romani Marchio regni.

Nouitia hæc. *Vuassenburgius* à *Tungrorum* Principibus deducit, inde ad *Carolum Magnum*, posterósque. audax factû. at nescio an pari robore. ex voto meo velim stare auctori fidem. *Lazius*, *Becanus*, *Lipsius* ad annum trahunt 10XI. *Vtilonem* enim *Theodonis* magni *Boiorum Ducis* fratrem honorariâ *Marchionatus Antuerpiensis* præfecturâ, à *Theodorico Ludouici Magni Gallorum Regis* filio, donatum voluit: adnitente cum primis *Theodeberto*, *Theodorici* filio, qui *Clochilaicum* *Da-*

norum Regem post ingentes abactas prædas, depopulataque hostiliter vicina Marchionatui loca, terrestri ac nauali clade, ad interneccionem deleuit, consilio manuque potissimum *Vtilonis*; cui etiam sororem in vxorem *Theodebertus* dedit. è quo matrimonio *Caroli Magni* magnum genus. Magnum proinde *Marchionatus* nomen, à quo tantorum progenies Regum, mille & quod excurrit annis, nusquam interruptâ serie, cõtinuata, in *Hispania Reges Austriacamq;* se diffundens domum. Hic ergo tot Principum primordia, tot Imperatorum cunabula, non Romanorum modò, sed & Ierosolymorum, quorum princeps *Godofridus*, in Antuerpiensi Marchionatu suo, exercitus in Asiam ducendi primitias roboraque delegit. ac in ipsâ adeò vrbe, *Equestri* titulo ciues duodecim, duodenario Apostolorum numero prouocatus, decorauit, maximæ rei magna in hoc Apostolico delectu initia daturus, dum felici omine, ex vnâ hac vrbe secuturarum victoriarum prænotationem quamdam, spe plenus è sacro hoc numero, ominatur; & spem, acti de *Turcis Saracenisq;* superarunt triumpho. Quis proinde vetet gloriari *Antuerpiam*, tot Regum Principumque parentem? tot Imperiorum matrem? ferè enim quæ eueniunt origini debemus. quam si tollis, omnem secuturam seriem præscindis: neque iam vlla euentuum posteritas numeretur.

Quo

Quo verò loco *Belgij* Principes, sacri hunc Imperij *Marchionatum* habuerint, vel ex eo colligas, quòd *Marchionatum* vrbi antetulerint. Cùm enim *Ludovicus* Flandriæ Comes à *Venceſlao* ^{Anno 1357.} Brabantia Duce *Antuerpiam* impetraſſet, nulla quantumuis ingens pecunia digna viſa fuit, vt *Marchionatu* cederet. Quare cùm urbem feudaltio iure Comes poſſideret, caruit *Marchionatus* titulo: & licet tenuerint Flandriæ Comites urbem in annum M. CCCIII. cùm ad Brabantia Duces rediit, *Marchionatu* tamen excluſi fuerunt.

CAPVT VII.

*Arx ſiue Burgum: per antiquam videri.
Oppidi incrementa.*

ARX ſiue *Burgum* vetus mihi, quo nunc loco templum *D. VValburgis* ſororis *D. Bonifacij* magni Germaniæ Apoſtoli. ac ſi Annalibus credimus, ante annos mille, non fuit inter *Belgij* vltimas: ipſaque ſtructura vetuſtatem loquitur, cui-cumque ferendo æuo idonea. cuius ſi aream deſideras, metire muri qui flumine alluitur extimam partem, mille minimùm paſſus complectitur.

Hæc prima vrbiſ initia, vetera indubiè, & quæ Romanam oſtentant ætatem, aut hac maiorem. ſed per exiguo ambitu. Creuit deinde ante annos mille, adiectione vicini agri. complectitur hic

nunc *Senatoriam domum*, *Dominicanorum* & *Sororum nigrarum* cœnobia. auxit iterùm pomerium *Henricus Dux*, anno MCCI. ita iis qui protulere imperium, vrbis etiam terminos propagare datur. continetque hæc nunc area *D. Virginis* ædem sacram, *Prioratum S. Salvatoris*, domum *Patrum Societatis Iesu*, Sacella varia. maior tamen accessio facta sub *Joanne III. Brabãtia Duce*, anno MCCCXIV. claudit enim hic locus ambitu suo, Tēpla SS. *Michaëlis*, *Georgij*, *Andrea*, *Iacobi*; cœnobia, locaque sacra plurima, *Franciscanos*, *Carmelitas*, *Capucinos*, scholas *Societatis Iesu*, *Augustinianos*, *Alexianos*; *Hospitale maius*, *Nonnas*, *Tertiarias*, *Albas sorores*, *Clarissas*, *Annuntiatas*. Iterùm pro fortunâ crescente populo & opibus termini producti, sub *Carolo V.* anno MDXLIII. elegans & diffusum opus, & quod in mille & sexcentos in longitudinem passus extendatur, in latitudinem in quadraginta quatuor supra ducentos: est hîc *Oosterlingana* domus ampla & venusta. tandem *Castrum* cum planitie suâ accessit anno MDLXVII. sub *Philippo II.* Hispaniarum Rege.

Iam mœnia qui curiosiùs speculatus, facilè videbit, nullis *Europâ* totâ cedere, ita è viuo patrio marmore solidè firmata, procurrentibus passim validissimis propugnaculis in mutuam tuitionē, mutuam prospectantibus. De quibus hoc audeo: certasse hîc omnium artificum ingenia, hostibus

ad

ad terrorem, ciuibus in præsidium: tantâ interludente venustate, vt dũ molem spectas roburque, arbitreris omnem abesse elegantiam; hanc si intuearis, putes deesse robur: rarâ in humanis mitione, roboris & venustatis. Si latitudinem quæris, patentissima est: nam & in supremâ planitie, tamquam in summo vertice procurrit in pedes cx. Validum opus, & quod magis mireris, arboribus perpetuis consitum, tam scitè & ad lineam, vt nulla, conetur licet, dentem imprimat inuidia: ita extra etiam omnem contumeliam elegantia est. Urbis portas è solidâ credas rupe stare, opere omnes Dorico: vt meritò dubites, elegantia, an firmitas vincat. Quid referam fossas quæ moenia ambiunt? ingentes omnino in orbem ductæ, quâ fluuio diffidebatur; nam reliquâ partem latissimum flumen tutatur. Ædes mirâ felicitate ad omnem negotiationem, varietatem, splendorem, ingenio plurimùm in iis naturam superante, numerat Guicciardinus tredecim millia & quingentas (& superest etiam ædificando area: cuius si amplitudinem metiaris, tribus minimùm millibus locum præbeat) plateas supra ducentas; quas in laxissimum non rarò prospectum, & qui cuiusuis oculos fugiat, videas protensas; ædium circumsecus elegantiâ, & quæ continuâ quasi serie ad ostentationis inuidiam æmulumque splendorem depugnent, firmatas. Nihil persimile huic *Europâ*
totâ,

totà, seu viarum laxitatem, & ad perpendicularum ductus, seu augustam ædium amplitudinem intuearis: quas non tam priuatorum quàm Principum arbitreris vsibus destinatas. Accedunt adhuc supra sex & viginti fora vario opulentata mercatu.

C A P V T V I I I.

Frequentia. ciuium multitudo. ingens negotiatio.

TAM varia vrbis incrementa quid aliud docent? neque producta hæc ad terrorem, aut ad nudam ostentationem profecta. Quid quòd ætate nostrà cogitatum seriò de nouo augmento, veriùs, de nouæ vrbis conditu; quæ vniuersam propè hanc quam videmus, ambiret immani flexu? nec cogitatum tantùm, sed initia ducta, & progressum non infeliciter. vetuerunt tempora, & in medio cursu conatù præsciderunt. Magnam alioqui paremquæ operi architectum nacti eramus, *Gilbertum van Schoonbeck*; & quo meritò se iactet *Antuerpia*, componatque cum quocumque veterum. Viuere desijt præmaturè, ætatis anno XXXIX: longiore vità dignissimus. credas tamen sæculum vixisse, si quæ in veteri, si quæ in vrbe nouà, ab ingenio & manu illius, intuearis. prodigia sunt: nec tantorum annorum, sed multarum ætatum opera, ac non nisi à Regum ærariis, quæ si propiùs discussis, dubites, audaciorè ingenio, an feliciorè manu

manu peregerit. & cogitabat maiora. suburbia, in quibus supra duo ædium millia, ac inter has, Regum magis ac Principum, quàm priuatorum domus longè plurimas, fossâ & mœnibus claudere.

Omittamus cogitationes, rem ipsam aggrediamur; & frequentiam aliquando, tamquam è scenâ aut theatro, spectandam proponamus. decurram per capita, & non nisi punctuatim, quasi per summum verticem, aut capillum, singula. Frequentatissimos annos reperio, quinquagesimum sextum, & qui sequuntur in septuagesimum septimum. Erant urbem incolentium, supra centum millia. desumam in huius rei fidem, è veteri codice anni 1568. numerum. censa illo anno ciuium capita, in primâ regione seu tribu (*Wijcken* linguâ nostrâ nominant) 6239. in secundâ 5929. in tertiâ 6124. in quartâ 6512. in quintâ 5218. in sextâ 5810. in septimâ 9627. in octauâ 6943. in nonâ 7419. in decimâ 7529. in vndecimâ 7234. in duodecimâ 7164. in decimatertiâ 8248. capita ergo vniuersim 89996. Hæc ciuium. erant eodem anno variarum hîc gentium familiæ, quæ domicilio locum delegerant. capita in his 14985. erant proinde capita 104981. atque hæc extra nautas, quorum ingens numerus in nauibus. Erant super hæc in suburbiis capitum 50. millia, quibus ius ciuitatis, non secùs ac in vrbe natis. iam peregrè

aduentantes quis enumeret? lego anno CIOIO-
 XLIX. LVI. LIX. LXI. numerata ciuium & aliunde
 accedentium capita, suprâ CC. millia. nemo mi-
 rabitur, qui cogitauerit, quanti hîc è variâ gen-
 te, Germani, Hispani, Lusitani, Angli, Genuen-
 ses, Florentini, Mediolanenses, Lucenses, Pisani,
 quanti que è reliquis Italiæ, adeo que & Galliæ vr-
 bibus: sanè è solâ Hispaniâ, trecentas aliquando
 incoluisse hanc urbem familias accepimus, poten-
 tes plerasque, & quæ ingentes secum opes trahe-
 rent. Quid quòd statâ bis de die horâ, meridianâ
 & claudente diem, supra quinque hominum mil-
 lia, in destinatum negotiationi locum conuenire
 solita? & numerat *Guicciardinus* CCC. ætate suâ pi-
 ctiores, sartores ICC. aurifabros CXXIV. chirur-
 gos CX. pistores CLXIX. omnes familiarum ducto-
 res, & arte suâ magistros.

Transeamus ad res ipsas. Naues non semel in
 flumine bis mille & quingêtas spectauimus, cùm
 in anchoris posteriores starent, duas, tres etiam se-
 ptimanas, priusquam terram aut tenerent comi-
 nus, aut onere se leuarent; nec erat dies, quâ non
 quingentæ minimùm ad nauigarent, aut enauiga-
 rent omnium generum mercibus onustæ: ac vno
 non rarò maris æstu cccc. appulisse accepimus.

Iam currus vix fidem inueniant. nulla dies non
 ducentos vidit vectoribus grauidos: taceo Ger-
 manica plaustra, Hansatica, Lotharingica, Galli-

ca, quæ nullâ non septimanâ millia adæquarent, sub amico pondere gementia: taceo rusticos carros omnis rei commeatum deportantes, qui hebdomadatim, decem millia superarent: taceo in animorum laxamentum, in luxum etiam fastûmque destinatas rhedas facilè quingentas. quæ singula quanta fuerint, nemo non videt.

Quòd si ad negotiationes ipsas, remque pecuniariam, oculos animumque reflexeris, maiora videbis. Dixeram in *Antuerpiâ* meâ, quinquaginta auri milliones, annis singulis, in rerum emptiõibus, ac venditionibus, in vnâ hac vrbe absumi solitos; corrigo. inuenio namque accuratiore disquisitione, nullo non anno è suprâ recensitis, quingentos argenti milliones, auri nimirum centum triginta tres, & quod excurrit, in rerum emptiõibus venditionibusque erogatos. atque hoc extra campsualem pecuniam, illam reciprocã, & tamquam adlabentis relabentisque Oceani æstu, adfluentem refluentemque statâ accessione & fugâ; dum per vniuersum orbem inambulat fenerario ita redituque. hanc nulli propè numeri, arithmetica nulla expleat. Fuit hoc: eritque, vbi benignior afflauerit cælestis aura.

Finio hoc caput meliore negotiatione, ingeniorum & liberalissimarum artium: quarum, in vnâ hac vrbe, ludi fuerunt suprâ CL. omnium scientiarum linguarumque vernacula domicilia. hinc

plerique antequam pedem vrbe extulerint, omnium loquuntur linguis: nec viris hoc tanum, sed & mulieribus perfamiliares est.

C A P V T I X.

Aduersa vrbi.

O *Nulla longi temporis felicitas!*

Incremēta dedi, imminutionem videamus. humana hæc: summa petimus, vix media attigimus, & præcipitio locus est. Vbicumque te paullò è plano & supra hanc aream erexeris, casum time. Quid quòd in ipsâ arenâ deiectâ, & humili, lapsus. Irruunt fortuiti casus, aut *Dei* imperio lasciuiam & fastum depressuri, aut ab opibus, & grandi populo, dissidia & in partes sectiones. Publica priuataque narro. Extrema passam à Danis Antuerpianam, ac in ignibus totam cōsedisse vetus codex testatur anno DECCXXXVII. vrbis deinde partem maximam,

In segetem veluti cum flamma furentibus Austris incidit, vna absumpsit flamma, anno MCCXXXVI. sæuiit eadem, tres nobilissimas depasta plateas, *Nieu-stræet*, *Kip-dorp*, *Keyser-stræet*, anno MCCCXCVI. ingensque rursum ignis anno MCCCCLVI. & anno CCCCLXI. ac ante hæc, anno MCCLXIII.

Anno
1533.

Erat post hæc negotiationi designata domus ampla

pla & nobilis, & qualem nulla viderunt regna pa-
rem. valuit hîc flamma. ita nihil æternum. volun-
tur fata, & tamquam imprudenti nexu tollunt
deprimuntque, ibi humilem casam, hîc Regum
domus: & qui steterunt cælo vertices invidiam
facturi grandini & nimbis, versi in cineres ple-
beio calcantur pede.

Anno
1583.

Arcem huius vrbis quis ignorat? nullum vide-
rat Europa validius propugnaculum. vix decem
annis steterat, cùm pars maxima æquata solo.
nec multò, surrexit iterùm tamquam post busta
phœnix funeri superstes suo.

Ædifi-
cari cœ-
pta anno
1567.

Anno
1577.

Senatoriam domum, principem vrbis domum,
vidimus superbo stantem vertice: vidimus iacen-
tem ab insolenti calonum manu; eademque flâmâ
septingentas priuatorum ædes sub ingenti diui-
tiarum mole fatiscentes, paucis horis absumptas.
Quid? tot opera, quæ lustrare singula singulas vr-
bes poterant, horulâ euerti vnâ, vt propè Antuer-
pam Antuerpiæ quæramus? Quid querimus
mortales? an inexpectata aggrauant, & nouitas
adiicit calamitatibus pondus? non hac lege intra-
uimus, eandem exituri? inter peritura nasci-
mur, viuimus, cadimus. Circumfer oculos, an
non quo quidque fulsit speciosius, cecidit citius?
non quidquid longa sæculorum series struxit,
dies vnus spargit, & dissipat? non, vt alia desint,
domesticus aut externus hostis, nullo impellente,

Anno
1576.

quæ ætates plurimas tulerant, ruunt? & non ubi nunc Campiniæ solitudines, exurgere regia potest? & in quo nunc turba suffocatur, fieri solitudo? Pilæ sumus, ludi mortales sumus. Intueamur hæc fortuita, omnia, singula: & ubi accuratiùs cuncta lustrauerimus, quid aliud Fortuna facit, quàm ut in hunc mortalium cœtum, diuitias, honores, regna, imperia, gratiam spargat? quorum quædam inter diripientium manus scissa sunt: alia infidâ societate diuulsa; alia cum ruinâ eorum, in quos deuenerant, presa. omnia denique dum aut rapiuntur, aut possidentur, vel cum animâ excussa. Quid ergo, damno hæc munera? nihil dico. & tamen vnum dico: prudentissimum quemque, ex voto Senecæ, dum induci videt munera, à theatro fugere; scit enim magno parua constare. At plerique hîc inter primos versantur, ubi spei aut lucri aliquid circumspiciunt; nec vnâ contenti manu, plures vouent. Miseri! qui vilem non rarò quæstum, ingenti ruinâ luunt: & dum singulis inhiant auidi, omnibus excluduntur. Vis monentem? secede mecum quisquis es ab his ludicris, & da raptoribus locû. Veniet diès, & fors iam pulsât fores, quæ prædâ & raptorem suû raptu rapiet vno. Quid igitur? virtutem sequere. Nulla hanc flâma, ruina nulla, inferiùs adducet, aut à celsò mouebit vertice. Hæc vna moueri nescit: stata enim illius, ut cælestium, magnitudo est, & immota quies.

Verùm

Verùm ad aduersa .inceperam à flammâ , finio
in illâ. Templum *Dei Matri* sacratum , absumpsit
edax ignis, & quidquid hîc magnum , præter tur-
rim & chorum , sustulit vna dies . non vniquam ^{Anno}
tulit, 1533.

Documenta fors maiora , quàm fragili loco
starent, quæcumque humanâ fabricata manu. vix
vna dies interfuit inter augustissimum *Europâ*
propè totâ templum , & nullum. eoque hic casus
tristior , quò ferè sine exemplo. Multa namque
templa , incendia, aut de cælo fulmina vexarunt;
rara tam ingentia abstulerunt, tam breui moru-
lâ tanta depasta sunt. Vnum solatur , nescio an al-
teri, vrbi sanè vestrę proprium, surrexit augustius.
Ita ferè, quidquid hîc periit , perijsse credas vt re-
surgeret altius. felicitas hæc vestra est.

Intra mœnia hæc euenerūt. extra illa, ingentia à
Rossemio damna illata. sæuiit ferro & igne: sed ferè ^{Anno}
in imbellem rusticam manum, in ligna & lapides, 1542.
in templa & monasteria, *Cartusianorum, Nonna-
rum, Beginarum, V Villibrordi*, in quidquid sacrum
profanumque. Quid magnum fuit sternere quæ
nullo propugnatore defendebantur? Non est viri,
ferocire in lapides, in non percussuram calcem.
Viri est, vbi hostem ostenderis, vbi inimica agmi-
na , vbi hauriendus aut dādus sanguis, stare impa-
uidum , occupare priorem, & , si quid prosperum
aduenerit, instare fortunæ; sin secùs, abolere igno-
miniam

miniam fortibus ausis. nam in prosperis ferocem esse, muliebris ingenij est: & ferè qui in secundis, vbi nulla contra dextera steterit, sæuiunt, his in aduersis

Refugiat timidis sanguen, atque albescant metus;
nec à ferro aut manu, sed à solis pedibus auxilium petant.

CAPVT X.

D. Virginis ades, reliquæq; Urbis parœcia.

QVALE per incertam Lunam, sub luce malignâ,
Est iter in siluis;
tale hîc mihi, si ab origine primâ eruenda & narranda singula. Hoc certum, in æde illâ principe non semper fuisse Canonicos, nec tenuisse hunc locum. alterum non minùs certum: Præpositum hîc olim fuisse, magnâ dignitate, qui duodecim Canonicis, vniuersoq; præesset Clero. sedem ille fixerat, vbi nunc templum Archangelo *Michaëli* sacrum. cessit loco, rarâ largitate; rariore etiâ, cùm Canonicatibus quattuor: quos *Nortberto* Præmonstratensium conditori, ob res præclarè in hac republicâ gestas, cum Ecclesiâ tradidit, locum ipse sibi suisq; delegit alium. Fama tenet fuisse hîc sacellum *Dinae Matri* sacrum, & 400. annis claruisse miraculis frequentibus & magnis; quin & perseverasse prodigia in annum M. D. xxxiii. cùm
incen-

TEMPLI D. VIRGINIS MARLÆ
VERA DELINEATIO.

incendio Ecclesia periit. quæ ut primû vrbi reddita est post immanes cineres; reddita & prodigia esse: paullatim tamen refrixisse, fiducia labante. Fide enim & spe miracula ferè surgunt, perstantque. ea si tepescant, ac pulso quasi gelascant calore, miraculorum cursum stare, nec iam vltra arentia benigniore fluxu suo rigare videmus pascua. Ego tamen nihil in hac re audentiùs affirmo; nec ausim in tot ætatum decursu, certioribus destitutus. Hunc tamen delegisse Præpositum locum res loquitur; reliqua obscura. ante Nortbertum fuisse nemo dubitabit. quot antè annis, quis eruat? Dicam testata è veteri manuscripto codice: *Godefridus Bullionensis, qui anno M. XCVI. cum multis Principibus Belgicis in expeditionem Ierosolymitanam profectus, anno M. XCIX. eam cepit, & primus Ierosolymorum Rex creatus est; Decimam duorum manipulorum, quam ab Imperatore in feudo tenuit, Ecclesie D. Archangeli Michaëlis ad usum Canonice ibidem seruientium contulit.*

Erat tunc Ecclesia, nec ignobilis, Præpositus; Canonici, in quos Ierosolymorum Rex ab ipsâ Palæstinâ munificentiam testari voluit. Nec stetit hæc liberalitas in vno Rege, transit ad Imperatorem: habes in eodem codice: *Henricus IV. Romanorum Imperator, anno M. C. XIX. litteris sigillo suo munitis, consilio & petitione Godefridi Ducis, concessit Ecclesie S. Michaëlis Archangeli sita in Burgo qui*

dicitur Antwerp omnem decimam qua continetur à terminis Zantflit usque Olmezemuthen, ita ut quartam eiusdem partem Ecclesia Præpositus sibi retineat, & reliquas in usum Fratrum conferat. Ratam donationem hanc habuit Lotharius. verba codicis sunt: Lotharius tertius Romanorum Imperator anno M. C. XXXV. indictione II. anno Regni sui S. Imperij II. omnem decimam ab antecessore suo Henrico IV. collatam, cum integritate Præpositura, & omnibus appendiciis suis Ecclesia sancta MARIÆ in Burgo qui vocatur Antwerpia assignat. Conditorem sanè suū agnoscit hæc Ecclesia Godefridum Bullonium, & publicè testatum reliquit: Regnante in terrâ sanctâ felicis recordationis Illustrissimo Christianissimoque Principe fundatore nostro Godefrido de Buillon Ierosolymitanorum Rege. Hæc Decanus & Capitulum, in veteri membranâ, anni M. CCCX. Iunij die X.

Sequitur in superiore manuscripto codice: Anno M. CXXIV. Præpositus se transtulit cum octo præbendis ad Ecclesiam S. MARIÆ. quam Burchardum Cameracensium Archiepiscopum sacrasse docent hi versus:

*Vndecies centum ductis & sex quater annis
Virginis à partu conciliante reum,
Burchardus Præsul hac atria, nec minùs aram
Sacrauit, mediam qua tenet Ecclesiam.*

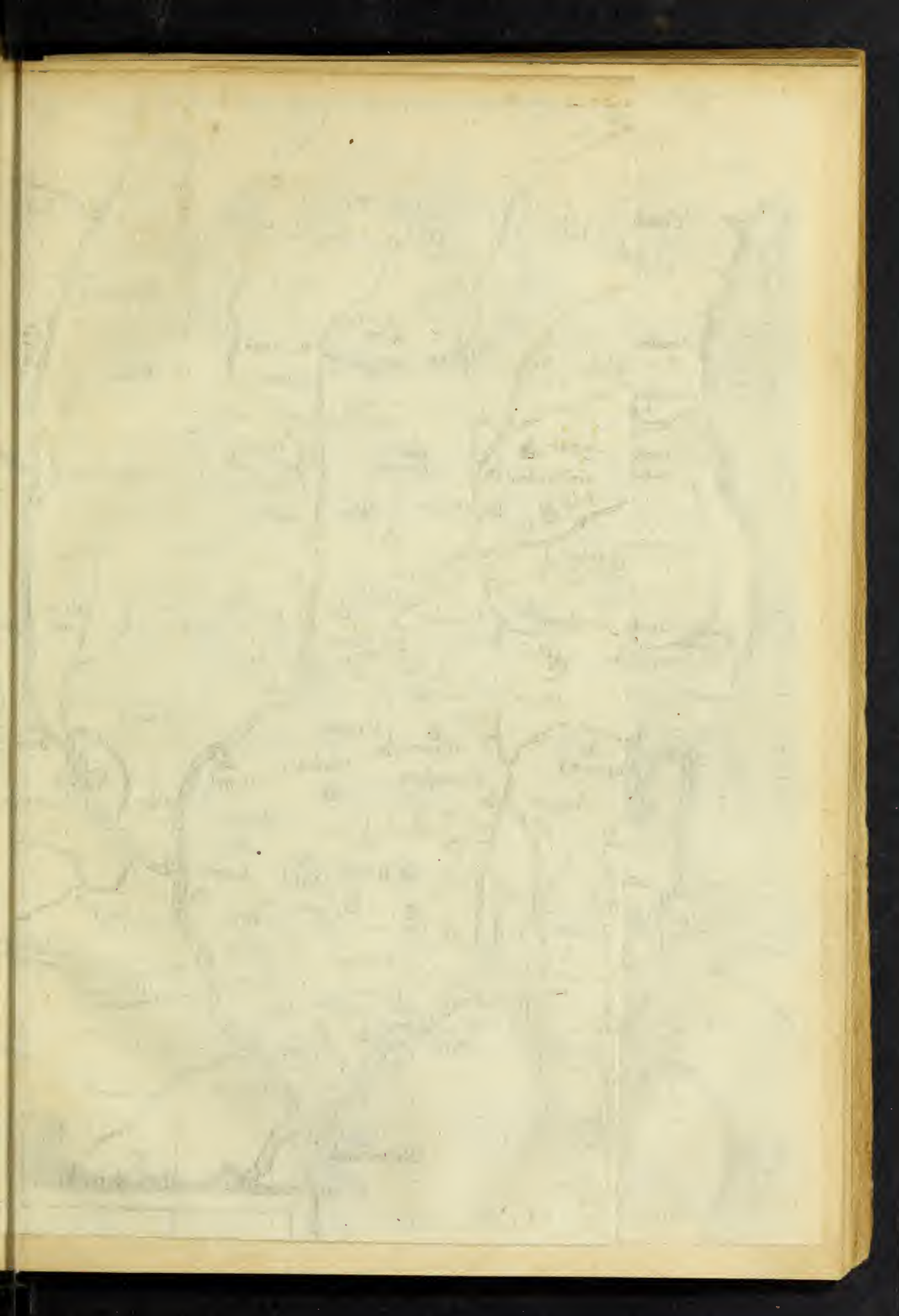
Octo deinde Canonicatus transferunt in duodecim:

cim: anno verò M. CCXL. in XXIV. Laudanda res; & nescio an hoc æuum exempla donet vltroneæ huius depauperationis, cùm octo in opum suarum societatem quattuor euocant. nec his contenti, alios adsciscunt duodecim, quos vt dignitate, ita prouentuum accessione æquant per omnia sibi. Denique in eodem codice hæc lego: *Feriâ secundâ post Omnium Sanctorum anno M. CCLVII. ordinatum in Capitulo fuit, vt post decessum vel cessionem G. de Perouveys Præpositi, commutetur nomen Præpositi in nomen Decani: qui eandem haberet iurisdictionem quam Præpositus, & duplicem præbendam sicut olim Præpositus. Fuit dicta Capitularis ordinatio per Præpositum G. de Perouveys ratificata, & postmodum per Nicolaum Episcopum Cameracensem, Alexandrum IV. & Urbanum IV. Romanos Pontifices. Primum à constitutione hac Decanum reperio Henricum Nose anno M. CCLXXI. longâ exinde & nusquam interruptâ serie duos & viginti numero. Pontificem inter hos vnum Adrianum VI. Archiepiscopum Bisontinum vnum Franciscum Busleydium: Episcopum etiam vnum Carolum Masium Ipreensem, mox Gandensem, qui in Decanatu successorem habet Ioannem del Rio.*

Transiit tandem Collegiata hæc Ecclesia, anno M. D. LIX: in Cathedralem, ad laborante Philippo II. Hispaniarum Rege, Pontifice Paulo IV.

Verba dabo; quoad ea licuit ex erectione nouorum per *Belgium Episcopatum* defrustrare. ac primò *Antuerpiensem* Ecclesiam eximità *Camera-*
ensium iurisdictione Pontifex: *Ex certâ scientiâ, de fratrum nostrorum consilio, ac de Apostolica plenitudine potestatis, ad Dei omnipotentis honorem, & sancta ipsius Ecclesia auctoritatem,* Antuerpiensem Ecclesiam atque Diocesim auctoritate Apostolicâ tenore presentium perpetuò eximimus, segregamus, diuidimus, & separamus ab omni iurisdictione, potestate, & subiectione, Archiepiscopi & Capituli *Cameracensis, atque à solutione decimarum, aliorumq; iurium, Archiepiscopo & Capitulo ratione iurisdictionis, subiectionis, & legis Diocesana & Metropolitana debitorum.* Firmat deinde *Cathedralem* Ecclesiam, & quidquid hanc tangit, ac è veteri & *Sedi Apostolica* consuetâ formulâ, Antuerpiense oppidum in ciuitatem erigit: Ecclesiamq; *B. Virginis Collegiatam* in *Cathedralem*. Põtificia verba sunt: *In Cathedralem, consilio & potestate & auctoritate & tenore pramissis, erigimus.* ac in eâ Episcopalem dignitatem, cum sede Episcopali aliisq; *Cathedralium Ecclesiarum insignijs, honoribusq; & priuilegijs, quibus cetera Cathedrales Ecclesia de iure vel consuetudine utuntur, vel uti poterunt, similiter erigimus, & instituimus.* Antuerpiensi demum in *Cathedralem* erectæ, assignat territorium septem oppidorũ cum pagis interiacētibus (qui sunt ad CXLIV.

quos

quos in iconismo huius Diœceseos hîc inserto videre est) *longitudinis quinquaginta sex, latitudinis triginta millium passuum similium.* Hæc Pontifex. Habuit verò Ecclesia Episcopos, I. *Philippum Nigrum*, de quo possum illud;

*Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Esse sinent.*

II. *Franciscum Sonnum*, qui è Siluæducensi sede ad hanc venit anno M. D. LXX. decessit anno M. D. LXXVI. III. *Lavinium Torrentium* ex Archidiacono & generali Vicario Leodiensis Ecclesiæ, anno M. D. LXXXVII. abiit ad meliora M. D. XCV. de quo liceat illud Maronis: non hæc

Vllo se tantum tellus iactabit alumno.

Heu pietas, heu prisca fides, inuicta q̄ virtus,
duris asperisque infracta rebus! IV. *Guilielmum de Bergis* ex Decano Leodiensi, & primâ nobilitate Belgicâ, anno M. D. XCVIII. abeuntem ad Cameraensem Archiepiscopatum anno M. DCI. luximus; mortuum etiam magis, anno M. DCIX.

— *manibus date lilia plenis;*

Purpureos spargam flores,
vt momentum

His saltem accusalem donis, & fungar inani,
amico tamen & obsequioso munere. V. *Ioannem Miram* anno M. DCIV. seruet hunc vrbi DEVS. Surrexit sub hoc Seminarium Diœcesanum, magnorum successuum grande initium; quo illi no-

mine pij omnes debent gratiam, locupletes operam, reliqui votum è meliore vitâ.

Sunt extra summam ædem *Parœcia* quattuor. in quibus nihil admodum habeo quod lectorem mereatur, nisi quis ea volet, quæ è veteri membranâ: dabo.

S. GEOR
GII.

Nos Decanus & Capitulum Ecclesie Collegiatæ B. Mariæ Antuerpiensis, ad supplicationem & instantiam Burgimagistorum & Legislatorum, nec non communitatis oppidi Antuerpiensis, & aliis certis ex causis & respectibus moti, concessimus, quantum in nobis est, & de iure possumus, quòd in Ecclesiâ Parochiali S. GEORGII dicti oppidi, quæ etiam filia ipsius Ecclesie B. Mariæ existit, erigatur fons baptismalis pro infantibus ipsius parochie S. GEORGII baptisandis. anno M. CCC. LXXVII. XV. Maij, Pontificatus Sixti VI. anno VI.

Fuisse ante hanc concessionem *Parœciam*, concessionis verba docent: quin & fama est vetustissimum vbi templû esse, sed fama tantùm. quot ante concessionem annis, quis dabit? Reperio tamen in *Manus. codice* anno M. CCCIV. altare ibi DD. Petro & Paulo sacratum, additumque cœmeteriû, monumentum nimirum victoriæ diei illius ab Antuerpiensiû Marchione à Flandris relatæ: sed & in veteri chartâ, anno M. CCI. fuisse hanc Ecclesiam nõ ignobilis eâ çrate pagi. Ego nihil affirmaverim.

S. VVAL-

S. WALBURGIS proxima priori Ecclesia ^{S. VVAL}
est: testatur id constitutio Sixti IV. anno VII. & ^{BVRGIS.}
concessionis verba.

Nos Decanus & Capitulum Ecclesie Collegiate
B. MARIE oppidi Antuerpiensis, Cameracensis Dice-
cesis, ad supplicationem & instantiam Burgimagistro-
rum, & Legislato-^{rum}, & communitatis incolarum,
Parochia castri oppidi predicti, aliisq; certis causis &
respectibus moti, consentimus, quantum in nobis est &
de iure possumus, quod in Parochia Ecclesie S. WAL-
BURGIS castri dicti oppidi, qua filia ipsius Ecclesie
B. MARIE existit, erigatur fons baptismalis pro in-
fantibus Parochia dicta Ecclesie Castri baptizandis;
quodque constituatur ibi cœmeterium pro funeribus
ipsius Parochie sepeliendis, nisi alibi suam elegerint
sepulturam. Actum anno M. CCCCLXXVIII. I. Martij. 1478

Fuisse D. VVALBURGIS Ecclesiam Parochia-
lem, ante hanc concessionem, clarè docent Pon-
tificia Sixtina verba, quæ habes in ipsâ institu-
tionis formulâ, ubi dicit solitos in hac Ecclesiâ,
qui illi præessent, Nubentium benedictionem impen-
dere, Pœnitentia & Eucharistia Sacramentum mini-
strare: additq; fuisse admodum graue & damnosum,
pro Baptismatis & extreme Vnctionis Sacramentis,
ad matricem Ecclesiam recurrere, & ad illam dece-
dentium pro tempore eorum corpora tumulanda de-
ferre. Erat proinde ante Pontificiam hanc institu-
tionem, Decaniq; & Capituli concessionem, Pa-
rochia:

rochia: sed quæ careret *Baptismatis* & *extrema*
Vnctionis Sacramentis, & cœmeterio. quæ hoc de-
 mum anno concessa, concessionis verba docent.
 Quot verò antè lustris aut sæculis Parochia fue-
 rit, incertum mihi. Hoc certum, in Burgo tem-
 plum fuisse Arcis areæ superstructum. Nec dubi-
 tare hac de re quisquam potest, qui testamentum
D. Villibrordi legerit, & in illo hæc verba: *Rho-*
tingus mihi condonavit, vel tradidit Ecclesiam ali-
quam, quæ est constructa in Antuerpo castello, super
fluvio Schalde, in pago Renensium, cum appendiciis
suis, villis, &c. Erat ergo iam Ecclesia *Villibrordi*
 tempore ante annum *DCCXXXVI.* quo ad meliora
Villibrordum discessisse historiæ tradunt. Aliquis
 hîc Ecclesiam hâc gentilitium arbitretur fanum,
 at erat *Rhotingus* Christianus, & Ecclesiam tradi-
 dit, *cum appendiciis suis, villis*, testamento expref-
 sis, qui ferè mos Christianorum. & vt fuerit gen-
 titium, vt primùm tamen ad *Villibrordum* ve-
 nit, quis non credat pulsâ gentilitate ad nos transf-
 isse? *Villibrordum* cogitate, & in hoc animum,
 calorem, zelum, fidei propagandæ robur & stu-
 dium, inuictumque aduersis pectus.

S. IACO-
 BI.

S. IACOBI Ecclesiam æui propinquioris fuisse
 nihil addubitem. quo verò anno exstructa, in-
 certum. quo in Parochiam erecta, institutio Six-
 ti IV. & Concessio Decani & Capituli tradit.

Con-

Consentientes quantum in nobis est, & de iure possumus, quòd huiusmodi capella S. IACOBI, qua infra limites ipsius Ecclesia nostra Beata MARIÆ, qua etiam Parochialis & matrix Ecclesia est, consistit, in Parochialem Ecclesiam aliàs tamen canonicè præhabentem ad hoc potestatem cum insigniis Parochialibus, ut puta fonte Baptismali, extremâ Vnctione, & ceteris Sacramentalibus iuxta confinia per nos & præfatos supplicantes consignata & concordata erigatur. anno MCCCCLXXVII. III. Iulij Sixti IV. anno VII.

S. ANDREAE recentior est: docent id Constitutionis Adriani VI. & Concessionis Decani & Capituli verba. S. AN-
DREÆ.

Decanus & Capitulum Ecclesia B. MARIÆ Antuerpiensis, cupientes diuini cultus augmentum, & votis & desideriis Illust^{ma} Domina Margaritha Austriaca, necnon ciuium & incolarum oppidi Antuerpiensis, satisfacere; consenserunt quantum in ipsis fuit, erigi nouam Ecclesiam Parochialem sub inuocatione S. Andreae, die XXIX. Maij, anno M. D. XXIX.

Habes in eadem Concessione, fontem Baptistalem & cœmeteriũ. Ante tamen Concessionis huius diem, Ecclesiam hîc reperio, cùm è Saxoniâ Augustiniani anno M. D. XIII. in urbem hanc venerunt. ante horum aduentum tenebræ mihi.

Hæ quinque vrbe totâ Parœciæ . antè vna D. Matris in solidum, & numeris suis omnibus

absoluta Parœcia fuisse videtur. stetitque ad annum MCCCCLXXI. cùm frequentior grandiorque populus, ac in tredecim regiones, quas *Vijcken* vulgò appellant, ritè discriminatus, Parochum vnum onere leuare suavit, addereque priori quatuor. Sed & principem Ecclesiam in duos Parochos dispertiri placuit: vt non quinque, sed sex censerì debeant. Possent designari plures, & staret singulis suus labor: nunc plurima familiarum millia vnum agnorunt: exsurgat qui faciat.

CAPVT XI.

Virorum Cœnobìa, aut loca Religiosa.

L VSTRABO singula, & si quid occurrat litteris aut famâ notum, non omittam.

PRÆMONSRATENSES, tempore inter Religiosos primi, duce D. NORTBERTO sub annum MCXXIII. in hanc urbem venerunt. Celebre illâ ætate NORTBERTI per Germaniam orbemque vniuersum nomen. qui Adamiticam Tanchelini hæresim, per vicina vrbi loca sæuientem, validè repressit, vesanis impudentiæ illius ardoribus restinctis. ob quam rem, benè, & è voto Antuerpiensium peractam, areâ, domo, temploque donatus. liquidò hoc litteræ docent.

*In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis. Ego
Hil-*

Hildolphus Præpositus S. Michaëlis in Antuerpiâ, tam futuris quàm præsentibus in perpetuum. Qualiter præfata Ecclesia nostra ad usus Canonorum Præmonstratensis Ordinis trāsierit, & quâ de causâ assensus Capituli nostri eis datus fuerit, præsentis scripti attestatione notificamus. Cùm in diebus nostris quidam hereticus Tanchelinus nomine in partibus nostris aduenisset, & venenoso sermone à fide & à Sacramentis Ecclesie plurimos auertisset; hac de causâ ut illa heresis, quæ prouinciam nostram occupauerat, funditus extingueretur, consilio Domini Burchardi Episcopi, & totius populi, & assensu Capituli nostri, Dominum Nortbertum, virum nostris temporibus spectabilis religionis, accersiri curauimus; eiq; ac suis Fratribus Regulam beati Augustini seruantibus, suamq; institutionem exsequentibus, suprædictam Ecclesiam cum capellis in eius cœmeterio fundatis, & tribus curtilibus & iugero terræ eidem cœmeterio adiacentibus, cum quattuor præbendis, per manus memorati Episcopi tradidimus; circumspèctione vigilantes, dignèque perpendentes, quòd eorum saginaremur orationibus, & bonis spiritualibus, si eos sustentaremur beneficijs temporalibus. Nos uerò priùs numero duodecim, numerum nostrum in octo terminauimus præbendis, & cum his & Præpositura nostra integritatem in Ecclesiam beatæ Mariæ transtulimus. Ceteras uerò quattuor præbendas, per omnia eis consimiliter participantibus, proprio nostro arbitrio dedimus. Excepto quòd

allodia & mancipia, quæ usque ad hæc tempora Ecclesia illa possederat, in nostros singulariter usus segregauimus. Baptismus uerò celeberrimi temporis, uidelicet Pascha & Pentecostes, in Ecclesiâ illâ obseruabitur; reliquo autem tempore Parochianus noster baptizandis prouidebit. Infirmos autem uisitare & communicare, oleoq; inungere, confessiones audire, mortuos sepelire, omnibus hæc ab eis querentibus liberè concessimus. Vt autem tam præclara beneficentia fœdus inuiolatum, & inter nos & ipsos semper permaneat, hoc definitum est, ut quodcumque munus, infirmus, & moriens parochianus, siue in terrâ, siue in aliâ substantiâ cuius Ecclesia aliquid obtulerit, aut pro se offerri instituerit, per medium diuidatur. Quod uerò alienus sanus aut infirmus, aut parochianus incolumis dederit, Ecclesia, cui hoc datum fuerit, absque partitione possideat. Ipsa uerò Ecclesia sedulâ omnium exactiõne inuicem iuges sibi debebunt fraternæ charitatis orationes, in omnibus necessitatibus sese supportantes. Pro commemoratione uerò suæ libertatis utraque Ecclesia persoluet Cameracensi Prasuli aureum nummum Antuerpiensis moneta & ponderis, singulis annis in festo S. Luca. Vt autem hæc rata & incommulsa permaneant, sigilli nostri impressiõne, & testium subscripitiõne, qui interfuerint, & hoc donum dederint, annotari curauimus. Ego Hildolphus Prepositus S. Maria, Anselmus Canonicus, Bernardus Canonicus, Giselbertus Porcus, Raduardus Canonicus, Ono Canonicus,

Raduardus scriptor, Ragerus Canonicus, Hildeuinnus Parochianus. Actum autem est hoc anno Verbi incarnati MCXXIV. Indictione secundâ, Epactâ tertiâ.

Dos ergo prima debetur Canonicis anno M. C. XXIII. altera Duci anno MCCXI. Senatus etiam non pauca contulit.

Sepulta in hoc templo anno MCCCCLXV. *Isabella Borbonia Caroli Pugnacis vxor, vbi ante gradus principis altaris mausoleum habet.*

DOMINICANI à Senatu populoque in hâc urbem Argentinâ euocati. Dabo euocatorias litteras, veterem ac nonnisi Antuerpiensem pietatem spirâtes.

Religiosis & discretis, honorandis, Priori Prouinciali Fratrum Predicatorum Teutonia, & Fratribus diffinitoribus Capituli Prouincialis apud Argentinam, Scabini & communitas Antuerpiensis, Cameraccensis Diœcesis, salutem & sinceram in Domino charitatem. Quamuis mundanis pulueribus obfuscati comparatione felicitatis spiritualis multarum Ciuitatum, quibus in populo & aliis tēporalibus termini nostri superabundant; nostram necessitatem vobis inuitamur exponere. Cùm itaque secundum presentem statum, ministerium vestrū sanctæ Dei Ecclesiæ comprobetur pernecessarium, & nos hucusque consolatione vestrâ (quod cum dolore proferre possumus) caruerimus, nisi in quantum B. Fratres vestri domus Louaniensis, vel alij remotiores nos duxerint

visitare, omni deuotionis affectu uestram propulsantes exoramus charitatem, quatenus nobis & nostris compatiamini, & collegium Fratrum uestrorum Antuerpiam destinari faciatis. Hos enim ipsos affectu sincero, & dilectione stabili pertractare compromittimus: firmam tenentes fiduciam, quòd, cum Dominus benedixerit domui Ægypti propter introitum Ioseph, & domui Laban propter Iacob, benedictionis diuina munus ad introitum eorundem consequemur. Datum in Inuentione S. Stephani, anno MCCXLIII.

Hæc Antuerpienses. sunt in eamdem sententiam Brabantia Ducis & Cameracensis Archiepiscopi. quæ quia longum recensere, prioribus infisto. Designata aduentantibus à Senatu domus, areaque per ampla: & retinet hodieque vicus nomen, vulgò *Preeck-heer tract*. Transierunt post hæc, veteri relicta domo, in eam quam etiamnum inhabitant, liberalitate *Henrici III.* Brabantia & Lotharingia Ducis, anno MCCLVI. ubi etiam templum ædificarunt. Fama tenet *Albertum Magnum* Ratisbonensem Episcopum anno MCCLXXI. sacrasse. cuius cum angustiis excluderetur populus, placuit priore euerso, aliud à fundamento augustius, in eam quam videmus molem erigere, anno MDXLVII. audaci per omnia, raro, visendoque opere. Habes in hac æde, prioris, in campana, monumentum, hac inscriptione:

Tēporibus clango certis, & funera plāgo. anno 1253.

PRIOR-

PRIORATVS S. SALVATORIS, Cisterciensis Ordinis, vulgò *Petri Potz*; munificentia *Petri Potz*, patricij Antuerpiensis, coniugisque illius *Maria Terrebrots*, exstrui cœptus anno MCCCXXXIII. & ad optatum aliquando finem eorundem benignitate anno MCCCXLVII. deductus, annuoque censu, qui duodecim religiosis alendis satis esset, dotatus.

FRANCISCANI cœperunt anno MCCCCLXVII. locum Senatus dedit. donationem Philippus Brabantia Dux diplomate probavit.

PHILIPPVS *Dei gratia Dux Burgundia, Lotharingia, Brabantia, & Limburgia; Comes Flandria, Arthesij, Burgundia, Palatinatus, Hannonia, Hollandia, Zeelandia, Namurci, Marchioq; sacri Imperij, Dominus Frisia, de Salinis ac de Mechlinia.* Vniuersis presentes litteras inspecturis salutem in eo qui est omnium vera salus. Cum inter alios Fratrum ordines Regulares, quos per diuersos Patres, pro perfectione & eminentia vite Christiana ab exordio militantis Ecclesia introductos esse conspiciamus, sacro Apostolico ordini ab eximia sanctitatis Patre beato Fracisco diuina inspiratione, ut pie credimus, Fratribus ac discipulis suis tradito (quo pradi, tamquam abiectis auro & argento, & reliquis omnibus auaritia & cupiditatis huius mundi illecebris, quibus qui tamquam Mammonæ inserviunt, Deum odio habere coguntur,

guntur, ab earundem illecebrarum imperiis in sanctam libertatem euasi (velut paratissima & expeditissima mancipia, spretis omnibus soli Deo poterunt adherere) tamquam Ordini acceptissimo Deo, & pro dilatatione & ampliatione sanctitatis militantis Ecclesie specialissimam in animo nostro commendationis sedem parauerimus; perindeque eos quos videmus se ex corde non ficto ad eiusdem Ordinis strictam observantiam mancipare, magnam & indefessam cogimur charitate complecti; & libenter ea quae ad fomentum & incrementum eiusdem observantiae operari posse conspiciamus, omni sollicitudine promouere; offendiculasque & aduersus prosperum successum eiusdem observantiae militantis, quantum in nobis est, longius relegare. Sanè cum didicerimus noniter dilectos & fideles nostros Burgimagistros, Scabinos & Consules oppidi nostri Antuerpiensis, ad praedicti sacri Ordinis observantiam promouendam charitate accensos, Fratribus eiusdem Ordinis quos viderunt ad illibatam, quantum humana infirmitas diuino affante adiutorio concessit, se velle in eadem Ordinis observantiam, absque voluntaria & irrationabili dispensatione, unanimiter continere, commodasse certam quantitatem terrae in loco qui nunc communi nomine Mons omnium Sanctorum vocatur; super qua quibusdam viris deuotis hoc procurantibus, & alijs manuum charitatis & deuotae liberalitatis ad hoc porrigentibus, aedificium satis conueniens tam pro diuino seruitio quam pro receptatione dictorum

Fra-

Fratrum erigere & fabricare inceperint : ne tam san-
 cto proposito & initio deesset auctoritas Principalis ,
 placuit id quod ex deuotionibus subditorum sic est in-
 ceptum , auctoritate nostrâ omni modo , tamquam ab
 initio manum apposuissemus , ratum & gratum habe-
 re ; & perinde nos ipsos tenore presentium eiusdem mo-
 nasterij declarare & constituere Archifundatores .
 Idq̄ ex nunc fundatum esse , & inanteâ ad reueren-
 tiam & honorem Dei , & Beati Andrea Apostoli , &
 Patroni nostri per nos speciali deuotione electi , nec non
 dicti Vestri Patris Francisci Vita Apostolica sectato-
 ris , complendum & perficiendum ; & sub eorundem
 Patronorum , & præcipuè dicti B. Andrea Apostoli ti-
 tulo perpetuis futuris temporibus recolendum . Rogan-
 tes instantiùs Reuerendum in Christo Patrem Do-
 minum Cameracensem Episcopum , quatenus Eccle-
 siam ipsam & altare maius , & alia principalia aedi-
 ficia , quæ cõsecrari conuenit , ad honorem dictorum Pa-
 tronorum , & præcipuè B. Andrea Apostoli , nec non mi-
 nora altaria , & eius alia loca partialia per Dei gra-
 tiam & deuotorum hominum charitatem perficien-
 da , ipsiq̄ accommodata & commodanda , quæ con-
 gruum fuerit dedicare ad honorem Dei & aliorum
 Sanctorum , iuxta deuotionem eorum qui eleemosynas
 suas ad hoc contulerint , per se dedicare velit & conse-
 crare , aut per alium dedicari ordinet & consecrari .
 Placuit nobis insuper ex nunc Fratres omnes & sin-
 gulos , qui in dicto monasterio post consecrationem

huiusmodi iuxta dictam Regula observantiam, sunt sanctam & religiosam vitam acturi, in nostrâ protectione & saluigardiâ speciali recipere, promittentes pro nobis & heredibus nostris, eos & eorum quemlibet quamdiu in Ordinis observantiâ perseuerauerint, quantum in nobis est, tueri & defendere, aduersus omnes qui eosdem nunc uel inanter quibuslibet persecutionibus uel iniuriis turbare sategerint, uel molestare. Sub pœnâ indignationis nostræ, & ultionis consonæ rationi, secundum mensuram & qualitatem delicti, omnibus subditis nostris cuiuscumque status aut conditionis extiterint, districtiùs inhibentes, ne dictis Fratribus quamcumque molestiam aut iniuriam, uerbis aut factis, quomodolibet inferre aut irrogare præsumant. Præcipuè antedictis Burgimagistris, Scabinis, & Consulibus, necnon receptoribus principalibus, & aliis quibuslibet eiusdem villa obuentiones recipientibus, aut receptoris districtiùs inhibentes, ne de esculentis & poculentis quæ paucis diebus consumuntur, & quæ eisdem Fratribus à deuotis & fidelibus ob amorem Dei in puram eleemosynam conferentur, præsumant ausu temerario, quidquam Gabellæ, Impositionis, Talliæ, Maletotæ uel Assisiæ titulo exigere, petere, capere, uel extorquere; sed potius obmittant penitus aurum & argentum exigere ab eis qui nec id habent, nec in communi, nec in priuato licitum est habere. Et prætereà mandantes & præcipientes omnibus officialibus nostris presentibus, atque futuris, quatenus eosdem ab omni iniu-

iniuriâ, molestiâ & persecutione tamquam præcipuè Dei famulos tueantur atque defendant, aduersus omnes qui ipsis huiusmodi iniurias molestias, aut persecutiones inferre molientur. quosque, si qui fuerint, tamquam hostes & aduersarios seruorum Dei, meritis pœnis & ultionibus, omni dissimulatione postpositâ, curent afficere. nec in hoc unus alium præstolari, nec etiam à nobis aliud expectare mandatum; quoniam ita ob singularem deuotionem, quam habemus ad veram & illibatam dicti Ordinis regulam, & odium transgressionis eiusdem, necnon ad reuerentiam & honorem Dei, Beatorumq; Andrea Apostoli & Patris Francisci Apostolica vitæ præcipui sectatoris, placet, ex certâ nostrâ scientiâ & auctoritate principali sine contradictione fieri volumus cum effectu.

CARMELITÆ anno MCCCCLXXXV. locum ædificando delegerunt; fauentibus impensè Maximiliano Romanorum Rege, & Philippo Brabantia Duce. Docent hoc Pontificiæ litteræ.

INNOCENTIUS SERVVS SERVORVM DEI, dilecto filio nobili viro Maximiliano Archiduci Austria salutem & Apostolicam benedictionem. Eximia deuotionis affectus, & probata fidei constantia, quibus in nostro & Apostolica Sedis conspectu clarere dignosceris non indignè merentur, ut votis tuis illis præsertim quæ diuini cultus augmentū, ac animarum salutem, ac Religionis propagationem spectant, quātum cum Deo

possumus, favorabiliter annuamus. Sanè pro parte tuâ
 nobis nuper exhibita petitio continebat: Quòd tu qui
 oppidum Antuerpiense Cameracensis Diœcesis, tuo
 temporali dominio subiectū, & illius incolas speciali di-
 lectione prosequeris, & cupis nō solum prospero & felici
 regimini ipsorum in iis qua ad tuum temporale domi-
 nium huiusmodi pertinent providere, sed etiam quan-
 tum in te est, pro salute animarum earumdem te uti-
 liter & salubriter exercere, non demeritò sperans, quòd
 si Professores Ordinis gloriosissima Dei genitricis sem-
 perq; Virginis MARIÆ de monte Carmeli haberent
 in dicto oppido aliquam domum, pro unius Prioris
 & aliquorum Fratrum dicti Ordinis usu & habita-
 tione, incola prefati, qui ad Ordinem ipsum & illius
 Professores singularem gerunt devotionis affectum, ex
 Prioris & Fratrum pro tempore in dictâ domo degen-
 tium exemplari vitâ, ac divinarum deuotâ & assi-
 duâ celebratione, predicationibus verbi Dei, audientiâ
 confessionum, & exhortationibus ad benè & laudabi-
 liter viuendum, uberiores fructus pro suarum salute
 animarum in dies reportarent, ac meritis & interces-
 sione eiusdem Virginis MARIÆ consequerentur præ-
 mia felicitatis æternæ; summo prece desiderans de bonis
 tibi à Deo collatis unam domum pro usu & habita-
 tione Fratrum predictorum in eodem oppido construi
 & edificari facere, si tibi ad id eiusdem Sedis auctori-
 tas suffragetur. Quare pro parte tuâ nobis fuit humi-
 liter supplicatum, ut tibi in dicto oppido in aliquo loco
 ad

ad id conuenienti & honesto, domum prædictam cum Ecclesiâ, campanili humili, campanâ, cœmeterio, refectorio, dormitorio, claustro, hortis, hortaliis, & aliis necessariis officinis construi & adificari faciendi, ac dilectis filiis Generali dicti Ordinis, necnon Prouinciali Prouincia Allemania Inferioris in quâ ipsum oppidum consistit, Prioribus quoque & Fratribus Ordinis eiusdem illam pro eorum usu & habitatione recipiendi, & perpetuò inhabitandi licentiam concedere, aliâsque in præmissis opportune providere de benignitate Apostolicâ dignaremur. Nos igitur qui diuini cultus augmentum, & Religionis propagationem, animarumque salutem supremis desideramus affectibus, tuum in hac parte pium & laudabile propositum plurimum in Domino commendantes, huiusmodi supplicationibus inclinati, tibi domum prædictam in aliquo loco dicti oppidi ad hoc conuenienti & honesto, cum Ecclesiâ, campanili humili, campanâ, cœmeterio, refectorio, dormitorio, claustro, hortis, hortaliis, & aliis necessariis officinis, pro perpetuo usu & habitatione Fratrum prædictorum, Ordinarij loci licentiâ petitâ, licet forsân non obtentâ, sine tamen alicuius præiudicio, construi & adificari faciendi, ac Generali necnon Prouinciali, Prioribus, & Fratribus prædictis illam recipiendi, & perpetuò inhabitandi, auctoritate Apostolicâ, tenore præsentium, licentiam elargimur. Jure tamen Parochialis, & Beata MARIE Ecclesiarum oppidi prædicti, & cuiuslibet alterius semper saluo in

omnibus. Nos enim dicta domui, postquam sic constructa fuerit ut præfertur, ac Prioribus & Fratribus, qui illam pro tempore inhabitabunt, ut omnibus & singulis privilegiis, fauoribus, concessionibus, & indultis quibus alia domus Fratrum dicti Ordinis & illarum Priores & Fratres in genere potiuntur, & gaudent, ac uti & potiri ac gaudere poterant, quomodolibet in futurum uti, potiri, & gaudere liberè & licitè valeant, auctoritate præfatâ, earundem tenore præsentium de specialis dono gratia indulgemus. Non obstantibus felicis recordationis Bonifacij Papa VIII. prædecessoris nostri, prohibente ne Ordinis Mendicantium Professores novas domos ad inhabitandum recipere præsumant, absque Sedis prædictæ licentiâ speciali, de prohibitione huiusmodi plenam & expressam mentionem faciente, & aliis constitutionibus & ordinationibus Apostolicis, statutis quoque & consuetudinibus dicti Ordinis iuramento, confirmatione Apostolicâ vel quavis firmitate aliâ roboratis ceterisque in contrarium facientibus vel obstantibus quibuscumque. Nulli ergo liceat omnino hæc paginam nostræ largitionis & concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Apostolorum eius Petri ac Paulli noverit se incursum. Datum Romæ apud Sanctû Petrum, anno incarnationis Dominicæ millesimo, quadringentesimo, octuagesimo quinto, XI. Kal. Ianuarij, Pontificatus nostri anno secundo.

Cœnobium augustum est, structura firma, chorus templi altus & illustris; & superioribus his annis adiecta ingenti ausu, felici successu, non modica pars. Sunt qui velint Carmelitas urbem ingressos anno MCCCCV. priuatis tamen ædibus se continuisse in annum MCCCCLXXXV.

BOGARDI texendo vitam tolerabant. hos primùm urbem ingressos reperio anno MCCXXVIII. auspiciis D. Beggæ, Pipini primi, Brabantia Ducis, filia, sororis D. Gertrudis. ac primò, nullis certis legibus, solo caritatis vinculo annis LXII. modestè se continuerunt. anno deinde MCCXC. tertiam D. Francisci Regulam professi, Fratrum de pœnitentiâ nomen sortiti, magnis à Brabantia Ducibus Ioanne II. & III. exactionum temporarium, & à variis Pontificibus, Ioanne XXII. Clemente V. Urbano V. spiritualibus prærogatiuis donati. locum tandem habitationi, priore commodiorem, anno MCCCXLVI. ære suo pararunt, insignique postea accessione, priuatâ industriâ, locupletarunt, anno MCCCCLV. cumque in eam diem texendo vitam singuli tolerassent, prudenti consilio, reliquam Religiosorum consuetudinem imitati, in communi viuere cœperunt anno MCCCCLV. quin & monasticâ professos reperio anno MCCCCLXVIII. eoque res processit, vt textrinâ relictâ solis diuinis vacarent.

AVGVSTINIANI olim fuerunt, & venerāt in hanc urbem anno MDXIII. Congregationis Saxonicæ, non postremi famâ, numero; cessit deinde anno MDXXIX. non ignobile templum locûsque parœciæ S. Andreæ, permanetque in hanc diem. Anno demum MDCVII. eiusdem instituti, ex normâ nimirum D. Augustini, nullo tamen cum prioribus fraternitatis aut capitis nexu, domum à Senatu impetrarunt.

ALEXIANI. tenue principium. sparsi primùm habitarunt, anno MCCC. aucti pòst numero & opibus, collecti in vnum, propiorem religioni vitam duxerunt. Principium illis ab Henrico Suijdermanno Germano, qui anno MCCCXLV. fundum & domum dedit. ac tandem D. Augustini Regulam secuti, sacrationi se religionis voto ligarunt anno MCCCCLXI. demum domum struxerunt insigni opere, priore longè augustiorem, anno MDXLVI.

CAPPVCINI vltimi in hanc urbem è Galliâ venerunt anno MDLXXXV. hortatu Alexandri Farnesij, Parmæ ac Placentiæ Ducis. Redierunt paullò pòst ad suos; rursusque eiusdem Principis euocatione in Belgium, inde Antuerpiam, anno MDLXXXVII. acceptiq. perhumaniter à Reuerendissimo Antuerpiensium Episcopo Læuino Torrentio, Senatu, Populoque, cœnobium Catholici Regis munificentissimis impendiis struxerunt.

reli-

reliqua priuatorum benignitas adiecit, quâ vnâ viuunt, extremam paupertatem professi.

PATRES SOCIETATIS IESV anno MDLXII. urbem ingressi, firmandi aliquando domicilij initia posuerunt. & primùm duo fuerunt, plures exinde accesserunt; cùm impares oneri, pauci illi laboribus succumberent. anno demum MDLXXIV. paucorum, ac in primis D. Frias Hispani, liberalitate, empta domus, templumq̃. non totis mensibus sex exstructum. Iuventus deinde anno MDLXXV. moribus ac bonis litteris institui cœpta: triennium ea institutio stetit: successerunt turbae, & ciuilia hæc bella; inter quæ sæuo iactati turbine, & ingentis naufragij pars non postrema, passi quod assolent qui enauigarunt tabulâ. Septem annos tenuerunt hi fluctus Belgium, donec positis illis, cum ipsâ Republicâ Rempubicam ingressi anno MDLXXXV. auspiciatam feliciter olim iuuentutis institutionem, reliquaque Societatis munia, maioribus quàm antè animis, secundioribusque successibus aggressi. Cumque scholarum angustiis iuuentus excluderetur, præprouidâ munificaque Senatus largitione, augusta amplaque domus anno MDCVIII. accessit. Creuit hîc iuuentus; maximè cùm humanitatis studiis, Theologiæ moralis, Scripturarumque sacrarum, ac Controuersiarum prælectiones additæ.

CAPVT XII.

Feminarum Cœnobia aut loca sacra.

VARIJ hîc illarum cœtus, rarâ morum integritate. & sunt *Antuerpienses* ad sacrum hoc vitæ genus & castimoniam pronæ. nec mœnibus his contentæ, vicina repleuere oppida: & sicubi sanctior locus monasticaque seuerior disciplina, *Antuerpienses* reperias. Sunt in

HOSPITALI magno, quæ ægrorum curam gerunt. Huius initia obscura; in peruetusto membranaceo codice hæc habes: *Anno Domini MCCXXXVIII. Calendis Maij, in festo SS. Philippi & Iacobi translatum est Hospitale Antuerpiense ab atrio Beatae MARIÆ, ubi prius fuerat adificatum extra oppidum, in campum ubi nunc in honore Beatae MARIÆ Virginis est adificatum.* Creuit variorum opibus. Primus dotauit *Guilielmus Nose*, agris in Borsbeke anno MCCXXXII. annuente *Henrico* Brabantiaë Duce. Secundus *Ludonicus Berthout*, Mechliniaë Dominus, agris in Mortsele anno MCCLIV. Tertius *Arnoldus de Louanio* Bredæ Dominus, agris in Berendonck, in Micke, in Eeckeren, anno MCCLXXX. Quartus *Hericus* vñ *Vilre* Bergizomij Dominus, agris in Wesele, anno MCCXCV. Sepulturæ ius concessum his reperio anno MCCXXXVII.

Sunt

Sunt quæ operam suam omnem leprosis impendunt, vulgò TER SIECKEREN. Extra vrbis pomeria primæ fuerunt, anno MCCXXXVI. vrbem demum ingressæ anno MDLXXVIII. cùm latè fortuitus sæuiens ignis priorem locum æquasset solo.

NONNÆ, è Zuytbeuerlandiæ Monasterio, ad hanc vrbem, Capituli & Senatus litteris euocata, anno MCCLXXIX. domum extra vrbis mœnia struxerunt anno MCCLXXX. nomen huic vallis *S. Margarita*. passæ deinde anno MDXLII. à *Martino Rossenio*, ferro & igne, quæ militia illius furor permiserat, transierunt in vrbem anno MDXLIV. locumque perexiguum, templumq. à *Petro Tack* Antuerpiensi ciue anno M. D. ædificatum imperarunt.

ALBÆ SORORES, dicunt se anno MCCCXII. huc venisse, Ordinis pœnitentium *S. Mariae Magdalena*. de quibus hæc in veteri membranâ: *Cùm Ioannes Brabantia Dux viro religioso Gerardo potestatem facit per Belgium eleemosynas colligendi, in commodum domus suæ de nouo in honore S. Crucis fundata, ubi opera sunt caritatis, utpote de peccatricibus iustæ mulieres, ac bonæ, ac Deo deuotæ efficiuntur. nec solis hîc lapsis locus, sed quòd illis locus quibus alibi negatus.*

FACONTINÆ. *Falco de Lampage*, sub annum

num MCCCL. hospitale hoc loco instituit. à cuius obitu abierunt ad Regium fiscum, quæcumque viuis possederat: etiam hic locus. Emit hunc à Præfecto ærario *Ioannes van VVitham* anno MCCCLIV. & ab hoc aut heredibus, virgines illæ, quæ priorem aliquando sub *Falcone* locum incoluerant, annuente *Ioanne* Cameracensi Episcopo sub annum MCCCCXXI. qui etiam loco nomen dedit: *Onse L. Vrouwen dael in Dalckenbroek*. à quo impetrarunt vt in regulam transirent Sanctimonialium *Vallis S. Barbara in Thenismonte*.

TERTIARIAE cœperunt à liberalitate *Henrici Soudermanni* Germani, qui domum emit, dedit, anno MCCCL. Sed non nisi domum. In medio namque magnarum cogitationum, naufragium mari passus, periit. perstiterunt tamen Virgines, priuatâque industriâ variorumque eleemosynis vitam tolerarunt. tertiâ *D. Francisci* regulam professæ anno MCCCCLIV. Pio II. Pontifice Maximo.

NIGRAE SORORES. sub annum MCCCLXXI. paucæ primùm viduæ in agro Brabantino cœperunt: curam agris impenderunt, nullum in ualitudinis genus auersatæ. ac nullis aliquândo legibus, pòst *D. Augustini* regulam professæ, anno MDVI. assentiēte Iulio II. Locum multorum munificentia æreque suo pararunt anno MDXXI. nomenque loco indiderunt *Montis Caluaria*.

CLARISSAE, S. *Claram* secutæ, Ordinis *D. Francisci*. Instituit *Isabella* Lusitanica, *Philippo* Brabantiaë Duci matrimonio iuncta, salutis anno MCCCCLV. absoluta structura Monasterij ac templi annis sex.

D. Augustini regulam secutæ, quæ in monasterium *D. Anna* dicatum, vulgò LVYTHAGEN, extra mœnia olim, nunc intra illa receptæ. Conditor Illustris vir *D. de Ranst* Ciuitatis Marchio; qui Maximiliani exercitus ductor, cùm feliciter contra Flandros die *D. Gregorio* sacro pugnasset, ^{Anno} duodecim hîc virginibus locum parauit, annuo _{1496.} censu dotauit. nobilis hîc olim locus sterilitati auertendæ.

ANNUNTIATAE, anno superiore Louanio huc venerunt. prima institutio è Galliâ. diffusæ dehinc per Belgium, Brugas, Louanium, Betuniam, Niuellas demum & *Antuerpiam* traductæ. & nunc hîc sunt. priuatorum beneficiâ, Senatusque ante omnes, ædes locumque pararunt.

BEGINAS ad sacros hos Ordines refero, animo religionem professas, quam & æmulantur, nullo tamen perpetuo arctioris vinculi voto. templû his domosque. extra urbem extrui cœptas inuenio in Sion, anno MCCCCLX. incēdio post hæc, quidquid magnis impendiis steterat, absum-

ptum anno MCCCCXCIV. ac tandem funditus sacra profanaque euerfa anno MDXLII. ac demum in urbem traductas.

CAPVT XIII.

Hospitalia. Pauperum receptacula.

ALIA ab aliis condita reperio. & prout quemque pietas aut beneficentia traxit, in varios usus destinata; omnia tamen egenis subsidium. Cura horum, Eleemosynariorum fidei ferè commissa, quorum seriâ sollicitudine res administrantur.

Inde
Hoogh-
tract.

S. I V L I A N I hospitale. falluntur qui ante annos mille stetisse volunt: exstructum reperio anno MCCCIII. Peregrinis quaquà venientibus in biduum hîc domus est, & benignè habentur. ac ne diuina desint, adiunctum sacellum, & in eo diurnum sacrum. ita corpori & animo largiter prospectum.

Inde
Kop-
tract.

I N F I R M A R I A . nomen hoc, loco est. nullus auctor inscribitur. fuisse ante annos CCC. fama tenet, & constans fama. stetit olim in vico *Claddorp*; mutauit deinde sedem anno MDXLV. Sunt in hac feminae sedecim, & horti domusque legati hoc fine.

Inde
kerck-
hof-tract

D. V I R G I N I S . conditor *Henricus Souderman* Germanus anno MCCCXL. multa huius viri germanæ

manæ in hac Republicâ pietatis vestigia. duodecim feminis, ætate aut valetudine fractis, domicilium hîc est; adiuncta ancilla, quæ ætatem morboſve leuet.

CÆRVLEI FRATRES. memorant exſtructum anno MCCCLXVI. multorum hîc munificentiâ claruit. viris duodecim senio & inualetudine laborantibus, ancilla in subsidium ætati & ægritudini data.

Inde
Seredes
ſtract.

S. ANNAE. auctorem narrant *Baldwinum de Riddere* cum vxore *Elizabethâ Hays*. pulchra in coniugibus largitatis æmulatio. imitentur plures. vndecim hîc mulierculis & subsidiariæ ancillæ receptaculum cõcessum anno MCCCCXII. annexum habet sacellum.

Inde
Contentien
ſtract.

S. IACOBI. æuum huius & auctores vidi lapidi inſculptos. *Nicolaus de Herde*, *Guilielmus de Molener*, *Cornelius Lemſens*, *Ioânes Melus*, *Ioannes van Voude*, *Guilielmus Ottens*, anno MCCCCLIV. collato ære posteritati ſacrarunt. Quotquot D. Iacobi petunt limina, aut soluti voto reduces, hospitij hîc iura reperiunt. Magna olim concursatio parentum æuo, cùm & pietas in Diuos ardorq̃ue maior: & aberat hæresis, ridere & perdere, gelidamq̃ue suffundere piæ huic flammæ edocta.

Inde
Kiepers
ſtract.

GERARDI BAERT. conditoris nomen præfert.

Sp de
Calck
bygge.

fert. sex viris ætate aut laboribus fractis sacerdotem vnum præesse voluit anno MCCCCLXX.

Opde
Fiquis
tup.

IOANNIS VAN BIEST. auctorem nomen narrat; anno MDIV. mulierculis sedecim ancillam adiunxit, abeuntis solamen ætatis. mille è voto meo Biestios è mercatorum cœtu; neq. enim eunt hæ negotiationes omnes sine rugâ aut maculâ.

Sp de
Denus
tract.

SACELLVM GRATIÆ. rara semper maiorum pietas. atque ô lubeat, aut non pudeat sequi! præiuit *Antonius Ruselli* anno MDV. duodecim viris, sacerdotem vnum qui sacris indies operaretur, præfecit. imitare qui potes. nam quis non vestrûm fenerario puluere si non intectus, inspersus tamen suâ aut alterius manu, alienum redolet?

In S. Ro
chus
tract.

PVPILLARIS DOMVS EXPOSITITIS DICATA. quorum in magno populo, & frequenti viciniâ, magnus numerus, & iam CXXC. numerant. auctores habet Eleemosynarios vrbis anno MDXXXII. nobile opus, & quod nomen in Principe mereatur. educantur, & vt primùm per ætatem licet, edocentur, prout cuiusque ingenium tulerit. additurque lectio & scriptio, ne quidquam ad honestam educationem vitæque reliquum desit.

In S. Ro
chus
tract.

FATVA DOMVS. aberrantibus ab homine suo, quales in magnâ Republicâ, ingenti viciniâ, numquam deesse possunt, locus hic ab Eleemosy-

mosynariis datus. & respondet operi fructus.

IN VICINIA S. GEORGII. *Elisabetha Goudts* Sp S. Jo
ris Kercke
Ulieden, mortuo marito anno MDXLV. *Ioanne
 Gottensys*, pietate, & in pauperes munificentia in-
 signis, sex mulieribus locum tribuit. Quantæ
 hinc viduæ sub opibus tamquam onere fatiscen-
 tes, maiora possent? velint. & mentem hanc inii-
 ciat qui potest Deus.

VIRGINVM DOMVS. varium opus, multi- Inde
lanche
Gasthups
traet.
 plex, nec minus rarum; & fortunatissimi euen-
 tus. *Ioannes Vander Meeren* anno MDLII. instituit.
 Virgines hinc erudiuntur, quas egestas paternâ ex-
 cludit domo, aut matrum pudor. quæ ubi adole-
 uerint, è pupillari in hanc traductæ, quidquid in
 virgine desiderari potest edocentur. inde ancilla-
 tum dimittuntur: aut si quam modestior adole-
 scens ambiat, matrimonio iungitur, dotem à pau-
 perum ærario acceptura.

FEMINARVM DOMVM Eleëmofynarij an- Inde
lanche
Gasthups
traet.
 no MDLIV. ædificarunt. variæ hinc mulieres, & ferè
 moribus non optimis, quæ his parietibus, tam-
 quam honestâ continentur custodia.

HERMANNVS VANDEN HOECKE, sex vi- Sp de
Calck
bugge.
 ris ætate aut morbo confectis, aream dedit, ædes
 statuit, conditoris nomen meruit anno MDLVII.

Opbe
Beerdes
mect

IVVENVM DOMVS respondet puellarum: instituit enim hîc iuuentus variâ arte pro cuiusq. ingenio, aut propensâ voluntate. & delecti superioribus annis ex omni hac turbâ, quæ ingens omnino est, qui ingenio & moribus plurimum sponderent: quiq. præ reliquis eruditionis aut probitatis maioris spem facerent, addictiq. humanioribus litteris, vt inde ad Philosophiam altioresq. scientias transeant. Condidit domum IOANNA VAN SCOONBEECKE anno MDLVIII. multas Ioannas concedat hoc sæculum; singulæq. Belgicæ vrbes vnam alterâmve.

In de
Boeck
Aede.

SEPTEM FRATRVM. anni sunt ampliùs centum cùm *Henricus Loomans* domum legauit, viris septem senio & egestate pressis; subsidiariumq. vitæ trahendæ annum censum addidit.

In de
Kop-
Aede.

Pulcra æmulatio, oriantur plures: septem ibi viris, septem hîc mulieribus *Michaël Vander Heyden*, anno MDLXII. domum coëmit, dedit, dotauit, nomen inscripsit, SEPTEM PROFUSIONVM SANGVINIS; ita voluit inscriptioni respondere numerum.

In Schut-
ters-hofs
Aede.

CATHARINA & DINA ALARTS virgines anno MDLXXXV. octodecim mulierculis domum annumq. prouentum statuerunt, forti in posteritatem prouocamento, dum æmulantur nomen cælo terrâque magnum. Enascantur plures,
poste-

posteritatis & largitatis æmulæ. & cùm non desint
 sorores virgines, non desint *Alartia*, quadam et-
 iam meritorum nominisq̃ inuidentiâ maiores.

S. ANNÆ. *Simon Roderigues Peretti*, Baro de <sup>Inde-
Dupl. tract.</sup>
 Rodes, domo Lusitanus, domum emit duodecim
 florenorum millibus, hortum tribuit, sacellum
 addidit, instruxitq̃ ab omni re sacrâ; amplam
 dotem inscripsit, quæ alēdis duodecim honestiore
 loco natis, sed gradu & opibus (variante Fortunâ
 vices) exclusis, sufficiat. adiunxit famulam: sed <sup>Anno
1600.</sup>
 & Sacerdotem præfecit, qui sacris indies operaretur;
 qui sacratione verbo viciniam pasceret. Lau-
 des etiam musico concentu decantari voluit.

VRBIS ELEEMOSYNARII anno MDCVII. <sup>Inde
Epel.
tract.</sup>
 octodecim feminis, quæ aut fortunâ, aut homi-
 num malignitate, aut inualetudine variâ oppressæ,
 maioris calamitatis effugium statuerunt.

IOANNES SVTOR sex viris senio morbisq̃ <sup>Inde
Genus-
tract.</sup>
 attritis locum dedit, mulieremq̃ addidit quæ
 famularetur. è tenui supellectile venit hæc libera-
 litas. quanti erubescunt imitari? Erubescant &
 præmiari. Viuet interim Sutoris nomen, nec era-
 det hoc vetustas. & vbi opes perituræ? vbi posses-
 sores harum? arbitreris tamquam spongiâ è mor-
 talium tabulâ deleri, ita nec vestigia perstant,
 quantumuis scrutere, tenuia. quære. nec nomine

viuunt. vbi enim nulla benefacti memoria, nec nominis est. Vultis etiam post mortem viuere? vna munificentia æternabit vitam; nescit mori, & ad cuiusque Lectoris oculos redanimabit monumentum.

Inde
Ephes.
tract.

Testamento quattuor domus accesserunt pauperum ærario. dos abest. & quidquid extra nudos parietes, ærarium subministrat. nomen loco, *Dem Maesen ganck.*

Inde
Ierem.
tract.

QUINQUE ANNULI nomen est. septem domus sunt. dos nulla. industriã proinde suã viuunt, quæcumque hic viuunt.

ALMERAS, fundatoris ostendit nomen. sex mulieribus ædiculas reliquit, singulis singulas. de suo victitant. Quod deest tolerandæ vitæ, Eleëmofynariorum erogatur liberalitate.

Sequuntur ea quæ extra Eleëmofynariorum curam aliorum subsunt imperio.

Inde
Ierem.
tract.

NAVTICA tribus facellum struxit, ædes adiecit, & leuandæ egestati suorum non postrema donaria.

Inde
Ierem.
tract.

S. NICOLAI facellum tribus MERCIA condidit: domus adhærent, viris feminisquæ inopiã laborantibus tutelares.

Inde
Ephes.
tract.

Nec minùs benè apteque commensuratum
habes

habes facellum à PANNARIA aut FVLLONIA tribu, in quâ olim bina de die sacra, domusque variè duodecim egenis paratæ.

S. IVDOCI facellum Pelliones ædificarunt, & præfunt loco opificij decuriones. In de Wolstraet.

CORIARIORVM facellum Coriarios conditores habuit anno MCCCCXIX. imperantque Coriarij & Sutorij decuriones. In de Jupueza terstraet.

D. VIRGO LAVRETANA. Diego Pardo instituit anno MDCI. septem mulieribus egestate ad alienam misericordiam compulsis. In de langhe Dieu Straet.

SEPTEM DEIPARÆ DOLORVM. septem mulierum domicilium hîc est: *Canonici* præfident. *Maria Feys* ære suo instituit. Over de Minnebroeders.

PETRVS VAN DAEL sex egentibus domum dedit, dotem addidit anno MDXCVIII. præfunt conditoris heredes.

S. BARBARÆ. *Nicolaus Boot* ædes & facellum tribuit anno MDIV. feminis octo. In de langhe Dieu Straet.

NICOLAUS VAN STIFLEN sub annum MDXVIII. extra mœnia sex mulieribus ædes attribuit, annumque censum qualem ea tempora postulabant. periit sub Rossenio. areolam deinde In de Hofstraet.

nouo extruendo domicilio in ipsâ vrbe emit
Adrianus Nicolai nepos anno MDXLIII. in hac
 Ioannes fratresque domum fabricarunt.

CAPVT XIV.

Varia in vrbe loca, quæ famam merentur.

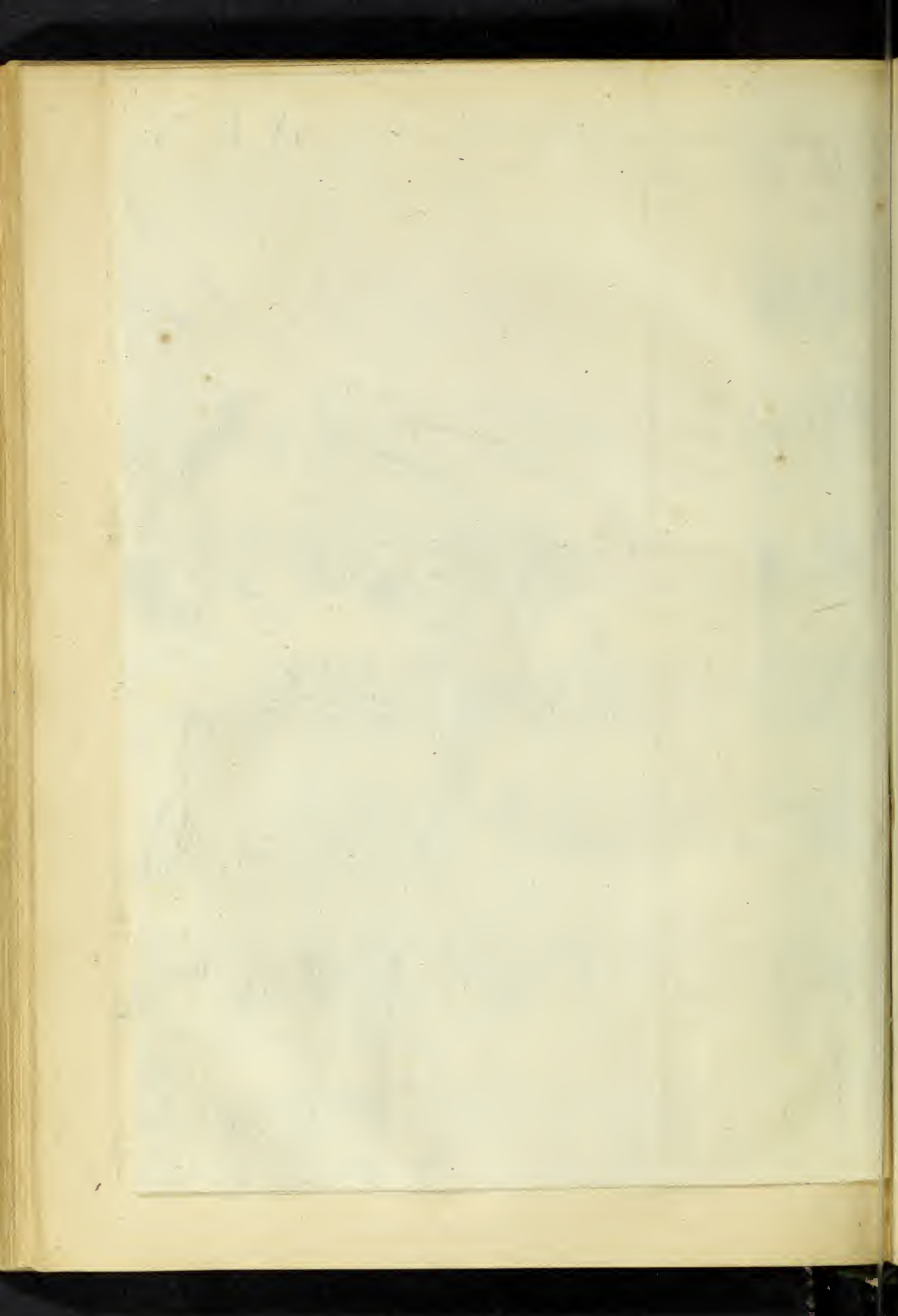
INGENTIA non vno loco terrarum miracula
 reperies, fluctuantes terras, nec minùs in Belgio
 nostro quàm in agro Cæculo, Reatino, aut Ca-
 laminis insulis, quas non ventis solùm sed & con-
 tis quò lubet impelli videmus. Maius in Nym-
 phæo portentum, cùm in symphonix cantu, ad
 ictus modulantium pedum, mouentur insulæ,
 Saltuariæ dictæ. Nec inferiora montes dabunt:
 Hephæstij sanè rædâ flammante attacti, flagrant
 adeò, vt riuorum lapides in ipsis ardeant aquis: &
 duos circa Indum legimus, quorum ille ferrum
 omne trahit, hic respuit. Neque prodigiis suis ne-
 mora carent: habes ad aquas Cutilas siluam, quæ
 non die non nocte eodem loco visitur. Nec saxa
 frustrantur miraculis: iuxta enim Harpasa hor-
 renda cautes, vno mobilis digito; eademque si
 impellatur, corpore resistit. Magna hæc naturæ
 prodigia. at ego nescio an ab humano natum
 ingenio minus. Inter prima sanè operum huma-
 norum ARX est vrbis huius: quinque validissimis
 firmata propugnaculis mutuum defensantibus:

mon-

A R X

ANTVERPIENSIS.

montibus deinde, qui omnem circa regionem agrumque retegant, & ab hostili procurfione, ingentibus tormentis bellicis, arceant, mœnibus inclusis, in tutelam raramque amœnissimi prospectus venustatem se in immensum attollit. Sed & extra mœnia humilia propugnacula egestâ terrâ equiti procursum præbent, tutumque receptui locum. armamentaria verò, & comœtuum reconditoria ad miraculum in immanem excurrunt vastitatem. stabulandis etiam equis ingens laxitas: & super hæc militi certa tutaque domicilia, qualia in medio magnarum urbium desideres: & millibus facilè tribus locum præbeant, pluribus etiam, si qua necessitas arctare cogat domus templum hîc non maximum, sed pulcrum inter plurima est, scitè & ex arte constructum. Laxissima in Arcis medio area militari delectui commodissima, quæ iusto etiam exercitui fatis sit.

TVRRIS D. VIRGINIS nobilissimum, si quod usquã opus, quo nec basilica Paulli Phrygibus mirabilior columnis, nō Augusti forum, non Vespasiani Pacis templum. audeo. non obeliscus Eraphicus quadragenûm octonûm, non Philadelphicus octoginta cubitorum, cumq. in ingentem surgat cælo molem, pedum CCCCXX. cubitorum nimirum CCLXXXVIII. tantâ passim pellucet amœnitate,

nitate, tantâ mutuò superstantium columnarum varietate, vt & solaribus vndique radiis transfuerberetur, & luci quaquâ parte viam prospectu præbeat lætissimo. Cœptam ædificari inuenio anno MCCCCXXII. ac XCVI. annis ære publico ædificatam, cùm Ægyptiam pyramidem amplissimam, quæ octo iugera occupauerat soli, annis XX. constructam acceperimus, tresq. alias spectatissimas, quæ orbem totû nomine impleuerunt, annis LXXVIII. mensibus IV. Datum deinde initium alteri turri, audaci potentiæ factò. nec initia tantùm; nam & fastigium superat templi, & superbo vertici augustam ceruicem præbet. quis imponet illum? adsint animi, non deerunt opes in tam diuite non vno loco priuatorum recessu.

HOROLOGIVM. quod M. Varro primùm Romæ in publico statutum scribit anno Urbis CCCCLXX. nec aliud quàm solare, cùm in nubilo ac nocte nullæ horæ essent, donec primus Nasica aquâ diuisit horas noctium æquè ac dierum, anno urbis DXXCV. (tamdiu enim Romæ indiscreta lux fuit) atque hoc non nisi oculis subsidiarium; hoc in omnibus iam propè vrbibus etiam auribus medetur, cùm audiendi auiditatem explet, nusquam tamen venustiore quàm hîc concentu. tam suauimodulatione antea ambulans cuique horæ ludus est, tam plena symphonia, vt admirationem stuporemque

poremq; aduentatibus inædificet. & quidquid ali-
 bi humanæ modulantur voces; quidquid tibiæ,
 reliquaque musica, hoc æs campanum tam expri-
 mit doctè, vt nullum extra illud modificatorem
 desideres. Cogita quidquid vbiq; in quacumque
 gente primum, habes in vno hoc anteludio hora-
 rum pulsu. vis Æolium simplicem suauemque?
 vis Lydium querulum ac quasi fringultientem?
 vis Phrygium religiosum, ac tamquam turtura-
 lem? vis bellicosum armaque intonantem Do-
 rium? hîc inuenies: ac ab vnus hominis manibus
 pedibusque, tot quasi animari vno tempore &
 pulsu campanas, tamque varium acuto sonitu,
 graui bombo, medio flexu concentum misceri
 musicum, vt cùm vnâ videas manum, mireris
 varietatem, nullaque non diei noctisque horâ.
 Alibi fors eadem reperies. nescio an pari concen-
 tu, arte simili. imò nusquam pari. quæ causâ,
 quòd admirationem aduentantibus excitet, quã-
 tam nulla res alia: maximè in portentosa illâ alti-
 tudine, quâ concentu non urbem modò, sed & vi-
 cinos complet agros. & ingens sanè illa est, cùm,
 vt dixi, minimùm in 420. pedes surgat: cui si im-
 positum adnumeres culmen, insertamque cul-
 mini sexdecim pedum crucem, prioribus nihilo
 ignobiliorem, 461. pedes expleat. rarum etiam,
 in hoc opere, 622. de solido lapide gradus recen-
 seri.

CYRIA, Senatoria domus: cum quocumque scalptili Phidiæ marmore, Praxitelicâ Gnidiâ, Neptuno Scopæio, quocumque Artemisiæ Mausoleo componenda, ad inuidiam reliquarum propè gentium, vario opere interludente, Tuscano, Dorico, Ionico, Corinthio. elegans structura, è maculoso candicante marmore, liuidiore tamen, sparsimque circumuolutâ canitie, ac quasi si vndatim in crispas vortices agatur. Marmora hæc Menander, diligentissimus Luxuriæ interpres, longè maximo in pretio habuit, Romanique veteres. Plura qui volet, Antuerpiam meam consulat. Fusè dedi. nec addo nunc aliud. edificari cœpta anno M.D.LX. igne perijt anno M. DC. LXXVI. redditaque annis sequentibus.

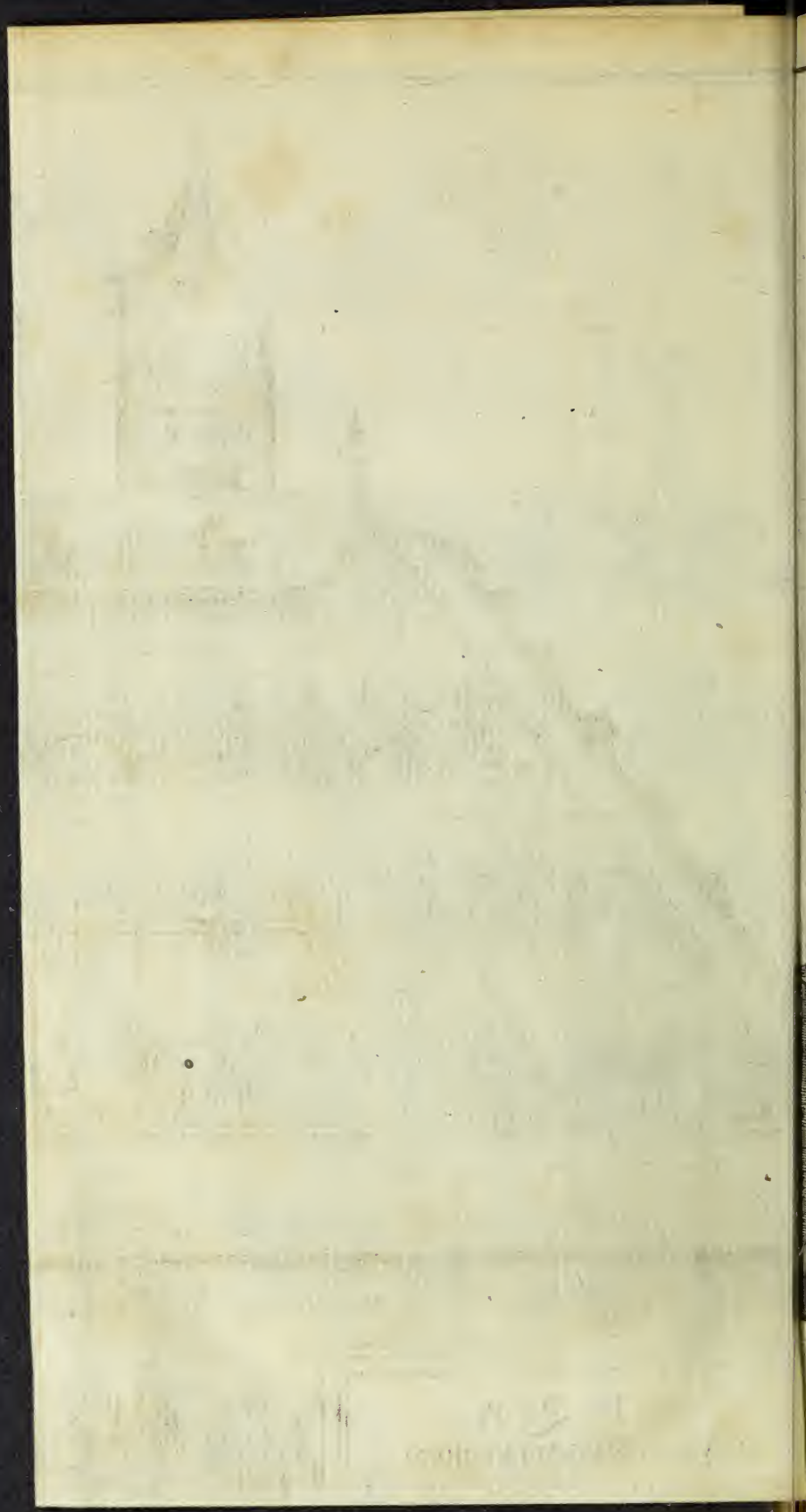
BURSA. Nihil compono cum veteribus, cum Regum pecuniæ otiosâ & stultâ ostentatione, quâ orbem terrarum impleuere famâ. Hoc dico, elegans per omnia opus esse, quadraginta & tribus è patrio marmore substructum columnis, quas dissoluere nec sæcula quidem videantur posse. æuum inscriptio tradit: longitudo in centum octoginta pedes protenditur, latitudo in centum quadraginta.

OFFICINA VITRI. Æternus hîc ignis est, continuis fornacibus materiam liquantibus, cum alia flatu figuratur, alia tamquam torno teritur,
alia

B V R S A

S. P. Q. A.
 IN USVM NEGOTIATORVM
 CIVISCVMQ. NATIONIS AC LINGVÆ
 VRBISQ. ADEO SVÆ ORNAMENTVM
 ANNO M. D. XXXI.
 A SOLO EXTRVI CVR.

DOMVS SENATORIA
ANTWERPIENSIS.

INSTAVRATA
M. D. LXXXI.

ambigas ingenio, an vtilitate maior: dispensandæ

Q q 2

in

alia argenti modo cœlatur, alia denique auro opulentatur, tingiturque colore quocumque, & ad quemcumque vsum; ad escaria etiam vasa. nec est alia nunc materia sequacior, in quam voles formam; ita ingeniosa solertia est. inuenit hîc in arenâ, in herbâ, in vario puluere, quod ignibus pro-uocaret in aliam aliamque faciem. In quo illud mihi succurrit mirari, nihil pænè non igne perfici. ignis accipit arenas, à quibus hîc vitrum; alibi argentum, minium, plumbum, alibi pigmentorum & medicamentorum genera fundit. Magis etiam mirandum in eadem materiâ aliud gigni primis ignibus, aliud secundis, aliud etiam tertijs, aliudque non rarò sequentibus. Sanè Tiberio Principe vitri temperamentum variâ materiæ mixtione, ignisque certâ temperie, flexibile excogitatum fama fuit, officinamque abolitam, ac interdictum his ignibus, ne metallorum pretia detraherentur.

OOSTERLINGA DOMVS. insigne elegantiae & opulentiae monumentum. patet in longitudinem CCXXX. plus minus pedes, latitudo minor est. complectitur ambitu suo CCC. cubicula, singula singulis gentis illius mercatoribus percommoda.

CASTELLVM AQVARIVM. operosa res: ambigas ingenio, an vtilitate maior: dispensandæ

in vniuersam urbem nouam, per subterraneas formas tubóſve, aquæ, mirâ dexteritate ac velocitate insignis. indefecta hîc aqua est: tamque diuite nocte quàm die venâ fluit, expletque omnem vrbe totâ cacaborum auidam ac propè inexplebilem sitim.

*See also
Antiquaria
p. 93*

TYPOGRAPHIA. quanta ea hac vrbe, res loquitur: & me tacente magnitudo se prodit. Inhibe ignem, preme, impositâ fatiga mole, exsurget violentior: idem hîc eueniet. Typographiam hanc quicumque illaudatam transierit, silentio texerit, inuidentiâ prefferit, extollet magis. euenietque quod ignibus Chimeræ, quos aquâ accendi Plinius tradidit: ita illa, quo inimico ore & calamo magis lassata, eo publicatione librorum suorum se extollit violentiùs. & fanè quicumque PLANTINIANAM cogitauerit, rem vnâ omnium maximam cogitauerit: maiorem etiam, si viderit. Centum hîc propè characterum genera. nobile opus, & quod raritate & elegantiam suâ admirationem prouocet: sunt Syriacorum duo, Hebræorum decem, Græcorum nouem, Latinorum septem & quadraginta, variarum linguarum & gentium reliqua: sunt & musicorum plurima, omnicanæ modulationi commoda. extra hæc imagines æri ac ligno, faberrimè incisæ sculptæque ingenti numero. Denique quidquid pluri-

plurimis Typographiæ prælis exsudatur, quidquid extruditur, ad eò ad limam lineamque reductum, ut nec ex libitinis malignissimis, nec ex inuisoribus pessimis quisquam habeat quod merito desideret. Inspice quicumque artem amas, & vide quàm nitidâ locatione, quàm propè prodigiosâ emendatione, quàm tereti ambitu, quàm pressâ rotunditate, quàm scito interuallo mutuum splendorem augeant; quàm nullâ protuberatione è reliquorum cœtu quidquam emineat: an non laudabis tam numerosâ industriâ multiscios, tam emendatæ peritiæ, tot utensilium arti subseruientium Dædalos? Longum esset sigillatim ac discretim singula, satis erit etiam curioso lectori cunctim hæc ac coaceruatim tetigisse. hoc addam, Plantinum quidquid hîc est, auctorem venerari. & patrissant in artificio filij & nepotes.

VRBIS MOENIA. octo validissimis in mutuum tuitionem procurrentibus propugnaculis solidata; quæ verò agros fossasque spectant; è perpetuo viuo lapide ita ad firmitatem structa, ut etiam ad lautitiam arbitreris; ita arboribus in summo centum pedum vertice consita, ut merito in hoc sublimi nemore dubites, robur an elegantia præstet. Iam lapides alibi in venustatem sectos, solidis alibi glebis in roboramentum positos videbis. Portæ operi respondent, firmitate, ele-

gantiâ, æmulâ laude. Sunt verò vniuersim tredecim: agrariæ quinque; reliquæ ad flumen ducunt: his singuli respondent *Kai*, tamquam prominentes è littore aggeres: fora dixeris littoraria, & protuberantia in subsidium capita, variâ frequentata merce; pro quarum varietate nomen plurimum sortiuntur. hîc namque onere leuantur naues, hîc receptaculum orbe toto aduectarum mercium. nec simile huic reliqua dabit Europa; ac nescio an reliquæ orbis partes. fortiter hoc testantur qui obnauigarunt orbem audaci conatu.

FLVMEN. Scio aquarum miracula. & in quo elemento maiora? In Silaro non virgulta modò, sed & folia lapidescunt; & in non vltimâ Belgij parte, aqua: in Dodone, immerfas cùm extinguat faces; extinctas si admoueris, accendit fons gelidus: in Falisco pota candidos aqua boues facit, in Bœotio Melas oues nigras, Xanthus rufas. Lyncestius potus temulentos reddit; hinc illud Ouidij:

*Quem quicumq; parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat quàm si mera uina bibisset.*

Iam Belgicas aquas medicabulas quis ignorat? nescio tamen minúsne in hoc flumine quàm in prioribus illis portentum; dum Oceano trahitur auido haustu, portentosâ ad passuum sexaginta millia reciprocatione; paribus quo ille interual-
lis. Reflua flumina quis vidit, ac per tot stadia
ancil-

ancillantia mari? Amnes retrò fluxisse Neronis Principis annis supremis pro portento fuit. & per tot passuum millia reciprocis vndis violentari hoc flumen, minus portentum? Sed & latitudo pro miraculo est: cùm non vno loco, quà urbem præterfluit, mille & sexcentos pedes expleat. & respōdet latitudini profunditas, pedum minimùm sexaginta: vt quantumuis onerarias nullo negotio vehat, tantâ exonerandi onerandiq̄ue facilitate, vt nauticæ rei periti, nullam se orbe toto parem expertos testentur, cùm manibus, è littore, maximæ etiam onerariæ, onere quocumque leuari possint. Ab hoc flumine ostia octo, sinusq̄ue octo, atq̄ue hinc nauium in ipsâ vrbe receptacula octo, quæ & grandiores onerarias centum de facili excipiant, emittantq̄ue. Rarum omnino opus, & quale fors nulla dabit vrbium reliquarum.

Plura possem. quamquam singula propè hæc talia sint, vt quemcumq̄; alium nobilitare possint locum. Magnum hoc tamen, & inter memoranda recensendum, cùm ductiles vrbe pænè totâ videas fossas, flumine medium oppidum interfluente, subterq̄ue non rarò ciuitatem nauigatam aliquot etiam passuum millibus.

CAPVT XV.

SENATVS Populusq; Antuerpiensis.

Magna cum Romanis affinitas, vt consanguineum arbitreris populum. Partitio apud illos ciuium, pro rerum, dignitatum, munium, opum discrimine, varia. In *Patres* & *Plebeios*; in *Tribus*, in *Curias*, in *Centurias*; demum in *Senatores*, *Equites*, *Plebem*, notissima est. hinc illud Aufonij:

Martia Roma triplex, Equitatu, Plebe, Senatu.
Senatores dicti qui in *Senatum* lecti, *Patritij*, *Equites*, *Plebei-ue* fuissent. *Patritios* Romulus statuit. cuius imperio singulae *Tribus*, tres delegerant aetate, prudentia, opibus primos. nouem ergo primi *Senatores*: creuit numerus & centum creati: adeoque sub eodem *Romulo*, adnitente *Tatio*, cc. inuenio; sub *Tarquinio Prisco*, ccc. vt quisque nimirum e populo, robore, diuitijs, sapientia praestabat. Accesserunt, referente *Graccho* Tribuno plebis, *Equites* ccc. auctus post haec numerus sub *Casare*, & excreuit in idcccc. *Patritij* ex his dicti, quorum maiores a *Romulo Tatioq;* in *Senatum* lecti, *Patresq;* vocati, & maiorum gentium *Patritij*: gentium vero *Patritij* minorum, quorum maiores a *Prisco* adlecti; *Patres* demum *Conscripti*, qui *Bruto* & *Valerio* Consulibus in demortuorum

rum primorum locum successerant. Patuit verò Senatus primùm Patritijs, Equestri deinde Ordini, & tandem etiam Plebeio.

Equites erant quibus equestris census erat, opes nimirum supra reliquum vulgus. his publicus equus, annulusque Ordinis symbolum, à Censore datus. Plebeij reliqui.

Eadem hîc reperio, similemque partitionem. Trium enim hîc generum ordinumque ciues. *Senatorij* qui aliquando lecti in Senatum. Ex his *Patritij*, qui è vetustâ nobilitate, aut Consulari aut Senatoriâ longâ retrò maiorum serie noscibiles. reliqui Equestris ordinis sunt. è quo solo post Patritios legi in Senatum possunt. *Equites*, quibus meritò hoc nomen tribuo, vulgò *Poorters*: à censu enim, ab opibus, ab honestiore negotiationis vitæque genere nomen gradumque sortiuntur. *Plebeij* per XXIIII. nobiliora *Corpora*, vulgò *Ambachten*, partiti, quæ singularibus præ reliquis prærogatiuis gaudent.

Percurram singulos veteris illius nostræque Reipublicæ Ordines. ac primò de *Senatoribus*, omnibusque qui Magistratum in Republicâ gesserunt, mihi verba. Et erant Magistratum apud Romanos genera varia.

Qui stans temporibus semperque in Republicâ legebantur, Ordinarij dicti. quales *Consules*, *Prætores*, *Tribuni*, *Aediles*, *Quæstores*. Qui pro re

natâ; vt *Censores, Dictatores, Magistri equitum, Interreges, Tribuni militares*; Extraordinarij habitî .

A Conditione etiam, à quâ quisque adlectus, nomen sortiti. hinc *Patritij*, aut *Plebeij* dicti: quòd aut *Patritijs* aut *Plebeijs* concessi. Fuit aliquando tempus, cùm conditionum maxima ratio habita: solisque *Patritijs* maiores Magistratus concessi. transierunt deinde ad Equites, ac tandem ad Plebem, anno V. CCCLIII. cùm *Tribuni militum* Consulari potestate creati, adeoque *Consules* etiam anno V. CCCXXCVIII. quin & *Dictatores*, anno V. CCCXLVIII. ac demum *Censores*, anno V. CCCCIII.

Pro dignitate demum maiore, minorève, nomen inditur. Maiores inuenio *Interreges, Censores, Dictatores, Consules, Praefectos Urbis*. Minores *Quaestores avarios, Tribunos plebis, Aediles, Curatores Tribuum, Triumuiros nocturnos, Triumuiros monetales, Praefectos Pratorio, Praefectos vigilum, Curatores Regionum, Magistros vicorum* XIV. Regionum Urbis.

Ministri Magistratuum Scribae, Accensi, Praecones, Lictores, Viatores.

Interreges. quinquedialis hic Magistratus, nec aliter quàm Comitiorum causâ creatus. quasi medius inter duos Reges, abeuntem & adlectum. creatio huius è Patribus tantùm.

Interreges hîc nulli: nec vlli maiorum ætate fuerunt.

fuerunt. sed neque Interregni nomen notum, aut ex usu Reipublicæ huius.

Censores. nomen à munere datum. horum enim arbitrio populus censēbatur. creati primò in annos quinque, inde lege cautum ne plus quàm annua & semestris censura foret, anno V. CCCXX. munera horum ad duo potissimùm deduci possunt, opum & morum æstimationem. Pœna pro *Censoris* voluntate posteriori adiuncta: Senatu eijcere, equum adimere, tribu mouere, idque ex honoratiore in inferiorem, aut in totum mouere & ærarium facere.

Censoris nomen hîc nullum est, omneque huius imperium in *Senatu* residet. qui adlectos in Militaria ciuium collegia, quæ *Gildas* vocant, si quâ labe aspersi, loco mouent, ac quasi ærarios statuunt; quin & in grauioribus delictis è ciuium numero expungunt. nec fas ciuem pro quocumque etiam scelere morte mulctare, nisi sollemni antè ritu expulatum.

Dictatores. dicti aliquando *Magistri populi*, *Pratores maximi.* seditio & ab hoste metus, creationis causa. vnus legebatur, cuius ampla per omnia potestas, ac solo propè nomine à regiâ discreta. Exercitus scribere, educere, dimittere, omniaque arbitrio suo Reipublicę negotia gerere poterat. iusque illi in vitam caputque ciuium. Edicebatur verò *Dictator* à *Consule*, isque è Consularibus.

Omnishæc dignitas in Principe degit. *Magistri* tamen populi Consules dicti, *Borgher-meeesters*. Sed & *Pratores maximi* dici possunt, quòd inter eos qui aut de Republicâ consultationibus, aut iuri dicendo præsumunt, illi primi summiq̄ue sint.

Consules. duo, annui, summâ pariq̄ue potestate. *Pratores* aliquando dicti, quòd summæ rei præessent, inde *Iudices*, ac *Consules* tandem; mansitq̄ue hoc nomen. eleganter Cicero: *Regio imperio duo sunt, ijḡ, præuendo, iudicando, consulendo, Pratores, Iudices, Consules appellantur. militia summum ius habent: nemini parento: ollis salus populi, suprema lex esto. Duo designati, ne si vni imperium committerent, purpuram cogitaret. annui, ne insolescerent imperandi consuetudine. Benè Florus: Ex perpetuo imperio, annum placuit; ex singulari, duplex; ne potestas solitudine vel morâ corrumpetur.*

Consules hîc duos habemus. verùm cùm illi Regibus successissent, etiam in ius Regum venerant: hinc vitæ necisq̄ue in ciues potestatem habebant: pacem bellumve iudicare, fœdera sancire aut rumpere illis sollemne. at accisa hæc in nostris; & Principis sunt. Imminuta tamen etiam apud Romanos Cõsularis potestas Tribunitiâ intercessione, ac antè prouocatione ex lege Valeriâ. Sub Imperatoribus sanè, pari propè cum nostris iure vsi. hinc nata inter illos nostrosq̄ue parilitas quædam:

dam: I. Capita utrobique civium. II. Senatus etiam capita. III. Obstrictos sibi cives habent. IV. Minores magistratus statuunt, non soli, sed è Senatus sententiâ. V. Ius Senatuum Populumque cogendi habent. VI. Iuri dicendo *Consul Internus* præest, gubernacula Reipublice reliqua *Consul Externus* tenet. VII. Coercent improbos, delicta puniunt. VIII. Annalis utrobique dignitas. IX. Illi, quo die creabantur *Consules*, in leges iurabant, ut & reliquus Magistratus, nec fas quemquam Magistratum gerere iniuratum. Faciunt idem nostri in manibus *Amanni*; adstantibus quos Magistratui denuntiando Principes destinarunt.

Discrimen in utrisque quod par apud Romanos in utroque potestas, eademque. Primum tamen apud eos habitum arbitror, qui ætate maior esset; cum enim lege Valeriâ XXIV. fasces, nimix Regiæ potentix indices, mutatae in XII. essent, ab ætate prærogatiua fuit. In nostris discrimen in imperio video. Primus *Consul* quem *Externum* vocant, quæ urbis administrationem tangunt, sedulus curat, præsidetque: alter quem *Internum* seu *Oppidanum Consulem* dicunt, iuri dicendo præest.

Prator, quod præesset, aut præiret, dictus. Cicero: *Iuris disceptator, qui privata iudicet, iudicari-ve iubeat, Prator esto. is iuris civibus custos esto.*

huic potestati parento. Caussa Pratorum creandi, quòd Consulibus bello distentis deesset qui in vrbe ius diceret; ergo *Prator* creatus qui huic muneri vacaret. ac primò *Prator* vnus fuit, anno vero V. C. 101. accessit alter. sed prior ciuibus, posterior peregrinis ius dicebat: hinc nomina *Vrbannus*, *Peregrinus*. Sex deinde creati *Pratores*, Censorino & Manilio Coss. octo sub Syllâ, decem sub Cæsare, & XVI. etiam; qui & sub Augusto: duos Claudius adiecit. XIX. ergo fuerunt, qui iuri dicendo præessent. & stetit hic numerus quàm diu stetit imperium; vbi minui cœpit, minuti etiam *Pratores*.

Nomen deest, rem possidemus. quid enim aliud *Internus* seu *Oppidanus Consul*, quàm Iuris disceptator, qui iudicat, iudicariue iubeat, ciuium iuris custos, & cuius potestati pareant? hæc enim *Interni* hîc *Consulis* munia: cùm *Externus Consul* alijs distineatur Reipublicæ rebus. Iam *Pratores* XIX. quid sunt aliud quàm *Senatores* nostri XIX. è quibus *Consul Internus* vnus, princepsque reliquorum? iuri enim dicendo vt illi, ita & nostri præfunt. respondet numerus, & res ipsa. nomen deesse inter minima pono. quamquam & *Quæstiones* dici possint. erant hi apud illos, qui Iudicijs, quæ quæstiones olim dictæ, præerant; quales primi fuerunt Reges, inde Consules, post à Senatu populoque huic muneri destinati, selecti nimirum

Judices,

Judices, qui iurati sententiam ferrent; quorum decreta pro tribunali *Prator* pronuntiaret. hos quotannis lectos non obscurè indicat *Cicero* in *Verrem*; *Nunc Judicem ex Kal. Januarijs non habemus.* annuus ergo hic Magistratus, annuus & noster est. Ex his omnibus illud euincas, *Senatores* nostros è Romanâ formulâ *Pratores*, *Quasitores*, *Iudices* meritò dici & haberi posse. Olim septem tamquam *Septemuiro*. nec plures *Iudices* aut *Scabinos* Pratoriâ ac Consulari potestate lego: quorum tunc delectus è Nobilitate, Equitatu, Plebe. & stetit hic numerus in annum MCCCLV. cùm sub *Venceslao* & *Ioannâ* Brabantia Ducibus, duodecim *Scabini* seu *Iudices* tamquam *Duodecemuiro* dati; additiq̃ue sex è primis sex *Patritijs* Antuerpiensium familijs, qui Pratorio huic, duodecemuiro Senatui, consilij adessent. (quale nunc munus *Pensionariorum* duorum, qui mihi in illorum locum lapsu temporum successisse videntur; aut fanè duodecim primorum *Decurionum* seu *Decanorum* Corporum Reipublicæ, qui hebdomadatim omnibus diebus Lunæ consultationibus de Republicâ interfunt.) imperatumq̃ue vt annis singulis sex in Senatum adlegerentur, sex è duodecim Magistratu abeuntibus, tres etiam in Consilium adoptarentur, tribus è sex prioribus dignitate hac abdicatis. *Consules* deinde *Antonio* Duce anno M. CCC. X. designati. factumq̃ue vt ex sex

Senato-

Senatoribus, qui in Magistratu anno altero perstarent, duo ex Equitatu, quattuor ex Artificum Collegijs essent. firmavit eadem *Maximilianus* Dux & Imperator, anno MCCCCLXXX. nisi quòd in noui annuâ Senatus creatione, à Senatoribus, ex Equitatu sex, & ex eodem ordine à Vico-magistris tres, ab Artificum verò Collegijs non nisi tres generis sui denuntiarentur. nec multo pòst, anno nimirum MCCCCLXXXVI. omni Senatorio adlectui Corpora seu Artificum Collegia renuntiarunt: statutumque vt extra Patritios, è solo Equitatu vulgò *Poorters* adlegi in Senatum possent. Demum auctus Senatus anno MCCCXC. adnitente in primis *Maximiliano*, filioque illius Archiduce *Philippo*, & XIX. in Senatum adscripti; quos inter *Consul Internus* seu Oppidanus, Princeps Senatus in iure dicendo. additusque supra hunc numerum *Consul Externus*, qui quidquid politicam administrationem spectat, sedulus curaret.

Praefectus Urbis. muneris huius erat, nummulariorum argentariorumque fraudes coërcere, quietem populi curare, illicitos coëtus coërcere: spectaculorum disciplinæ praesse: in omne denique crimen, non in Vrbe modò, sed intra centesimum ab Vrbe lapidem commissum, inquirere. Primus sub *Augusto* creatus. Scio alium fuisse sub Regibus, cum profectis domo Regibus, ac mox Magistra-

gistratibus, ne Vrbs sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac subditis moderaretur. Verùm hæc dignitas extraordinaria erat: illa ordinaria, qualis est *Marchionis* nostri.

Duos vrbs huius *Præfectos* meritò hîc assignem. Primum *Marchionem*, cuius viua in Romano Præfecto expressio est. quem & *Triumvirum Capitaless* statuo. Alterum *Amannum*, cuius curæ omnis priuatarum ciuilium actionum disquisitio commissa est, facultasque Senatui super his conueniendi, ius poscendi, iudicatum exsequendi.

Discrimen inter hosce est. quòd *Præfectus Romanus* in crimen inquireret, agnosceret, sententiam ferret: *Marchio* noster nomen deferat, crimina aut maleficia priuata, publicave denuntiet, ius poscat (nullum dicat) datum exsequatur; & quidquid publicam quietem bonumque tangit, seriò curet. *Amannus* eadem quæ *Marchio* peragit, sed in alio actionum genere, ciuili nimirum, idque priuatorum. Illud hîc memoriâ dignissimum; prudenti Principum nostrorum consilio, Ius omne, cuius laxissima spatia cognitionem & executionem rerum in quæstionem vocatarum ambitu suo complectuntur, bipartitò diuisum; vt cognitionem omnem tam capitalium quàm ciuilium mixtarumque rerum Senatui, denuntiationem & executionem *Marchioni* &

Amanno demandarent: neque tamen hanc omnem, aut promiscuè, aut vni: sed *Marchioni*, quidquid vbique criminis aut maleficij aut sanè publici iuris esset; *Amanno*, quidquid extra crimen, priuatorum ius fasque tangeret: ne si omnis iuris latitudo, in vno resideret, in nimiam metuendamque potentiam excresceret. Simul etiam, quo cuique certius ius suum constaret, quod non ab vnus voluntate, sed à plurium impositi inter se muneris quadam æmulâ concertatione pugnantium, dependeret.

Quæstores ararij, qui & *Praefecti ararij*, sub *Nummâ* fuerunt. horum erat ærario præesse, curam illius gerere, pecuniam publicè & priuatim erogare, in tabulas accepti & expensi referre. Duo creati P. Valerio Poplicolâ Cos. *Vrbani* dicti. duo additi anno V. CCXXXII. octo deinde creati circa annum V. CCCXCIII. viginti sub Sullâ: XL. demum sub Cæsare. Augustus verò omnem ærarij administrationem tribus *Pratorijs* sorte lectis ad triennium mandauit.

Vnus hîc *Quæstor* seu *Praefectus ararij* est; cui eadem quæ Romano, munere, curâ, erogatione concessa. Tres tamen sunt quibus ad triennium omnis ærarij hîc administratio credita: inter quos ille primus, duo reliqui è ciuium numero sunt. delectus autem formula hæc est. Tres Senatorij ordinis, à *Senatu* designantur, è quibus *Decuriones*
Corpo-

Corporum ciuitatis, vulgò *Ambachten*, in tres principes Tribus relati, vnum deligunt. Hic *Quaestor* seu *Praefectus ararij* est, dicique Senatorius potest, cùm è Senatorio ordine desumatur. In inferiorum delectu pugnat ex diametro cum priore, modus. *Decuriones* enim, tres ordinis sui designant, è quibus *Senatores* vnum deligunt; hic plebeius dici potest: qui vbi triennium munus obiuit, altero triennio Plebeij seu secundi *Quaestoris* ac *Praefecti ararij* munere fungitur, ac demum sexennio expleto magistratu abit.

Tribuni. nomen horum æquale Vrbi. sub Romulo enim *Tribunos Celerum* lego, & *Tribunum praefectos*. Vox hæc initium duxit à ternario numero, cùm tres tantùm tunc populi partes, *Tribus* dictæ, quibus qui præerant *Tribuni* vocati. Fuerunt & *Tribuni militum*. primi tamen inter *Tribunos* potestate, dignitate,

Tribuni plebis. sacrosanctus hic magistratus, quẽ violare capitale erat. è plebe creati, iuris plebeij vindices. duo primùm, mox tres additi, inde quinque: vniuersi ergo decem, quibus nudum primùm ius auertendi vim Superiorum, & intercedendi decretis, donec paullatim populari fiducia progressi, in immoderatam lapsi licentiam, ingentium materiem turbarum & dissensionum dederunt. Fracta hæc sub Imperatoribus potestas, donec vniuersim sub *Constantino* sublata.

Tribunos Tribuum præfectos hîc habes è veteri Romanâ formulâ; trium primarum Tribuum, quæ reliquarum capita & principes sunt, *Tribunos tres*. *Tribunos militum* extra belli tempora ne quære, nisi *Gildarum* sex Capita vel Decuriones, & Corporum Reipublicæ militares duces, *Tribunos* dici velis. & dici possunt. *Tribuni* verò *Plebis* Romanâ potestate hîc nulli.

Ædiles, varij. *Plebeij* duo in subsidium *Tribunorum Plebis* creati anno V. CCLX. munus horum, ædificia priuata, publica, ritè fierent, ritè statuerentur. cloacæ, aquæductus, mundi, integri asservarentur; pondera iniqua, mensuræ malignæ tollerentur; quæ quis ad venalium forum detulisset, ea verò vitio carerent. anno deinde CCCXXCVII. creati è *Patritijs*

Ædiles Curules duo, ludorum maximè causâ. quos *Curatores Urbis*, ludorumque sollempnium voluerunt. sed & ornatus Urbis, templaque Deorum horum curæ fideique commissa.

Ædiles Cereales duo, *Cereales* dicti quòd frumentariæ rei præessent. è *Patritijs* hos anno V. IDCCX. C. *Cæsar* instituit.

Ædiles hîc tres. *Senatorij* duo, & à *Senatu* dati, tertius à *Principe*. quattuor deinde additi è populo, qui de corruptæ potissimum rei vitio cognoscerent.

Extra hos video hîc *Ædiles sacros*, quibus *Divorum*

uorum templa concredita. duos in *Aede summâ*, in *D. Iacobi* duos, in reliquis *Parochijs*. singulis vnum, Senatorios omnes eosque perpetuos, nisi quòd in *Æde summâ* sint annales. His in Ecclesijs singulis iunguntur è populo *Aediles* quattuor. Præter hos, duodecim *Aediles* qui dixerit, non aberrauerit, Senatorios omnes, qui *Xenodochio*, *Beginasio*, *D. Iuliani* Hospitali, *Leprosorum* cœtui, *Infirmaria*, *Caruleis Fratribus*, bini singulis præsumt. annuusque hic magistratus est, & sortitò obuenit è duodecim Senatoribus ætate munereque primis.

Triumviri nocturni incendijs arcendis præstant. Sex hîc *Senatores*, delectu in *Senatum* posteriores, qui arcendis incendijs præsumt, *Triumviri nocturni* dici possunt.

Triumviri Monetales præfuerunt cudendæ monetæ, dicti Triumviri A. A. A. F. F. Auro, Argento, Ære, Flando, Feriundo.

Eisdem hîc habeo, vario discretos munere. Sunt *Magistri Monetales*, qui vniuersim imperant. Sunt *Zygoſtata*, quos *VVardeyns* vocant, qui probatorias pyxides ac cuiusque officinæ omnis metalli specimina expendunt: sunt metallorû *Exploratores*, vulgò *Assayeurs*. Sunt *Præfecti Monetales*, qui cudendæ præsumt monetæ. hi cruda adhuc & informia excipiunt metalla, reddunt cusa. nec aberrauerit qui Patricios ac Senatorios dixerit. nã

reliqui ferè è populo sunt, qui metallis flandis feriundis operam locant. habentque hi Senatum suum annalem, duos *Pratoriâ* quadam potestate, septem tamquam *Indices* iuratos.

Praefectus Pratorio militibus praerat, quos Imperatores in sui custodiam adlegerant. Quattuor inuenio sub *Constantino* creatos ex Equitibus, mox etiam è Senatoribus.

Huius loco *Pratoriâ* quadam potestate praesunt hodie *Consules* duo, & è reliquâ nobilitate duo, militaribus contubernijs, quæ *Gildas* vocant. Discrimen tamen aliquod in nostris. *Consules* singuli duobus contubernijs praesunt annali potestate; reliqui vni, sed perpetuâ.

Praefectus vigilum. ab *Augusto* institutum reperio. qui cum septem cohortes oportunis locis constituisset, vt binas Regiones vnaquæque cohors tueretur, *Tribunos* eis praeposuit: ac super omnes *Praefectum vigilum.*

Praefectus, qui hodie cohortibus summâ potestate praest, *Consul Externus* est: cui additus à Senatu Senator vnus. *Tribuni vigilum* quinque sunt, vulgò *VVacht-meesters* dicti.

Curatores Regionum *Augustus* creauit: qui cum Urbem in quattuordecim Regiones diuisisset, instituerat vt annui illas Magistratus sortitò tuerentur. duos verò singulis *Curatores* praefecit; qui Regionum, quibus praerant, commoda curarent.

Cura-

Curatores hîc quattuordecem Regionum, in quas vrbs tota cum vicino pomerio diuisa, videmus; & in singulis Regionibus duos trêsvè è Senatorio ordine, annuosque; delectu tamen Senatorio, non sortitò præpositos.

Magistri vicorum, qui & *Vico-magistri*. quatuor per singulos vicos creabantur, vt eos tuerentur.

Duos hîc singulis vicis è populo præpositos habemus. vulgò *V Vijck-meesters*. annales sunt.

Scriba, erant librarij; qui rationes publicas referbant in tabulas, actaque & leges perscribebant. fuisse autem hunc ordinem in Republicâ perquam honestum, teste Cicerone, vel ex eo patet, quòd illorum fidei, publicæ tabulæ, decretaque Magistratum committerentur. *Scriba* multi, vnde factum vt etiam in decurias translati fuerint, *Quæstoriorum*, *Ædilitiorum*, *Prætoriorum*, prout à *Quæstoribus*, *Aedilibus*, *Pratoribus* essent lecti.

Varij hîc *Scriba*, & ad varia munia translati. *Quæstorius* vnus, *Aedilitius* vnus, *Pupillaris* vnus, *Pacis* vnus, *Pannarius* vnus.

Inter *Scribas*, *Greffarios* & *Secretarios* vrbis numero. Maior tamen horum apud Græcos quàm Romanos dignatio. apud nos etiam multò maxima. Sunt verò in hac Republicâ *Greffarij* quattuor, *Secretarij* quattuor; illis scribæ sex, his duode-

duodecim assignati, quos auguror Scribarum nomine apud Romanos designari.

Curatores operum publicorum, aluei, cloacarum, viarum. Munus horum, curare nequid detrimenti ex his Respublica caperet. Primus *Tarquinius Priscus*, montibus suffossis, pensili non vno loco Vrbe, *Quattuoruiros curandarum viarum* statuit, qui vijs vel muniendis vel sternendis præessent. *Augustus* etiam ordinarium hunc Magistratum fecit, cum antè non nisi extraordinarius esset. additi etiam *Quinqueniri* turribus murisque reficiendis.

Habemus hîc eadem. pro *Quattuoruiris* tamen *Quinquenirisq;* *Duumuiros*, vulgò *Commis* & *Controuulcur*. quibus fora, moenia, vici, pontes, aquæductus, similiaque vrbis loca demandata.

Pensionarij, dignitate Senatoribus proximi. at nouum nomen, nec veteribus notum. auo tamen posteriore video Imperatoribus Iuris-cōsultos adhæsisse. Sanè *Vlpianus* Romæ Senatores quinque, Equites quinque, in consilium Imperatoribus memorat adhibitos: audio & *Oratores* publicos designatos, ac tamquam perpetuos Imperatoriæ voluntatis *interpretes*. Horum munia *Pensionarij* hîc explent, Senatui à consilijs, perennesque apud Principes, Exterosque, publicæ voluntatis interpretes, ac quasi perpetua quædam memoriæ ac dispositionum in Republicâ scrinia.

Extra hos, varios in hac Republicâ Senatorij Ordinis inuenio, qui aut varia obeunt in vrbe munia, aut iuri dicendo, non in tribunali de more summi Magistratus, sed in subsellijs confidentes, præfunt. Ex his Senatorij duo, vulgò *Hoofman-
nen-vande Poorterij*, capita nimirum *Equestris Ordinis*. vt non omnino aberrauerit, qui aut *Magistros Equitum*, aut *Tribunos Celerum*, aut *Præfectos Prætorio* dixerit; neque vltima in vtrisque similitudo. sanè par propè dignatio est. licet non ignorem reperiri in omnibus illis plurima, quæ negata nostris. stat tamen etiam nostris sua dignitas: & vt illi *Capita ac Præfecti Equitum ac Prætorio*, ita nostri *Equestris Ordinis Capita Principesq;* sunt. Senatorijs his, duo *Equestris Ordinis* iunguntur, par nomen sortiti.

Duo etiam *Pannaria Curia* Senatorij *Curio-
nes, Gul-dekens*: quibus iuncti ex *Equestri Ordine* duo, *VVardeyns* dicti. Horum munus inquirere, denuntiare, ius poscere, lege agere, exsequi quidquid ritè iudicio dictum decretumque fuerit. Iuri verò dicendo præfunt Senatorij duo; delectique à *Senatu* ex *Equestri Ordine*, Seniores sex, *Oudermans*. Fuit cùm omnis horum delectus à Principe, nunc à *Senatus* voluntate pendet.

Zaeken
halle.

Quattuor deinde Senatorij *Concordia* præfunt. Vestigium huius non vltimum apud Romanos. in *Concordia* enim templo, quod primus Camil-

Depz ca-
mer.

lus sedandæ seditioni vouit, ac dedicauit, solitos perpetuæ obliuioni odia sacrare legimus, quod & de templo *Pacis* sub Vespasiano posito accepimus.

Deef-
mer.

Quin & duo qui *Tutelaria Curia* præfunt, *Senatorij* sunt; additur tertius *Equestris Ordinis*, quartus etiam ex aliquo *Artificum Collegio*. hi iudices sunt. Habes apud Romanos, non leuia huius indicia; nam & *Præfectum Tutelarem* sub Antonino Philosopho legimus, & leges de Tutelis varias, *Attiliam*, *Lætoriam*, *Iuliam*, *Titiam*, *Claudiam*.

Præter hos duo *Testimonijs* præfunt. Hi testium dicta audiunt, fidem explorant, vitam, mores, conditionem, animum; siue illi sponte, siue iussi, iurati, iniuratiue, testimonium dixerint. nec leue munus, sed industriæ magnæ, fidei que hæc res est. quare *Senatorios* præesse Respublica voluit, de quorum prudentiâ & integritate nemo meritò dubitaret, cùm plurimorum non rarò salus, propositæque causæ euentus faustus infaustusque, à prudenti circumspectaque horum interrogatione pendeat.

Attexam hîc quædam Senatoribus eximia.

I. Nemo in *Senatum* adlegi potest extra *Brabantiam* natus. vetitum à *Ioanne Duce* anno M. CCCXXII. vt arctiore nexu Patriæ insertus, nec externa cogitet extraneo lactatus vberere.

II. Nemo alieno toro natus. statuit *Joannes Dux*

Dux anno MCCCXXVI. Etiam in parente labes vitanda, ne quis aut à femine virus hauriat, aut degeneris frutex arboris, adultero originis fetu maculetur.

III. Nemo adulter. quod si adlecto aduenerit, abdicatione crimen luit, è veteri sanctione. Quod enim scelus damnet, indulgens sibi? aut quâ securi è Republicâ libidinum siluam cædet, quâ excaudicabit, nec quidquam de reciduo fruticare permittet, coniugalis corporis defraudator? quomodo exhibebit linguam famulam in castimoniam Iustitiæ; qui membra sua famula exhibuit immunditiæ? non potest iaculari cum Apostolo iustam sententiam in luxuriæ & libidinis negotia, qui impuro alieno incendio ignes exstinguit suos; qui corpus suum speluncam facit mœchiæ, qui quæ aliter quàm nuptijs illo vsus.

IV. Nemo Principi muneris alterius iureiurando obstrictus. voluit *Antonius* Dux anno MCCCCXVI. cum non rarò intercurrant quæ vtrumque haud patiantur.

V. Nulli patruales, matruales nulli, aut de vicinitate sanguinis innexi. Lege cauit *Joannes* Dux anno MCCCCLIV. ne cognatus sanguis, cognatas de ciuium capite sententias eliciat; nec tam facinoris magnitudo, quàm agnationis cæcus impetus trahat in sanguinem.

VI. Nemo qui non annum antè solidum ciui-

tate donatus. sanxit *Ioannes* Dux anno MCCCLIV. quò firmiùs coadulescat vrbi, fertili immiffus trunco, cuius opimitati respondeat: ne si externo inferatur nucleo, a sper oleaster pro miti oliuâ exoriatur; & dum de peregrino fructificat, siluescat in hac areâ.

VII. Nulli è plebe in Senatorium ordinem adleguntur. Iussit *Maximilianus* anno M. CCCC. LXXXVI. Magnum apud Romanos seminarium turbarum, mixtim Senatam legi è Patribus plebeque: nec semel pudicum cum plebe honores communicasse, paresque summis infimos fecisse.

VIII. Nemo auro aditum sibi ad Senatorios faciat honores. *Venceslaus* tulit anno MCCCLV. ac ne prece quidem. quod & sanctissimo interposito iureiurando firmatur à singulis auspiorum die. Nam qui alterius vite necisque potestatem pretio parauit, quã adferre in ferendis sententijs integritatem potest? Aurum qui profudit, aurum sperat; neque enim de nihilo erogatur illud: nam & largitiones plurimum maiora spectant: aut quisquam facilè frustratorium profudit aurum? Hamus hic est, escaq; vilis, in spem maiorum. ne fidite. auro si percutitur, auro vincitur, quicumque viam strauit auro. nec alia manus medebitur huic vulnere, quàm quæ dedit; aurea latam plagam dedit, aurea cicatricem inducet. sic qui proiecit humorem, quo irroratum corpus nesciebat sitim, humore

nouo

nouo sitim pellit; nec antè hanc ponit, quàm plus hauriat quàm sparsit; ita appetentior in hauriendo quàm proijciendo natura est. & quam spem dabit incorruptæ mentis, qui à corruptelâ initiû duxit? non vendet qui emit, si spes affulserit lucri maioris? Auida omnis atque adè inexplebilis plerumque auri sitis est; quantoque plus ingesseris, plus appetet: febris est, nullo restinguenda potu. oleum ignibus iniice, ardebunt magis.

Senatum, *Senatoriosq;* sequebantur apud Romanos, *Apparitores*, *Accensi*, *Serui publici*, qui præstò omnibus Magistratibus essent, qui accirent, qui ad ministeria parati.

Quattuor in hac Republicâ primos in hoc numero reperio, *Corteroeden* dictos: Sex deinde iuratos Reipublicæ *Tabelliones*. Sed & singula Tribunalia ac subsellia, maiora minoraque, suos habent seruos. *Quastorij* quattuor, *Pacis* vnus, *Pupillarius* vnus, tres *Pannaria Curia*, *Ædilitij* duo sunt.

Tribus tres apud Romanos sub *Romulo* reperio à tripartitâ populi diuisione, *Tribunosque* dictos qui *Tribubus* præessent. Singulas deinde in decem *Curias* dispertitas, singulasque *Curias* in *Decurias*, quibus singuli *Decuriones* præessent. Sub *Servio Tullio* urbanas quattuor, rusticas quindecim *Tribus* video; in has verò vniuersam turbam rusticam, in illas urbanum populum coniecit. singulari proinde prærogatiuâ

Vrbana Rusticis antestabant. Mutata post hæc dignatio est, & laudatissimæ habitæ *Rustica*, ingenuorum nimirum, & eorum qui rura possiderent; creueruntque crescente Republicâ, & triginta & vna numeratæ, cùm *Vrbana* libertinorum essent, ac non nisi quattuor.

Alia hîc *Tribuum* ratio. Ibi vniuersus populus Tribubus continebatur, Patres, Equites, Plebs tota. hîc populum vniuersum in tres classes dispartitum inuenio: *Senatores*, *Equites*, vulgò *Poor-ters*, *Corpora* seu Artificum Collegia, *Ambachten*. Et Equites quidem in *Vrbanas Tribus* tredecim, *Rusticam* vnam; illas digniores, hanc minùs laudatam: *Corpora* verò in octo & viginti nobiliora Collegia, quibus suffragio locus est, distributa reperio: quæ qui *Tribus* voluerit, non abnuam, isque quadraginta & vnam *Tribus* in Republicâ statuet, *Equitum* XIII. *Corporum* XXVIII. Propiùs tamen rem attigisse arbitrabor, qui XXVIII. *Corpora*, *Curias* dixerit; nam & qui præsumt *Decuriones*, vulgò *Decanos*, vocant: has verò *Curias* tribus contineri *Tribubus*. *Nautica* prima est, *Mercia* secunda, *Pannaria* siue *Fullonia* tertia; ac prima quidem & tertia nouem *Corpora* tamquam *Curias* nouem, secunda decem amplectitur.

Comitia, trium maximè olim generum. *Curviata* à *Curijs* dicta. in his populus per *Curias* diuisus sententiam rogabatur; vt quod plures *Cur-*

ria statuissent, id iussum populi diceretur. Erant verò *Curia* triginta, in quas à *Romulo* populus diuisus.

Centuriata à *Centurijs* dicta: in quibus populus per classium centurias distributus, suffragia ferebat; vt quod plures centuriæ censuissent, id demum ratum haberetur. *Seruium Tullium* auctorem tradunt, qui Romanum populum pro opum magnitudine in varias diuisit classes: singuláque in centurias, è quibus iuuentutem ad bella delegit.

Tributa: in quibus per *Tribus* suffragia ferebantur. colligebantur ea viritim, eaque *Tribus* sententia renuntiabatur, in quam plures consensissent.

Discrimen híc reperio. neque enim in vnam aliquam certamque Comitiorum naturam transire Rempublicam video. Sunt *Curia*, & *Curiatim* sententiam dicunt si qua res grauior intercesserit, quæ populi sententiam postulet, & quidem viritim in suis singuli *Curijs* suffragium dicunt: eaque *Curia* sententia habetur, quam numerosissima suffragia comprobarunt. quamquam plurimum id quod *Decani* seu *Decuriones* (qui duo in singulas *Curias*) curiatim senserint, *Curia* sententia habeatur.

Centurias non reperio. varias tamen classes híc habeo, in quas populus relatus. Sunt *Artificum Collegia*,

Collegia, seu Reipublicæ *Corpora*: sunt qui dignitate præstant, vulgò *Poorters*; ego è Romanâ consuetudine, *Equites* dixero; atque hi in tredecim urbanos *Vicos* discreti, quos qui *Tribus* aut *Clas- ses*, aut *Curias* etiam dixerit, non aberrauerit. Singulis duo *Vico-magistri* præfunt, qui, si quid inciderit rei grauioris, & quod populi sententiam poscat, conuocatis in consilium Regionis seu Vici sui primoribus, mentem suorum explorant, inde in locum consultationibus designatum conueniunt; adsunt Ordinis huius *Principes* quattuor; *Exsenatores* etiam quætuor publico munere funguntur; deliberant de re propositâ. illaque Ordinis huius sententia habetur; quam plures è XXVI. *Vico-magistris*, Principibus vulgò *Hooftmannen*, & *Exsenatoribus*, comprobauerint.

Tribus multas enarraui. verùm suffragia per Tributa viritim Comitia, non nisi rarissima, & in rebus ingentibus. Quidquid enim maxima *Vico-magistrorum* pars, quidquid *Decurionum* seu Decanorum, & singulorum Corporum seniorum, quos *Oudermannos* vocant, senserit; hoc *Tribus* omnes sensisse arbitrantur, manetque hæc, habeturque rata firmaque *Tribuum* sententia.

CAPVT

CAPVT XVI.

*Militaria ciuium Collegia instituta,
hodieq; perseverant.*

PRudenter à maioribus, ne marcesceret otio, arma ciui tradita, arcendo, si quando incurrisset, hosti. quod enim robur adferret, si quis casus posceret, ignaua & illæsa felicitas, quæ nullos antè labores, sudores, pericula sensisset? quem animum pectus voluptatibus lassum, lasciuijs fractum, enervatum luxu? Vis magnum? admoue duris, præbe fortuitis: æstus, frigora, aspera, mollia, læta, tristia, certa & dubia, iuxtà tolerare doce. ille dehinc, vbi callum per hæc duxerit, quamcumque fortunam toto feret corpore, quemcumque hostem lætus excipiet: & si succiderint genua; de illis pugnabit, nec proijciet in acie animam nisi per vulnera. lætæ hæ ianuæ sunt ad militarem gloriam. Institutæ ergo in hanc rem Fraternitates, quas *Gildas* vocant: duæ ballistis vtuntur, additumque nomen nouæ & veteris, quibus externus Consul Tribunitiâ quadam militari potestate præest: arcu & sagittis duæ, pari veteris nouæque nominis discretionem, quibus Consul Internus pari quâ prioribus Consulum alter imperat potestate: sclopis vna; sexta gladijs, sed ingentibus & non nisi vtrâque manu vibrandis; singulis

lis his è nobilitate delectus, eo quo superiores iure præsidet: nec discrimen aliud, quàm quòd prioribus annuus, posterioribus perpetuus hic magistratus fiet: illis cum Consulatu imperium abit, his non nisi cum vitâ. Exercent hi se varijs diebus in suo singuli armorum genere, non tam in oblectationem & pompam, quàm Reipublicæ bono, loco à Senatu in hanc rem designato, aut coëmpto; nec desunt victori præmia. & olim etiam oppida inter se de peritiâ certabant, præmio, gloriâ, & remuneratione etiam aliquâ. Munus horum varium. olim Principi in custodiâ, & fida lateri manus; occurfare etiam aduentanti, deducere abeuntem, honorario aut tutelari comitatu, sollemne aliquando, & nunc perstat. Si quid occurrat ab hoste grauius minarum aut bellorum, primi ad arma decurrunt, & intutissimo ac inualidissimo cuique loco præsidio sunt. & ferè lectissimum ex his ciuium robur, & certa spes victoriæ aut metus. Tenentur supra reliquos ciues, graui obstricti iureiurando, fidei in Deum, pietatis in patriam, parentiæ in Senatum; vt hoc quasi inenodabili vinculo arctiùs se innectant, quàm vt pauore, aut spe lucri, aliena à Republicâ cogitent, dum se sentiunt tam potenti diuini nominis nexu vinculos. Duo annis singulis singularum Capita deliguntur, quos Decanos vocant. Sed & Rege decorantur, quem nulla inge-

nitæ

nitæ nobilitatis, opum, aut emendicatorum suffragiorum numerus, sed arma statuunt. Qui scopum certius sæpiusque percusserit, Rex esto. magnum hoc nomen proritamentum: & armorum acuit decus, dum singuli æmulâ depugnant laude. Hinc domesticæ natæ exercitationes, quibus vires augent, animos acuunt, peritiam parant. crescitque ab his ludicris & amicâ æmulatione, melior illa, quâ si eundem in hostem turpe putant vinci, dedecus à socio superari. nec res alia magis accendit arma, & victoriam spondet, dum in conspectu sociorum tota res agitur, qui testes & virtutum æmuli, laudatores aut vituperatores apud reliquos manent, famæque in posteritatem ituræ, secundæ aut aduersæ. nec deliguntur in hunc numerum alij quàm ciues, & qui quartum & vicesimum ætatis annum egressi, qui nullâ famâ laborauerint, quos nulla improbitas maculauerit, nullum maiorum crimen dehonestauerit. Trecenti verò in singulas has fraternitates aut contubernia olim adlegi, nunc ducenti possunt. Deliguntur verò ex militaribus triginta duabus ciuium cohortibus. & ferè optimus quisque, nec sexagenario maior. & deligendi ius apud Gildas est.

V O T V M

P R O R E P V B L I C A .

 ATITVR de cælo continens: nec illæfæ natant classes; nam & vbi lufere, forbentur: alibi maria mortem bibunt, eamdemq; littoribus, montibus, rupibus propinant; immittuntq;ue regnis integris: ipsumq;ue adeò folum ingluuie fuâ infatiatum, in fe fæuit acriùs, fui depaftor; ac tamquam vindice manu, pascua, pecora, lætafque & in primâ luxuriantes fegetes iuuentâ, aut iam maturas falci, vnâ subducit horâ, tot expectatam folibus ruf ticam fpem sudoremq;ue fallens. quin & multorum fæculorum opera, cælo inuidiam factura, momentum fternit, æquatq;ue fuma infimis, dum ad humiles deducit arenas fuperbos pyramidum vertices. Ita ludimus mortales, ludimurq;ue cælo fabula, ac tamquam datariæ pilæ excutimur in incertum. Quid æterna iaculamur perituri vota? Vno *Tiberij* Principatu duodecim vrbibus prostrata iacet *Asia*, ingemitq;ue depafto velut vitis palmite: auulfam *Cyprum* *Syriæ*, *Eubæam* *Bœotiæ*, *Leucofiam* *Sirenum* promontorio, luget orbis: mersam *Acarνανiam* *Ambra-*

Ambracio sinu, *Achaiam* Corinthio vidimus; sed & perrupit mare *Leucada*, *Antivrrhium*, *Hellepontum*, *Bosphoros* duos. iam *Pyrrham* & *Antissam* circa *Maotim* Pontus abstulit: *Elicem* & *Buram* Corinthius sinus, & adhuc in alto vestigia apparent. nec aliud. Aspice ad *Palaestinam*, quà Iordanis amnis finium arbiter; vastitas ingens, & frustrà ager est, & vrbes retrò, & pòpuli frequentes, & sola iam audit. Sed & hactenus *Sodoma* & nulla *Gomorrha*, & cinis omnia. nam & si quæibi arborum poma conantur, oculis tenus, ceterùm contactu cinerescunt. *Hierapolim* sanè & *Delon* & *Rhodon* & *Coom* insulas multiscum millibus hominum pessum abijisse scimus: memoratque *Plato* maiorem *Asia* & *Africa* partem Atlantico mari ereptam: & mare *Corinthium* terræ-motus ebibit: & vis vndarum *Lucaniam Italia* abscissam in *Sicilia* nomen relegavit. Quid, quod ex Insulâ *Ceâ* triginta amplius passuum millia, abrupta terris, ipsaque adeò se condens terra, *Cybotum* altissimum deuorauit montem cum oppido *Curite*; *Phegium* Æthiopiæ celsissimum iugum: tamquam non satis foret, si sola infida grassarentur maria. Nec ab ignibus tuta vbique receptacula. ardet *Aetna*, & tot *Italia* montes, tantoque æuo ignibus materia sufficit, flagratque in *Bactris Cophanti* vertex: totque passim dissiliunt superbissimi montes ignis intrinsecus fœti: & cùm

dissiliunt, cùm deuorantur, numquam tamen finiuntur. Non *Volsinios*, non *Pompeios* de suo monte perfudit ignis? Iam bellis quid non licuit? non quidquid aut non fraudauit mare, aut non subduxit terra, aut non ambussit textiue cælum, detotondit gladius, & crudeli versurâ compensatio facta est? quot Regna Regnis compulsata, quot externo internoque dilaniata ac viduata ferro vidimus? Piget referre hæc tristia, & tot miserandas Prouinciarum recensere vices; ita in vnam rerum naturam tot aduersantia, tot vbi-que pugnantia enata videntur in interitum; vt non immeritò VOTA hæc voueam DEORVM MAXIMO, auerruncandis malis, adprecandis bonis.

Auerruncatoria Vota.

P*Rimum.* Nullo subsidat æuo Respublica: nec obruat redditis quæ alibi hausit hiatus; neque ingluuie se suâ terra exfatiet.

II. Non egestis, vt alibi, molibus infelici iaceat consépulta puluere.

III. Nulla immortalis diebus noctibusque flamma vexet immerentem.

IV. Nec quod nunc ambit diuitatque flumen, auerso depauperet cursu, aut peculiari inuidiâ naturæ perruptis deuerrat aggeribus.

V. Nulla

V. Nulla infida immani gurgite, aut immiti numquam satianda sorbeant maria siti, quidquid hîc opulêto terra protrudit sinu. Parcite ah! numquam impositura rapinæ modum? quamdiu minitabundo luditis vortice? quamdiu blando mentitoque alludentes repercussu, secura, ô nimiùm sui, deflatis littora? hîc saltem gradum sistite. nefas hos transilire limites, melioribus Deo sacratos votis.

VI. Nulla impietas *Deum* mereatur censorem: nulla profanitas ignium deposcat imbres, aut lenta cælo fulmina.

VII. Semel ferrum pauerit: nec vltra. Ottomanicas emedullet terras, quidquid ab Iberâ manu Gallave sæuit acriùs: satis sit tulisse semel; ac quidquid olim noxæ, diluisse sanguinum flumine, nouercali heu nimiùm luxuriante spongiâ.

VIII. Si qua offensa Numinis, auerte qui potes; si qua tamen, intra minora vindex stet DEI manus: patiaturque se vinci IUSTITIA, ab æmulæ sororis MISERICORDIÆ imbelli dexterâ. non erit inglorium cecidisse hac manu, oliuaque ferrum domitum. quòd si perstat, vindictâ incentrice, det tantùm moram malis properantibus, & in excidium inimico volutatu, cæco proruentibus impetu, donec thura Deo de penetrali cordis, odoratiora Nabathæo fundat cinnamo; donec Arabicis suauolentiores spargat lacrymas,
suspi-

suspirioso deductas pectore; donec Davidis dilu-
 torio cinere, Ezechiae cilicio, Niniuiticâ inediâ,
 pro saginâ, aridâ iam cute loricata, elimatisque de-
 lictis, læsuram abducatur à diebus suis: omnisque
 posteritas hereditariâ religione, cineris horrore,
 asperitate sacci, recisi pabuli beneficiâ gau-
 dens, fortunatis maiorum vestigijs inhæreat. Felix
 si melioribus exemplis, castigatione victus & cul-
 tus, à primordio homicidam gulam inediæ sup-
 plicijs puniat, omnemque lasciuix petulantiam,
 continentix fræno indutam, temperet in salu-
 tem; cunctisque damnationis titulis pœnitentiâ
 derasis, mundam pectoris domum DEO iam se-
 mel pastam, SANCTIORI SPIRITUI paret,
 quo se ille cum cælestibus donis lubens æternum
 inferat. Hoc *Voueo*. neque enim si ad delinquen-
 dum vlllo vnquam tempore non puduit expan-
 dere frontem, pudere debet ad pœnitendum. nec
 quisquam prudenter subduxit illam in dolorem,
 pudoris magis memor quàm salutis, qui explica-
 uit in delictum. Sed neque satis habet si corde solo
 & animo suspiriatur Deus, admouenda manus o-
 peri, exhibendum pretium est, si ad mercedem
 manum emittimus. olim Propheta Regius cineri
 incubat; oculos concupiscentiâ sordidatos, lacry-
 mis tamquam flumine purgat; carnem illece-
 bris irretitam, sacco domat; ingemiscentem, plan-
 gentem, mugientem ad Deum suum, dies insom-
 nesque

nesque sentiunt noctes. non poeniteat sequi, si imitari labentem lubuit. Misera erubescencia est, quæ occultatione auctorem perimit. Infelix verecundia, quæ ausa temerare mandatum, veretur integrare. Fatua benignitas, quæ inualetudinem passa, refugit medicinam; & medentium conscientiam vitat. Aut ergo pudoris sistat causam DEVS, vetetque delictum; aut si quando peccatum, faciles ad preces aures porrigat; vt dum pro ductæ: saluti reformatur, dum pro delinquentiâ supplicat, numquam Iudicis, semper Patris sentiat manum.

Apprecatoria Vota.

Primum ab exemplo rara felicitatis. Vna Phœnice, filia, soror, mater Olympionicarum fuit. Vna Curionum familia; in quâ tres continuâ serie Oratores, pater, filius, nepos. Vna Fabiorum, in quâ continui tres Principes Senatus. Vna sit Antuerpia, cuius fortunatissimo exordio, media, finisque respondeat.

II. à constanti perennitate. Oliuæ, lauro, palmæ, myrtho, cupressu, ederæ, rhododendro folia tradunt non decidere; circa Memphim Ægypti nulli arbori, ne vitibus quidem. At ego in æternâ virtutum omnium fronde Rempublicam meliore Voto Voneo.

III. à *fecunditate soli*. In *Africa* medijs arenis, ciuitas magna, *Tacape* vocant: palmæ ibi prægrandi subditur olea, huic ficus, fico punica, illi vitis: sub vite seritur frumentum, mox legumen, deinde olus, omnia eodem anno, omniaque alienâ aluntur vmbra. super omnia tamen est, biferam vitem bis anno vindemiari: & nisi multiplici partu exinaniatur vbertas, perierint luxuriâ singuli fructus. nunc verò toto anno metitur aliquid. In propinquis *Campiniæ* tesquis, ciuitatem hanc magnam sempiternam *Voueo*. fertili hîc piro subdatur malus, huic prunus, pruno cerasus, illi corylus, sub corylo frumentum, mox legumina, deinde olus, omnia eodem anno; ac super omnia

*Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum, &
Sponte suâ sandyx pascentes vestiat agnos.
Ipsa lacte domum referant distentia capella
Vbera.*

bisque veniat omnis ad mulctram vitula,
— binos alat ubere fetus.

Et dura quercus desudent roscida mella:
verboque vno, — omnis ferat omnia tellus.
sed & in iisdem agris rusticam videam sobolem
laniciam depectentem canitiem, vnde lætus post
virginibus duplex labor, redordiendi rursus-
que texendi fila, tam multiplici quam grato
opere.

IV. à pro-

IV. à *prodigijs*. Vitem & malum punicam stirpe fructum tulisse, non palmite & ramis; oliuam in totum ambustam reuixisse; populum albam in nigram transisse; ficum in lauro natam memorent veteres. Ego *Rempubicam* non palmite modò & ramis, rarè nimirum sparsis ciuibus, sed trunco toto solidos virtutum fructus protrudere *Voueo*: ambustamque temporum malignitate, tamquam pestilenti aëre, feliciore vitâ resurgere; albamque ætate, & quadam canitie niueam, in robustiorem iuuentam transire: demum in perenni laureo virore fructus proferre, non inani foliorum florumque virore, aut odore, sed centuplicato fructuum fenore, vsurariâ prodigiosaque fecunditate.

V. ex voto *L. Metelli* II. *Cos. Dictatoris, votum meum*. Voluisse illum tradunt I. primum bellatorem esse. II. Oratorem optimum. III. fortissimum Imperatorem. IV. auspicio suo res maximas geri. V. maximo honore uti. VI. summâ sapientiâ esse. VII. summum Senatorem haberi. VIII. pecuniam magnam bono modo inuenire. IX. multos liberos relinquere. X. clarissimum in ciuitate esse. Hæc contigisse illi, nec vlli alteri, post *Vrbem* conditam, narrant historici. Paria ego *vrbi* vestræ. I. bellatricem maximam esse. II. doctissimam esse & haberi. III. fortissimè imperare. IV. auspicio illius sum-

mas res geri. v. maximis honoribus vti. vi. sum-
mâ sapientiâ præesse. vii. nobilissimam Rem-
publicam censerî. viii. pecuniam maximam
bono modo inuenire. ix. optimis ciuibus re-
pleri. x. clarissimam inter Europæas vrbes nu-
merari.

VI. *Votum ex eâdem domo.* Rarum inter hu-
manas felicitates exemplum *Q. Metellus* L. F.
nam præter honores amplissimos cognomenque
è Macedoniâ, à quattuor filijs illatus rogo est: Præ-
tore vno, Consularibus tribus, duobus Trium-
phalibus, Censorio vno. *Reipublicæ* ex hoc *Voto*
Voueo, vt præter honores amplissimos nomenque
MAGNÆ, quattuor summis virtutibus inseratur
æternitati: *Moderatione* in suos, *Fortitudine* in ho-
stes, *Pietate* in Deum, *Prudentiâ* in omnes. Ita
Voueo. firmetque hæc *Vota* *Deus* æterno nutu.

VII. *Votum à maiorum Religione.* vt infracta
fides maneat, quam accepimus à *Materno*, an-
no CL. à *Nauito*, *Marcello*, *Metropolo*, *Seuerino*,
Florentio, *Valentino*, à *Sernatio*, anno CCCXLVI. à
Gaugerico, anno DCXXX. à *Candido*, à *Domitiano*,
anno DCXL. à *Monulpho*, anno DCCLXX. à *Godulpho*,
à *Perpetuo*, ab *Huberto*, ab *Amanno*, anno DCCL.
à *Fredigando* & *Foilliano*, anno DCCL. ab *Eligio*, an-
no DCCLX. à *VVillibrodo*, anno DCCLXC. magnis *Tun-*
grorum, *Traiectensium*, *Aduaticorum*, *Ambiuari-*
torum, *Gallorum*, *Belgarumq;* Apostolis. Hos ha-
bemus

bemus fidei quam tuemur auctores. qui nec ipsi quidquam ex suo arbitrio quod inducerent elegerunt; sed acceptum ab *Apostolis*, Apostolicisque viris, *Belgis* omnibus fideliter assignarunt, quaque fide acceperant, certa, tuta, tradiderunt. Nihil hîc seductionis: nulla transfiguratio in Angelum lucis: nulla doctrina prurientibus auribus nata à prudentiâ sæculi, à curiositate vanâ, à carnis stimulo, quæ temeraria semper interpretis est diuinæ dispositionis.

Et quis integræ mentis credat errasse hos omnes, & in tam concordi sæculorum sensu errasse tamen, & errasse in re salutis, tanto fuso sanguine nobiles, aut vitæ morumque integritate, aut variâ litteraturâ, aut prophetiæ spiritu & sanctimoniâ magnos? aut credam Deum patrocinatedum mendacio, qui tam ingentibus mundum traxerit in errorem, & tot sæculorum errorem? Credam errasse in re salutis, & æternitatis omnes? credam *Ignatium, Polycarpum, Dionysium, Iustinum, Cyrillum, Gregorios, Nicenum & Nazianzenum, Athanasium, Basilium, Chrysostomum, Ephrem, Epiphanium, Theodoretum, Damascenum*, utrumque *Clementem, Cyprianum, Hilarium, Damasum, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Paullinum, Isidorum, Prosperum, Fulgentium, Prudentium, Leonem Romanum, Salusianum, Sidonium, Fortunatum, Anselmum, Bedam*, & tot magna

cælo terraque nomina? At illi iuxtâ cum illis nostris, & nobiscum senserunt omnes. cum his conspirat doctrina nostra; horum verò cum Apostolicis Ecclesijs originalibus fidei, cum Apostolis ipsis, à quibus aut ipsi acceperunt, aut ab horum successoribus indiuiduis, cum illis incomitatu, in disciplinatu socijs. Nostra ergo quam profiteamur doctrina, de Apostolicâ traditione censenda: reliqua omnis de mendacio præiudicanda est. aut si hæc non de mendacio, ad originem fidem suam deducant, ostendant antecessores suos, vnum nimirum ante Lutherum qui eadem quæ Lutherus & eadem omnia, vnum ante Caluinum qui eadem cum Caluino omnia, vnum ante Mennonem qui eadem cum illo omnia senserit, docuerit. neque mihi à Luthero, Caluino, Mennone, saliant in Apostolos. non est hîc saltus diuinæ in humanum genus prouidentia; non est sponsionis diuinæ, promittentis Petri fidem non lapsuram, Ecclesiam semel sibi sanguine sponsatam non destituendam: quindecim proinde sæculis ostendant vnum, vnum qui per omnia eadem, cum Luthero, Caluino, Mennonéve senserit. Vbi tot ætatum doctrinæ horum fideique Episcopi, ab Apostolico æuo per successiones in Lutherum, Caluinum, Mennonem decurrentes, à quibus Lutheri, Caluini, Mennonis maiores in eadem cum illis fide contesserant, aut ipsi aliquando Luthe-

Lutherus, Calvinus, Menno, in Euangelij propagationem missi? Ostendant mihi tot sæculis Apostolicæ doctrinæ in nouitate doctrinæ suæ traduces, quibusque riuulis fons ille in Lutheri, Caluini, Mennonisve fluxerit pascua. Nos in omnibus orbe toto Ecclesijs, continuâ successione, in Apostolicos viros, in Apostolos, in Christum ipsum excurrimus. hi fontes, limites, origines; hæc possessio nostra, ab ijs accepta quorum fuit res. heredes sumus horum, illi Apostolorum. sicut illi testamento cauerunt, sanguine non pauci signarunt, morte omnes firmarunt, ita tenemus.

Scripturas obtendunt, ad eas prouocant: quâ audaciâ non paucos mouent, plurimos fatigant, infirmos capiunt, quosdam cum scrupulo dimittunt. Verùm à quo sensum hauriunt Scripturarum? Clara est, aiunt, tenebræ hîc nullæ: solem nimirum quærimus in meridie. Hunc solem quindécimne sæculorum viderunt Patres? viderunt fidei apud Belgas parentes primi? viderunt mille, & qui excurrunt, annis, maiores nostri? an tot ætatibus Ægyptia nox, & in salutis negotio tam densa Pharaonia nox, vt diem quærerent in meridie, aut solem sole medio? aut tot sæculorum viri magni commigrarunt in oculos cæci nati, & commigrarunt omnes? Iam si Scriptura, suâ claret luce, nec alieno eget sole aut sidere, quid dissentiuunt opinionibus Lutherus, Calvinus, Menno?
quid

quid in tantâ luce alium singuli vident solem, Scripturæ nimirum sensum alium? quid procurant in tantam opinionum inuicem pugnantium, interimentium, varietatem? Quid Doctõribus compulsi pulpitâ, quid Academiâs magistris replent? Si clarent omnia, si sol in Scripturis in meridie est, quid opus Doctõre? nemo in meridie solem quærit, vt opus sit demonstratore. nemo magistro eget à quo discat solem esse, lucere in meridie. Et sanè omnium, qui vsquam vllâ ætate fuerunt, vno sensu, abditus sacrarum Scripturarum sensus, recondita mens est. quis eruet sensum verum? si quindecim sæculorum in vnum sensum conspiratio non satis est ad veritatem relegendam, quæ ætas sufficiet? aut quid de veritate censebitur, si tot sæculorum sensus vnus, de mendacio præiudicandus est? denique quid verum, quod de arbitrio quisque suo, an quod de tot ætatum sensu tenemus? nam si non de arbitrio quisque suo, de cuius Lutherus, Calvinus, Menno Scripturarum pugnantem expositionem suserunt? quis enim ignorat in vnâ non rarò Republicâ tot varietates sententiarum, tot palæstras opinionum, tot quæstionum ex pugnantibus propagines, tot tamquæ dubias in summis fidei capitibus implicationes, natas non ex alio, quàm ex cuiusque arbitratu? vt etiam in vnâ non infrequenter familiâ, tot propè opi-

nio-

nionum quot capitum discrimina reperias, dum singuli è suo sensu Scripturæ sensum eliciunt; & ex arbitrariâ mentis suæ curiositate, feminæ iuxtâ viri que, de germano illius sensu digladiantur, gloriam de hoc curiositatis suæ studio venantes. Cedat curiositas veritati, cedat gloriola salutis: certè aut non obstrepat, aut quiescat aduersus tot ætatum exercitum, tot sæculorum sensum vnum. Hunc sensum æternum *Vobis, Reipublicæ q̄* vestræ *Voueo*: hunc candidum purum que, nullo postumo infuscatum flatu, nullo nouitio nidore deuenustatum. Nam hæc nupera, dormientibus tunc plurimis in simplicitate doctrine, à Luthero, agro Dominico superseminata, à Caluino & Mennone fota, quis de Veritate arbitrabitur? audiamus Tertullianum: *Posteritatem, ait, mendacitati deputandam ex illius parabola patrocini, qua bonum semen frumenti à Domino seminatum primò constituit, auenarum autem sterilis feni adulterium ab inimico diabolo postea superducit: ita ex ipso ordine manifestatur id esse Dominicum & verum, quod sit prius traditum; id autem extraneum & falsum, quod sit posterius immissum. Ea sententia manebit aduersus posteriores quasq̄ hereses, quibus nulla constantia de conscientia competit ad defendendam sibi veritatem. Ceterum si qua audent interserere se atati Apostolorum, edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab ori-*

*De pra-
scr. ada.
hæret.*

gine decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tum cum Apostolis perseverauerint, habuerit auctorem, & antecessorem. hoc enim modo Ecclesia Apostolica census suos deferunt. Eleganter Tertullianus. Videamus nunc, quæ prior, quæ posterior apud Belgas fides: Romana; an Luthero, Caluino, Mennone nata. Intueamur parentes fidei doctrinæque nostræ primos; *Maternum, Seruatium, Gaugericum, Hubertum, Amandum, Fredigandum, Eligium, Villibrordum, Vedastum, Audomarum, Piatonem, Florebertum, Ursmarum, Bertulphum, Maurontum, Bertinum, Bauonem, Lauinum, Rumoldum*, reliquosque longâ serie. Nemo inter hos Lutheranus, Calvinista, Mennonista nemo. omnes veteris Romanæque fidei fortes assertores, propugnatores validi. plerique monasticam professi, omnes sacris nostris initiati. ab his quam profiteamur fidem hausimus, nullo degenerem gradu. Nec quisquam tam duri oris & frontis est, tam mentis & rationis excors, qui aut illos cum Luthero, Caluino, Mennone sensisse, aut aliud à nobis sensisse audeat affirmare. Hos ergo cum habeamus nostros, fideique quam profiteamur apud Belgas auctores primos, quid de veritate ambigamus? quid de Apostolico censu dubitemus? quid denique de Scripturarum genuino germanoque sensu hæreamus incerti? Hæc Tertulliani Regula est,

contra

contra quam nulla ingeniosa hostilitas, nulla subdola vafrities quidquam possit. I. *Nostra prior est: & his seminatoribus latè semen bonum sparsum Belgico infeminatum est agro; nostra ergo Dominica & vera est.* II. *Lutheri, Caluini, & Mennonis posterior est, priori superseminata; Lutheri ergo, Caluini, & Mennonis extranea, & falsa est:* Tertulliano teste. De nostrâ illud dici potest, à tot antè recensitis, sanctitate morum, integritate vitę inculpate, eruditione magnis, vt & Gallię vniuerse, Anglię, Germaniæ, ab *Areopagitâ, Valerio, Martiali, Jrenao, Frontone, Trophimo, Mansueto, Felice, Nicasio, Ruffo, Eucherio, Lupo, Remigio, Hilario, Martino, Germano, Iosepho, Augustino, Mellito, Iusto, Laurentio, Columbano, Patritio, Eucharico, Bonifacio, VVilbaldo, Burchardo, Adelberto, Othomaro*, alijsq̃ue innumeris: *Si quis vobis euangelizauerit, præter id* Gal. 1. *quod accepistis, anathema sit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui aliud ab illis euangelizauerunt Belgis, Gallis vniuersis, Anglis, Germanis. Denique credamus Paulli voce à primis fidei nostrę parentibus nos compellari: *Et licet* Ibid. *nos, aut Angelus de celo euangelizet vobis, præterquã quod euangelizauimus vobis, anathema sit.* anathema ergo Luthero, Caluino, Mennoni, qui diuersum à parentum nostrorum euangelicâ denuntiatione, denuntiauerunt & euangelizauerunt nobis. Addam è Tertulliani verbis: *Edant* Lutherus,

Calvinus, Menno *origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successionem ab origine decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, habuerit auctorem & antecessorem.* nam qui ante Lutherum, Calvinum, Mennonem Episcopi Lutheranam, Calvinianam, Mennonianam fidem professi sunt? ubi est successio Episcoporum illorum ab Apostolis Apostolicisque decurrens viris? recenseant suos; edant Luthero, Caluino, Mennone Episcopos priores, qui eadem per omnia quæ illi senserunt, docuerunt. Quod si non possunt, confiteantur se non esse Apostolicos; doctrinamque quam tradunt non esse Apostolicam; Scripturarumque sacrarum quem denuntiant sensum non esse Apostolicum. At contrà nostra omnia Apostolica esse, fidem, doctrinam, Scripturarum sensum; qui & Ecclesiarum nostrarum origines damus, & Episcoporum ordinem per successionem ab origine decurrentem, ita ut primus Episcopus ex Apostolis Apostolicisque viris habuerit auctorem & antecessorem; ac in eadem doctrinæ fideique regulâ, in eodem sacrarum Scripturarum sensu, iam inde ab origine fidei nostræ. Hanc fidem æternam Vobis, & Reipublicæ vestræ VOVEO.

AVDI VOTA DEVS.

APPRO.

APPROBATIO.

Reverendi Patris Caroli ScribanI, Societatis
IESV Theologi, ANTVERPIA & ANT-
VERPIENSIVM ORIGINES, prudenti ingenio
concinnata, nihil habent, quod aut Religioni, aut
cuiuspiam honori deroget; quin multis, quales esse de-
beant, insinuent. Meritò igitur in publicum prodi-
bunt. Quod testor X IV. Nouembris, M. DC. IX.

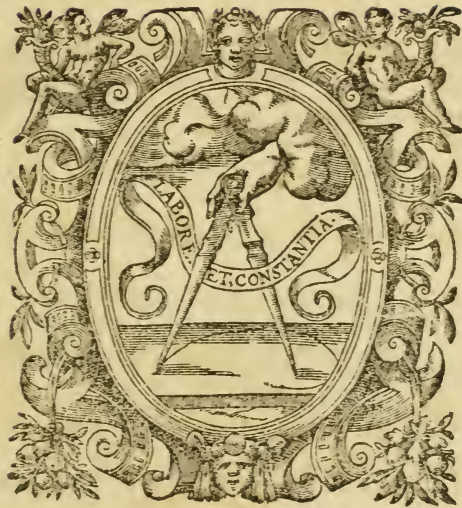
Egbertus Spitholdius S. T. L. Cano-
nicus & Plebanus Antuerpiensis,
librorum Censor.

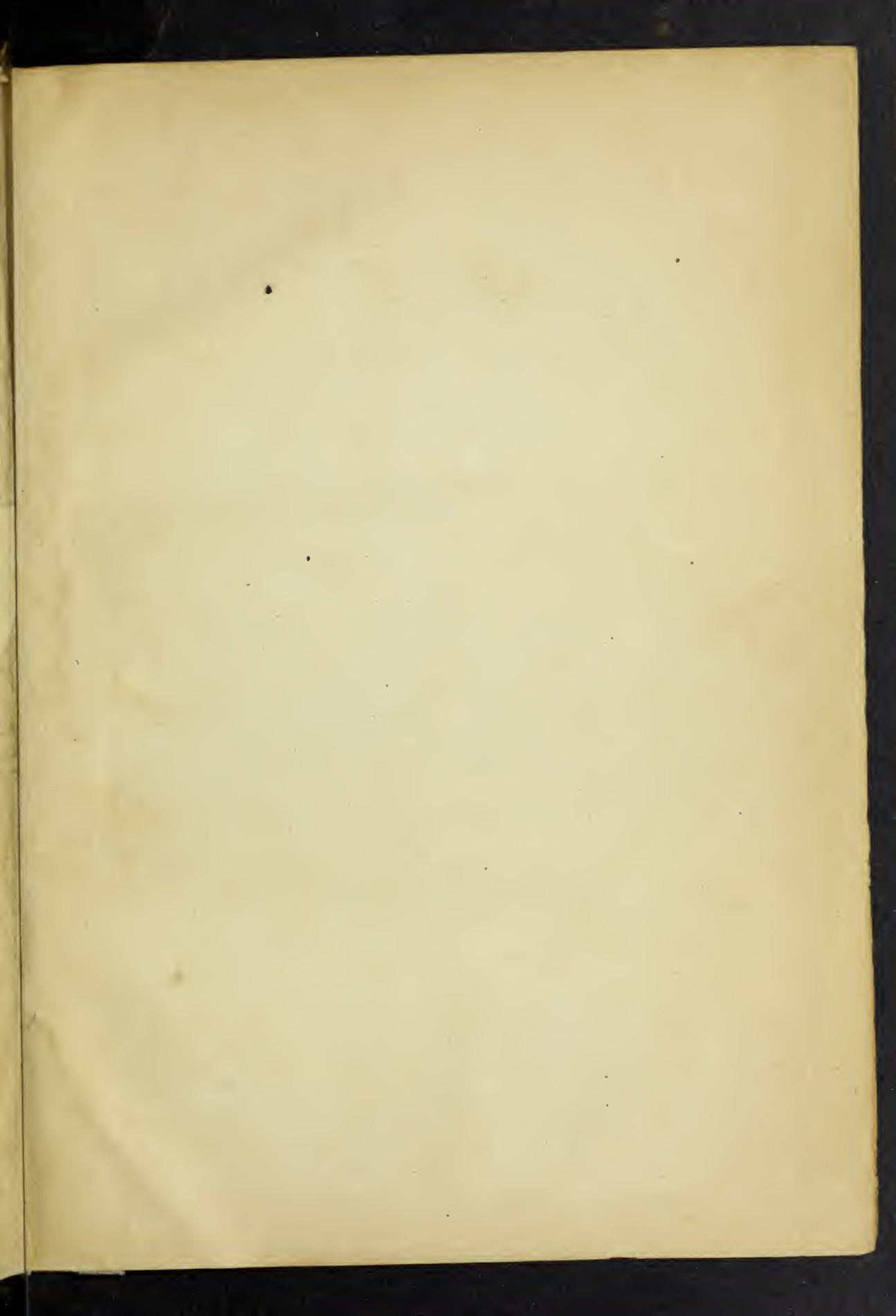
SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLÆ CLARÆ EV-
GENIÆ, Archiducum Austria, Ducum
Burgundia, Brabantia, &c. Serenissimorum Bel-
gica Principum, Privilegio cautum est, nequis Caroli
ScribanI è Societate IESV Antuerpnam, & Ori-
gines eius, prater voluntatem Ioannis Moreti Ty-
pographi Antuerpiensis excudat, aut alibi excusas in
Inferioris Germania ditiones importet, venalesve
habeat. Qui secùs fecerit, confiscatione librorum, &
aliâ gravi pœnâ mulctabitur, uti latius patet in lit-
teris datis Bruxella, XVI. Nouembris, M. DC. IX.

Signat.

I. Fourdin.

Rare
NA1171
A58
A125
S27
1610
C.2
notes

STERLING & FRANCINE CLARK ART INSTITUTE

3 1962 00438 3851

Contains:

- (1) Plantinian printer's mark on title ✓
(Labore et constantia)
 - (2) p. 54: Plan of Antwerp (folded) ✓
 - (3) p. 80: View of Antw. Cathedral
(folded) ✓
 - (4) p. 85: Map of places subject to
Antwerp Bishopric (folded)
 - (5) p. 118: Plan of Antwerp Citadel
(folded)
 - (6) p. 122: View of Antwerp Bursa
(folded)
- also: View of Antwerp townhall ✓
(Domus senatoria) (folded)

C. Scribanius

Origines Antverspensium.

(fine, complete ¹⁶¹⁰copy, with prints)

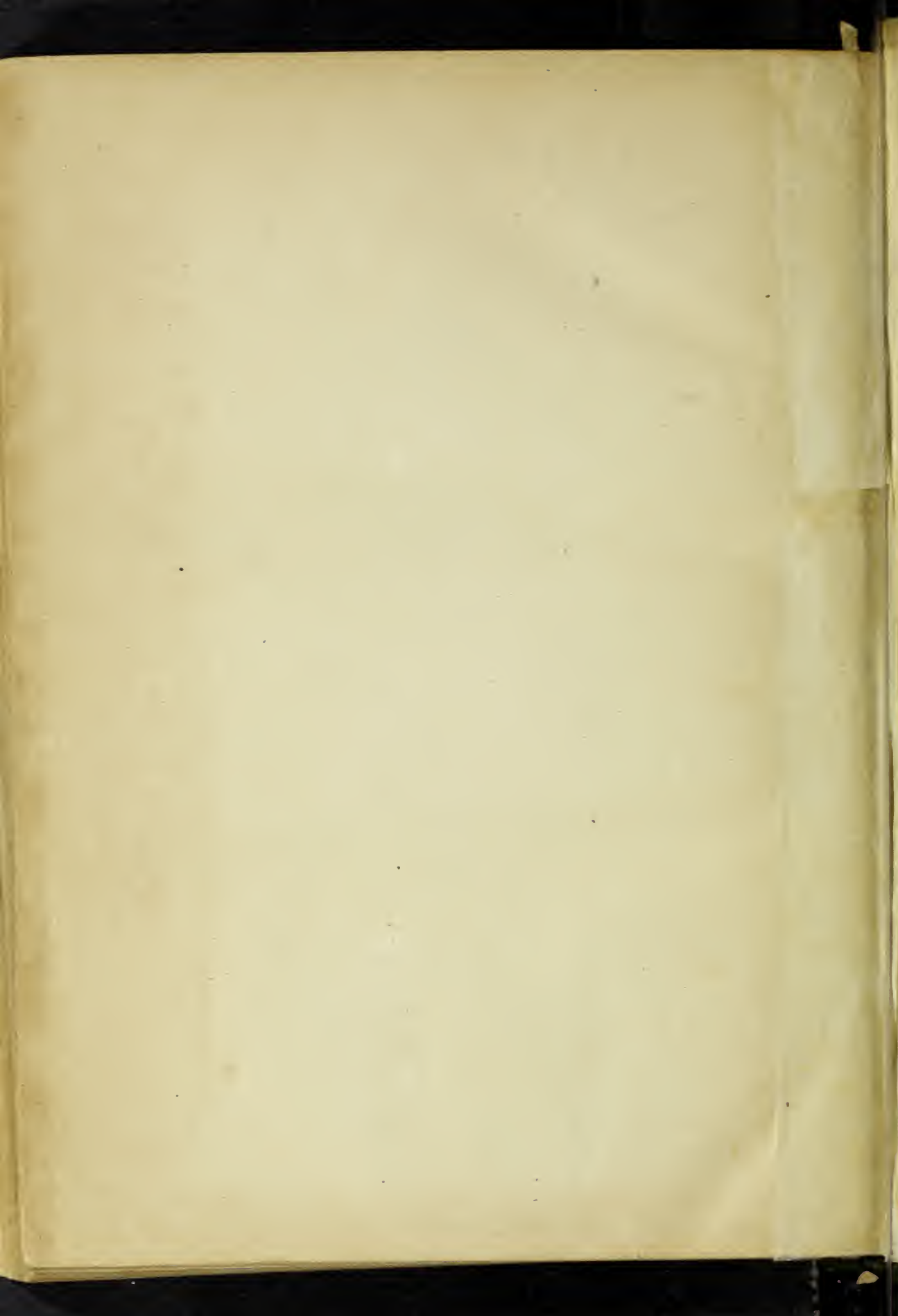
interessant zu sehen, dass Ihre Studie über Guicciardini im
Zahnen eines dieser Autor gewidmeten Colloquium erschienen ist.
Ich werde versuchen mir die Liste der in den Actes erschienenen
papers zu verschaffen.

Was aus meinen Behandlungen über dieses Thema werden wird ist
noch nicht abzusehen. Ich bin mir aber bewusst, dass ich Ihnen
grossen Dank schulde für die Bekanntheit von Literatur an die
ich schwerlich, oder nur mit grossem Zeitaufwand herangekommen
wäre.

Mit den besten Grüessen,

Ihr ergebener

Arthur S. Field

147 in French X

